

VADOVAS

Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas



© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014
Europos Taryba, 2014

Šio vadovo rankraštis baigtas rengti 2013 m. gruodžio mėn. Vadovas buvo pirmą kartą išleistas 2013 m. birželio mėn. keturiomis kalbomis. Į šį antrąjį jo leidimą įtraukti ES prieglobsčio *acquis* pakeitimai, apie kuriuos buvo paskelbta 2013 m. vasarą. Šio vadovo atnaujinimai ateityje bus skelbiami Pagrindinių teisių agentūros svetainėje <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) svetainės www.echr.coe.int skyrelyje „Publications“.

Atgaminti leidžiama nekomerciniais tikslais, nurodžius šaltinį.

**Europe Direct – tai paslauga, padėsianti Jums rasti atsakymus
į klausimus apie Europos Sąjungą**

Informacija teikiama nemokamai telefonu (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokestį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Nuotraukų autorius (viršelio ir nugarėlės): © iStockphoto

Daug papildomos informacijos apie Europos Sąjungą yra internete. Ji prieinama per portalą *Europa* (<http://europa.eu>).

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015

ISBN 978-92-871-9929-4 (Europos Taryba)

ISBN 978-92-9239-502-5 (FRA)

doi:10.2811/74412

Printed in Belgium

SPAUSDINTA POPIERIUJE, BALINTAME NENAUDOJANT ELEMENTINIO CHLORO (ECF)

Šis vadovas parengtas anglų kalba. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) neatsako už jo vertimų į kitas kalbas kokybę. Šiame vadove išreikštos nuomonės nebūtinai atitinka EŽTT nuomonę. Jame minimi kai kurie komentarai ir kiti vadovai; EŽTT neatsako už jų turinį ir tai, kad jie įtraukti į šį sąrašą, nereiškia jokio pritarimo šiems leidiniams. Daugiau leidinių išvardyta EŽTT bibliotekos interneto tinklalapiuose (<http://www.echr.coe.int/Library>).



Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas

Leidimas 2014

Pratarmė

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Žmogaus Teisių Teismas vykdydami savo pirmą bendrą projektą 2011 m. kovo mėn. paskelbė Europos nediskriminavimo teisės vadovą. Gavus gerų atsiliepimų apie jį, nuspręsta toliau bendradarbiauti ir kitoje labai aktualioje srityje, kurioje, kaip manoma, taip pat reikia parengti išsamų Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos ir atitinkamų ES reglamentų bei direktyvų taikymo vadovą. Šiame vadove siekiama apžvelgti įvairias prieglobsčio, sienų valdymo ir imigracijos normas Europoje.

Šis vadovas skirtas teisininkams, teisėjams, prokurorams, sienų apsaugos ir imigracijos pareigūnams ir kitiems su nacionalinės valdžios institucijomis dirbantiems asmenims, taip pat nevyriausybinėms ir kitoms organizacijoms, kurioms gali kilti teisinių klausimų bet kurioje iš sričių, apie kurias rašoma šiame vadove.

2009 m. gruodžio mėn. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, laikytis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos tapo teisiškai privaloma. Lisabonos sutartyje taip pat numatytas ES prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos, kuris yra teisiškai privalomas visoms ES ir Europos Tarybos valstybėms narėms. Abiejų Europos teismų praktikos ir ES reglamentų bei direktyvų bendruosius principus yra būtina geriau suprasti siekiant tinkamai laikytis reikiamų normų ir taip užtikrinti visapusišką pagarbą pagrindinėms teisėms kiekvienoje valstybėje. Tikimės, kad šis vadovas padės pasiekti šį svarbų tikslą.

Erik Fribergh

Europos Žmogaus Teisių
Teismo kancleris

Morten Kjaerum

Europos Sąjungos pagrindinių teisių
agentūros direktorius

Turinys

PRATARMĖ	3
SANTRUMPOS	9
KAIP NAUDOTIS ŠIUO VADOVU	11
ĮVADAS	15
Europos Taryba	15
Europos Sąjunga	17
ES pagrindinių teisių chartija	20
Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos	21
Svarbiausios nuostatos	22
1. PATEKIMAS Į TERITORIJĄ IR NAUDOJIMASIS ATITINKAMOMIS PROCEDŪROMIS	23
Įvadas	24
1.1. Šengeno erdvės vizų režimas	26
1.2. Neteisėto atvykimo prevencija	28
1.3. Draudimai atvykti ir Šengeno perspėjimai	29
1.4. Patikrinimai kertant sieną	32
1.5. Tranzito zonos	32
1.6. Prieglobsčio prašytojai	33
1.7. Neleidimas atvykti jūra	35
1.8. Teisinė gynyba	37
Svarbiausios nuostatos	38
2. ASMENS STATUSAS IR SUSIJĘ DOKUMENTAI	39
Įvadas	40
2.1. Prieglobsčio prašytojai	41
2.2. Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems tikrai reikalinga papildoma apsauga	43
2.3. Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys	44
2.4. Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį	45
2.5. Neteisėtai esantys migrantai	46
2.6. Ilgalaikiai gyventojai	49
2.7. Turkijos piliečiai	50
2.8. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE valstybių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai	52
2.9. Asmenys be pilietybės ir pilietybės arba dokumentų praradimas	53
Svarbiausios nuostatos	55

3. TEISĖS Į PRIEGLBSTĮ PRIPAŽINIMAS IR DRAUDIMAI IŠSIŪSTI IŠ ŠALIES: ESMINIŲ KLAUSIMŲ APTARIMAS	57
Įvadas	59
3.1. Teisė į prieglobstį ir negražinimo principas	60
3.1.1. Gresiančio pavojaus samprata ES teisėje	63
3.1.2. Gresiančio pavojaus samprata pagal EŽTK	66
3.1.3. Rizikos vertinimas	70
3.1.4. Apsaugos pakankamumas	73
3.1.5. Perkėlimas šalies viduje	76
3.1.6. Saugumas kitose vietose	77
3.1.7. Tarptautinės apsaugos nesuteikimas	79
3.1.8. Tarptautinės apsaugos nutraukimas	80
3.2. Kolektyvinis išsiuntimas	82
3.3. Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių	84
3.4. Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo	86
3.4.1. Ilgalaikiai gyventojai	86
3.4.2. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai	86
3.4.3. Turkijos piliečiai	88
Svarbiausios nuostatos	89
4. PROCESINĖS GARANTIJOS IR TEISINĖ PARAMA PRIEGLOBŠČIO IR GRAŽINIMO BYLOSE	91
Įvadas	93
4.1. Prieglobsčio suteikimo tvarka	93
4.1.1. Pokalbis, prašymo nagrinėjimo procedūra ir pirmosios instancijos sprendimo priėmimas	94
4.1.2. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	96
4.1.3. Apeliaciniai skundai, kuriuos pateikus sprendimų vykdymas automatiškai sustabdomas	99
4.1.4. Paspirtintos prieglobsčio procedūros	101
4.2. Dublino sistemos procedūros	102
4.3. Su prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis susijusios procedūros	105
4.4. Gražinimo procesai	106
4.5. Teisinė pagalba per prieglobsčio suteikimo ir gražinimo procesus	108
4.5.1. Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras	109
4.5.2. Teisinė pagalba, kai priimami sprendimai gražinti	110
4.5.3. Teisinė pagalba apskundžiant sprendimus neteikti paramos, susijusios su prieglobščiu	111
Svarbiausios nuostatos	111
5. ASMENINIS IR ŠEIMOS GYVENIMAS IR TEISĖ Į SANTUOKĄ	113
Įvadas	115
5.1. Teisė tuoktis ir kurti šeimą	117
5.2. Šeimos įteisinimas	119
5.3. Šeimos susijungimas	126

5.4.	Šeimos išsaugojimas – apsauga nuo išsiuntimo	130
5.4.1.	Šeimos ryšio nutūkimas	131
5.4.2.	Apkaltinamieji nuosprendžiai bylose	132
	Svarbiausios nuostatos	136
6.	SULAIKYMAS IR JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAI	137
	Įvadas	139
6.1.	Laisvės atėmimas ar judėjimo laisvės apribojimas?	140
6.2.	Alternatyvios sulaikymui priemonės	143
6.3.	Teisės į laisvę išimtys (išsamus sąrašas)	144
6.3.1.	Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį	147
6.3.2.	Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei	148
6.4.	Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka	151
6.5.	Būtinumas ir proporcingumas	152
6.6.	Institucijų savivalė	153
6.6.1.	Sąžiningumas	154
6.6.2.	Deramas kruopštumas	155
6.6.3.	Realii išsiuntimo tikimybė	155
6.6.4.	Ilgiausia sulaikymo trukmė	156
6.7.	Specialių poreikių turinčių asmenų sulaikymas	158
6.8.	Procesinės garantijos	159
6.8.1.	Teisė žinoti priežastis	160
6.8.2.	Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas	161
6.9.	Sulaikymo sąlygos arba tvarka	163
6.10.	Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą	165
	Svarbiausios nuostatos	166
7.	PRIVERSTINIS GRAŽINIMAS IR IŠSIUNTIMO BŪDAS	167
	Įvadas	168
7.1.	Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas	169
7.2.	Konfidencialumas	170
7.3.	Taikant fizinio suvaržymo priemones padaryta didelė žala	171
7.4.	Tyrimai	173
	Svarbiausios nuostatos	175
8.	EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS TEISĖS	177
	Įvadas	179
8.1.	Svarbiausi teisės šaltiniai	180
8.2.	Ekonominės teisės	182
8.2.1.	EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai	184
8.2.2.	Komandiruoti darbuotojai	185
8.2.3.	ES mėlynosios kortelės turėtojai, tyrėjai ir studentai	186
8.2.4.	Turkijos piliečiai	187
8.2.5.	Ilgalaikiai gyventojai ir asmenys, kuriems taikoma Šeimos susijungimo direktyva	188
8.2.6.	Kitų valstybių, su kuriomis sudaryti asociacijos ar bendradarbiavimo susitarimai, piliečiai	189

8.2.7. Prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai	192
8.2.8. Neteisėtai esantys migrantai	192
8.3. Švietimas	193
8.4. Būstas	196
8.5. Sveikatos priežiūra	201
8.6. Socialinė apsauga ir socialinė parama	204
Svarbiausios nuostatos	208
9. SPECIALIŲ POREIKIŲ TURINTYS ASMENYS	211
Įvadas	212
9.1. Nelydimi nepilnamečiai	213
9.1.1. Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais	214
9.1.2. Amžiaus nustatymas	216
9.2. Prekybos žmonėmis aukos	217
9.3. Neįgalieji	219
9.4. Kankinimo ir kitokio sunkių formų smurto aukos	220
Svarbiausios nuostatos	222
PAPILDOMA LITERATŪRA	223
ŠALTINIAI INTERNETE	229
BYLŲ SĄRAŠAS	231
EUROPOS TEISMŲ PRAKTIKOS PAIEŠKA	245
ES TEISĖS AKTŲ IR KAI KURIŲ SUTARČIŲ LENTELĖ	251
1 PRIEDAS. ŠIAME VADOVE CITUOJAMŲ ES REGLAMENTŲ IR DIREKTYVŲ TAIKYMAS	258
2 PRIEDAS. KAI KURIŲ EUROPOS TARYBOS DOKUMENTŲ TAIKYMAS	262
3 PRIEDAS. EUROPOS SOCIALINĖS CHARTIJOS NUOSTATŲ PRIĖMIMAS	264
4 PRIEDAS. KAI KURIŲ JUNGTINIŲ TAUTŲ KONVENCIJŲ PRIĖMIMAS	267
5 PRIEDAS. PRIEDUOSE VARTOJAMI VALSTYBIŲ KODAI	269

Santrumpos

CPT	Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą
EASO	Europos prieglobsčio paramos biuras
EEB	Europos ekonominė bendrija
EEE	Europos ekonominė erdvė
EEE piliečiai	bet kurios iš 28 ES valstybių narių, taip pat Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos piliečiai
ELPA	Europos laisvosios prekybos asociacija
ES	Europos Sąjunga
ESC	Europos socialinė chartija
ES sutartis	Europos Sąjungos sutartis
ESTK	Europos socialinių teisių komitetas
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (iki 2009 m. gruodžio mėn. – Europos Teisingumo Teismas)
ET	Europos Taryba
ETT	Europos Teisingumo Teismas (nuo 2009 m. gruodžio mėn. – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas)
EŽTK	Europos žmogaus teisių konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
FRONTEX	Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūra
ICCPR	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas
ICESCR	Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas
JT	Jungtinės Tautos
PACE	Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja
RABIT	skubios pasienio pagalbos būriai

SAR	paieška ir gelbėjimas (angl. <i>Search and Rescue</i>)
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
SIS	Šengeno informacinė sistema
SOLAS	žmogaus gyvybės apsauga jūroje (angl. <i>Safety of Life at Sea</i>)
UNCAT	Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą
UNCRC	Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija
UNCRPD	Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija
UNHCR	Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras
UNMIK	Jungtinių Tautų laikinosios administracijos misija Kosove
UNRWA	Jungtinių Tautų paramos ir darbo agentūra Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose

Kaip naudotis šiuo vadovu

Šiame vadove apžvelgiama prieglobsčiui, sienų valdymui ir imigracijai taikytina teisė pagal Europos Sąjungos (ES) teisės aktus ir Europos žmogaus teisių konvenciją (EŽTK). Jame aptariama užsieniečių, kurie ES paprastai vadinami trečiųjų šalių piliečiais (nors cituojamose EŽTK nuostatose šis sąvokų skirtumas nėra svarbus), padėtis.

Šiame vadove nekalbama apie ES piliečių teises ir apie teises, kurias turi Islandijos, Lichtenšteino, Norvegijos ir Šveicarijos piliečiai, pagal ES teisę galintys laisvai atvykti į ES teritoriją ir laisvai joje judėti. Šios piliečių kategorijos vadove minimos tik tiek, kiek reikia norint suprasti jų šeimos narių, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, padėtį.

ES teisėje esama maždaug 20 skirtingų trečiųjų šalių piliečių kategorijų; kiekvienos tokios kategorijos asmenims suteikiamos skirtingos teisės, atsižvelgiant į jų ryšius su ES valstybėmis narėmis arba į tai, kad jiems reikia specialios apsaugos. Kai kuriems iš jų, pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojams, taikomos išsamios ES teisės nuostatos, o kitais (pavyzdžiui, studentų) atvejais ES teisė reglamentuoja tik kai kuriuos dalykus, o kitos šių žmonių teisės paliekamos ES valstybių narių nuožiūrai. Trečiųjų šalių piliečiams, kuriems leidžiama apsigyventi Europos Sąjungoje, paprastai suteikiamos platesnės teisės negu tiems, kurie ES lankosi tik laikinai. [1 lentelėje](#) plačiai apžvelgiamos įvairios trečiųjų šalių piliečių kategorijos pagal ES teisę.

Šis vadovas – pagalbinė priemonė praktikuojantiems teisininkams, kurie nėra prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės srities specialistai; jis skirtas advokatams, teisėjams, prokurorams, sienų apsaugos ir imigracijos pareigūnams ir kitiems su nacionalinės valdžios institucijomis dirbantiems asmenims, taip pat nevyriausybinėms organizacijoms (NVO) ir kitoms organizacijoms, kurioms gali kilti teisinių klausimų dėl šių dalykų. Juo pirmiausia reikėtų remtis ieškant informacijos tiek apie šių sričių ES teisę, tiek apie EŽTK nuostatas; jame aiškinama, kaip ES teisė, taip pat EŽTK, Europos socialinė chartija (ESC) ir kiti Europos Tarybos teisės dokumentai reglamentuoja kiekvieną susijusį klausimą. Kiekviename skyriuje pirmiausia pateikiama bendra pagal abi atskiras Europos teisės sistemas galiojančių teisinių nuostatų lentelė, tada vienas po kito, suskirstyti pagal įvairias temas, pristatomi atitinkami šių abiejų Europos sistemų teisės aktai. Taip skaitytojams bus aišku, kiek abi teisės sistemos sutampa ir kuo jos skiriasi.

Ne ES, o Europos Tarybos valstybių narių, kurios visos yra Europos žmogaus teisių konvenciją pasirašiusios šalys, specialistai reikiamą informaciją apie savo valstybę ras šio vadovo EŽTK skyriuose. ES valstybių narių specialistams reikės remtis abiem skyriais – apie ES teisę ir EŽTK – nes šios valstybės yra saistomos abiejų teisės sistemų.

Ieškantiems daugiau informacijos apie konkrečius dalykus šio vadovo skyriuje „Papildoma literatūra“ pateiktas nuorodų į labiau specializuotą literatūrą sąrašas.

EŽTK teisės normos šiame vadove pristatomos pateikiant trumpas nuorodas į su aptariama tema susijusias rinktines Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) bylas. Jos pasirinktos iš daugybės dėl migracijos problemų priimtų EŽTT sprendimų ir nutarčių.

ES teisę sudaro priimti teisės aktai, atitinkamos Sutarčių nuostatos ir visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, kaip ji išaiškinta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT; iki 2009 m. vadintas Europos Teisingumo Teismu, ETT) praktikoje.

Šiame vadove aprašomi arba cituojami teismų praktikos atvejai yra visos sukauptos svarbios teismų (EŽTT ir ESTT) praktikos pavyzdžiai. Vadovo pabaigoje skaitytojams pateikiama patarimų, kaip ieškomą teismų praktiką lengviau susirasti internete.

Ne visoms ES valstybėms narėms yra privalomi visi ES prieglobsčio, sienų valdymo ir imigracijos srities teisės aktai, kurių esama daug ir įvairių. [1 priede](#) „Šiame vadove cituojamų ES reglamentų ir direktyvų taikymas“ parodyta, kurios nuostatos yra privalomos konkrečioms valstybėms. Iš jo taip pat matyti, kad Danija, Airija ir Jungtinė Karalystė iš visų valstybių yra daugiausia kartų pasirinkusios atsisakyti šiame vadove nurodytų teisės dokumentų. Daugelį ES sienų valdymo teisės aktų (tarp jų ir Šengeno *acquis*, taigi visas šios srities ES teisės normas) bei kai kuriuos kitus ES teisės aktus taiko ir kelios kitos šalys, kurios nėra ES narės, t. y. Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir (arba) Šveicarija.

Nors visos Europos Tarybos valstybės narės yra EŽTK šalys, ne visos jos yra ratifikavusios visus EŽTK protokolus ar prisijungusios prie jų ir ne visos jos yra kitų šiame vadove minimų Europos Tarybos konvencijų šalys. [2 priede](#) apžvelgiamas kai kurių Europos Tarybos teisės dokumentų, įskaitant atitinkamus EŽTK protokolus, taikymas.

Reikšmingų skirtumų esama ir tarp valstybių, kurios yra Europos socialinės chartijos (ESC) šalys. Prie ESC sistemos prisijungiančioms valstybėms leidžiama rinktis, ar jos nori taikyti atskirus ESC straipsnius (nors tam tikrų minimalių reikalavimų laikytis privaloma). [3 priede](#) parodyta, kurios valstybės perėmė konkrečias ESC nuostatas.

Šis vadovas neapima tarptautinės žmogaus teisių teisės ar pabėgėlių teisės; šios teisės sritys jame minimos tik tiek, kiek jų normos aiškiai įeina į EŽTK arba ES teisę. Tokia yra 1951 m. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso (toliau – 1951 m. Ženevos konvencija), į kurią aiški nuoroda daroma Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV)

78 straipsnyje. Ir, žinoma, Europos valstybės tebėra saistomos visų savo pasirašytų sutarčių. Joms taikomi tarptautinės teisės dokumentai yra išvardyti 4 priede.

Šio vadovo įvade glaustai paaiškinta abiejų teisės sistemų – EŽTK ir ES teisės – reikšmė, o devyniuose jo skyriuose nagrinėjami tokie klausimai:

- pateikimas į teritoriją ir naudojimas atitinkamomis procedūromis;
- asmens statusas ir susiję dokumentai;
- teisės į prieglobstį pripažinimas ir draudimai išsiųsti iš šalies: esminių klausimų aptarimas;
- procesinės garantijos ir teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo bylose;
- asmeninis ir šeimos gyvenimas ir teisė į santuoką;
- sulaikymas ir judėjimo laisvės apribojimai;
- priverstinis grąžinimas ir išsiuntimo būdas;
- ekonominės ir socialinės teisės;
- specialių poreikių turintys asmenys.

Kiekvienas skyrius yra skirtas konkrečiai temai, o jame pateiktos abipusės nuorodos į kitas temas ir skyrius padeda geriau suprasti taikomos teisinės sistemos visumą. Svarbiausios nuostatos glaustai išdėstytos kiekvieno skyriaus pabaigoje.

Elektroninėje vadovo versijoje yra pateiktos nuorodos (hipersaitai) į abiejų Europos teismų praktiką ir cituojamus ES teisės aktus. ES teisės šaltinių nuorodos veda į Europos teisės portalo „EUR-Lex“ apžvalginius puslapius, kuriuose skaitytojai galės atverti teismų bylų dokumentų arba teisės aktų tekstus bet kuria iš ES kalbų, kuriomis jie yra paskelbti.

1 lentelė. ES teisėje nustatytos trečiųjų šalių piliečių kategorijos

Asmenys, kurie įgyja teisių pagal laisvo judėjimo ES nuostatas	ES valstybių narių piliečių šeimos nariai
Asmenys, kurie įgyja teisių pagal tarptautinius susitarimus	Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai Turkijos piliečiai ir jų šeimos nariai Dvišalius ar daugiašalius susitarimus su ES sudariusių valstybių (jų yra virš 100) piliečiai
Trumpalaikiai ir ilgalaikiai imigrantai	Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. <i>sponsors</i>) šeimos nariai Ilgalaikiai ES gyventojai ES mėlynosios kortelės turėtojai ir jų šeimos nariai Komandiruoti darbuotojai Tyrėjai Studentai <i>Sezoniniai darbuotojai</i> <i>Bendrovių viduje perkeliama asmenys</i>
Asmenys, kuriems reikalinga apsauga	Prieglobsčio prašytojai Papildomos apsaugos gavėjai Laikinos apsaugos gavėjai Pabėgėliai Prekybos žmonėmis aukos
Neteisėtai esantys migrantai	Neteisėtai šalyje esantys trečiosios šalies piliečiai Neteisėtai šalyje esantys trečiosios šalies piliečiai, kurių išsiuntimas atidėtas

Pastaba. Pasviruoju šriftu užrašytoms kategorijoms skirti teisės aktai dar nebuvo priimti 2013 m. gruodžio mėn. Šaltinis: FRA, 2013 m.



Įvadas

Šiame įvade glaustai paaiškinta abiejų migraciją reglamentuojančių Europos teisės sistemų reikšmė. Kalbant apie Europos Tarybos teisės sistemą, daugiausia remiamasi Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktika, išskyrus 8 skyrių, kuriame taip pat aptariama Europos socialinė chartija (ESC). ES teisė apžvelgiama daugiausia remiantis atitinkamais reglamentais, direktyvomis ir ES pagrindinių teisių chartijos nuostatomis.

Europos Taryba

Europos Taryba įsteigta po Antrojo pasaulinio karo siekiant, kad susivienijusios Europos valstybės stiprintų teisinės valstybės pamatus, demokratiją, žmogaus teises ir socialinę raidą. Dėl šio tikslo Taryba 1950 m. priėmė Europos žmogaus teisių konvenciją. Pagal EŽTK 19 straipsnį įsteigtų Europos Žmogaus Teisių Teismo ir buvusiosios Europos žmogaus teisių komisijos pareiga – užtikrinti, kad valstybės laikytųsi savo įsipareigojimų pagal konvenciją. EŽTT tai daro nagrinėdamas pavienių asmenų ir asmenų grupių, nevyriausybinų organizacijų ir juridinių asmenų skundus dėl įtariamų konvencijos pažeidimų. 2013 m. gruodžio mėn. Europos Taryboje buvo 47 valstybės narės, iš kurių 28 yra ir ES narės. Pareiškimą EŽTT teikiantis asmuo (išskyrus kelias specialias išimtis) nebūtinai turi būti kurios nors iš šių 47 valstybių narių pilietis ar teisėtai joje gyventi. EŽTT gali nagrinėti ir tarpvalstybines bylas, kai ieškinį pateikia viena ar kelios Europos Tarybos valstybės narės prieš kitą valstybę narę.

EŽTK tėra nedaug nuostatų (pavyzdžiui, EŽTK ketvirtojo protokolo 2, 3 ir 4 straipsniai ir septintojo protokolo 1 straipsnis), kuriose aiškiai minimi užsieniečiai arba kuriais tam tikros teisės suteikiamos tik šalies piliečiams ar joje teisėtai gyvenantiems asmenims. Nagrinėdamas migracijos bylas EŽTT sukaupe labai daug praktikos, kurios

rinktiniai pavyzdžiai pateikiami šiame vadove; jie daugiausia yra susiję su EŽTK 3, 5, 8 ir 13 straipsniais.

EŽTK 1 straipsnyje nustatyta, kad valstybės „garantuoja“ konvencijoje nustatytas teises „kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam žmogui“. Šie žmonės – tai ir užsieniečiai; tam tikrais apibrėžtais atvejais jurisdikcija gali reikšti daugiau nei tik vienos valstybės teritoriją. EŽTK šalis pagal konvencijos 1 straipsnį yra atsakinga už visus savo valdžios organų veiksmus arba neveikimą, nepriklausomai nuo to, ar tokių veiksmų arba neveikimo priežastis yra nacionalinės teisės nuostatos, ar būtinybė laikytis tarptautinių teisiųjų įsipareigojimų¹.

Tiems, kas padavė skundus pagal konvenciją, valstybės pagal EŽTK 13 straipsnį privalo suteikti teisę pasinaudoti teisine gynyba nacionaliniuose teismuose. Pagal subsidiarumo principą valstybėms tenka pagrindinė pareiga užtikrinti, kad jų įsipareigojimai pagal EŽTK būtų vykdomi, taigi į EŽTT kreipiamasi tik kaip į paskutinės instancijos teismą.

Valstybės turi tarptautinį įsipareigojimą užtikrinti, kad jų pareigūnai laikytųsi EŽTK. EŽTK į nacionalinę teisę jau perkėlė arba įgyvendino visos Europos Tarybos valstybės narės, todėl jų teisėjai ir kiti pareigūnai privalo elgtis pagal konvencijos nuostatas.

Europos Tarybos 1961 m. priimtos ir 1996 m. pataisytos Europos socialinės chartijos (ESC) nuostatos papildo EŽTK nuostatas dėl socialinių teisių. 2013 m. gruodžio mėn. ESC buvo ratifikavusios 43 iš 47 Europos Tarybos valstybių narių². ESC nenumatyta teisė kreiptis į teismą, tačiau pagal ją dirba Europos socialinių teisių komitetas (ESTK), sudarytas iš nepriklausomų ekspertų, kurie sprendžia, ar chartiją atitinka nacionalinė teisė ir praktika, pagal dvi procedūras: pranešimų teikimo procedūrą, per kurią valstybės reguliariai teikia nacionalinius pranešimus, ir kolektyvinių skundų procedūrą³, per kurią organizacijos gali paduoti skundus. ESTK patvirtina išvadas dėl nacionalinių pranešimų ir priima sprendimus dėl kolektyvinių skundų. Šiame vadove minimos kai kurios jo išvados ir sprendimai.

1 Žr. EŽTT sprendimo *Matthews prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 24833/94, EŽTK 1999-I, 32 punktą; EŽTT sprendimo *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją* (Didžioji kolegija), Nr. 45036/98, EŽTK 2005-VI, 153 punktą.

2 Trisdešimt dvi valstybės yra saistomos 1996 m. pataisytos ESC, o vienuolika valstybių – 1961 m. priimtos chartijos. ESC šalys gali pasirinkti taikyti tik kai kurias jos nuostatas. ESC nuostatų taikymas apžvelgtas 3 priede.

3 Skundų nagrinėjimo procedūra nėra privaloma, priešingai nei pranešimų teikimo procedūra; iki 2013 m. rugsėjo mėn. ją buvo pradėjusios taikyti 15 ESC šalių.

Europos Sąjunga

ES sudaro 28 valstybės narės. ES teisė susideda iš Sutarčių ir ES antrinės teisės aktų. ES sutartys – Europos Sąjungos sutartis (ESS) ir Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) – yra patvirtintos visų ES valstybių narių ir taip pat vadinamos ES pirminės teisės aktais. ES reglamentus, direktyvas ir sprendimus priima ES institucijos, kurios yra įgaliotos tai daryti pagal Sutartis; šie dokumentai dažnai vadinami ES antrinės teisės aktais.

ES pradžia tapo trys 1950 m. įsteigtos tarptautinės energetikos, saugumo ir laisvosios prekybos organizacijos, visos kartu pavadintos Europos Bendrijomis. Svarbiausias tikslas, kurio siekė Europos Bendrijos, buvo skatinti ekonominį vystymąsi laisvu prekių, kapitalo, žmonių ir paslaugų judėjimu. Todėl laisvas asmenų judėjimas yra vienas iš pamatinių ES principų. Pirmas reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo buvo priimtas 1968 m.⁴; jame pripažinta, kad darbuotojams turi būti suteikta ne tik judėjimo laisvė, bet ir galimybė persikelti kartu su šeima nepaisant jos narių pilietybės. Vėliau ES sukurta sudėtinga papildomų teisės aktų sistema, reglamentuojanti socialinių garantijų perkėlimą į kitą šalį, teises į socialinę paramą ir sveikatos priežiūrą, taip pat abipusio kvalifikacijų pripažinimo nuostatas. Daugelis šių, pirmiausia ES piliečiams skirtų, teisės normų taikomos ir įvairių kategorijų trečiųjų šalių piliečiams.

Ne ES valstybių narių, o 1994 m. sukurtos Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių – Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos – piliečiai turi tas pačias teises laisvai judėti ES kaip ir jos valstybių narių piliečiai⁵. Be to, pagal 1999 m. birželio 21 d. su ES sudarytą specialų susitarimą⁶ teisę judėti ir įsikurti ES įgijo ir Šveicarijos piliečiai. Visos ES ir EEE šalys ir Šveicarija yra Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) – tarptautinės organizacijos, įsteigtos siekiant skatinti laisvąją prekybą ir ekonominę integraciją – narės. ELPA turi savo institucijas, tarp jų ir teismą. ELPA teismas yra kompetentingas aiškinti EEE susitarimo taisyklę Islandijai, Lichtenšteiniui ir Norvegijai. Jis yra įsteigtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pavyzdžiu ir remiasi jo praktika.

Turkijos piliečiai taip pat gali įgyti privilegijų pagal ES teisę. Jie neturi teisės laisvai atvykti į ES ar laisvai judėti joje, tačiau 1963 m. sudarytu Europos ekonominės bendrijos (EEB) ir Turkijos asociacijos susitarimu (Ankaros susitarimas) ir 1970 m. priimtu jo Papildomu

4 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1612/68.

5 1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimo III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“, OL 1994 L1.

6 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo, OL 2002 L 114/6.

protokolu (toliau – Ankaros susitarimo Papildomas protokolas)⁷ tiems Turkijos piliečiams, kuriems leidžiama atvykti į ES dirbti arba įsikurti, suteikiama tam tikrų privilegijų, teisė pasilikti ES ir apsauga nuo išsiuntimo. Jie taip pat naudojami Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga, pagal kurią jiems negali būti įvesta daugiau jokių apribojimų, išskyrus tuos, kurie buvo nustatyti įsigaliojus šiai išlygai priimančiojoje valstybėje narėje. ES yra sudarę susitarimus ir su keliomis kitomis valstybėmis (žr. 8 skyriaus 8.2.6 skirsnį), bet nė vienas iš jų netaikomas taip plačiai kaip Ankaros susitarimas.

1993 m. įsigaliojusia Maastrichto sutartimi įsteigta Sąjungos pilietybė; tiesa, norint ją turėti, reikia būti kurios nors ES valstybės narės piliečiu. Tokia ES pilietybės samprata plačiai remiamasi stiprinant piliečių ir jų šeimos narių, kurie gali būti bet kokios pilietybės, teisę laisvai judėti.

1985 m. pasirašytu Šengeno susitarimu panaikinta kontrolė kertant vidaus sienas tarp ES valstybių narių, kurios yra šio susitarimo šalys. Iki 1995 m. buvo sukurta išorės sienų kontrolės sistema, reguliuojanti, kas gali patekti į Šengeno erdvę. Iki tol tarptautiniu lygmeniu reglamentuota Šengeno sistema 1997 m. tapo ES teisės sistemos dalimi. Ji toliau plėtojama ir tobulinama remiantis [Šengeno sienų kodeksu](#), kuriame nustatytos bendros ES sienų valdymo taisyklės. ES valstybėms narėms valdyti Sąjungos išorės sienas padeda 2004 m. įsteigta ES agentūra FRONTEX.

Po to, kai 1957 m. buvo pasirašyta Romos sutartis, vėlesniais Sutarčių pakeitimais išplėsta Europos Bendrijų (EB), vėliau – Europos Sąjungos kompetencija spręsti su migracija susijusius klausimus; Amsterdamo sutartimi ES suteikta nauja kompetencija sienų valdymo, imigracijos ir prieglobsčio srityse, įskaitant vizas ir grąžinimą. Šio proceso kulminacija tapo Lisabonos sutarties pasirašymas, po kurio ES įgijo naują kompetenciją rūpintis trečiųjų šalių piliečių integracija.

Tokiomis aplinkybėmis nuolat plečiamas ES prieglobsčio srities *acquis* (teisynas) – tarpvyriausybinių susitarimų, reglamentų ir direktyvų, reglamentuojančių beveik visus su prieglobsčiu ES susijusius klausimus, visuma. Tačiau ne visos ES valstybės narės privalo laikytis visų prieglobsčio *acquis* nuostatų (žr. 1 priedą).

⁷ 1963 m. pasirašytas EEB ir Turkijos asociacijos susitarimas (Ankaros susitarimas), 1964 m. gruodžio 29 d. paskelbtas Oficialiajame leidinyje Nr. 217, vėliau papildytas 1970 m. lapkričio mėn. pasirašytu Papildomu protokolu, OL 1972 L293.

Per praėjusį dešimtmetį ES priėmė teisės aktus dėl tam tikrų kategorijų asmenų imigracijos į ES, taip pat taisykles, skirtas Sąjungoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams (žr. 1 priedą).

Pagal ES sutartis Europos Sąjunga turi savo teismą, kuris iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m. gruodžio mėn. buvo vadinamas Europos Teisingumo Teismu (ETT), o tada pervadintas Europos Sąjungos Teisingumo Teismu (ESTT)⁸. ESTT yra kompetentingas įvairiose srityse. Šis teismas, viena vertus, turi galią priimti sprendimus dėl ES teisės aktų galiojimo ir dėl atvejų, kada ES institucijos nesilaiko ES ir atitinkamų tarptautinės teisės normų, taip pat nuspręsti dėl ES valstybių narių padarytų ES teisės aktų pažeidimų; kita vertus, ESTT turi išimtinę kompetenciją užtikrinti, kad ES teisės normos būtų teisingai ir vienodai taikomos ir aiškinamos visose ES valstybėse narėse. Pagal SESV 263 straipsnio 4 dalį pavienių asmenų galimybės kreiptis į ESTT yra gana ribotos⁹.

Vis dėlto asmeninius skundus dėl ES teisės nuostatų aiškinimo arba galiojimo visada galima paduoti nacionaliniams teismams. ES valstybių narių teisminėms institucijoms, įpareigotoms lojaliai bendradarbiauti ir laikytis efektyvaus ES teisės taikymo nacionaliniu lygmeniu principų, yra patikėta atsakomybė užtikrinti, kad ES teisė būtų tinkamai taikoma ir jos nuostatos vykdomos nacionalinėje teisės sistemoje. Be to, po ETT sprendimo *Francovich* byloje¹⁰ ES valstybės narės tam tikromis sąlygomis privalo atlyginti žalą, o kai tinka – ir išmokėti kompensacijas nukentėjusiems dėl ES teisės normų nepaisymo toje valstybėje narėje. Kai abejojama dėl tam tikros ES teisės nuostatos aiškinimo arba galiojimo, nacionaliniai teismai gali, o tam tikrais atvejais privalo¹¹, kreiptis į ESTT prašydami priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnyje nustatytą procedūrą. Laisvės, saugumo ir teisingumo srityje, siekiant užtikrinti, kad būtų skubiai priimtas sprendimas

8 Šiame vadove kalbant apie Teismo sprendimus iki 2009 m. gruodžio mėn. jis vadinamas ETT, o kalbant apie bylas nuo 2009 m. gruodžio mėn. – ESTT.

9 Tokio atvejo pavyzdys – 2008 m. rugsėjo 3 d. ETT sprendimas *Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją*, sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P, Rink. p. I-6351.

10 1991 m. lapkričio 19 d. ETT sprendimas *Francovich ir Bonifaci ir kt. prieš Italijos Respubliką*, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90, Rink. p. I-05357; 1995 m. lapkričio 9 d. ETT sprendimas *Francovich prieš Italijos Respubliką*, C-479/93, Rink. p. I-03843.

11 Pagal SESV 267 straipsnio 3 dalį tai visada privalo daryti teismai, kurių sprendimai negali būti toliau apskundžiami pagal nacionalinę teisę; tai turi daryti ir kiti teismai, kai prašymas priimti prejudicinį sprendimą teiktinas dėl kokios nors ES teisės nuostatos galiojimo ir esama pagrindo manyti, kad tai nuostatai prieštaraujama pagrindai (žr., pvz., 1987 m. spalio 22 d. ETT sprendimą *Foto-Frost prieš Hauptzollamt Lübeck-Ost*, C-314/85, Rink. p. 4199).

bet kokio nacionalinio teismo byloje dėl sulaikyto asmens, nustatyta prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra¹².

ES pagrindinių teisių chartija

Pirminėse Europos Bendrijų sutartyse visai neminimos žmogaus teisės ar jų apsauga. Tačiau Europos Teisingumo Teismas, gavęs nagrinėti bylas dėl įtariamų žmogaus teisių pažeidimų ES teisės reglamentuojamose srityse, suformavo naują požiūrį, pagal kurį asmenims galima suteikti apsaugą, pagrindines teises įtraukus į vadinamuosius bendruosius Europos teisės principus. Pasak ETT, šie bendrieji principai atitinka žmogaus teisių apsaugos nuostatas, kurios yra įtvirtintos valstybių konstitucijose ir žmogaus teisių sutartyse, ypač Europos žmogaus teisių konvencijoje. ETT pareiškė užtikrinsiantis, kad ES teisė atitiktų šiuos principus¹³.

Pripažindama, kad jos politika gali daryti poveikį žmogaus teisėms, ir siekdama tapti artimesnė savo piliečiams, ES 2000 m. paskelbė Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją. Šioje chartijoje pateiktas žmogaus teisių sąrašas remiantis teisėmis, kurios yra įtvirtintos ES valstybių narių konstitucijose, EŽTK, Europos socialinėje chartijoje ir tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvencijoje (UNCRC). 2000 m. paskelbta ES pagrindinių teisių chartija tebuvo „deklaracija“ – tai reiškė, kad jos laikytis nėra teisiškai privaloma. Netrukus po to Europos Komisija, pagrindinė naujus ES teisės aktus siūlanti institucija, pareiškė užtikrinsianti, kad jos pasiūlymai dėl teisės aktų būtų suderinti su Pagrindinių teisių chartija.

2009 m. gruodžio 1 d. įsigalėjus Lisabonos sutarčiai pasikeitė ES pagrindinių teisių chartijos statusas – ji tapo teisiškai privaloma. Todėl ES institucijos (ir ES valstybės narės) įsipareigojo laikytis chartijos, „kai <...> įgyvendina Sąjungos teisę“ (chartijos 51 straipsnis).

Vėliau priimtame protokole išaiškintas chartijos taikymas Lenkijai ir Jungtinei Karalystei. Vienoje 2011 m. migracijos byloje EŽTT nusprendė, kad toks protokolas yra daugiausia

12 Žr. Teisingumo Teismo statuto 3 protokolo 23 straipsnį ir Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107–114 straipsnius. Dėl bylų, kurioms gali būti taikoma prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra, daugiau žr. ESTT 2012 m. lapkričio 6 d. *Rekomendacijų nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo* (2012/C 338/01) 40 punktą: „<...> teismas galėtų pateikti prašymą taikyti prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, pavyzdžiui, SESV 267 straipsnio ketvirtoje pastraipoje numatytu atveju, kai pateiktas klausimas lemia asmens, kuris yra sulaikytas ar kurio laisvė apribota, teisinės padėties įvertinimą, arba kai kyla ginčas dėl tėvų valdžios ar vaikų globos, kai teismo, į kurį kreiptasi remiantis Sąjungos teise, jurisdikcija priklauso nuo atsakymo į prejudicinį klausimą“.

13 1979 m. gruodžio 13 d. ETT sprendimo *Liselotte Hauer prieš Land Rheinland-Pfalz*, C-44/79, Rink. p. 3727, 15 punktas.

skirtas chartijos taikymui apriboti socialinių teisių srityje. Teismas taip pat nustatė, kad šis protokololas nedaro poveikio ES prieglobsčio teisės aktų įgyvendinimui¹⁴.

ES pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnyje pirmą kartą visos Europos lygmeniu nustatyta teisė į prieglobstį. Pagal 18 straipsnį tai yra sąlyginė teisė: „[t]eisė į prieglobstį garantuojama pagal [...] Ženevos konvenciją [...] bei Europos Sąjungos sutartį ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo [...]“. Chartijos 19 straipsnyje nustatytas draudimas grąžinti asmenį ten, iš kur jis išvyko dėl pagrįstos baimės patirti persekiojimą arba kur jam gresia tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam (negrąžinimo principas).

Be to, atrodo, kad migracijai yra svarbios ir kitos chartijos nuostatos dėl apsaugos suteikimo asmenims. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta savarankiška teisė į veiksmingą teisinę gynybą, taip pat teisingo bylos nagrinėjimo principai. Pagal 47 straipsnyje nustatytą teisminės kontrolės principą bylą turi išnagrinėti teismas. Ši nuostata suteikia platesnę apsaugą negu EŽTK 13 straipsnis, kuriame garantuota teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, tačiau nebūtinai teisme. Be to, ES pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnyje nustatyta, kad būtinas apsaugos lygis pagal chartijos nuostatas prilygsta nustatytajam EŽTK, tačiau pačios teisės Europos Sąjungoje gali būti aiškinamos plačiau negu jos yra apibrėžtos EŽTK.

Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos

ES teisė ir Europos žmogaus teisių konvencija yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas remiasi EŽTK nustatydamas žmogaus teisių apsaugos mastą pagal ES teisę. ES pagrindinių teisių chartijoje yra įtvirtintos visos teisės, kurios minimos EŽTK, ir vien jomis neapsiribojama. Taigi EŽTK daro įtaką ES teisės pokyčiams nepaisant to, kad ES jos dar nepasirašė. Tačiau pagal dabartines teisės nuostatas asmenys, norintys apskusti ES dėl jos nesugebėjimo užtikrinti žmogaus teisių, neturi teisės Europos Žmogaus Teisių Teismui pateikti pareiškimo prieš pačią ES. Tam tikromis aplinkybėmis gali būti įmanoma netiesiogiai pasiskusti dėl ES, EŽTT pradedant bylą prieš vieną arba daugiau jos valstybių narių¹⁵.

14 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N. S. prieš Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

15 Daugiau apie EŽTT praktiką šioje sudėtingoje srityje žr. visų pirma EŽTT sprendime *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją* (Didžioji kolegija), Nr. 45036/98, 2005 m. birželio 30 d.

Lisabonos sutartyje yra nuostata, kuria ES leidžiama prisijungti prie EŽTK kaip savarankiškai konvencijos šaliai, o EŽTK keturioliktuoju protokolu konvencija pakeista taip, kad ES galėtų prie jos prisijungti. Dar neaišku, kokį praktinį poveikį tai turės ir ypač kaip ateityje dėl to keisis ESTT ir EŽTT tarpusavio santykis. Tačiau ES prisijungus prie EŽTK tikriausiai pagerės galimybės kreiptis į teismą asmenims, manantiems, kad ES nėra užtikrinamos žmogaus teisės. Derybos dėl ES prisijungimo prie EŽTK tebevyksta; jos gali trukti dar kelerius metus.

Svarbiausios nuostatos

- Migraciją į Europą ir migraciją joje reglamentuoja nacionalinės teisės, ES teisės, EŽTK, ESC nuostatų ir kitų Europos valstybių prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų visuma.
- Dėl EŽTK pažeidžiančių valdžios institucijų veiksmų arba neveikimo galima paduoti skundus prieš bet kurią iš Europos Tarybos 47 valstybių narių, įskaitant visas 28 ES valstybes nares. EŽTK suteikia apsaugą visiems asmenims, nepaisant jų pilietybės ar gyventojo statuso, pagal kiekvienos iš 47 konvencijos šalių jurisdikciją.
- Tiems, kas padavė skundus pagal konvenciją, valstybės pagal EŽTK 13 straipsnį privalo suteikti teisę pasinaudoti teisine gynyba nacionaliniuose teismuose. Pagal subsidiarumo principą, kaip jis suprantamas EŽTK, pagrindinė pareiga užtikrinti, kad būtų laikomasi EŽTK, tenka pačioms valstybėms, taigi į EŽTT kreipiamasi tik kaip į paskutinės instancijos teismą.
- Skundus dėl ES teisę pažeidžiančių ES valstybės narės veiksmų arba neveikimo galima paduoti nacionaliniams teismams, kurių pareiga yra užtikrinti, kad ES teisė būtų tinkamai taikoma; šie teismai gali, o kartais privalo perduoti bylą ESTT, kad šis priimtų prejudicinį sprendimą dėl atitinkamos ES nuostatos aiškinimo arba galiojimo.

1

Patekimas į teritoriją ir naudojimasis atitinkamomis procedūromis

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl 1985 m. Šengeno susitarimo įgyvendinimo Vizų reglamentas – Reglamentas (EB) Nr. 539/2001 Vizų kodeksas – Reglamentas (EB) Nr. 810/2009	Šengeno erdvės vizų režimas	
Sankcijų vežėjams direktyva 2001/51/EB Direktyva dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi 2002/90/EB	Neteisėto atvykimo prevencija	
Šengeno informacinė sistema (SIS), sukurta pagal 1985 m. Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo IV antraštinę dalį SIS II reglamentas – Reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 ir SIS II sprendimas – Tarybos sprendimas 2007/533/TVR Grąžinimo direktyva 2008/115/EB, 11 straipsnis	Draudimas atvykti, Šengeno perspėjimai	EŽTK ketvirtojo protokolo 2 straipsnis (judėjimo laisvė)
Šengeno sienų kodeksas – Reglamentas (EB) Nr. 562/2006	Patikrinimai kertant sieną	
Grąžinimo direktyva 2008/115/EB, 4 straipsnio 4 dalis	Tranzito zona	EŽTT 1996 m. sprendimas <i>Amuur prieš Prancūziją</i> (Teismas nusprendė, kad sulaikymas tranzito zonoje yra laisvės atėmimas)

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 18 straipsnis (teisė į prieglobstį)</p> <p>Chartijos 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p> <p>Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES</p>	Prieglobsčio prašytojai	EŽTK 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas)
<p>Šengeno sienų kodeksas – Reglamentas (EB) Nr. 562/2006, 3 ir 12 straipsniai</p>	Neleidimas atvykti jūra	EŽTT 2012 m. sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> (atvykėlių jūra kolektyvinis išsiuntimas)
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)</p> <p>Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES</p> <p>Šengeno sienų kodeksas – Reglamentas (EB) Nr. 562/2006, 13 straipsnis</p> <p>Vizų kodeksas – Reglamentas (EB) Nr. 810/2009, 32 straipsnio 3 dalis ir 34 straipsnio 7 dalis</p>	Teisinė gynyba	EŽTK 13 straipsnis (teisė į efektyvią teisinę gynybą)

Įvadas

Šiame skyriuje apžvelgiama teisinė tvarka, taikoma norintiems atvykti į kurios nors Europos valstybės teritoriją. Jame taip pat aprašoma, kokių svarbiausių principų pagal EŽTK nuostatas ir ES teisę turi laikytis valstybės nustatydamas, kokiomis sąlygomis galima atvykti į jų teritoriją, arba valdydamas savo sienas.

Apskritai valstybės turi suverenią teisę kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją ir tolesnį buvimą joje. Šį suverenitetą iš dalies riboja ES teisė ir EŽTK nuostatos. Valstybės piliečiai turi teisę į ją sugrįžti, o ES piliečiams pagal ES teisės normas suteikta bendra teisė atvykti ir į kitas ES valstybes nares. Be to, kaip aiškinama tolesnėse pastraipose, tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia atsisakyti įleisti per sieną asmenis, jeigu jiems gresia patirti persekiojimą ar kitokią didelę žalą (negrąžinimo principas).

Pagal ES teisę ES valstybės narės privalo laikytis bendrųjų taisyklių išduodamos trumpalaikes visas, vykdydamos sienų kontrolės ir sienų stebėjimo veiksmus. ES taip pat nustatė neteisėto atvykimo prevencijos taisykles. 2004 m. įsteigta ES agentūra

FRONTEX padeda ES valstybėms narėms valdyti Sąjungos išorės sienas¹⁶. Agentūra taip pat teikia operatyvinę paramą per bendras sausumos, oro arba jūrų pasienio operacijas. Tam tikromis sąlygomis ES valstybės narės gali prašyti FRONTEX panaudoti skubios pagalbos sistemą – vadinamuosius RABIT (skubios pasienio pagalbos būrius)¹⁷. ES valstybės narės tebėra atsakingos už savo veiksmus arba neveikimą net ir tada, kai dirba kartu su FRONTEX, arba per RABIT operacijas. 2011 m. spalio mėn. [Reglamentu \(ES\) Nr. 1168/2011](#), kuriuo iš dalies pakeistas [Reglamentas \(EB\) Nr. 2007/2004](#) (FRONTEX steigimo reglamentas), sustiprinti su pagrindinėmis teisėmis susiję FRONTEX įsipareigojimai. 2013 m. [EUROSUR reglamentu](#) (Reglamentas (ES) Nr. 1052/2013) sukurta Europos sienų stebėjimo sistema.

Kaip pavaizduota [1 paveiksle](#), daugumai ES valstybių narių taikomas visas Šengeno *acquis* (teisynas). Juo sukurta viena bendra išorės sienų kontrolės sistema, pagal ją asmenims leidžiama laisvai keliauti per Šengeno erdvės vidaus sienas. Ne visos ES valstybės narės priklauso Šengeno erdvei, tačiau Šengeno sistema veikia ir už ES ribų – Islandijoje, Lichtenšteine, Norvegijoje ir Šveicarijoje. [Šengeno sienų kodekso](#) (Reglamentas (EB) Nr. 562/2006) 6 straipsnyje draudžiama kodeksą taikyti taip, kad būtų nepaisoma negrąžinimo principo arba neteisėtai diskriminuojama.

Pagal EŽTK valstybės turi teisę, laikydamosi nusistovėjusių tarptautinės teisės normų ir savo sudarytų sutarčių (taip pat EŽTK) įsipareigojimų, kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją, gyvenimą joje ir išsiuntimą iš jos. Užsieniečių patekimo į valstybių teritoriją EŽTK aiškiai nereglamentuoja, joje taip pat nėra nustatyta, kam turėtų būti išduodamos vizos. EŽTT savo praktikoje nustatė tik kelis valstybių teisės atsisakyti įleisti per sieną apribojimus, pavyzdžiui, kad nebūtų pažeistas negrąžinimo principas. Pagal šią teismo praktiką tam tikromis aplinkybėmis valstybei gali būti privaloma įsileisti asmenį, kai to reikia, kad jis galėtų naudotis kai kuriomis teisėmis pagal konvenciją, ypač teise į šeimos gyvenimą¹⁸.

16 2004 m. spalio 26 d. [Reglamentas \(EB\) Nr. 2007/2004](#), OL 2004 L 349/1; 2011 m. spalio 25 d. [Reglamentas \(ES\) Nr. 1168/2011](#), OL 2011 L 304/1.

17 2007 m. liepos 11 d. [Reglamentas \(EB\) Nr. 863/2007](#), OL 2007 L 199/30.

18 Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendimo *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę*, pareišk. Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 1985 m. gegužės 28 d., 82–83 punktuose.

į Šengeno erdvę¹⁹. ES valstybės narės negali reikalauti vizos iš Turkijos piliečių, kuriems nereikėjo turėti vizos tuo metu, kai įsigaliojo nuostatos dėl neveikimo išlygos²⁰.

Asmenų, pateikusių prašymus išduoti trumpalaikes vizas, asmens duomenys saugomi Vizų informacinėje sistemoje (*VIS reglamentas (EB) Nr. 767/2008*, iš dalies pakeistas *Reglamentu (EB) Nr. 81/2009*). Tai yra centrinė IT sistema, per kurią palaikomas ryšys tarp konsulatų ir išorės sienų perėjimo punktų.

Iki trijų mėnesių trukmės apsilankymus Šengeno erdvės valstybėse reglamentuoja *Vizų kodeksas* (Reglamentas (EB) Nr. 810/2009, taip pat žr. jo pakeitimus). Dėl ilgesnio užsieniečių buvimo valstybėse, priešingai, sprendžia jos pačios – tai gali reglamentuoti valstybės nacionalinės teisės aktai. Tiems kitų valstybių piliečiams, kuriems pagal *Vizų reglamentą* (Reglamentas (EB) Nr. 539/2001) vizos turėti nereikia, vis dėlto gali būti reikalinga išankstinė viza, jeigu jie nori ne trumpam apsilankyti šalyje, o atvykti kitu tikslu. Visas privalomas vizas būtina gauti dar prieš kelionę. Šis reikalavimas netaikomas tik tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams.

Pavyzdys. *Koushkaki* byloje²¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nusprendė, kad valstybės narės institucijos gali atsisakyti išduoti „Šengeno vizą“ prašytojui tik tais atvejais, kai gali remtis kuriuo nors iš *Vizų kodekse* nustatytų pagrindų. Nustatydamos tokius atvejus nacionalinės institucijos turi didelę diskreciją. Vizą išduoti atsisakoma, jei kyla pagrįstų abejonų, ar jos prašantis asmuo ketina išvykti iš valstybių narių teritorijos iki prašomos išduoti vizos galiojimo pabaigos. Siekdamas nustatyti, ar kyla pagrįstų abejonų dėl tokio ketinimo, kompetentingos institucijos privalo individualiai išnagrinėti prašymą išduoti vizą atsižvelgdamos į bendrą padėtį prašymą išduoti vizą pateikusių asmens gyvenamojoje šalyje ir į asmeniškai su juo susijusias aplinkybes, kaip antai šeimines, socialines ir ekonomines padėtis, galimus ankstesnius teisėtus ar neteisėtus apsilankymus vienoje iš valstybių narių bei jo ryšius gyvenamojoje šalyje ir valstybėse narėse.

19 Europos Komisija, vidaus reikalai: vizų politika (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/index_en.htm).

20 Ankaros susitarimo Papildomo protokolo (OL 1972 L 293) 41 straipsnis.

21 2013 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas *Rahmanian Koushkaki prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, C-84/12.

Pagal Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo²² 21 straipsnį trečiųjų šalių piliečiai, turintys vienodas visas ir teisėtai patekę į Šengeno šalies teritoriją, gali laisvai judėti visoje Šengeno erdvėje tol, kol galioja jų vizos. Pagal tą patį straipsnį leidimas gyventi šalyje kartu su kelionės dokumentais tam tikromis aplinkybėmis gali atstoti vizą. **Reglamente (EB) Nr. 1030/2002** nustatyta vienoda leidimų apsigyventi forma²³. Užsieniečiai, kuriems vizos nereikia, gali laisvai judėti Šengeno teritorijoje ilgiausiai tris mėnesius per šešių mėnesių laikotarpį po pirmo atvykimo, jei tenkina atvykimo sąlygas.

Šengeno sienų kodeksu (Reglamentas (EB) Nr. 562/2006 su pakeitimais, padarytais **Reglamentu (ES) Nr. 1051/2013**) panaikinta (išskyrus išimtinius atvejus) vidaus sienų kontrolė. ESTT sprendimu valstybės negali vykdyti vidaus sienų stebėjimo, kurio poveikis prilygsta patikrinimams kertant sieną²⁴. Šengeno erdvės vidaus sienų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis yra leidžiamas remiantis įrodymais dėl neteisėto gyvenimo šalyje gyventojų, tačiau ribojamas, pavyzdžiui, jo intensyvumas ir dažnis²⁵.

1.2. Neteisėto atvykimo prevencija

Pagal ES teisę imamasi priemonių siekiant neleisti neteisėtai atvykti į ES teritoriją. **Sankcijų vežėjams direktyvoje** (2001/51/EB) nustatytos sankcijos prieš tuos, kas į ES veža dokumentų neturinčius migrantus.

Direktyvoje dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi (Direktyva 2002/90/EB) apibrėžta, kas laikoma padėjimu neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi, ir nustatytos sankcijos prieš tuos, kas padeda daryti tokius pažeidimus. Tokios sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (3 straipsnis). ES valstybės narės gali (tačiau neprivalo) nuspręsti netaikyti sankcijų už humanitarinę pagalbą (1 straipsnio 2 dalis).

22 **Konvencija dėl Šengeno susitarimo**, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo, OL 2000 L 249/19.

23 2002 m. birželio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1030/2002, nustatantis vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą, OL 2002 L 157, su pakeitimais, padarytais **Reglamentu (EB) Nr. 380/2008/EB**, OL 2008 L 115/1.

24 2010 m. birželio 22 d. ESTT sprendimo *Aziz Melki ir Selim Abdeli* (Didžioji kolegija), sujungtos bylos C-188/10 ir C-189/10, Rink. p. I-05667, 74 punktas.

25 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Atiqullah Adil prieš Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel* byloje C-278/12 PPU.

1.3. Draudimai atvykti ir Šengeno perspėjimai

Draudimas atvykti – tai uždraudimas asmenims sugrįžti į valstybę, iš kurios jie buvo išsiųsti. Toks draudimas paprastai galioja nustatytą laikotarpį; taip užtikrinama, kad pavojingais ar nepageidautinai laikomi asmenys negautų vizos ir nebūtų kitaip įleidžiami į tos valstybės teritoriją.

Pagal ES teisę draudimai atvykti įvedami į duomenų bazę, vadinamą Šengeno informacine sistema (SIS), prie kurios Šengeno susitarimą pasirašiusių valstybių institucijos gali prisijungti ir ja naudotis. Draudimą atvykti nustačiusi valstybė tik tokiu būdu gali praktiškai užtikrinti, kad trečiosios šalies pilietis, kuriam ji uždraudė atvykti, negrįžtų į jos teritoriją, patekdamas į Šengeno erdvę per kitą jai priklausančią ES valstybę narę ir tada joje nevaržomai kirsdamas sienas. Šengeno informacinė sistema buvo pakeista antrosios kartos Šengeno informacine sistema (SIS II), kuri pradėjo veikti nuo 2013 m. balandžio 9 d.²⁶ SIS II, kurios teisiniai pagrindai yra **SIS II reglamentas**²⁷ ir **SIS II sprendimas**²⁸, yra pažangesnė sistemos versija su patobulintomis funkcijomis, pavyzdžiui, joje galima naudoti biometrinius duomenis ir efektyviau teikti užklausas. Draudimus atvykti galima apskųsti.

Pavyzdys. Prancūzijos valstybės taryba (pranc. *Conseil d'État*) *M. et Mme Forabosco* byloje panaikino sprendimą neišduoti vizos M. Forabosco žmonai, kurią Vokietijos institucijos buvo įtraukusios į SIS duomenų bazę dėl to, kad jos prašymas suteikti prieglobstį Vokietijoje buvo atmestas. Prancūzijos valstybės taryba nusprendė, jog vien tai, kad SIS duomenų bazėje yra draudimas atvykti, nes buvo nuspręsta nesuteikti prieglobsčio, nėra pakankama priežastis atsisakyti išduoti ilgalaikę Prancūzijos vizą²⁹.

Pavyzdys. *M. Hicham B* byloje Prancūzijos valstybės taryba įsakė laikinai sustabdyti sprendimo išsiųsti užsieniečių iš šalies dėl to, kad jis buvo įtrauktas į SIS duomenų

26 Dėl dalykų, kuriems taikoma Europos bendrijos steigimo sutarties IV antraštinė dalis, žr. 2013 m. kovo 7 d. **Tarybos sprendimą 2013/158/ES**, kuriuo nustatoma Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1987/2006 dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data, OL 2013 L87, p. 10; o dėl dalykų, kuriems taikoma Europos Sąjungos sutarties VI antraštinė dalis, žr. 2013 m. kovo 7 d. **Tarybos sprendimą 2013/157/ES**, kuriuo nustatoma Sprendimo 2007/533/TVR dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data, OL 2013 L87, p. 8.

27 2006 m. gruodžio 20 d. **Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1987/2006**, OL 2006 L 381/4.

28 2007 m. birželio 12 d. **Tarybos sprendimas 2007/533/TVR**, OL 2007 L 205/63.

29 Prancūzijos valstybės taryba (*Conseil d'État*), *M. ir Mme Forabosco*, Nr. 190384, 1999 m. birželio 9 d.

bazę, vykdymą. Tame sprendime išsiųsti užsieniečių buvo nurodyta, kad jis įtrauktas į SIS, tačiau nepaminėta, kuri valstybė jį įtraukė. Kadangi sprendimai išsiųsti iš šalies turi būti grindžiami teisiniais ir faktiniais įrodymais, nuspręsta, kad įsakymas išsiųsti šį asmenį yra neteisėtas³⁰.

Asmenims, kuriems uždraudžiama atvykti į šalį dėl to, kad buvo įsakyta juos grąžinti pagal **Grąžinimo direktyvą** (Direktyva 2008/115/EB)³¹, toks draudimas paprastai neturėtų galioti ilgiau kaip penkerius metus³². Kartu su tokiu draudimu paprastai skelbiamas perspėjimas SIS sistemoje, dėl to tokie asmenys visai nebegali patekti į Šengeno erdvę. Kita ES valstybė narė gali išduoti vizą arba įsileisti tą asmenį tik tada, kai draudimą atvykti nustačiusi ES valstybė narė jį panaikina. Kadangi draudimą atvykti gali lemti tik toje valstybėje susiklosčiusios specifinės aplinkybės, kyla abejonių, ar visiškai draudimas atvykti į Šengeno erdvę yra proporcingas, ypač tais atvejais, kai nuo jo priklauso ir kitos pagrindinės teisės, pavyzdžiui, teisė į šeimos susijungimą.

Kai draudimai atvykti į šalį nustatomi ne pagal **Grąžinimo direktyvą**, jie oficialiai neatima galimybės kitoms valstybėms leisti tokiems asmenims atvykti į Šengeno erdvę. Tačiau kitos valstybės gali atsižvelgti į draudimus atvykti sprendamos, ar reikia išduoti tokiam asmeniui vizą arba leisti jam atvykti. Todėl draudimai gali turėti poveikį visoje Šengeno erdvėje, nepaisant to, kad toks draudimas gali būti aktualus tik jį nustačiusiai valstybei, laikinai tą asmenį nepageidautinu, pavyzdžiui, dėl jo keliamos grėsmės politiniam stabilumui: vienai ES valstybei narei paskelbus Šengeno perspėjimą dėl Rusijos politiko, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos (PACE) narys negalėjo atvykti į parlamento posėdžius Prancūzijoje. Šis klausimas išsamiai apsvarstytas PACE Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto 2011 m. spalio mėn. posėdyje, po kurio buvo parengtas pranešimas dėl judėjimo laisvės apribojimų, kurie yra bausmės už politines pažiūras³³.

Pagal EŽTK asmens įtraukimas į SIS duomenų bazę yra savarankiškas valstybės narės veiksmas, kurio ji imasi pagal ES teisę. Todėl galima paduoti skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui, kad ta valstybė, įtraukdama asmenį į SIS sąrašą ar jo neišbraukdama iš šio sąrašo, pažeidė EŽTK.

30 Prancūzijos valstybės taryba (*Conseil d'État*), *M. Hicham B*, Nr. 344411, 2010 m. lapkričio 24 d.

31 Direktyva 2008/115/EB, OL 2008 L 348, 3 straipsnio 6 dalis ir 1 straipsnis.

32 2013 m. rugsėjo 19 d. ESTT sprendimas *Baudžiamosios bylos prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani*, C-297/12.

33 Europos Taryba, Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetas (2012): *The inadmissibility of restrictions on freedom of movement as punishment for political positions* („Judėjimo laisvės apribojimų, kaip bausmių už politines pažiūras, nepriimtumas“), paskelbta 2012 m. birželio 1 d., ir 2012 m. birželio 29 d. priimta Rezolucija Nr. 1894 (preliminari redakcija).

Pavyzdys. Byloje *Dalea prieš Prancūziją* buvo nagrinėjamas atvejis, kai Rumunijos pilietis, kurio vardą ir pavardę Prancūzija buvo įtraukusi į SIS duomenų bazę dar iki Rumunijos įstojimo į ES, negalėjo užsiimti savo verslu, teikti paslaugų ar jomis naudotis nė vienoje Šengeno erdvės valstybėje. Jo skundas, kad taip pažeidžiama jo teisė užsiimti profesine veikla (ši teisė saugoma pagal EŽTK 8 straipsnį dėl teisės į asmeninį ir šeimos gyvenimą), buvo pripažintas nepriimtiniu. Šioje pirmojoje kolegijos nutartyje dėl užregistravimo SIS duomenų bazėje ir jo padarinių Teismas pripažino, kad valstybė turi didesnę diskreciją spręsti, kaip apsaugoti asmenis nuo nepagrįstų sprendimų, tada, kai tai susiję su atvykimu į jos teritoriją, negu tada, kai tai susiję su išsiuntimu iš jos³⁴.

EŽTT taip pat turėjo nuspręsti, kokį poveikį turi draudimas keliauti, nustatytas dėl to, kad asmuo buvo įtrauktas į JT tvarkomą įtariamųjų terorizmu sąrašą, taip pat siekiant užkirsti kelią nacionalinių ar užsienio šalies imigracijos įstatymų pažeidimui.

Pavyzdys. Bylą *Nada prieš Šveicariją*³⁵ iškėlė Italijos ir Egipto pilietis, gyvenantis Italijos anklave Šveicarijoje (*Campione d'Italia*), kurį Šveicarijos valdžios institucijos, įgyvendindamos JT Saugumo Tarybos sankcijas prieš terorizmą, buvo įtraukusios į federalinį su Talibanu susijusių asmenų registrą. Dėl to, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo įtrauktas į šį sąrašą, jis negalėjo išvykti iš Italijos anklavo, o jo prašymai išbraukti iš sąrašo nebuvo patenkinti. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad Šveicarijos valdžios institucijos, taikydamos JT rezoliucijas dėl kovos su terorizmu, naudojami tam tikra diskrecija. Teismas taip pat nustatė, kad Šveicarija pažeidė pareiškėjo teises pagal EŽTK 8 straipsnį, nes iškart nepranešė Italijai arba JT įsteigtam Sankcijų komitetui, kad pareiškėjas nekelia pagrįstų įtarimų, ir neatsižvelgė į jam taikomų sankcijų poveikį jo konkrečiomis aplinkybėmis. Be to, Teismas nustatė, kad Šveicarija pažeidė EŽTK 13 straipsnį kartu su 8 straipsniu, nes pareiškėjas negalėjo jokiais efektyviomis priemonėmis pasiekti, kad jo vardas ir pavardė būtų išbraukti iš minėto sąrašo.

Pavyzdys. Bylą *Stamose prieš Bulgariją*³⁶ iškėlė Bulgarijos pilietis, kuriam Bulgarijos institucijos buvo dvejiems metams nustačiusios draudimą keliauti dėl JAV imigracijos įstatymų pažeidimų. EŽTT, šioje byloje pirmą kartą vertindamas, ar draudimas keliauti, kuriuo siekiama užkirsti kelią nacionalinių arba užsienio šalies imigracijos

34 EŽTT, *Dalea prieš Prancūziją* (nutartis), Nr. 964/07, 2010 m. vasario 2 d.

35 EŽTT sprendimas *Nada prieš Šveicariją* (Didžioji kolegija), Nr. 10593/08, 2012 m. rugsėjo 12 d.

36 EŽTT sprendimas *Stamose prieš Bulgariją*, Nr. 29713/05, 2012 m. lapkričio 27 d.

įstatymų pažeidimams, atitinka EŽTK ketvirtojo protokolo 2 straipsnį, nustatė, kad visiškai ir besąlyginis draudimas pareiškėjui keliauti į visas užsienio šalis dėl to, kad jis pažeidė vienos šalies imigracijos įstatymus, yra neproporcingas.

1.4. Patikrinimai kertant sieną

Pagal Šengeno sienų kodekso 6 straipsnį vykdant sienų kontrolės užduotis yra privaloma visapusiškai gerbti žmogiškąjį orumą³⁷. Patikrinimus reikia atlikti taip, kad asmenys nebūtų diskriminuojami dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos. Teisę laisvai judėti ES turintiems trečiųjų šalių piliečiams taikomos lengvatinės taisyklės (3 straipsnis ir 7 straipsnio 6 dalis). Yra sukurtas Šengeno *acquis* taikymo vertinimo ir stebėsenos mechanizmas (Reglamentas (ES) Nr. 1053/2013).

Pagal EŽTK yra nustatyta, jog reikalavimas, kad moteris musulmonė konsulate per tapatybės patikrą nusiimtų galvos apdangalą arba kad vyras sikhas oro uoste per saugumo patikrą nusiimtų turbaną, nepažeidžia jų teisės į religijos laisvę, kuri nustatyta EŽTK 9 straipsnyje³⁸.

Byloje *Ranjit Singh prieš Prancūziją* JT Žmogaus teisių komitetas nutarė, jog reikalavimas, kad vyras sikhas oficialaus asmens dokumento nuotraukoje nedėvėtų turbano, yra Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą (ICCPR) 18 straipsnio pažeidimas, ir nesutiko su argumentu, kad reikalavimas asmens dokumento nuotraukoje būti be galvos apdangalo yra būtinas visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai užtikrinti. Savo sprendimą JT Žmogaus teisių komitetas argumentavo tuo, kad valstybė nepaaiškino, kodėl sikho turbaną dėvintį asmenį būtų sunkiau atpažinti, nors jis tą turbaną dėvi nuolat, arba kaip dėl to padidėtų dokumentų klastojimo ar padirbinėjimo tikimybė. Komitetas atsisivėlgė ir į tai, kad asmuo, kuris buvo tapatybės dokumentui nufotografuotas be turbano, gali vėliau būti verčiamas nusiimti turbaną per tapatybės patikras³⁹.

1.5. Tranzito zonos

Valstybės kartais bando teigti, kad asmenys tranzito zonose nepriklauso jų jurisdikcijai.

37 Žr. ESTT 2013 m. sausio 17 d. sprendimą byloje *Mohamad Zakaria*, C-23/12.

38 EŽTT, *Phull prieš Prancūziją* (nutartis), Nr. 35753/03, 2005 m. sausio 11 d.; EŽTT, *El Morsli prieš Prancūziją* (nutartis), Nr. 15585/06, 2008 m. kovo 4 d.

39 JT Žmogaus teisių komitetas, *Ranjit Singh prieš Prancūziją*, pranešimai Nr. 1876/2000 ir 1876/2009, 2011 m. liepos 22 d. nuomonė, 8.4 punktas.

Pagal ES teisę Gražinimo direktyvos 4 straipsnio 4 dalyje nustatytas būtinas teisės yra privaloma užtikrinti ir tiems asmenims, kurie buvo sulaikyti ar suimti dėl neteisėto sienos kirtimo.

Pagal EŽTK gali būti nustatyta, kad valstybė yra atsakinga už jos tranzito zonoje esančius asmenis.

Pavyzdys. Byloje *Amuur prieš Prancūziją*⁴⁰ pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo sulaikyti Paryžiaus oro uosto tranzito zonoje. Prancūzijos institucijos teigė, kad jie nepateko į Prancūzijos jurisdikciją, nes nebuvo oficialiai „atvykę“ į Prancūziją. EŽTT su tuo nesutiko ir nusprendė, kad tuo metu galiojusios nacionalinės teisės nuostatos nepakankamai užtikrino pareiškėjų teisę į laisvę pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį⁴¹.

1.6. Prieglobsčio prašytojai

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartijoje yra nustatyta teisė į prieglobstį (18 straipsnis) ir draudimas grąžinti (19 straipsnis). SESV 78 straipsnyje numatyta sukurti bendrą Europos prieglobsčio sistemą, kurioje būtų privaloma laikytis valstybių įsipareigojimų pagal 1951 m. Ženevos konvenciją. Priimti keli šios nuostatos įgyvendinimo teisės aktai; juose taip pat atsižvelgiama į apsaugos nuo grąžinimo nuostatą, kuri pateikta 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnyje.

Nors Pagrindinių teisių chartijos 18 straipsniu garantuojama teisė į prieglobstį, ES teisė nenumato būdų palengvinti prieglobsčio prašytojų atvykimą. Prieglobsčio ES dažniausiai nori prašyti asmenys iš tų valstybių, kurių piliečiams į ES leidžiama atvykti tik su vizomis. Kadangi šie asmenys dažnai neatitinka reikalavimų, kad galėtų gauti įprastas visas, jiems gali tekti bandyti sieną kirsti neteisėtai.

Pagal **Dublino reglamento** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 3 straipsnio 1 dalį ES valstybės narės privalo išnagrinėti kiekvieną trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės prašymą suteikti tarptautinę apsaugą ir tokį prašymą turi nagrinėti tik viena valstybė narė. ES prieglobsčio *acquis* taikomas tik nuo tada, kai asmuo atvyksta į pasienį, įskaitant teritorinius vandenis ir tranzito zonas (**Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES)

40 EŽTT sprendimo *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 52–54 punktai.

41 Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.; EŽTT sprendimą *Riad ir Idiab prieš Belgiją*, Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.

3 straipsnio 1 dalis). Direktyvos 6 straipsnyje yra nustatytos tokius prašymus pateikusių asmenų galimybės naudotis prieglobsčio procedūra. Visų pirma pagal 6 straipsnio 1 dalį valstybės privalo užregistruoti prašymus per tris darbo dienas arba, jeigu prašymai pateikiami institucijoms, kurios nėra kompetentingos juos registruoti, – per šešias darbo dienas. Pagal 6 straipsnio 2 dalį valstybės privalo užtikrinti, kad asmenims būtų suteikta tikra galimybė prašymus pateikti kuo greičiau. Pasinaudojusiesiems šiomis procedūromis taikomos direktyvoje nustatytos garantijos, tačiau jos netaikomos tiems, kas negali atvykti į valstybės teritoriją, pasienį ar tranzito zoną.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos 43 straipsnyje leista prieglobsčio prašymus nagrinėti pasienyje; čia galima nuspręsti, ar prašymas yra priimtinas, ar ne. Be to, tokiomis aplinkybėmis, kai pagal direktyvos 31 straipsnio 8 dalį gali būti taikomos paspartintos procedūros, pasienyje galima priimti sprendimus ir dėl prašymo esmės. Šiais atvejais taikomi tie patys pagrindiniai principai ir garantijos kaip ir tada, kai prieglobsčio prašymai pateikiami esant valstybės teritorijoje. 43 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad per procedūras pasienyje sprendimas turi būti priimamas per ne ilgiau kaip keturias savaites po prašymo pateikimo, antraip prašytojui turi būti leista atvykti į valstybės teritoriją. Pagal 24 straipsnio 3 dalį įprastų pasienio procedūrų negalima taikyti prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų kaip išžagavimo ar kitokio didelio smurto aukoms, jeigu jiems reikiamos paramos neįmanoma suteikti pasienyje. 25 straipsnio 6 dalies b punkte nustatyti tam tikri nelydimų nepilnamečių pasienyje pateiktų prašymų nagrinėjimo apribojimai. Šios nuostatos netaikomos Airijai ir Jungtinei Karalystei, kurioms tebegalioja atitinkamos 2005 m. **direktyvos (2005/85/EB)** 35 straipsnio nuostatos.

Pagal EŽTK konkreti teisė į prieglobstį nėra numatyta. Tačiau EŽTK 3 straipsnyje draudžiama atsisakyti suteikti pagalbą asmeniui pasienyje ar kitoje valstybės jurisdikcijai priklausančioje vietoje, jeigu jam dėl to grėstų pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam. Kraštutiniais atvejais asmens perkėlimas, išdavimas arba išsiuntimas gali prieštarauti ir EŽTK 2 straipsniui, kuriuo ginama teisė į gyvybę.

Buvusioji Europos žmogaus teisių komisija išnagrinėjo kelis atvejus, kai nė viena valstybė nenorėjo prisiimti atsakomybės ir įsileisti pabėgėlių į savo teritoriją, kad būtų galima išnagrinėti jų prašymus (vadinamasis „pabėgėlių orbitoje“ reiškinys, angl. *refugees in orbit*).

Pavyzdys. *Rytų Afrikos azijiečių* byloje⁴² nagrinėtas atvejis, kai Jungtinės Karalystės pasų turėtojai, neturintys teisės gyventi Jungtinėje Karalystėje ar į ją atvykti, buvo išsiųsti iš Jungtinei Karalystei priklausomų teritorijų Afrikoje. Taip jie liko „pakibę orbitoje“ negalėdami atvykti į jokią valstybę. Buvusioji Europos žmogaus teisių komisija nusprendė, kad neskaitant EŽTK 14 straipsnio, diskriminacija dėl rasės tam tikromis aplinkybėmis gali prilygti žeminančiam elgesiui, kaip jis suprantamas pagal EŽTK 3 straipsnį.

1.7. Neleidimas atvykti jūra

Į ES ir Europos Tarybos valstybių narių teritoriją galima atvykti oru, sausuma arba jūra. Vykdamt sienų stebėjimo operacijas jūroje būtina ne tik gerbti žmogaus teises ir taikyti pabėgėlių teisę – jos turi atitikti ir tarptautinės jūrų teisės normas.

Veiksmus atviroje jūroje reglamentuoja JT jūrų teisės konvencija, taip pat konvencijos dėl žmogaus gyvybės apsaugos jūroje (SOLAS konvencija) ir dėl paieškos ir gelbėjimo (SAR konvencija). Šiuose teisės dokumentuose yra nustatyta pareiga padėti jūroje nelaimės ištiktiems asmenims ir juos gelbėti. Be to, laivo kapitonas privalo jūroje išgelbėtus asmenis pristatyti į „saugią vietą“.

Pagal tokias nuostatas vienas prieštarinčiausių klausimų yra tai, kur reikia išlaipinti jūroje išgelbėtus arba sulaikytus asmenis.

Pagal ES teisę Šengeno sienų kodekso 12 straipsnyje, kuris siejamas su 3 ir 3a⁴³ straipsniais, yra nustatyta, kad sienų valdymo veiksmai turi atitikti negrąžinimo principą. Dėl šio klausimo sudėtingumo ES buvo nustatytos pagalbinės FRONTEX jūroje vykdomų operacijų gairės⁴⁴. ESTT panaikinus šias gaires Europos Komisija pateikė naujo reglamento pasiūlymą⁴⁵.

42 Europos žmogaus teisių komisija, *Rytų Afrikos azijiečiai (Jungtinės Karalystės apsaugoti asmenys) prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 4715/70, 4783/71 ir 4827/71, 1978 m. kovo 6 d.

43 3a straipsnis priimtas 2013 m. birželio 26 d. *Reglamentu (ES) Nr. 610/2013*, kuriuo iš dalies pakeistas Šengeno sienų kodeksas, OL 2013 L 182/1.

44 2010 m. balandžio 26 d. *Tarybos sprendimas 2010/252/ES*, OL 2010 L 111/20.

45 Europos Komisija, *COM(2013) 197 final*, 2013 m. balandžio 12 d., Briuselis.

Pavyzdys. Europos Parlamentas paprašė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą*⁴⁶ priimti sprendimą dėl FRONTEX operacijoms jūroje skirtų gairių (*Tarybos sprendimas 2010/252/ES*) teisėtumo. Šios gairės buvo priimtos pagal Sprendimo 1999/468/EB 5a straipsnyje nustatytą komitologijos procedūrą, Europos Parlamentui visapusiškai nedalyvaujant. ESTT jas panaikino, nepaisant nuostatos, kad jos turėtų galioti tol, kol bus pakeistos. ESTT pažymėjo, kad nustatytose taisyklėse yra esminių nuostatų dėl išorės jūrų sienų stebėjimo, kurioms priimti būtinas politinis pasirinkimas, todėl jos turi būti priimtos pagal įprastą teisėkūros procedūrą, per kurią Parlamentas dalyvautų kaip viena iš teisėkūros institucijų. Be to, Teismas nustatė, kad naujosios priemonės pagal ginčijamą sprendimą gali paveikti asmenines laisves ir pagrindines teises, taigi ir šias priemones reikia nustatyti per įprastą procedūrą. Pasak Teismo, tai, kad Tarybos sprendimo 2010/252/EB priedo II dalies („Gairės, taikytinos paieškos bei gelbėjimo atvejais ir išlaipinimo, vykdam Agentūros koordinuojamas operacijas prie jūrų sienų, atveju“) nuostatos vadinamos gairėmis, ir 1 straipsnio nuostata, kad jos nėra privalomos, nekeičia jų kaip „esminių taisyklių“ esmės.

Pagal EŽTK ši konvencija taikoma visiems, kas priklauso kurios nors Europos Tarybos valstybės narės „jurisdikcijai“. EŽTT kelis kartus nusprendė⁴⁷, kad asmenys gali priklausyti valstybės jurisdikcijai, kai ji tų asmenų atžvilgiu imasi kontrolės priemonių atviroje jūroje. 2012 m. byloje prieš Italiją EŽTT Didžioji kolegija nustatė migrantų, siekiančių išsilaipinti Europos sausumos teritorijoje, teises ir tokiais atvejais valstybėms tenkančias pareigas.

Pavyzdys. Byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją*⁴⁸ pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo kartu su maždaug 200 migrantų (prieglobsčio prašytojų ir kitų asmenų) grupe Italijos pakrantės apsaugos tarnybų sulaikyti atviroje jūroje, Maltai priskirtoje paieškos ir gelbėjimo zonoje. Pagal Italijos ir Libijos susitarimą šie migrantai buvo iškart grąžinti į Libiją be jokios galimybės prašyti prieglobsčio. Nebuvo užrašyti nei jų vardai ir pavardės, nei kokios šalies jie piliečiai. Pasak EŽTT, gerai žinoma, kokia yra padėtis Libijoje; tuo galima įsitikinti iš daugybės šaltinių. Todėl, Teismo manymu, Italijos institucijos žinojo arba turėjo žinoti, kad jeigu pareiškėjai bus grąžinti į Libiją kaip neteisėtai šalyje esantys migrantai, elgesys su jais gali prieštarauti EŽTK ir jiems nebus suteikta jokios apsaugos. Italijos institucijos taip pat žinojo, arba turėjo žinoti,

46 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimo *Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą*, C-355/10, 63–85 punktai.

47 EŽTT sprendimas *Khavara ir kt. prieš Italiją ir Albaniją*, Nr. 39473/98, 2001 m. sausio 11 d.; EŽTT sprendimas *Medvedev ir kt. prieš Prancūziją* (Didžioji kolegija), Nr. 3394/03, 2010 m. kovo 29 d.

48 EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.

jog trūksta garantijų, kad pareiškėjai bus apsaugoti nuo savavališko grąžinimo į kilmės šalį, tarp jų Somalį ir Eritrėją. Italijos valdžios institucijoms derėjo atsižvelgti ypač į tai, kad netaikyta jokia prieglobsčio procedūra, o Libijos valdžios institucijų neįmanoma priversti pripažinti UNHCR suteikto pabėgėlio statuso.

EŽTT patvirtino, jog vien tai, kad pareiškėjai neprašė prieglobsčio arba nesakė, kas jiems gresia dėl to, kad Libijoje nėra prieglobsčio sistemos, neatleidžia Italijos nuo jos įsipareigojimų pagal EŽTK 3 straipsnį. Jis pakartojo, kad Italijos institucijoms derėjo įsitikinti, kaip Libijos institucijos vykdo savo tarptautinius pabėgėlių apsaugos įsipareigojimus. Todėl perdavus pareiškėjus Libijai buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis, nes dėl to kilo jų grąžinimo į kitas šalis rizika.

1.8. Teisinė gynyba

Teisei gynybai taip pat yra svarbus 4 skyrius, kuriame išsamiau nagrinėjamas procesinių garantijų klausimas, ir 6 skyrius, kuriame rašoma apie teisinę gynybą esant laisvės atėmimui.

Pagal ES teisę kai kuriuose teisės aktuose, pavyzdžiui, **Vizų kodekse** (32 straipsnio 3 dalis ir 34 straipsnio 7 dalis), **Šengeno sienų kodekse** (13 straipsnis) ir **Prieglobsčio procedūrų direktyvoje** (46 straipsnis), yra nustatyti konkretūs sprendimų apskundimo būdai ir teisių gynimo priemonės. ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje taip pat nustatyta daugiau bendro pobūdžio garantija. Visiems asmenims, tvirtinantiems, kad buvo pažeistos jų teisės ir laisvės, kurias garantuoja ES teisė (be kita ko, kad buvo pažeista kuri nors Pagrindinių teisių chartijos nuostata), turi būti iškart suteikta veiksminga teisinė gynyba, įskaitant „veiksmingą teisminę apsaugą“ nuo atsakymo leisti atvykti į valstybės teritoriją arba naudotis atitinkamomis procedūromis.

Pagal EŽTK 13 straipsnį yra privaloma leisti visiems asmenims, nuo kurių patekimo į valstybės teritoriją arba galėjimo naudotis atitinkamomis procedūromis gali priklausyti jų teisės, kurias garantuoja konvencija, pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose. Pavyzdžiui, byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* EŽTT nustatė, kad tokia teisinė gynyba nebuvo suteikta, nes migrantai buvo grąžinti į Libiją be galimybės apskųsti šį sprendimą.

Svarbiausios nuostatos

- Valstybės turi teisę spręsti, ar leisti užsieniečiams atvykti į jų teritoriją, tačiau jos privalo laikytis ES teisės normų, EŽTK ir taikomų žmogaus teisių garantijų (žr. šio skyriaus įvadą).
- ES teisėje yra nustatytos bendros trumpalaikių vizų išdavimo taisyklės ES valstybėms narėms (žr. 1.1 skirsnį).
- ES teisėje yra nustatytos apsaugos priemonės, taikomos vykdant pasienio kontrolę (žr. 1.4 skirsnį) ir sienų stebėjimo veiksmus, ypač jūroje (žr. 1.7 skirsnį).
- Pagal ES teisę, visų pirma Šengeno *acquis*, asmenys sutartoje teritorijoje gali laisvai keliauti per sienas netikrinami (žr. 1.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę draudimas asmeniui atvykti į kurią nors Šengeno erdvės šalį gali reikšti, kad tas asmuo visai negalės patekti į Šengeno erdvę (žr. 1.3 skirsnį).
- ES pagrindinių teisių chartijoje yra nustatyta teisė į prieglobstį ir draudimas grąžinti. ES prieglobsčio *acquis* taikomas nuo tada, kai asmuo atvyksta prie ES sienos (žr. 1.6 skirsnį).
- Pagal EŽTK tam tikromis aplinkybėmis yra ribojama valstybės teisė sulaikyti migrantą pasienyje arba atsisakyti jį priimti (žr. šio skyriaus įvadą ir 1.5 ir 1.6 skirsnius), nepaisant to, ar migrantas yra tranzito zonoje, ar kitoje vietoje, priklausančioje tos valstybės jurisdikcijai. Valstybei taip pat gali būti privaloma suteikti teisinę gynybą, kad įtariamą EŽTK pažeidimą būtų galima apskųsti valstybiniais organams (žr. 1.7 ir 1.8 skirsnius).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo 245 psl. pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite 223 psl. skyriuje „Papildoma literatūra“.

2

Asmens statusas ir susiję dokumentai



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 9 straipsnis (teisė likti) Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 6 straipsnis (dokumentai)	Prieglobsčio prašytojai	EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i> , 2008 m. ir <i>Suso Musa prieš Maltą</i> , 2013 m. (atvykimas laikomas neteisėtu iki oficialaus leidimo atvykti)
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems suteikta papildoma apsauga	EŽTK 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas)
Direktyva dėl leidimų gyventi šalyje išdavimo prekybos žmonėmis aukoms (2004/81/EB) Sankcijų darbdaviams direktyva (2009/52/EB)	Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys	Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 14 straipsnis (leidimas gyventi, taip pat dėl aukos asmeninių aplinkybių) EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i> , 2010 m. (dėl Rusijos pilietės, tapusios prekybos žmonėmis auka Kipre)
	Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį	EŽTT sprendimas <i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> , 2005 m. ir <i>Savridin Dzhurayev prieš Rusiją</i> , 2013 m. (dėl ekstradicijos nepaisant to, kad remtasi EŽTT reglamento 39 straipsniu)

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB) ETT, C-357/09, <i>Kadzoev</i> , 2009 m. ESTT, C-34/09, <i>Ruiz Zambrano</i> , 2011 m.	Neteisėtai šalyje esantys migrantai	EŽTT sprendimas <i>Kurić prieš Slovėniją</i> , 2012 m. (dėl neteisėto leidimų gyventi šalyje atėmimo)
Ilgalaikių gyventojų direktyva (2003/109/EB)	Ilgalaikiai gyventojai	1955 m. gruodžio 13 d. Konvencija dėl įsisteigimo
Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomas protokolas, 41 straipsnis (neveikimo išlyga) EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80 (šeimos narių privilegijos)	Turkijos piliečiai	
Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)	Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai	
ESTT, C-135/08, <i>Rottmann</i> , 2010 m. (dėl Sąjungos pilietybės praradimo)	Asmenys be pilietybės	

Įvadas

Šiame skyriuje aptariamas įvairių migrantų grupių statusas ir dokumentai.

Daugelis migrantų, neturėdami aiškaus statuso ar jį patvirtinančių dokumentų, gali susidurti su įvairiomis problemomis, pavyzdžiui, jiems gali būti neleidžiama naudotis viešosiomis ar privačiomis paslaugomis arba įsidarbinti. Išsamios privalomos ES teisės nuostatos reglamentuoja asmens statusą ir susijusius dokumentus, ir bet koks šių nuostatų nesilaikymas yra ES teisės pažeidimas. Į EŽTT gali būti kreipiamasi siekiant nustatyti, ar tam tikro statuso arba dokumentų neturėjimas kliudo asmeniui naudotis savo teisėmis pagal EŽTK, ir jei taip, tai ar tokia kliūtis yra pagrįsta.

Be priimančiosios valstybės oficialaus leidimo trečiosios šalies piliečio buvimas joje gali būti laikomas neteisėtu. Tačiau ES teisėje ir EŽTK yra nustatyta, kokiomis aplinkybėmis trečiosios šalies piliečio buvimą valstybėje reikia laikyti teisėtu net ir be jos leidimo (žr. 2.2 ir 2.5 skirsnius). Kai kurias teises pagal ES teisės normas, EŽTK, ES pagrindinių teisių konvenciją ir Europos socialinę chartiją įgyja tik tie, kas teisėtai būna kurioje nors iš valstybių (žr. 8 skyrių).

ES teisėje gali būti nustatyta aiški kokio nors statuso pripažinimo arba suteikimo asmeniui tvarka. Pagal ją gali būti privaloma išduoti konkrečius dokumentus (žr. 2.1, 2.2 ir 2.8 skirsnius). Jeigu suteikti tam tikrą statusą (arba dokumentus) asmeniui yra privaloma pagal ES ar nacionalinės teisės nuostatas, tai tokio statuso nesuteikimas (arba dokumentų neišdavimas) būtų ES teisės pažeidimas.

EŽTK nėra aiškiai pasakyta, kad valstybė turi suteikti migrantui tam tikrą statusą arba išduoti dokumentus. Tam tikromis aplinkybėmis valstybei gali būti privaloma pripažinti migranto statusą, leisti apsigyventi arba išduoti dokumentus, kad nebūtų pažeista migranto teisė į jo šeimos ir asmeninių gyvenimą (8 straipsnis). Vis dėlto 8 straipsnio negalima aiškinti taip, tarsi jis savaimė garantuotų teisę gauti kurios nors rūšies leidimą apsigyventi šalyje. Kai valstybės įstatymuose yra numatyti kelių skirtingų rūšių leidimai gyventi, paprastai kreipiamasi į EŽTT, kad jis iširtų tokio leidimo išdavimo teisinius ir praktinius padarinius⁴⁹.

2.1. Prieglobsčio prašytojai

Prieglobsčio prašytojai prašo suteikti tarptautinę apsaugą dėl to, kad jie negali grįžti arba būti grąžinti į savo kilmės šalį, nes pagrįstai baiminasi, kad joje bus persekiojami, arba jiems gresia pavojus, kad toje šalyje su jais bus netinkamai elgiamasi arba jiems bus padaryta kitokia didelė žala (žr. 3 skyrių).

Pagal ES teisę prieglobsčio prašytojai vadinami „tarptautinės apsaugos prašytojais“. Jų padėtį reglamentuoja ES prieglobsčio *acquis*. Visų šioje srityje taikomų prieglobsčio *acquis* teisės aktų ir valstybių, kuriose jie taikomi, sąrašas pateiktas 1 priede. Galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūra aprašytos 1 skyriuje. Šiame skirsnyje rašoma apie tuos prieglobsčio prašytojus, kurių prašymai dar neišnagrinėti ir kurie laukia galutinio sprendimo. ES teisės nuostatos draudžia išsiųsti prieglobsčio prašytoją, kol nepriimtas sprendimas dėl jo prašymo suteikti prieglobstį. **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prieglobsčio prašytojas ES valstybės narės teritorijoje yra teisėtai. Joje nustatyta, kad pagal šią tvarką prieglobsčio prašytojams „leidžiama likti valstybėje narėje“, kol atsakinga institucija priima sprendimą, nors yra ir išimčių, ypač tais atvejais, kai teikiami paskesni prašymai.

Prieglobsčio prašytojų teisė turėti dokumentus pagal ES teisę yra nustatyta **Priėmimo sąlygų direktyvoje** (2013/33/ES; žr. ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra

⁴⁹ EŽTT sprendimo *Liu prieš Rusiją*, Nr. 42086/05, 2007 m. gruodžio 6 d., 50 punktas.

privaloma, sąrašą 1 priede). Šios direktyvos 6 straipsnyje nustatyta, jog visiems, kas pateikė prieglobsčio prašymus, per tris dienas turi būti išduotas dokumentas, patvirtinantis tokio asmens, kaip prieglobsčio prašytojo, statusą arba liudijantis jo teisę būti toje valstybėje, kol nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį. Pagal 6 straipsnio 2 dalį valstybės gali to nedaryti, jeigu prieglobsčio prašytojas yra sulaikytas arba pasienyje.

Pagal EŽTK nėra atitinkamos nuostatos dėl prieglobsčio prašytojų statuso tuo metu, kai nagrinėjami jų prašymai suteikti prieglobstį. Todėl būtina nustatyti, ar pagal nacionalinės teisės nuostatas prieglobsčio prašytojai gali likti valstybės teritorijoje tol, kol nagrinėjami jų prašymai.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte leista sulaikyti prieglobsčio prašytojus, kad jie negalėtų „be leidimo įvažiuoti“ į valstybės teritoriją. EŽTT nustatė, kad toks atvykimas į valstybę yra neteisėtas iki tol, kol jos institucijos išduos oficialų leidimą atvykti.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę*⁵⁰ EŽTT nusprendė, kad atvykimas į valstybę yra neteisėtas iki tol, kol jos institucijos išduos oficialų leidimą atvykti. Teismas šioje byloje nustatė, kad konvencijos 5 straipsnio 1 dalis nebuvo pažeista, kai prieglobsčio prašytojas buvo teisėtai sulaikytas ir tinkamomis sąlygomis laikomas septynias dienas, kol buvo nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį.

Pavyzdys. Byloje *Suso Musa prieš Maltą*⁵¹ Teismas, kita vertus, nusprendė, kad jeigu valstybė viršijo savo teisinius įsipareigojimus ir priėmė teisės aktus, kuriais aiškiai leido imigrantams į ją atvykti arba joje būti tol, kol nagrinėjami jų prieglobsčio prašymai (savarankiškai arba pagal ES teisę), tada vėliau sulaikius tokius asmenis, kad jie negalėtų neteisėtai atvykti į šalį, gali kilti abejonių dėl tokio sulaikymo teisėtumo pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą.

EŽTK ketvirtojo protokolo 2 straipsnyje nustatyta, kad visi valstybėje „teisėtai“ esantys asmenys turi teisę joje laisvai judėti, o septintojo protokolo 1 straipsnyje nustatytos tam tikros procesinės garantijos, apsaugančios nuo išsiuntimo tuos, kas „teisėtai“ yra valstybės teritorijoje. Tačiau asmuo gali netekti šio teisėto statuso.

50 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 65 punktas.

51 EŽTT sprendimas *Suso Musa prieš Maltą*, Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.

Pavyzdys. Vokietijos vyriausybė JT Žmogaus teisių komitetui⁵² pripažino, kad prieglobsčio prašytojai joje teisėtai gyvena per visą prieglobsčio procedūrą. Tačiau byloje *Omwenyeye prieš Vokietiją*⁵³ Teismas sutiko su šios vyriausybės argumentu, kad pareiškėjas, pažeidęs valstybės nustatytas laikino gyvenimo joje sąlygas, t. y. reikalavimą gyventi tik konkrečiame mieste, neteko savo teisėto statuso, todėl EŽTK ketvirtąjo protokolo 2 straipsnis jam netaikomas.

2.2. Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems tikrai reikalinga papildoma apsauga

Pagal ES teisę Pagrindinių teisių chartijoje garantuojama teisė į prieglobstį (18 straipsnis) – tai daugiau negu tik teisė prašyti prieglobsčio. Tie, kas atitinka prieglobsčio suteikimo sąlygas, turi teisę įgyti pripažintą statusą. **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** (2011/95/ES) 13 straipsnyje (dėl pabėgėlio statuso) ir 18 straipsnyje (dėl papildomos apsaugos statuso suteikimo asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, tačiau kurie negali įgyti pabėgėlio statuso) aiškiai nustatyta teisė įgyti pabėgėlio arba papildomos apsaugos statusą. Tarptautinės apsaugos gavėjai gali netekti savo statuso, jeigu pastebimai pagerėja padėtis jų kilmės šalyje (žr. 3.1.8 skirsnį).

Tos pačios direktyvos 24 straipsnyje nustatyta teisė turėti dokumentus. Tie, kam tikrai reikalinga tarptautinė apsauga, turi teisę gauti leidimus gyventi šalyje: pabėgėliai trejiems metams, papildomos apsaugos gavėjai – vieniems metams. 25 straipsnyje pabėgėliams ir, tam tikrais atvejais, papildomos apsaugos gavėjams suteikta teisė gauti kelionės dokumentus.

Pagal EŽTK nėra tokios teisės į prieglobstį, kokia nustatyta ES pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnyje. Be to, EŽTK negali nustatyti, ar atsisakymas suteikti pabėgėlio statusą ar tokio statuso panaikinimas pagal 1951 m. Ženevos konvenciją⁵⁴ arba teisės į prieglobstį nepripažinimas pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą**⁵⁵ prieštarauja EŽTK. Tačiau EŽTK gali nustatyti, ar dėl užsieniečio išsiuntimo jam grėstų tikras pavojus, jog su juo bus elgiamasi taip, kad bus pažeistas EŽTK 3 straipsnis ar kai kurios kitos EŽTK nuostatos (žr. 3 skyrių)⁵⁶.

52 CCPR/C/DEU/2002/5, 2002 m. gruodžio 4 d.

53 EŽTK, *Omwenyeye prieš Vokietiją* (nutartis), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.

54 EŽTK sprendimo *Ahmed prieš Austriją*, Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d., 38 punktą.

55 EŽTK sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 226 punktą (dėl Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnio).

56 EŽTK sprendimo *NA. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d., 106–107 punktai.

2.3. Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys

Pagal ES teisę Sankcijų darbdaviams direktyvoje (2009/52/EB) kai kurių rūšių nelegalus darbas, kai įdarbinami neteisėtai šalyje gyvenantys migrantai, laikomas nusikaltimu. Jeigu darbuotojai yra nepilnamečiai arba dirba ypač išnaudojamo darbo sąlygomis, jiems gali būti suteiktas leidimas laikinai gyventi šalyje, kad būtų lengviau pateikti skundus prieš tokius darbdavius (13 straipsnis).

Tarybos direktyvoje 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su institucijomis, yra numatytas apsvarstymo laikotarpis, per kurį aukos negalima išsiųsti iš šalies. Joje taip pat nustatyta, kad ES valstybės narės privalo suteikti leidimą gyventi šalyje prekybos žmonėmis aukoms, kurios bendradarbiauja su institucijomis (atitinkamai 6 ir 8 straipsniai). Toks leidimas turi galioti bent šešis mėnesius ir gali būti pratęstas. Nors 2011 m. Direktyvoje dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/ES) nėra konkrečių nuostatų dėl leidimų gyventi šalyje suteikimo aukoms, joje nustatyta, kad prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir po jo aukoms turi būti teikiama pagalba ir parama (11 straipsnis). Tačiau tais atvejais, kai prekiautojų žmonėmis patraukti baudžiamojon atsakomybėn nenumatoma arba auka nebendradarbiauja su institucijomis per jokią tyrimą, nėra aiškios nuostatos, kad ES valstybė narė turėtų suteikti leidimą joje gyventi.

Pagal EŽTK, kadangi konvencijos 4 straipsnyje yra uždrausta vergija ir priverstinis darbas, tam tikromis aplinkybėmis valstybėms gali būti privaloma ištirti įtariamus prekybos žmonėmis atvejus ir imtis priemonių aukoms ar galimoms aukoms apsaugoti.

Pavyzdys. EŽTT išnagrinėjo bylą *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*⁵⁷ dėl Rusijos pilietės, tapusios prekybos žmonėmis auka Kipre. Teismas nusprendė, kad Kipras du kartus neįvykdė savo pozityvių pareigų pagal EŽTK 4 straipsnį: pirma, jis nesukūrė kovai su prekyba žmonėmis tinkamos teisinės ir administracinės sistemos, antra, policija nesiėmė reikiamų operatyvių priemonių prekybos žmonėmis aukai apsaugoti. EŽTT taip pat nusprendė, kad Rusijos institucijos nesugebėjo veiksmingai ištirti atvejo, kai prekiautojai žmonėmis užverbavo auką Rusijos teritorijoje. Šis neveikimas turėjo

57 EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 284 punktas.

rimtesnių padarinių, turint omenyje aukos išvykimo iš Rusijos aplinkybes ir vėlesnę mirtį Kipre.

Pagal EŽTK valstybių, kurios yra Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis šaly, institucijos privalo skirti įtariamai aukai laiko atsigauti ir apmąstyti savo padėtį; per šį laikotarpį jos negalima išsiųsti iš šalies (14 straipsnis). Jeigu kompetentingos institucijos turi „pagrįstų prielaidų manyti, jog asmuo yra prekybos žmonėmis auka“, toks asmuo negali būti išvežtas iš šalies, kol nebus nustatyta, ar jis tapo nusikalstamos prekybos žmonėmis auka (10 straipsnio 2 dalis). Kompetentinga institucija taip pat gali išduoti aukoms pratęsiamą leidimą gyventi, jeigu ji mano, kad aukos buvimas šalyje yra būtinas dėl asmeninių aplinkybių arba dėl baudžiamosios veikos tyrimo (14 straipsnio 1 dalis). Šios nuostatos skirtos užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukoms negręstų pavojus būti grąžintoms į kilmės šalį negavus reikiamos pagalbos (taip pat žr. 9 skyrių dėl pažeidžiamų grupių ir valstybių ratifikuotų Europos Tarybos dokumentų sąrašą 2 priede).

2.4. Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį

Gavęs pareiškimą EŽTT gali nuspręsti, kad valstybė turėtų imtis tam tikrų laikinų priemonių, kol Teismas išnagrinės bylą⁵⁸. Jos paprastai vadinamos priemonėmis pagal 39 straipsnį⁵⁹. Taikant šias priemones valstybių dažnai prašoma negrąžinti atitinkamų asmenų į kitas šalis, kur jiems, įtariama, gali grėsti mirtis, jie gali būti kankinami arba su jais gali būti kitaip netinkamai elgiamasi. Šios priemonės dažnai taikomos prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai buvo galutinai atmesti ir jie išnaudojo visas galimybes apskųsti tokį sprendimą pagal nacionalinę teisę. Kai kuriose valstybėse gali būti neaiškus asmens statusas tuo metu, kai EŽTT taiko laikinąją priemonę pagal 39 straipsnį, kad tas asmuo nebūtų išsiųstas tol, kol nagrinėjama jo byla⁶⁰. Nepaisant šio neaiškumo dėl statuso, asmenį ketinanti išsiųsti valstybė privalo vykdyti bet kokią EŽTT nurodytą priemonę pagal 39 straipsnį.

Pavyzdys. Bylos *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*⁶¹ atsakovė Turkijos valstybė išdavė pareiškimą Teismui padavusius asmenis Uzbekistanui, nepaisydama to, kad

58 *Europos Žmogaus Teisių Teismo reglamento*, įsigaliojusio nuo 2012 m. rugsėjo 1 d., 39 straipsnis.

59 Išsamius nurodymus, kaip paduoti prašymą pagal 39 straipsnį, skaitykite [UNHCR vadove \(2012\)](#).

60 EŽTT sprendimas *Azimov prieš Rusiją*, Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.

61 EŽTT sprendimas *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d.

EŽTT buvo nurodęs taikyti laikinąją priemonę pagal 39 straipsnį. Šios bylos faktai aiškiai rodo, kad dėl pareiškėjų ekstradicijos Teismas negalėjo tinkamai išnagrinėti jų skundų pagal nusistovėjusią panašių bylų praktiką. Tai galiausiai sukliudė Teismui apsaugoti juos nuo galimų EŽTK pažeidimų. Pagal konvencijos 34 straipsnį jos šalys įsipareigojo vengti bet kokių veiksmų ar neveikimo, kurie galėtų sutrukdyti individualaus pareiškimo pateikėjui veiksmingai pasinaudoti savo teise pateikti pareiškimą. Tai, kad konvencijos šalis nesiėmė laikinųjų priemonių, reikia laikyti trukdymu Teismui veiksmingai išnagrinėti pareiškėjo skundą, o pareiškėjui – veiksmingai pasinaudoti savo teise, todėl tai yra konvencijos 34 straipsnio pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją*⁶² pareiškimą Teismui pateikęs asmuo per specialią operaciją, kurioje dalyvavo Rusijos valstybės agentai, buvo prievarta perkeltas į Tadžikistaną nepaisant to, kad jam EŽTT nurodymu tebebuvo taikoma laikinoji priemonė. Kadangi valstybė atsakė šios laikinos priemonės nepaisė, pareiškėjui kilo pavojus, kad su juo Tadžikistane bus netinkamai elgiamasi, o Teismas negalėjo garantuoti, kad jis galės praktiškai ir veiksmingai naudotis savo teisėmis pagal EŽTK 3 straipsnį. Todėl buvo pažeistas konvencijos 34 straipsnis, taip pat 3 straipsnis. Teismas įsakė valstybei atsakovei imtis tikrų veiksmų padėčiai ištaisyti, kad pareiškėjas būtų apsaugotas nuo užsienio valstybėje jo gyvybei ir sveikatai tebegresiančio pavojaus. Be to, kadangi tokių incidentų būta ir daugiau, Teismas įsakė valstybei atsakovei nedelsiant spręsti šią besikartojančią problemą – ryžtingais bendrais veiksmais užtikrinti veiksmingą galimų aukų apsaugą pagal Teismo nustatytas laikinasias priemones.

2.5. Neteisėtai esantys migrantai

Be leidimo ar teisinio pagrindimo į valstybę patekusių arba joje pasilikusių asmenų buvimas joje yra laikomas neteisėtu. Neteisėto buvimo šalyje priežastys gali būti įvairios, pradedant neteisėtu atvykimu ar pasitraukimu iš privalomos gyvenamosios vietos, baigiant negalėjimu pratęsti turėto teisėto leidimo gyventi šalyje dėl pasikeitusių asmeninių aplinkybių. Teisėto statuso neturėjimas dažnai kliudo naudotis ir kitomis procesinėmis ir materialinėmis teisėmis (žr. 8.6 skirsnį dėl galimybių naudotis socialine apsauga ir socialine parama).

Pagal ES teisę, kaip nustatyta *Grąžinimo direktyvoje* (2008/115/EB; žr. ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra privaloma, sąrašą 1 priede), neteisėtai šalyje esančių

62 EŽTT sprendimas *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją*, Nr. 71386/10, 2013 m. balandžio 25 d.

trečiųjų šalių piliečių nebegalima palikti nežinioje. Šią direktyvą įgyvendinančios ES valstybės narės privalo arba įteisinti tokių asmenų buvimą, arba priimti sprendimą juos grąžinti.

Direktyva taikoma visiems asmenims, neturintiems leidimo teisėtai būti šalyje. Jos 6 straipsnyje ES valstybės narės yra įpareigos priimti „sprendimą grąžinti“ kiekvieno tokio asmens atveju. Tačiau 6 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kokiomis aplinkybėmis valstybės to daryti neprivalo. Buvimas šalyje gali būti įteisintas ne tik dėl humanitarinių arba kitų priežasčių, bet ir dėl svarbių priežasčių, susijusių su šeimos ar asmeniniu gyvenimu, į kurį teisė garantuojama pagal ES pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį ir EŽTK 8 straipsnį (žr. 5 skyrių apie šeimos gyvenimą).

Pavyzdys. Prancūzijos valstybės taryba (pranc. *Conseil d'Etat*) *M. Ghevondyan* byloje⁶³ 2012 m. birželio 4 d. nusprendė, kad valstybių narių kompetentingos institucijos pagal [Grąžinimo direktyvos](#) 6 straipsnį neprivalo sistemingai priimti sprendimų grąžinti neteisėtai jose esančius trečiųjų šalių piliečius. 6 straipsnio 4 dalyje yra nustatytos kelios 6 straipsnio 1 dalies išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos, todėl sprendimai grąžinti negali būti priimami automatiškai. Administracija privalo apsvarstyti asmeninę užsieniečio ir jo šeimos padėtį ir atsižvelgti į tai, ar nėra aplinkybių, galinčių sukliudyti priimti sprendimą išsiųsti jį iš šalies. Tai, be kita ko, gali būti vaiko interesai, šeimos padėtis ar užsieniečio sveikatos būklė, kaip nustatyta direktyvos 5 straipsnyje. Tad jeigu užsienietis, tuo remdamasis, prašo jo neišsiųsti, teismai turėtų įvertinti sprendimo jį išsiųsti teisėtumą, atsižvelgdami į tai, kokių asmeninių padarinių toks sprendimas turėtų tam užsieniečiui.

Leisti žmonėms likti šalies teritorijoje, kol bus baigta bet kokia procedūra, per kurią prašoma leidimo pasilikti šalyje (6 straipsnio 5 dalis), yra įmanoma, tačiau nebūtina, kitaip nei prieglobsčio prašytojų atveju. Šioje nuostatoje neminimas tokių asmenų statusas. [Grąžinimo direktyvos](#) 12 konstatuojamojoje dalyje pripažįstami dažni atvejai, kai negalima išsiųsti kai kurių neteisėtai šalyje esančių asmenų. Joje taip pat pažymima, kad valstybės turėtų raštu patvirtinti tokių asmenų padėtį, tačiau tai nėra nustatyta direktyvos dėstomojoje dalyje. Rimčiausia yra sulaukytųjų asmenų padėtis, kai juos tenka paleisti pasibaigus ilgiausiam leidžiamam sulaukymo terminui (žr. 6 skyrių dėl sulaukymo), bet jie vis dar nėra gavę leidimo būti toje šalyje⁶⁴.

63 Prancūzijos valstybės taryba (*Conseil d'Etat*), *M. Ghevondyan*, Nr. 356505, 2012 m. birželio 4 d.

64 Dėl neišsiųstų asmenų padėties žr. *FRA ataskaitos (2011a)* 2 skyrių.

Pavyzdys. *Kadzoev*⁶⁵ byloje pareiškimą Teismui pateikė Bulgarijoje prieglobsčio prašęs čečėnas, kurio prašymą institucijos atmetė, tačiau negalėjo jo išsiųsti iš šalies. Jis buvo sulaikytas, tačiau vėliau paleistas į laisvę ESTT sprendimu, kad pagal taikytiną ES teisę asmens jokia būdu negalima laikyti nelaisvėje pasibaigus ilgiausiam sulaikymo terminui. Paleistas į laisvę pareiškėjas liko be jokio statuso ir be dokumentų ir atsidūrė skurde, nes Bulgarijos teisėje nebuvo numatyta suteikti jam jokio statuso, nepaisant to, kad jo nebuvo galima išsiųsti.

EŽTK nesuteikia teisės priimančiojoje šalyje įgyti konkretų statusą ar gauti susijusius dokumentus, tačiau atsisakymas suteikti tokį statusą arba išduoti dokumentus tam tikromis aplinkybėmis gali būti EŽTK pažeidimas, jei juo diskriminuojama.

Pavyzdys. Byloje *Kiyutin prieš Rusiją*⁶⁶ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Uzbekistano pilietis, susituokęs ir turintis vaiką su Rusijos piliete, paprašė Rusijos valdžios institucijų leidimo gyventi šioje šalyje. Jo prašymas nebuvo patenkintas dėl diagnozės, kad jis yra užsikrėtęs ŽIV virusu. EŽTT pabrėžė, kad ŽIV užsikrėtę asmenys yra itin pažeidžiami, ir sutiko su tuo, kad ši liga gali būti prilyginta negaliai. Dėl bendros nacionalinės teisės nuostatos, kad ŽIV užsikrėtę užsieniečiai turi būti išsiųsti iš šalies, nebuvo įmanoma individualiai įvertinti kiekvieno atvejo remiantis nustatytais faktais; pripažinta, kad tokia nuostata nėra objektyviai pagrįsta. Todėl Teismas nusprendė, kad pareiškėjas tapo diskriminacijos dėl sveikatos būklės auka, ir padarė išvadą, kad taip pažeistas EŽTK 14 straipsnis kartu su 8 straipsniu.

Į **Europos socialinės chartijos** asmeninę taikymo sritį iš esmės yra įtraukti tik kitų chartiją pasirašiusių šalių piliečiai, teisėtai gyvenantys arba dirbantys valstybės teritorijoje. Tačiau Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) nusprendė, kad tam tikras teises dėl jų esmingumo ir ryšio su žmogaus orumu turi turėti visi valstybės teritorijoje esantys asmenys, įskaitant neteisėtai esančius migrantus. Tarp jų yra ir teisė į medicinos pagalbą⁶⁷, teisė į būstą⁶⁸ ir teisė mokytis⁶⁹.

65 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimas *Kadzoev* byloje, C-357/09, Rink. p. I-11189.

66 EŽTT sprendimas *Kiyutin prieš Rusiją*, Nr. 2700/10, 2011 m. kovo 10 d.

67 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d.

68 ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.

69 ESTK, 2011 m. išvados, bendras įvadas, 2012 m. sausio mėn., 10 punktas, nustatytas 17 straipsnio 2 dalies aiškinimas.

2.6. Ilgalaikiai gyventojai

Pagal ES teisę ilgalaikių gyventojų direktyvoje (2003/109/EB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2011/51/ES; žr. 1 priedą) nustatyta, kad valstybės, kurioms ši direktyva yra privaloma, suteikia trečiųjų šalių piliečiams, penkerius metus teisėtai ir nuolat gyvenusiems ES valstybės narės teritorijoje, teisę įgyti privilegijuotą „ilgalaikio gyventojų“ statusą⁷⁰. Ši teisė suteikiama su sąlyga, kad toks asmuo turėtų pastovių ir reguliarių išteklių ir būtų apdraustas sveikatos draudimu. Su šių reikalavimų aiškinimu susijusios Teismo praktikos nėra, tačiau nagrinėdamas panašius Šeimos susijungimo direktyvos reikalavimus (2003/86/EB; žr. 5 skyrių dėl šeimų) ESTT buvo linkęs tokias sąlygas aiškinti siaurai. Jis nusprendė, jog ES valstybė narė jai suteikta veiksmų laisve neturi naudotis taip, kad pakenktų direktyvos tikslui⁷¹.

Pagal Ilgalaikių gyventojų direktyvos 11 straipsnį ilgalaikio gyventojų statusą įgiję asmenys kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teises keliose svarbiose srityse (žr. 8 skyrių dėl ekonominių ir socialinių teisių).

ESTT sprendimu ES valstybės narės negali taikyti per didelių ir neproporcingų mokesčių už leidimų gyventi suteikimą trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, ir jų šeimos nariams. Tokie mokesčiai trukdytų pasiekti direktyvos tikslą, mažindami jos veiksmingumą.

Pavyzdys. Byloje *Europos Komisija prieš Nyderlandus*⁷² ESTT nusprendė, kad Nyderlandai nevykdė įsipareigojimo pagal Ilgalaikių gyventojų direktyvą, nes taikė per didelius ir neproporcingus (nuo 188 iki 830 EUR) mokesčius: i) trečiųjų šalių piliečiams, prašantiems suteikti ilgalaikio gyventojų statusą, ii) trečiųjų šalių piliečiams, įgijusiems ilgalaikio gyventojų statusą kitoje ES valstybėje narėje ir norintiems pasinaudoti teise apsigyventi šioje valstybėje narėje; ir iii) trečiųjų šalių piliečių šeimos nariams, prašantiems leisti šeimai susijungti. Teismas konkrečiau pažymėjo, kad valstybės narės neturi neribotos veiksmų laisvės taikyti mokesčius trečiųjų šalių piliečiams, išduodamos leidimus gyventi, ir kad valstybės narės negali nustatyti tokių didelių rinkliavų, kad jos galėtų kliudyti naudotis Ilgalaikių gyventojų direktyvoje įtvirtintomis teisėmis.

70 Taip pat žr. 2012 m. spalio 18 d. ESTT sprendimą *Staatssecretaris van Justitie prieš Mangat Singh*, C-502/10.

71 2010 m. kovo 4 d. ESTT sprendimo *Chakroun prieš Minister van Buitenlandse Zaken*, C-578/08, Rink. p. I-01839, 52 punktas.

72 2012 m. balandžio 26 d. ESTT sprendimo *Europos Komisija prieš Nyderlandų Karalystę*, C-508/10, 70 punktas.

Pagal EŽTK tai, kad asmuo ilgą laiką gyveno šalyje, paprastai pripažįstama svarbiu veiksniu, į kurį reikia atsižvelgti, jeigu tokį asmenį siūloma išsiųsti iš šalies (žr. 3.4 skirsnį).

Pavyzdys. Byloje *Kurić prieš Slovėniją*⁷³ EŽTT svarstė Slovėnijos nuolatinių gyventojų registrą ir atvejį, kai iš jo „išbraukti“ buvę Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos (JSFR) piliečiai, kurie tebebuvo nuolatiniai gyventojai, tačiau per šešių mėnesių terminą nepadavė prašymo suteikti Slovėnijos pilietybę. Dėl tokio pašalinimo iš registro tie asmenys liko be pilietybės arba neteko teisių gyventi Slovėnijoje⁷⁴. Tai nepaveikė užsieniečių, kurie nebuvo kitų buvusiosios JSFR respublikų piliečiai. EŽTT pakartojo, kad valstybė gali turėti pozityvių pareigų, kurios yra neatsiejamos nuo tikros pagarbos asmeniui arba šeimos gyvenimui; tai ypač svarbu ilgalaikiams migrantams, tokiems kaip šie pareiškimą Teismui padavę asmenys, kurie buvo neteisėtai išbraukti iš ilgalaikių gyventojų registro pažeidžiant EŽTK 8 straipsnį. Teismas taip pat nusprendė, kad nevienodas požiūris į užsieniečius ne iš JSFR ir į buvusius JSFR piliečius yra diskriminacija, pažeidžianti konvencijos 14 straipsnį kartu su 8 straipsniu.

Pagal Europos Tarybos 1955 m. Europos konvenciją dėl įsisteigimo visose valstybėse narėse suteikiamas privilegijuotas statusas ilgalaikiams gyventojams, bet tik tiems, kurie yra šios konvencijos šalių piliečiai.

2.7. Turkijos piliečiai

1963 m. pasirašytu Ankaros susitarimu ir 1970 m. prie Ankaros susitarimo pridėtu Papildomu protokolu sustiprinti buvusiosios Europos ekonominės bendrijos (EEB) prekybos ir ekonominiai santykiai su Turkija, numatant galimybę šiai šaliai prisijungti prie EEB. ESTT ir pirmiau ETT dėl šio susitarimo priėmė daugiau kaip 40 sprendimų. Be to, susitarimas papildytas keliais Asociacijos tarybos sprendimais; kai kurie iš jų priimti dėl Turkijos piliečių, kurių labai daug gyvena ES valstybių narių teritorijoje, statuso. Šis susitarimas Turkijos piliečiams nesuteikia jokios realios teisės atvykti į kurią nors ES valstybę narę ar joje gyventi, tačiau savarankiškai dirbantys asmenys ir paslaugų teikėjai naudojami neveikimo išlyga ([Papildomo protokolo](#) 41 straipsnis). Ši išlyga neleidžia valstybėms taikyti tokiems asmenims naujų ir griežtesnių procesinių arba finansinių apribojimų negu tie,

73 EŽTT sprendimas *Kurić ir kt. prieš Slovėniją* (Didžioji kolegija), Nr. 26828/06, 2012 m. birželio 26 d.

74 Slovėnija nėra prisijungusi prie 2006 m. Europos Tarybos konvencijos, kuria siekiama išvengti padėties, kai dėl valstybių teisių perėmimo liekama be pilietybės.

kurie jau galiojo tuo metu, kai buvo sudarytas susitarimas⁷⁵. Tokių teisių neturi Turkijos piliečiai, norintys ne teikti paslaugas, o jomis naudotis⁷⁶.

Pavyzdys. Įvairiose bylose svarstyti reikalavimai, keliami sunkvežimių vairuotojams turkams, kuriuos Turkijos įmonės samdo Turkijoje, kad jie vairuotų sunkvežimius per keliones į Vokietiją. Taigi tokių bylų esmė buvo Turkijos įmonių teisė laisvai teikti paslaugas ES valstybėse narėse. *Abatay* byloje⁷⁷ ETT nusprendė, jog Vokietija negali reikalauti, kad jos teritorijoje teikti paslaugas norintys Turkijos piliečiai turėtų darbo leidimą, jei tokio leidimo dar nereikėjo tada, kai įsigaliojo neveikimo išlyga.

Soysal byla⁷⁸ buvo iškelta dėl reikalavimo turėti vizą. Joje ETT nusprendė, kad Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnis neleidžia nustatyti reikalavimo turėti vizą į Vokietiją atvykstantiems Turkijos piliečiams, norintiems joje Turkijos įmonės vardu teikti paslaugas, jeigu vizos nereikėjo tuo metu, kai įsigaliojo protokolas. Pasak Teismo, tai, kad nacionalinės teisės aktu, kuriuo nustatytas toks vizos reikalavimas, buvo įgyvendinamas ES reglamentas (EB) Nr. 539/2001 (žr. 1 skyrių), šios išvados nekeičia. ES antrinės teisės aktų aiškinimas turi būti derinamas su tarptautiniu susitarimu, kuriuo nustatyta neveikimo išlyga.

ESTT *Oguz* byloje⁷⁹ nusprendė, kad neveikimo išlyga nedraudžia ES valstybėms narėms imtis nacionalinės teisės sankcijų prieš piktnaudžiavimą, susijusį su imigracija. Tačiau ESTT nelaikė piktnaudžiavimu to, kad T. Oguzas pažeidė šalies imigracijos įstatymus pradėjęs savarankiškai dirbti praėjus aštuoneriems metams nuo tada, kai gavo leidimą atvykti į šią šalį ir joje pasilikti.

75 2000 m. gegužės 11 d. ETT sprendimas *The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas* byloje, C-37/98, Rink. p. I-02927; 2007 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas *The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari*, C-16/05, Rink. p. I-07415; 2011 m. liepos 21 d. ESTT sprendimas *Tural Oguz prieš Secretary of State for the Home Department*, C-186/10.

76 2013 m. rugsėjo 24 d. ESTT sprendimas *Leyla Ecem Demirkan prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, C-221/11.

77 2003 m. spalio 21 d. ETT sprendimas *Eran Abatay ir kt. ir Nadi Sahin prieš Bundesanstalt für Arbeit*, sujungtos bylos C-317/01 ir C-369/01, Rink. p. I-12301.

78 2009 m. vasario 19 d. ETT sprendimas *Mehmet Soysal ir Ibrahim Savatli prieš Bundesrepublik Deutschland*, C-228/06, Rink. p. I-01031.

79 2011 m. liepos 21 d. ESTT sprendimo *Tural Oguz prieš Secretary of State for the Home Department*, C-186/10, Rink. p. I-06957, 46 punktas; 2007 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas *The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari*, C-16/05, Rink. p. I-07415.

Naujosioms ES valstybėms narėms toji data, nuo kurios Turkijai taikoma neveikimo išlyga, yra jų įstojimo į Europos Sąjungą diena.

Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomu protokolu nustatytos kelios teisės; jos aptariamoms 8 skyriuje, kuriame rašoma apie naudojamąsias ekonominėmis ir socialinėmis teisėmis. Kalbant apie asmens statusą, svarbu tai, kad Turkijos piliečiai, naudodamiesi savo socialinėmis ir darbo rinkos teisėmis, turi teisę pasilikti šalies teritorijoje⁸⁰.

Šeimos nariams, taip pat tiems, kurie nėra Turkijos piliečiai, suteikta privilegijų sprendimu Nr. 1/80, priimtu Ankaros susitarimu įsteigtos Asociacijos tarybos (EEB ir Turkijos asociacijos taryba, žr. 5 skyrių apie šeimos gyvenimą)⁸¹. Tokių teisių nevaržo jokios sąlygos, susijusios su tuo, koku pagrindu Turkijos piliečiui iš pradžių buvo suteikta teisė atvykti į priimančiąją valstybę narę ir joje apsigyventi.

Pavyzdys. *Altun* byloje⁸² ETT nusprendė, jog tai, kad Turkijos pilietis įgijo teisę gyventi ES valstybėje narėje, taigi ir teisę joje įsidarbinti kaip pabėgėlis, neužkerta kelio jo šeimos nariui pasinaudoti Asociacijos tarybos sprendime Nr. 1/80 numatytomis teisėmis. Be to, *Kahveci* byloje⁸³ ESTT išaiškino, kad darbuotojo turko šeimos nariai vis dar gali naudotis pagal šį sprendimą įgytomis teisėmis tada, kai tas darbuotojas, išsaugodamas Turkijos pilietybę, įgyja priimančiosios ES valstybės narės pilietybę.

2.8. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE valstybių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Pagal ES teisę EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai, nepaisant jų pačių pilietybės, taip pat ES piliečių, besinaudojančių savo teise laisvai judėti, šeimos nariai trečiųjų

80 2008 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimo *Altun prieš Stadt Böblingen*, C-337/07, Rink. p. I-10323, 21 punktą; 1997 m. sausio 23 d. ETT sprendimo *Tetik prieš Land Berlin*, C-171/95, Rink. p. I-00329, 48 punktą; 1955 m. Europos Tarybos konvencijos dėl apsigyvenimo nuostatų 2 straipsnis: „[...] kiekviena Susitariančioji Šalis [tarp jų Turkija ir daugelis ES valstybių narių], kiek leidžia jos ekonominės ir socialinės sąlygos, sudaro palankias sąlygas kitų Šalių piliečiams ilgesnį laiką arba nuolat gyventi jos teritorijoje“.

81 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Natthaya Dülger prieš Wetteraukreis*, C-451/11.

82 2008 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimo *Altun prieš Stadt Böblingen* byloje, C-337/07, Rink. p. I-10323, 50 punktą.

83 2012 m. kovo 29 d. ESTT sprendimas *Staatssecretaris van Justitie prieš Tayfun Kahveci ir Osman Inan*, sujungtos bylos C-7/10 ir C-9/10.

šalių piliečiai tam tikromis sąlygomis turi teisę atvykti į ES valstybės narės teritoriją ir joje gyventi tada, kai lydi EEE šalies, Šveicarijos ar ES pilietį arba prie jo prisijungia⁸⁴. Šią teisę gali būti atsisakyta suteikti tik viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais.

Ši teisė apima ir teisę turėti jų statusą patvirtinančius gyvenamosios šalies dokumentus. Pagal *Laisvo judėjimo direktyvos* (2004/38/EB) 10 straipsnio 1 dalį leidimo gyventi šalyje korteles šeimos nariams, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, yra privaloma išduoti ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo prašymo pateikimo dienos, taip pat nedelsiant išduodamas sertifikatas, patvirtinantis, kad buvo pateiktas prašymas išduoti leidimo gyventi šalyje kortelę.

Pagal EŽTK ES teisėje nustatyto leidimo gyventi šalyje nesuteikimas trečiosios šalies piliečiui gali prieštarauti EŽTK 8 straipsniui.

Pavyzdys. Byloje *Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją*⁸⁵ EŽTT nusprendė, jog pareiškimą Teismui padavusios moters teisės pagal EŽTK 8 straipsnį buvo pažeistos dėl to, kad Prancūzijos institucijos ilgiau kaip 14 metų nepagrįstai vėlavo išduoti jai leidimą gyventi šalyje. EŽTT pažymėjo, kad pareiškėja turėjo teisę gauti tokį leidimą tiek pagal ES, tiek pagal Prancūzijos nacionalinės teisės normas.

2.9. Asmenys be pilietybės ir pilietybės arba dokumentų praradimas

Nei ES teisė, nei EŽTK nereglamentuoja pilietybės įgijimo – už tai tebėra atsakingos valstybės, tačiau iš dalies ribojami jų veiksmai, susiję su pilietybės netekimu.

Pagal ES teisę jos valstybės narės turi išimtinę suverenią teisę suteikti pilietybę, kuri kartu yra ir ES pilietybė, kartu su papildomomis teisėmis, kurias pilietybės turėjimas suteikia įvairiose teisinėse sistemose. SESV 20 straipsnyje įtvirtinta Sąjungos pilietybės

84 Žr. su EEE šalimis ir Šveicarija sudarytus susitarimus (5 ir 6 išnašos), taip pat *Laisvo judėjimo direktyvą* (Direktyva 2004/38/EB, OL 2004 L 158/77).

85 EŽTT sprendimas *Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją*, Nr. 51431/99, 2006 m. sausio 17 d.

samprata, tačiau ES pilietybės teikiamais pranašumais gali naudotis tik tie, kas turi kurios nors iš ES valstybių narių pilietybę⁸⁶.

Tačiau pilietybės praradimui gali būti taikoma ES teisė, jeigu kartu su prarandamos ir Sąjungoje turėtos teisės.

Pavyzdys. *Rottmann* byloje⁸⁷ pareiškimą Teismui pateikęs dr. J. Rottmannas nuo gimimo buvo Austrijos pilietis. Austrijoje apkaltintas dideliu sukčiavimu verčiantis profesine veikla, jis persikėlė gyventi į Vokietiją ir paprašė suteikti jos pilietybę natūralizacijos būdu. Įgijęs Vokietijos pilietybę jis pagal įstatymą neteko Austrijos pilietybės. Vokietijos valdžios institucijos, iš Austrijos institucijų sužinojusios, kad dėl dr. Rottmanno Austrijoje buvo išduotas arešto orderis, nutarė atimti jo įgytą Vokietijos pilietybę motyvuodamos tuo, kad jis ją įgijo apgaulės būdu. Tačiau dėl tokio sprendimo jis liko visai be pilietybės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėjo žinoti, ar tokiu atveju taikoma ES teisė, nes dr. Rottmannas, tapęs asmeniu be pilietybės, kartu neteko ir Sąjungos pilietybės. ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės sprendimui atimti iš asmens pilietybę taikoma ES teisė, kiek tai siejasi su ES piliečio statuso ir susijusių teisių praradimu, todėl toks sprendimas turi atitikti ES teisės principus. ESTT padarė išvadą, kad valstybė narė gali teisėtai atimti per natūralizaciją apgaule įgytą pilietybę, net jei toks asmuo kartu jos pilietybe netenka ir Sąjungos pilietybės. Tačiau toks sprendimas turi atitikti proporcingumo principą, pagal kurį, be kita ko, reikia suteikti tam asmeniui pagrįstą terminą, kad jis galėtų atgauti savo kilmės valstybės narės pilietybę.

Pagal EŽTK nėra teisės įgyti valstybės pilietybę⁸⁸. Tačiau EŽTT nustatė, kad savavališkas atsisakymas suteikti pilietybę gali prieštarauti konvencijos 8 straipsniui dėl galimų tokio pilietybės nesuteikimo padarinių asmeniniam žmogaus gyvenimui⁸⁹.

86 Pagal SESV 20 straipsnio 1 dalį „Sąjungos pilietybė ne pakeičia valstybės pilietybę, o ją papildo“; 1992 m. liepos 7 d. ETT sprendimas *Micheletti ir kiti prieš Delegación del Gobierno en Cantabria*, C-369/90, Rink. p. I-4239; 2001 m. vasario 20 d. ETT sprendimas *The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur*, C-192/99, Rink. p. I-01237.

87 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimo *Rottmann prieš Freistaat Bayern*, C-135/08, Rink. p. II-05089, 41–45 punktai.

88 Europos žmogaus teisių komisija, *K. ir W. šeima prieš Nyderlandus* (nutartis), Nr. 11278/84, 1985 m. liepos 1 d.

89 EŽTT, *Karashev prieš Suomiją* (nutartis), Nr. 31414/96, 1999 m. sausio 12 d.; EŽTT sprendimas *Slivenko prieš Latviją* (Didžioji kolegija), Nr. 48321/99, 2003 m. spalio 9 d.; EŽTT, *Kuduzović prieš Slovėniją* (nutartis), Nr. 60723/00, 2005 m. kovo 17 d.

Pavyzdys. Byloje *Genovese prieš Malta*⁹⁰ EŽTT svarstė atsakymą suteikti Maltos pilietybę nesantuokiniam vaikui, gimusiam ne Maltoje, kurio motina nėra Maltos pilietė, tačiau teismo pripažintas jo tėvas yra Maltos pilietis. Vien tik atsakymas suteikti pilietybę nėra 8 straipsnio pažeidimas, tačiau Teismas manė, kad dėl jo poveikio socialinei šio asmens tapatybei reikia taikyti 8 straipsnį ir kad toks savaivališkas ir diskriminuojantis atsakymas suteikti pilietybę yra EŽTK 8 straipsnio, taikomo kartu su 14 straipsniu, pažeidimas.

Svarbiausios nuostatos

- Reikiami dokumentai užsieniečiams dažnai atveria kelią į darbo rinką, suteikia galimybę naudotis privačiomis ir viešosiomis paslaugomis, padeda išvengti problemų valdžios institucijose (žr. šio skyriaus įvadą).
- ES pagrindinių teisių chartijoje aiškiai garantuojama teisė į prieglobstį. Europos žmogaus teisių konvencija teisės į prieglobstį neužtikrina, tačiau valstybė, norinti išsiųsti asmenį, gali būti įpareigota to nedaryti, jeigu kitoje valstybėje, į kurią ketinama jį išsiųsti, jam gresia mirtis arba su juo gali būti netinkamai elgiamasi (žr. 2.2 skirsni).
- Pagal ES teisę prieglobsčio prašytojai turi teisę pasilikti priimančiosios valstybės teritorijoje, kol laukia galutinio sprendimo dėl savo prašymo suteikti prieglobstį; jiems turi būti išduoti tapatybės dokumentai (žr. 2.1 skirsni).
- Pripažintiems pabėgėliams ir papildomos apsaugos gavėjams pagal ES teisę turi būti išduodami tapatybės ir kelionės dokumentai (žr. 2.2 skirsni).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK prekybos žmonėmis aukos turi teisę gauti leidimą gyventi šalyje, kad joms būtų lengviau bendradarbiauti su policija. Valstybėms pagal ES teisę ir EŽTK gali būti privaloma imtis specialių aukų apsaugos priemonių (žr. 2.3 skirsni).
- Pagal *Grąžinimo direktyvą* ES valstybės narės privalo arba įteisinti jose neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių statusą, arba priimti sprendimą juos grąžinti (žr. 2.5 skirsni).
- Pagal EŽTK migranto statuso nepripažinimas arba reikiamų dokumentų neišdavimas migrantui gali prieštarauti konvencijos 8 straipsniui (žr. 2.5 skirsni).
- Pagal ES teisę trečiųjų šalių piliečiai, penkerius metus teisėtai ir nuolat gyvenę ES valstybėje narėje, turi teisę įgyti privilegijuotą statusą (žr. 2.6 skirsni).

90 EŽTT sprendimas *Genovese prieš Malta*, Nr. 53124/09, 2011 m. spalio 11 d.

- Turkijos piliečiams ir jų šeimoms negalima taikyti griežtesnių savarankiško darbo ar paslaugų teikimo sąlygų negu tos, kurios galiojo tuo metu, kai buvo priimtas Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomas protokolas. Turkijos piliečiai ir jų šeimos turi daugiau teisių pasilikti gyventi ES (žr. 2.7 skirsnį).
- Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių ar Šveicarijos piliečių arba ES piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai, gali įgyti privilegijuotą statusą pagal ES teisę (žr. 2.8 skirsnį).
- Nei ES teisė, nei EŽTK nereglamentuoja pilietybės įgijimo, tačiau ES teisė gali būti taikoma pilietybės praradimui, jeigu kartu su ja prarandamos ir Sąjungoje turėtos teisės (žr. 2.9 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo 245 psl. pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite 223 psl. skyriuje „Papildoma literatūra“.

3

Teisės į prieglobstį pripažinimas ir draudimai išsiųsti iš šalies: esminių klausimų aptarimas



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>SESV 78 straipsnis ir ES pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnis (teisė į prieglobstį), abu su nuorodomis į JT konvenciją dėl pabėgėlių statuso, kurios 33 straipsnyje įtvirtintas šis principas</p> <p>ES pagrindinių teisių chartija, 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p>	<p>Negrąžinimo principas</p>	<p>EŽTK 3 straipsnis, kaip jį išaiškino EŽTT byloje <i>Soering prieš Jungtinę Karalystę</i>, 1989 m. (ekstradicija, dėl kurios asmeniui grėsė pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi)</p> <p>EŽTK 2 straipsnis (teisė gyventi)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Italiją</i>, 2008 m. (draudimo grąžinti asmenį ten, kur jis būtų kankinamas, absoliutumumas)</p>
<p>Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), 4 straipsnis</p>	<p>Rizikos vertinimas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i>, 2011 m. (kaip įvertinti, ar yra tikra rizika nesirenkamojo smurto atvejais ir dėl susiklosčiusių humanitarinių sąlygų)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Salah Sheekh prieš Nyderlandus</i>, 2007 m. (dėl persekiojamų grupių asmenų prievolės pateikti įrodymų)</p>
<p>Dublino reglamentas – Reglamentas (ES) Nr. 604/2013</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>N.S. ir M.E. sujungtose bylose C-411/10 ir C-493/10</i> (dėl prieglobsčio prašytojų perdavimo pagal Dublino reglamentą)</p>	<p>Asmenų perdavimas pagal Dublino reglamentą</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją</i>, 2011 m. (grąžinimas iš vienos į kitą ES valstybę narę, kurioje asmuo atsidūrė skurde)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 5 ir 9 straipsniai</p>	<p><i>Sunkių ligonių išsiuntimas iš šalies</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>N. prieš Jungtinę Karalystę</i>, 2008 m. (dėl siūlymo išsiųsti iš šalies ŽIV užsikrėtusią pacientę nesant garantijų, kad ji galės tinkamai gydytis savo kilmės šalyje)</p>
	<p><i>Diplomatiniai patikinimai</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Ramzy prieš Nyderlandus</i>, 2010 m. (dėl patikininimų stokos); EŽTT sprendimas <i>Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę</i> (dėl priimtinių diplomatinį patikininimų)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 18 straipsnis (teisė į prieglobstį) Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES) ETT 2009 m. sprendimas <i>Elgafaji</i> byloje C-465/07 (dėl papildomos apsaugos) Apsaugos nesuteikimas: ESTT 2010 m. sprendimas <i>B ir D</i> sujungtose bylose C-57/09 ir C-101/09 Apsaugos nutraukimas: ESTT 2010 m. sprendimas <i>Abdulla</i> byloje C-175/08 ES pagrindinių teisių chartija, 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p>	<p>Teisės į prieglobstį pripažinimas (pabėgėlio statusas ir papildoma apsauga)</p>	
<p>Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), 8 straipsnis</p>	<p><i>Perkėlimas šalies viduje</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i>, 2011 m. (kaip įvertinti humanitarines sąlygas sprendžiant, ar suteikti apsaugą perkėlimo atveju)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
ES pagrindinių teisių chartija, 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)	Kolektyvinio išsiuntimo draudimas	EŽTK ketvirtąjo protokolo 4 straipsnis (draudimas išsiųsti užsieniečius) EŽTT sprendimas <i>Čonka prieš Belgiją</i> , 2002 m. (išsiuntimas be individualaus įvertinimo) EŽTT sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> , 2012 m. (atvykėlių jūra kolektyvinis išsiuntimas)
	Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių	EŽTT sprendimas <i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> , 2005 m. (rizika, kad bus šturkščiai pažeista teisė į teisingumą pagal EŽTK 6 straipsnį)
<p>Ilgalaikiai gyventojai: Ilgalaikių gyventojų direktyva (2003/109/EB), 12 straipsnis</p> <p>Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai: Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB), 28 straipsnis</p> <p>ESTT 2012 m. sprendimas <i>P. I.</i> byloje C-348/09</p> <p>ESTT 2013 m. sprendimas <i>ZZ</i> byloje C-300/11 (dėl pareigų pranešti)</p> <p>Turkijos piliečiai: Asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80, 14 straipsnio 1 dalis</p> <p>ETT 2007 m. sprendimas <i>Polat</i> byloje C-349/06</p>	Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo	

Įvadas

Šiame skyriuje aptariami atvejai, kai asmens negalima išsiųsti iš šalies dėl ES teisės ir (arba) EŽTK reikalavimų.

Visiški ir beveik visiškai draudimai išsiųsti. Pagal EŽTK yra visiškai uždrausta išsiųsti asmenį iš šalies bent tada, kai jį išsiuntus būtų pažeistos besąlyginės teisės, garantuojamos konvencijos 2 straipsnyje dėl teisės gyventi ir 3 straipsnyje, kuriuo uždrausti

kankinimai ir žiaurus, nežmoniškas ar orumą žeminantis elgesys arba baudimas. EŽTK 15 straipsnyje nustatytos teisės, kurios yra besąlyginės ir nuo jų nukrypti negalima.

Beveik visiškai draudimai išsiųsti taikomi tada, kai bendras draudimas turi išimčių, kaip tai numatyta 1951 m. Ženevos konvencijoje ir [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje](#) (2011/95/ES). Abiejuose teisės dokumentuose leista išimtiniais atvejais nukrypti nuo draudimo išsiųsti pabėgėlių iš šalies.

Nevisiški draudimai išsiųsti iš šalies taikomi siekiant derinti asmens interesus ar teises su visuomenės arba valstybės interesais, pavyzdžiui, tais atvejais, kai išsiuntimas išskirtų šeimą (žr. 3.3 skirsinį).

3.1. Teisė į prieglobstį ir negražinimo principas

1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Nė viena susitaranti valstybė jokių būdu neišsiunčia ir negražina pabėgėlių į šalį, kur jų gyvybei ar laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių pažiūrų“.

Europoje prieglobsčio klausimas sprendžiamas remiantis visų pirma 1951 m. Ženevos konvencija ir jos 1967 m. protokolu, kurių nuostatų dauguma yra perkeltos į ES teisę [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje](#) (2011/95/ES). 1951 m. Ženevos konvencija yra konkrečiai dėl pabėgėlių teisių sudaryta sutartis. Pabėgėlių apsauga grindžiama negražinimo principu⁹¹. Tai reiškia, kad iš esmės draudžiama grąžinti pabėgėlius į kitą šalį, kurioje jie gali pagrįstai baimintis persekiojimo.

Negražinimo principas taikomas dėl grąžinimų tiek į kilmės šalį, tiek į bet kurią kitą šalį, kurioje pabėgėlis patirtų persekiojimą. Visos ES ir Europos Tarybos valstybės narės yra 1951 m. Ženevos konvencijos šalys, tačiau Turkija konvenciją taiko tik pabėgėliams iš Europos⁹². UNHCR paskelbė [vadovą ir gaires dėl pabėgėlio statuso nustatymo pagal](#)

91 Pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę negražinimo principas suprantamas plačiau negu 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio 1 dalyje, nes įsipareigojimų negražinti turima ir pagal JT konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 3 straipsnį, ir pagal bendros tarptautinės teisės normas. Žr. UNHCR, *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol* („Patariamoji nuomonė dėl įsipareigojimų negražinti pagal 1951 m. Konvenciją dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolą ekstrateritorialaus taikymo“), 2007 m.

92 Turkija tebetaiko geografinį apribojimą pagal konvencijos 1 straipsnio B dalį – ji turi įsipareigojimų tik dėl įvykių Europoje perkeltiems žmonėms.

1951 m. Ženevos konvenciją procedūrų ir kriterijų; šiuose dokumentuose išsamiai aptariami dalykai, apie kuriuos rašoma šio vadovo 4.1 skirsnyje⁹³.

Pagal ES teisę SESV 78 straipsnyje yra nustatyta, kad ES turi kurti prieglobsčio, papildomos apsaugos ir laikinos apsaugos politiką siekdama „užtikrinti, kad nebūtų pažeistas negrąžinimo principas. Ši politika privalo neprieštarauti [1951 m. Ženevos konvencijai ir jos protokolui] bei kitoms atitinkamoms sutartims“, tarp jų EŽTK, JT vaiko teisių konvencijai (UNCRC), JT konvencijai prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (UNCAT), Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui (ICCPR), Tarptautiniam ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktui (ICESCR). Pagal šią politiką buvo priimti ES prieglobsčio *acquis* teisės aktai, tarp jų **Dublino reglamentas** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva** (2011/95/ES), **Prieglobsčio procedūrų direktyva** (2013/32/ES) ir **Priėmimo sąlygų direktyva** (2013/33/ES). Visi šie teisės aktai vėliau iš dalies pakeisti. Danija, Airija ir Jungtinė Karalystė nėra saistomos, arba yra tik iš dalies saistomos, ES prieglobsčio *acquis* (žr. 1 priedą).

Pavyzdys. Dėl **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** įgyvendinimo byloje *Salahadin Abdulla ir kt.* ESTT pabrėžė, kad „iš [direktyvos preambulės] trečios, šešioliktos ir septynioliktos konstatuojamųjų dalių išplaukia, kad Ženevos konvencija sudaro tarptautinio teisinio pabėgėlių apsaugos režimo pamatus ir kad direktyvos nuostatos dėl pabėgėlio statuso suteikimo sąlygų ir dėl jos turinio buvo priimtos siekiant padėti valstybių narių kompetentingoms institucijoms taikyti šią konvenciją remiantis bendromis sąvokomis ir kriterijais⁹⁴“.

2011 m. persvarstyta **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva**⁹⁵ nustatyti bendri ES teisės reikalavimai dėl asmenų priskyrimo prie pabėgėlių arba pripažinimo, kad jiems reikia tarptautinės apsaugos, įskaitant su tokia apsauga susijusias teises ir pareigas, kurių vienas svarbiausių principų yra negrąžinimas pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnį.

93 UNHCR (2011).

94 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimo *Aydin Salahadin Abdulla ir kt. prieš Bundesrepublik Deutschland*, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08, Rink. p. I-01493, 52 punktas; 2010 m. birželio 17 d. ESTT sprendimo *Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivata*, C-31/09, Rink. p. I-05539, 37 punktas; 2010 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimo *Bundesrepublik Deutschland prieš B ir D*, sujungtos bylos C-57/09 ir C-101/09, Rink. p. I-10979, 77 punktas.

95 *Direktyva 2011/95/ES*, OL 2011 L 337/9.

Tačiau nei 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnyje, nei [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 17 ir 21 straipsniuose toks grąžinimas nėra visiškai uždraustas. Pagal šiuos straipsnius pabėgėlį leidžiama išsiųsti iš šalies išimtiniais atvejais, t. y. jeigu toks asmuo kelia grėsmę priimančiosios valstybės saugumui arba pavojų jos visuomenei dėl padaryto sunkaus nusikaltimo.

ES pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnyje garantuojama teisė į prieglobstį, įskaitant negrąžinimo principo laikymąsi. Chartijos 19 straipsnyje nustatyta, kad niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas. Chartijos išaiškinimuose nustatyta, kad 19 straipsnio 2 dalis apima atitinkamą EŽTT praktiką, susijusią su EŽTK 3 straipsniu⁹⁶.

Bet koks išsiuntimas iš šalies pagal [Grąžinimo direktyvą](#) (2008/115/EB) arba asmens perdavimas kitai ES valstybei narei pagal [Dublino reglamentą](#) ES teisėje iš esmės neturi pažeisti teisės į prieglobstį ir negrąžinimo principo.

EŽTK 2 ir 3 straipsniai kategoriškai draudžia grąžinti asmenį į kitą šalį, jeigu dėl to jam grėstų tikras pavojus, kad elgesys su juo prieštarauja kuriai nors iš šių straipsnių nuostatų. Šio pavojaus samprata skiriasi nuo grėsmės būti persekiojamam dėl kurios nors iš 1951 m. Ženevos konvencijoje nurodytų priežasčių.

EŽTT nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnyje yra įtvirtinta viena pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių; jame besąlygiškai uždrausta kankinti, žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgtis su žmogumi arba jį taip bausti, nepriklausomai nuo aukos elgesio, kad ir kiek jis būtų nepageidautinas ar pavojingas. Pagal 3 straipsnį valstybė turi prisiimti atsakomybę už bet kokį išsiuntimą, jeigu remiantis pagrįstais įrodymais galima spręsti, kad jos išsiųstam asmeniui grėsė tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar jo orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam toje šalyje, į kurią jis buvo grąžintas⁹⁷.

96 Žr. su pagrindinių teisių chartija susijusius išaiškinimus (2007/C 303/02); EŽTT sprendimas *Ahmed prieš Austriją*, Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d.; EŽTT sprendimas *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.

97 EŽTT sprendimo *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d., 135 punktą; EŽTT sprendimas *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.; EŽTT sprendimas *Vilvarajah ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ir 13448/87, 1991 m. spalio 30 d.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Italiją*⁹⁸ pareiškimą Teismui pateikęs Tuniso pilietis buvo Tunise *in absentia* nuteistas 20 metų kalėti už priklausymą teroristinei organizacijai. Be to, pareiškėjas buvo Italijoje nuteistas už bendrininkavimą. Teismas manė, jog tai, kad pareiškėjas gali kelti didelę grėsmę visuomenei, niekaip nemažina pavojaus jam pačiam nukentėti, jeigu jis bus išsiųstas iš šalies. Be to iš patikimų žmogaus teisių šaltinių buvo gauta pranešimų, kad Tunise netinkamai elgiamasi su kaliniais, ypač nuteistais už teroristinius nusikaltimus. Tokios grėsmės nepanaikino ir diplomatiniai patikinimai, pateikti šioje byloje. Todėl Teismas pripažino, jog galima pagrįstai manyti, kad išsiuntus pareiškėją į Tunisą jam grėstų tikras pavojus, kad elgesys su juo prieštarautų EŽTK 3 straipsniui.

Pavyzdys. Maltos civilinis teismas byloje *Abdulle prieš teisingumo ministrą*⁹⁹ nusprendė, kad Maltai išsiuntus prieglobsčio prašytojus į Libiją, kur jie buvo įkalinti ir kankinami, buvo pažeisti EŽTK 3 straipsnis ir šalies konstitucijos 36 straipsnis.

3.1.1. Gresiančio pavojaus samprata ES teisėje

Apsaugą nuo grąžinimo **pagal ES teisę** teikia **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva**. Asmenys turi teisę įgyti pabėgėlio statusą (žr. 2 skyrių dėl asmens statuso ir susijusių dokumentų), jeigu jiems gresia būti persekiojamiems, kaip tai apibrėžta 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalyje. Pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 9 straipsnį toks persekiojimo veiksmas turi būti:

- a) pakankamai rimtas pagal savo pobūdį ar dažnumą, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, nuo kurių negalima nukrypti pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 15 straipsnio 2 dalį, arba
- b) įvairių priemonių sancaupa, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kuri yra pakankamai sunki, kad veiktų asmenį panašiai kaip nurodyta a punkte.

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 9 straipsnyje taip pat nustatyta, kad persekiojimas gali pasireikšti įvairiomis formomis, įskaitant fizinio ar psichologinio smurto veiksmus, administracines arba teisines priemones (tai gali būti, pavyzdžiui,

98 EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.; EŽTT sprendimas *Mannai prieš Italiją*, Nr. 9961/10, 2012 m. kovo 27 d.

99 Malta, *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et prieš Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, Nr. 56/2007, 2011 m. lapkričio 29 d.

įstatymai, draudžiantys homoseksualumą ar religijos laisvę), taip pat veiksmus, kurie yra „pagal pobūdį tiesiogiai susiję su asmens lytimi arba su tuo, kad asmuo yra vaikas“; pavyzdžiui, galima pripažinti, kad persekiojimą patiria prekybos žmonėmis aukos. Įvairių formų persekiojimą ir minėtus veiksmus turi būti įmanoma susieti su kuria nors iš penkių **persekiojimo priežasčių** pagal 1951 m. Ženevos konvenciją: gali būti persekiojama dėl rasės, pilietybės, religijos, priklausymo tam tikrai socialinei grupei arba politinių įsitikinimų. Šios penkios persekiojimo priežastys yra nustatytos Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 10 straipsnyje; šioje nauja redakcija išdėstytoje direktyvoje aiškiai reikalaujama, nustatant asmens priklausymą tam tikrai socialinei grupei, tinkamai atsižvelgti ir į lyties tapatybę.

Persekiojimu gali būti pripažįstami ir tokie atvejai, kai grįžęs asmuo yra priverstas slėpti savo politines pažiūras, seksualinę orientaciją arba religinius įsitikinimus ir religinę praktiką, kad išvengtų didelės žalos.

Pavyzdys. Sujungtose *Y ir Z* byloje¹⁰⁰ ESTT buvo paprašyta nustatyti, kokius veiksmus galima laikyti „persekiojimo veiksmais“, kuriais labai pažeidžiama religijos laisvė, pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** 9 straipsnio 1 dalies a punktą ir Pagrindinių teisių chartijos 10 straipsnį. Teismui buvo užduotas konkretus klausimas, ar į persekiojimo veiksmų, kuriais persekiojama dėl religinių priežasčių, sąvoką įeina „laisvės skelbti savo tikėjimą“ varžymas. ESTT išaiškino, kad laisvės viešai skelbti savo religiją suvaržymai iš tiesų gali būti persekiojimo veiksmas. Ar chartijos 10 straipsnio 1 dalyje garantuojamų teisių pažeidimas yra persekiojimo veiksmas, kaip tai apibrėžta direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje, priklauso nuo tokių veiksmų rimtumo ir ar jie turi sunkių padarinių asmenims, prieš kuriuos yra nukreipti. ESTT taip pat nusprendė, kad nacionalinės valdžios institucijos, individualiai vertindamos prašymą suteikti pabėgėlio statusą, negali pagrįstai tikėtis, kad prieglobsčio prašytojas susilaikys nuo religinių veiksmų, dėl kurių gali grėsti pavojus jo gyvybei kilmės šalyje.

Pavyzdys. *X, Y ir Z* byloje¹⁰¹ ESTT nusprendė, kad kompetentingos institucijos, vertindamos prašymą suteikti pabėgėlio statusą, negali pagrįstai tikėtis, kad prieglobsčio prašytojas slepia savo homoseksualumą kilmės šalyje arba susilaiko išreiškdamas savo seksualinę orientaciją, kad išvengtų persekiojimo.

100 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimo *Bundesrepublik Deutschland prieš Y ir Z*, sujungtos bylos C-71/11 ir C-99/11, 72 ir 80 punktai.

101 2013 m. lapkričio 7 d. ESTT sprendimas *Minister voor Immigratie en Asiel prieš X ir Y ir Z prieš Minister voor Immigratie en Asiel*, sujungtos bylos C-199/12, C-200/12 ir C-201/12.

Pripažįstama, kad apsauga gali būti reikalinga ir tiems asmenims, kurie pateikia prieglobsčio prašymus būdami priimančiojoje šalyje (vadinamieji pabėgėliai *sur place*); Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 5 straipsnyje konkrečiai nustatyta, kad visiškai pagrįsta persekiojimo baimė ar didelės žalos pavojus gali kilti ir dėl įvykių, įvykusių po to, kai prašytojas išvyko iš savo kilmės šalies.

Papildoma apsauga. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva garantuoja „papildomą apsaugą“ tiems asmenims, kurių negalima laikyti pabėgėliais, tačiau jeigu jie būtų grąžinti į kilmės šalį arba ankstesnę įprastinę gyvenamąją vietą, jiems kiltų realus pavojus patirti didelę žalą, kuri apibrėžiama kaip mirties bausmė arba egzekucija (15 straipsnio a punktas), kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba baudimas (15 straipsnio b punktas) arba rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu (15 straipsnio c punktas).

Pavyzdys. *Elgafaji* byla¹⁰² buvo iškelta dėl Irako piliečio grąžinimo į Iraką. ESTT įvertino papildomos apsaugos statuso suteikimą Irako piliečiui, kurio nebuvo galima pripažinti pabėgėliu, savo argumentus pagrįsdamas aiškinimu, kaip turi būti suprantama „rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu“, minima Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnio c punkte. Teismas nusprendė, kad ši direktyvos 15 straipsnio c punkte nustatyta sąvoka turi savo vartojimo sritį, kuri skiriasi nuo tokių direktyvos 15 straipsnio a ir b punktų sąvokų kaip „mirties bausmė“, „egzekucija“ ir „kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas“ vartosenos; ji reiškia bendresnio pobūdžio smurtinių veiksmy pavojų dėl apsaugos prašytojo asmeninės padėties ir (arba) bendros padėties jo kilmės šalyje.

Nustatant teisę į papildomą apsaugą pagal 15 straipsnio c punktą reikia įrodyti, kad apsaugos prašytojui gresia pavojus dėl su jo asmenine padėtimi ir (arba) nesirenkamuju smurtu susijusių priežasčių. Kuo įtikinamiau prašytojas sugebės įrodyti, jog pavojus jam kyla dėl konkrečiai su jo asmenine padėtimi susijusių priežasčių, tuo mažesnis nesirenkamojo smurto lygis yra būtinas, kad jam būtų suteikta papildoma

102 2009 m. vasario 17 d. ETT sprendimo *Meki Elgafaji ir Noor Elgafaji prieš Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07, Rink. p. I-00921, 35–39 punktai. Taip pat žr. 2014 m. sausio 30 d. ESTT sprendimą panašiu atveju byloje *Aboubacar Diakité prieš Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, pagal Belgijos valstybės tarybos (*Conseil d'État*) 2012 m. birželio 7 d. pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

apsauga pagal 15 straipsnio c punktą. Išimtiniais atvejais papildoma apsauga prašytojui gali būti suteikiama tada, kai nesirenkamasis smurtas per ginkluotą konfliktą pasiekia tokį didelį mastą, jog galima pagrįstai manyti, kad apsaugos prašytojui vien dėl buvimo toje kilmės šalyje ar regione gali iškilti realus pavojus patirti minėtą grėsmę¹⁰³.

3.1.2. Gresiančio pavojaus samprata pagal EŽTK

Pagal EŽTK besąlygiškai draudžiama išsiųsti asmenį į valstybę, kurioje jam grėstų tikras pavojus netekti gyvybės, kaip nustatyta EŽTK 2 straipsnyje, arba pavojus, kad jis bus kankinamas, su juo bus elgiamasi žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą arba jis bus taip baudžiamas, kaip nustatyta 3 straipsnyje. Persekiojimo dėl (1951 m.) Ženevos konvencijoje nustatytų priežasčių įrodyti nereikia. Draudimas grąžinti neturi jokių išimčių (žr. 3.1.7 skirsnį).

EŽTT nagrinėdamas bylas paprastai remiasi EŽTK 2 arba 3 straipsniu, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes ir į tai, kaip su asmeniu gali būti elgiamasi, jeigu jis būtų išsiųstas arba išduotas kitai valstybei. Šie du EŽTK straipsniai iš esmės skiriasi tuo, kad su 2 straipsniu susijusiais atvejais neturi kilti jokių abejonių, jog grįžusiam asmeniui grėstų mirtis, o su 3 straipsniu susijusiais atvejais turi būti galima pagrįstai manyti, kad išsiuntus asmenį jam grėstų tikras pavojus, jog jis bus kankinamas arba su juo bus kitaip netinkamai elgiamasi, kaip yra uždrausta šiame straipsnyje.

Pavyzdys. Byloje *Bader ir Kanbor prieš Švediją*¹⁰⁴ EŽTT nusprendė, kad asmens išsiuntimas į Siriją, kurioje jis buvo *in absentia* nuteistas mirties bausme, būtų EŽTK 2 ir 3 straipsnių pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Al-Saadoon prieš Jungtinę Karalystę*¹⁰⁵, kadangi Jungtinės Karalystės valdžios institucijos per savo veiksmus Irake perdavė civilius irakiečius nuskaldamai Irako valdžiai tokiomis aplinkybėmis, kad šiems civiliams grėsė pavojus būti nuteistiems mirties bausme, Teismas pripažino, kad Jungtinė Karalystė pažeidė EŽTK 3 straipsnį, ir nusprendė, kad nagrinėjant šių pareiškėjų skundus nebūtina kartu remtis EŽTK 2 straipsniu ar tryliktojuoju protokolu.

103 ESTT taip pat buvo paprašyta apibrėžti „vidaus ginkluoto konflikto“ sąvoką byloje *Aoubacar Diakité prieš Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, kurioje prašymą priimti prejudicinį sprendimą 2012 m. birželio 7 d. pateikė Belgijos valstybės taryba.

104 EŽTT sprendimas *Bader ir Kanbor prieš Švediją*, Nr. 13284/04, 2005 m. lapkričio 8 d.

105 EŽTT sprendimas *Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 61498/08, 2010 m. kovo 2 d.

EŽTT skiria daugiausia dėmesio numatomiems padariniams, kurių turėtų asmens išsiuntimas į kitą valstybę, į kurią siūloma jį grąžinti. Jis atsižvelgia į individualią to žmogaus situaciją, taip pat į bendrą padėtį toje šalyje, pavyzdžiui, ar joje nėra įsigalėjusio smurto, ar nevyksta ginkluotas konfliktas, ar nėra žmogaus teisių pažeidimų. Kai asmuo **priklauso grupei, su kuria nuolat elgiamasi netinkamai**¹⁰⁶, gali nereikėti papildomų įrodymų, kad jam asmeniškai gresia pavojus.

Pavyzdys. Byloje *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*¹⁰⁷ EŽTT nustatė, kad Somalio mažumų klanų nariai yra „persekiojama grupė“ ir jiems gresia pavojus, kad su jais bus neleistinai netinkamai elgiamasi. Lemiamas klausimas buvo tai, ar pareiškimą Teismui pateikęs asmuo galės užsitikrinti apsaugą ir prašyti atlyginti žalą, padarytą per ankstesnius išpuolius prieš jį toje šalyje. EŽTT manė, kad tokios apsaugos ar žalos atlyginimo jis negalės gauti, nes padėtis Somalyje reikšmingai nepagerėjo nuo tada, kai jis iš ten pabėgo. Pareiškėjas ir jo šeima buvo asmeniškai persekiojami dėl to, kad priklausė mažumos grupei, ir buvo žinoma, kad jie neturi jokios apsaugos. Iš pareiškėjo nebuvo galima reikalauti įrodyti, jog jo atveju būtų papildomų išskirtinių asmeninių aplinkybių, norint įsitikinti, kad jam asmeniškai grėsė ir tebegresia pavojus. EŽTT padarė išvadą, kad jo išsiuntimas iš šalies būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas.

Šalyje įsigalėjęs visuotinis smurtas daugeliu atvejų nėra laikomas EŽTK 3 straipsnio pažeidimu. Tačiau kai smurtas yra pakankamai didelis, asmuo neprivalo įrodyti, kad jis nukentėtų labiau nei kiti tos pačios grupės nariai. Kartais asmeniui gali reikėti įrodyti, kad pavojus jam gresia ir dėl jo paties išskirtinių aplinkybių, ir dėl visuotinio smurto toje šalyje. Vienintelis klausimas, į kurį Teismui svarbu atsakyti, yra tai, ar asmeniui gresia prognozuojamas ir tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *NA. prieš Jungtinę Karalystę*¹⁰⁸ EŽTT nusprendė, jog Šri Lankoje visuotinai įsigalėjusio smurto lygis nėra pakankama priežastis, kad būtų galima visiškai uždrausti grąžinti žmones į šią šalį; tačiau kartu įvertinus žinomas individualias pareiškimą Teismui pateikusio asmens aplinkybes, buvo nuspręsta, kad jo grąžinimas būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas. Tai buvo pirmas kartas, kai EŽTT pripažino,

106 EŽTT sprendimo *H. ir B. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 70073/10 ir 44539/11, 2013 m. balandžio 9 d., 91 punktas.

107 EŽTT sprendimas *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d.

108 EŽTT sprendimo *NA. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d., 114–117 ir 147 punktai.

kad iš esmės galima visiškai uždrausti grąžinti žmones ten, kur yra įsigalėjęs visuotinis smurtas.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*¹⁰⁹ EŽTT nusprendė, jog Somalio sostinėje Mogadiše įsigalėjęs nesirenkamasis smurtas yra toks didelis, kad kelia tikrą pavojų kiekvieno ten esančio civilio gyvybei ar asmeniui. Vertindamas smurto lygį Teismas rėmėsi, be kita ko, šiais kriterijais: ar kovojančios šalys naudoja tokius kovos metodus ir taktiką, kurie didina civilių aukų riziką arba yra tiesiogiai nukreipti prieš civilius; ar kovojančios šalys tokius metodus ir (arba) taktiką naudoja plačiai; ar kovos veiksmai yra lokalizuoti, ar plačiai paplitę; ir galiausiai kiek civilių asmenų žuvo, buvo sužeista ir perkelta dėl karo veiksmų. Bendras smurto lygis Mogadiše buvo toks didelis, jog EŽTT galėjo padaryti išvadą, kad kiekvienam grąžintam asmeniui vien dėl jo buvimo toje šalyje grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį, nebent būtų galima įrodyti, jog jis turi pakankamai ryšių su įtakingais Mogadišo miesto veikėjais, kad būtų apsaugotas.

Asmeniui, kurį norima išsiųsti iš šalies, gali grėsti pavojus patirti įvairių **žalą**, kurią galima prilyginti EŽTK 3 straipsniui prieštaraujančiam elgesiui; tai apima ir grėsmes, **kylančias ne dėl pačios valstybės, į kurią išsiunčiama**, o dėl nevalstybinių veikėjų, ligų ar humanitariųjų sąlygų joje.

Pavyzdys. Byloje *H.L.R. prieš Prancūziją*¹¹⁰ buvo nagrinėjamas atvejis, kai nuteistas narkotikų prekeivis baiminosi Kolumbijos narkotikų gaujos susidorojimo už tai, kad jis teisėsaugos institucijoms suteikė informaciją, padėjusią nuteisti vieną iš jos narių. Tačiau Teismas nusprendė, kad Kolumbijos institucijos tuo metu buvo pajėgios užtikrinti pareiškėjo apsaugą nuo gresiančio susidorojimo, taigi jo išsiuntimas EŽTK 3 straipsniui neprieštaravo.

Pavyzdys. Byla *D. prieš Jungtinę Karalystę*¹¹¹ buvo iškelta dėl mirtina liga sergančio vyro išsiuntimo iš šalies. Teismas įvertino pareiškimą Teismui pateikusiai asmens išsiuntimo aplinkybes: jo gydymo nutraukimą, sunkias gyvenimo sąlygas šalyje, į kurią jį numatyta grąžinti, ir tikimybę, kad jis grąžintas greitai mirtų. Teismas padarė

109 EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 241–250 ir 293 punktai. Naujesnį padėties Somalyje įvertinimą žr. EŽTT sprendime *K.A.B. prieš Švediją*, Nr. 886/11, 2013 m. rugsėjo 5 d.

110 EŽTT sprendimo *H.L.R. prieš Prancūziją* (Didžioji kolegija), Nr. 24573/94, 1997 m. balandžio 29 d., 43–44 punktai.

111 EŽTT sprendimas *D. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 30240/96, 1997 m. gegužės 2 d.

išvadą, kad tokiomis išimtinėmis aplinkybėmis išsiuntus pareiškėją būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis. Vis dėlto tokiose, kaip ši, bylose Teismas taiko labai griežtus kriterijus. Vėlesnėje byloje *N. prieš Jungtinę Karalystę*¹¹² jis nusprendė, kad moters išsiuntimas į Ugandą EŽTK 3 straipsniui neprieštaruoja, nes buvo gauta įrodymų, kad tam tikrą medicininį gydymą ji galėtų gauti ir savo kilmės šalyje ir kad jos liga tuo metu nebuvo mirtina. Toks pats buvo Teismo požiūris ir byloje *S.H.H. prieš Jungtinę Karalystę*¹¹³, kai neįgalus pareiškėjas neįrodė „išimtinių aplinkybių“, su kuriomis, pasak jo, jam tektų susidurti grįžus į Afganistaną ir dėl kurių – jei jų buvimas būtų įrodytas – jo nebūtų galima išsiųsti iš Jungtinės Karalystės.

Pavyzdys. Byla *Babar Ahmed ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*¹¹⁴ buvo iškelta dėl įtariamųjų terorizmu, kuriuos norėta išduoti Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Teismas nusprendė, kad EŽTK 3 straipsniui neprieštarautų nei numatomos jų kalinimo sąlygos griežčiausio apsaugos režimo kalėjime „ADX Florence“, nei jų galimų įkalinimo bausmių trukmė.

Pavyzdys. Byloje *Aswat prieš Jungtinę Karalystę*¹¹⁵ Teismas nusprendė, kad siūloma pareiškimą pateikusių asmenų, įtariamo terorizmu ir sergančio sunkia psichikos liga, ekstradicija į Jungtines Valstijas būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas, nes neaišku, kokiomis sąlygomis jis būtų kalinamas toje šalyje, kuriai norima jį išduoti. Jo psichikos būklė buvo tokia sunki, kad teko jį perkelti iš įprasto kalėjimo į sustiprintos apsaugos psichiatrinę ligoninę Jungtinėje Karalystėje. Iš gydytojų išvadų buvo aišku, kad geriausia būtų jį ten ir palikti „jo paties sveikatos ir saugumo labui“. Taigi, turimais medicinos duomenimis, pareiškėjui grėsė tikras pavojus, kad jį išdavus kitai valstybei ir perkėlus į kitą kalinimo vietą, kurioje gali būti labiau priešiška aplinka, labai pablogėtų jo psichikos ir fizinė sveikata ir toks pablogėjimas galėtų prilygti 3 straipsnio pažeidimui.

Pavyzdys. *Sufi ir Elmi* byloje¹¹⁶ Teismas nusprendė, kad jeigu pareiškimus pateikę asmenys būtų išsiųsti, jie tikriausiai atsidurtų Somalio ir kaimyninių šalių pabėgėlių

112 EŽTT sprendimas *N. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 26565/05, 2008 m. gegužės 27 d.

113 EŽTT sprendimas *S.H.H. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 60367/10, 2013 m. sausio 29 d.

114 EŽTT sprendimas *Babar Ahmad ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 ir 67354/09, 2012 m. balandžio 10 d.

115 EŽTT sprendimas *Aswat prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 17299/12, 2013 m. balandžio 16 d.

116 EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 267–292 punktai.

stovyklose, kuriose humanitarinės sąlygos yra tokios sunkios, kad prieštarauja EŽTK 3 straipsniui. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tokia humanitarinė padėtis susiklostė ne vien dėl natūralių gamtos reiškinių, pavyzdžiui, sausras, bet ir dėl Somalio valstybinio konflikto dalyvių veiksmų arba neveikimo.

Pavyzdys. Prancūzijos valstybės taryba (pranc. *Conseil d'État*) *M. A.* byloje¹¹⁷ nacionaliniu lygmeniu panaikino sprendimą grąžinti į Albaniją jos pilietį *M. A.*, kuriam buvo atsisakyta išduoti leidimą gyventi Prancūzijoje. Nustatyta, kad Albanijoje per *M. A.* vykdytą policijos reidą žuvusio asmens šeimos nariai gali su *M. A.* netinkamai elgtis ar net jį nužudyti. Valstybės taryba nusprendė, kad kai valstybės institucijos negali užtikrinti pakankamos apsaugos, net jei grėsmę keltų nevalstybinės grupuotės, taikomas EŽTK 3 straipsnis.

EŽTT taip pat turėjo įvertinti, ar dėl to, kad asmuo jį priimančioje šalyje užsiima disidentine veikla, didėja pavojus, kad grąžinus jį į kilmės šalį elgesys su juo prieštarautų EŽTK 3 straipsniui¹¹⁸.

Pavyzdys. Byloje *S.F. prieš Švediją*¹¹⁹ Teismas nusprendė, kad iranietiški politiniai disidentų šeimos – pabėgėlių iš Irano, dalyvavusių svarbioje politinėje veikloje Švedijoje – išsiuntimas pažeistų EŽTK 3 straipsnį. Teismas nustatė, jog vien ankstesnė šių pareiškimą pateikusių asmenų veikla Irane nėra pakankama priežastis, kad jiems grėstų pavojus, tačiau jų veikla Švedijoje taip pat yra svarbi, nes yra žinoma, kad Irano valdžios institucijos iš tiesų stebi žmonius, taip pat ir valdančiojo režimo kritikų, ryšius internete net ir už Irano ribų. Todėl Irano institucijos galėtų lengvai atpažinti į šalį grįžusius pareiškėjus dėl jų ankstesnės veiklos ir įvykių Irane prieš persikeliant į Švediją ir dėl to, kad ši šeima buvo priversta išvykti iš Irano neteisėtai, be galiojančių tapatybės dokumentų.

3.1.3. Rizikos vertinimas

Pagal ES teisę ir EŽTK vertinant su grąžinimu siejamą riziką vadovaujamosi labai panašiais principais. Galima manyti, jog šis bendrumas kyla iš to, kad ES prieglobsčio *acquis* teisės normos yra labai paremtos EŽTT praktika ir JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisarų (UNHCR) gairėmis. Į šias normas įeina ir nuostata, kad vertinimai turi būti atliekami

117 Prancūzijos valstybės taryba (*Conseil d'État*), *M. A.*, Nr. 334040, 2011 m. liepos 1 d.

118 Žr., pavyzdžiui, EŽTT sprendimą *Muminov prieš Rusiją*, Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.

119 EŽTT sprendimas *S.F. ir kt. prieš Švediją*, Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d.

individualiai, atsižvelgiant į visus svarbius ir naujus faktus, dokumentus ir įrodymus, įskaitant informaciją apie padėtį kilmės šalyje. Tai, kad asmeniui anksčiau buvo padaryta žalos, gali būti aiškus ženklas, kad pavojus jam gresia ir ateityje.

Pagal ES teisę Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 4 straipsnyje išsamiai nustatytos taisyklės, kaip reikia vertinti faktus ir aplinkybes nagrinėjant prašymus suteikti tarptautinę apsaugą: pavyzdžiui, vertinimas turi būti atliekamas individualiai, o jeigu asmuo anksčiau jau buvo persekiojamas, tai gali būti rimtas įrodymas, kad jam ir ateityje grįžus į tą šalį grėstų pavojus. Prašymo priimtinumą vertinantys pareigūnai turi atsižvelgti į bet kokią paaiškinimą, kuriuo prašytojas realiai stengiasi savo prašymą pagrįsti.

Dėl vertinimo laiko **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** 4 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad vertinimas turi būti atliekamas tuo metu, kai priimamas sprendimas dėl prašymo suteikti apsaugą. Persvarstytos **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 46 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad per apeliacines procedūras turi būti atliekama išsami faktinė ir teisinė esamos padėties tuo metu, kai nagrinėjamas apeliacinis skundas, analizė. Apie tai, koku laiku atliekami vertinimai dėl apsaugos statuso panaikinimo, rašoma 3.1.8 skirsnyje.

Pagal EŽTK teisės normas prieglobsčio prašytojas turi pateikti įrodymų, iš kurių būtų galima pagrįstai spręsti, kad jį išsiuntus iš valstybės narės kiltų tikras pavojus, jog su juo bus elgiamasi taip, kaip yra uždrausta elgtis EŽTK 2 arba 3 straipsnyje. Gavus tokių įrodymų valdžios institucijų pareiga yra įsitikinti, ar jie nekelia abejonų¹²⁰. EŽTT pripažino, kad prieglobsčio prašytojų padėtis dažnai yra ypatinga, todėl vertinant jų pareiškimų ir kaip įrodymų pateiktų dokumentų patikimumą neretai tenka abejotinas aplinkybes aiškinti prašytojo naudai¹²¹. Tačiau kai trūksta informacijos arba galima pagrįstai abejoti prašytojo pareiškimų tikrumu, jis turi pateikti patenkinamą paaiškinimą¹²².

Pavyzdys. Byloje *Singh ir kt. prieš Belgiją*¹²³ Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Belgijos institucijos nepriėmė dokumentų, Afganistano piliečių pateiktų kaip įrodymų kartu su prieglobsčio prašymu. Institucijos nelaikė šių dokumentų patikimais,

120 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d., 129 punktas.

121 EŽTT sprendimo *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d., 148 punktas; EŽTT sprendimo *R.C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d., 50 punktas.

122 EŽTT, *Matsiukhina ir Matsiukhin prieš Švediją* (nutartis), Nr. 31260/04, 2005 m. birželio 21 d.; EŽTT, *Collins ir Akaziebie prieš Švediją* (nutartis), Nr. 23944/05, 2007 m. kovo 8 d.

123 EŽTT sprendimas *Singh ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 33210/11, 2012 m. spalio 2 d.

tačiau šio reikalo deramai neištyrė, visų pirma nepatikrino JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro Naujajame Delyje išduotų pabėgėlio statusą patvirtinančių dokumentų tikrumo, nors galėjo labai lengvai tai padaryti. Taigi institucijos atidžiai ir nuodugniai neišnagrinėjo prieglobsčio prašymo, kaip yra privaloma pagal EŽTK 13 straipsnį, ir taip pažeidė šio straipsnio nuostatą kartu su konvencijos 3 straipsniu.

Pagal EŽTK 36 straipsnį valstybei narei leidžiama įsitraukti į Teismo bylą, jos piliečio pradėtą prieš kitą valstybę narę. Ši nuostata įtraukta į EŽTK tam, kad valstybė galėtų suteikti diplomatinę apsaugą savo piliečiams, tačiau buvo nuspręsta, jog ji netaikytina tais atvejais, kai pareiškimą patekęs asmuo baiminasi, kad bus grąžintas į tą valstybę narę, kurios pilietis jis yra, ir ten su juo bus elgiamasi taip, kad bus pažeisti konvencijos 2 ir 3 straipsniai¹²⁴.

Pagal EŽTT praktiką, vertinant riziką, būtina remtis ne tik asmeninėmis aplinkybėmis, bet ir esama bendra padėtimi¹²⁵. Bet koks vertinimas turi būti atliekamas individualiai, atsižvelgiant į visus gautus įrodymus¹²⁶. Jeigu asmuo anksčiau buvo persekiojamas, tai gali būti aiškus ženklas, kad pavojus jam grės ir ateityje¹²⁷.

Vertindamas su grąžinimu siejamą riziką, EŽTT atsižvelgia į įrodymus tiek apie bendrą padėtį toje šalyje, tiek apie tam asmeniui gresiantį konkretų pavojų. EŽTT pateikė gairių, kokiais dokumentais galima remtis vertinant padėtį šalyje – tai gali būti, pavyzdžiui, UNHCR ir tarptautinių žmogaus teisių organizacijų pranešimai. Teismas pripažino gautus pranešimus nepatikimais, jeigu nebuvo žinomi tokios informacijos šaltiniai, o išvados neatitiko kitų patikimų pranešimų išvadų¹²⁸.

Tais atvejais, kai asmuo dar nėra išsiųstas į kitą šalį, vertinama joje esanti rizika EŽTT proceso metu¹²⁹. Šio principo laikomasi nepaisant to, ar atitinkama teisė, įtvirtinta EŽTK, yra besąlyginė (pavyzdžiui, 3 straipsnis), ar sąlyginė (pavyzdžiui, 8 straipsnis)¹³⁰. Tais

124 EŽTT sprendimas *I. prieš Švediją*, Nr. 61204/09, 2013 m. rugsėjo 5 d.

125 EŽTT sprendimo *S.F. ir kt. prieš Švediją*, Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d., 68–69 punktai.

126 EŽTT sprendimo *R.C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d., 51 punktą (dėl medicinos pažymos); EŽTT sprendimo *N. prieš Švediją*, Nr. 23505/09, 2010 m. liepos 20 d., 52 punktą; EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

127 EŽTT sprendimas *R.C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d.

128 EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 230–234 punktai.

129 EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.

130 EŽTT sprendimas *A.A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.

atvejais, kai pareiškimą pateikęs asmuo jau yra išsiųstas į kitą šalį, EŽTT vertina, ar su tuo asmeniu joje netinkamai elgiamasi arba ar iš turimos informacijos apie tą šalį galima pagrįstai spręsti, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*¹³¹ EŽTT atsižvelgė į tarptautinių organizacijų pranešimus apie esamą padėtį ir smurto lygį Somalyje ir apie šios šalies islamistų sukilėlių grupės „Al-Shabaab“ vykdomus žmogaus teisių pažeidimus. Teismas negalėjo pasikliauti vyriausybės faktų nustatymo misijos Nairobyje (Kenija) ataskaita, nes joje remtasi neaiškiais ir anonimiais šaltiniais ir ji prieštaravo kitai viešojoje erdvėje esančiai informacijai. Remdamasis gautais įrodymais, Teismas manė, kad padėtis Somalyje artimiausiu metu tikriausiai nepagerės.

Pavyzdys. Byloje *Muminov prieš Rusiją*¹³² pareiškimą Teismui pateikęs Uzbekistano pilietis, turimais duomenimis, atliko penkerių metų laisvės atėmimo bausmę Uzbekistane po to, kai buvo šiai šaliai išduotas Rusijos. EŽTT nusprendė, kad net ir neturint daugiau patikimos informacijos apie pareiškėjo padėtį po ekstradicijos ir apkaltinamojo nuosprendžio, apie Uzbekistane įsigalėjusį netinkamą elgesį su kaliniiais gaunama pakankamai patikimų pranešimų, kad Teismas galėtų tai pripažinti EŽTK 3 straipsnio pažeidimu.

3.1.4. Apsaugos pakankamumas

Pagal tarptautinę pabėgėlių teisę prieglobsčio prašytojas, kuris tvirtina bijantis persekiojimo, turi teisę įgyti pabėgėlio statusą, jei gali įrodyti, kad jo baimė patirti persekiojimą yra pagrįsta dėl kurios nors 1951 m. Ženevos konvencijoje nurodytos priežasties ir nepakankamos valstybės apsaugos. Valstybės apsaugos pakankamumas – tai valstybės, į kurią tas asmuo gali sugrįžti, valdžios struktūrų ar kitų jos teritorijos dalis kontroliuojančių subjektų noras ir gebėjimas jos teisės sistemos priemonėmis užtikrinti pakankamo lygio apsaugą nuo netinkamo elgesio, kurio baiminasi prieglobsčio prašytojas.

Pagal ES teisę nustatant, ar prašytojui reikia suteikti pabėgėlio statusą arba papildomą apsaugą, būtina atsižvelgti į tai, ar toje šalyje, į kurią siūloma grąžinti prašytoją, jis būtų apsaugotas nuo žalos, kurią baiminasi patirti. [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 7 straipsnyje nustatyta, kad „[a]psaugą nuo persekiojimo ar didelės žalos gali suteikti tik: [...] valstybė arba [...] valstybę ar didelę valstybės teritorijosdalį

131 EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

132 EŽTT sprendimas *Muminov prieš Rusiją*, Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.

valdančios grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas, jei jos nori ir gali pasiūlyti apsaugą“, kuri būtų „veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio“. Turi būti pagrįstomis priemonėmis užkirstas kelias persekiojimui, be kita ko, taikoma veiksminga teisinė sistema, kurioje nustatomi persekiojimo veiksmai, už juos persekiojama baudžiamąja tvarka ir baudžiama. Prašytojas turi turėti galimybę naudotis tokiomis apsaugos sistemomis.

Pavyzdys. Byloje *Salahadin Abdulla ir kt.*¹³³ dėl pabėgėlio statuso panaikinimo ESTT nusprendė, kad valstybės, kurios pilietis yra pabėgėlis, teikiamą apsaugą galima pripažinti pakankama tik tada, kai toji valstybė arba kiti pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 7 straipsnio 1 dalį apsaugą teikiantys subjektai, objektyviai vertinant, turi pakankamai galios ir noro, kad neleistų vykdyti persekiojimo veiksmų. Jie turi imtis pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui, be kita ko, turėti veiksmingą teisinę sistemą, kurioje būtų nustatomi persekiojamieji veiksmai, už juos persekiojama baudžiamąja tvarka ir baudžiama, o atitinkamas asmuo turi turėti galimybę naudotis ta sistema po to, kai bus panaikintas jo pabėgėlio statusas. Valstybė arba kiti apsaugą teikiantys subjektai turi atitikti konkrečius nustatytus reikalavimus, be kita ko, turėti valdžią, organizacinę struktūrą ir priemones, kad galėtų palaikyti būtiną teisėtvarkos lygį valstybėje, kurios pilietis yra pabėgėlis.

Speciali apsaugos tvarka taikoma pabėgėliams iš Palestinos. Jiems apsaugą ir paramą teikia tam tikslui įsteigta Jungtinių Tautų paramos ir darbo agentūra Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose rytuose (UNRWA). UNRWA vykdo veiklą Vakarų Krante, įskaitant Rytų Jeruzalę ir Gazos Ruožą, taip pat Jordanijoje, Sirijoje ir Libane. Asmenys, kuriems teikia paramą UNRWA, negali įgyti pabėgėlio statuso ([Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 12 straipsnio 1 dalies a punkto nuostata, kuria į ES teisę perkeltas 1951 m. Ženevos konvencijos 1 D straipsnis).

Pavyzdys. *Bolbol* byloje¹³⁴ pareiškimą Teismui pateikė palestiniečių kilmės moteris be pilietybės, iš Gazos Ruožo atvykusi į Vengriją, kurioje ji pateikė prieglobsčio prašymą, prieš tai neprašiusi apsaugos ar paramos iš UNRWA. ESTT išaiškino, kad pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 12 straipsnio 1 dalies a punktą asmenį reikėtų laikyti kurios nors JT agentūros (išskyrus JT vyriausiąjį

133 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimas *Aydin Salahadin Abdulla ir kt. prieš Bundesrepublik Deutschland*, C-175/08, Rink. p. I-01493.

134 2010 m. birželio 17 d. ESTT sprendimas *Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivata*, C-31/09, Rink. p. I-05539.

pabėgėlių reikalų komisarą) apsaugos ir paramos gavėju tik tada, kai jis iš tiesų pasinaudoja tokia apsauga arba parama, o ne vien todėl, kad jis teoriškai turi teisę ją gauti.

El Kott byloje¹³⁵ ESTT išsamiau išaiškino, kad asmenims, priverstiems išvykti iš UNRWA veiklos teritorijos ne savo noru, o dėl priežasčių, kurios nepriklausė nuo jų valios ir kurių jie negalėjo kontroliuoti, turi būti automatiškai suteikiamas pabėgėlio statusas, jei tik netaikoma kuri nors iš direktyvos 12 straipsnio 1 dalies b punkte arba 2 ir 3 dalyse nustatytų išimčių, draudžiančių tai daryti.

Pagal EŽTK vertinant, ar buvo (arba ateityje būtų) pažeistas konvencijos 3 straipsnis, gali reikėti ištirti bet kokią apsaugą, kurią išsiunčiamam asmeniui gali suteikti valstybė, į kurią jis sugrįžtų, arba joje veikiančios organizacijos. Apsaugos pakankumas panašiai suprantamas pabėgėlių (pirmiau aprašytais) atvejais ir tais atvejais, kai taikomas EŽTK 3 straipsnis. Jeigu netinkamas elgesys, kurį gresia patirti grįžusiam asmeniui, būtų pakankamai rimtas, kad reikėtų taikyti 3 straipsnį, būtina įvertinti, ar valstybė, į kurią tas asmuo sugrįžtų, tikrai ir praktiškai gali ir nori jį apsaugoti nuo tokios rizikos.

Pavyzdys. Byloje *Hida prieš Daniją*¹³⁶ pareiškimą Teismui pateikė romų tautybės asmuo, kuriam grėsė būti priverstinai grąžintam į Kosovą per 2004 m. konfliktą. Teismui kėlė nerimą ten vykstantys smurtiniai incidentai ir nusikaltimai prieš mažumas, todėl jis manė, kad etninių bendruomenių nariams, tokiems kaip romai, tebereikia tarptautinės apsaugos. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Jungtinių Tautų laikinosios administracijos misija Kosove (UNMIK) individualiai ištyrė kiekvieną atvejį, kai Danijos policijos generalinis komisaras siūlė priverstinai grąžinti asmenis. UNMIK paprieštaravus kai kuriems grąžinimams, generalinis policijos komisaras juos sustabdė iki kitų nurodymų. Jis nesikreipė į UNMIK dėl pareiškėjo atvejo, nes jo priverstinis grąžinimas dar nebuvo planuojamas. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas įsitikino, kad jeigu UNMIK paprieštarautų pareiškėjo priverstiniam grąžinimui, jis taip pat būtų atidėtas iki tolesnių nurodymų. Teismas nusprendė, jog nėra pakankamo pagrindo manyti, kad pareiškėjui romui dėl jo tautybės grėstų tikras pavojus, grįžus į Kosovą, patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam. Todėl Teismas pripažino šią bylą nepriimtina dėl to, kad jai aiškiai trūko pagrįstumo.

135 2012 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas *Abed El Karem El Kott ir kiti prieš Bevāndorlāsi ės Āllampolgārsāgi Hivatal*, C-364/11.

136 EŽTT sprendimas *Hida prieš Daniją*, Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.

EŽTT buvo paprašyta ištirti, ar valstybė, į kurią norima grąžinti asmenį, savo **diplomatiniams patikinimais** gali pašalinti pavojų, kad jam grįžus su juo bus netinkamai elgiamasi. Tais atvejais, kai valstybė pateikia tokių patikinimų, vien jie iš esmės negarantuoja pakankamos apsaugos nuo netinkamo elgesio pavojaus. Yra privaloma ištirti, ar po tokių patikinimų bus praktiniais veiksmais suteikta pakankamai garantijų, jog asmuo bus apsaugotas nuo grėsmės, kad su juo bus netinkamai elgiamasi. Kiek konkrečiu atveju yra svarbūs valstybės, į kurią norima grąžinti asmenį, patikinimai, priklauso nuo tikrųjų tuometinių aplinkybių.

Pirmausias klausimas, į kurį siekia atsakyti EŽTT, yra tai, ar dėl bendros žmogaus teisių padėties toje valstybėje, į kurią norima grąžinti asmenį, nėra taip, kad bet kokie jos patikinimai būtų nepatikimi. Tik retais atvejais bendra padėtis valstybėje gali būti tokia, kad jos patikinimų reikėtų visiškai nepaisyti; dažniau Teismas pirma įvertina duotų patikinimų vertę, o tada – ar jais galima pasikliauti, turint omenyje įprastą praktiką toje valstybėje. Tai darydamas Teismas atsižvelgia ir į įvairius savo nesenų bylų praktikoje¹³⁷ svarbiais pripažintus veiksnius.

3.1.5. Perkėlimas šalies viduje

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK valstybės gali nuspręsti, kad asmeniui, kuriam gresia pavojus ten, kur jis gyvena, gali būti saugu kitoje savo šalies vietoje, todėl tarptautinės apsaugos jam nereikia.

Pagal ES teisę galimybė suteikti vidaus apsaugą numatyta **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 8 straipsnyje**.

Pagal EŽTK, kai asmenį siūloma perkelti į kitą vietą jo paties valstybėje, būtina kruopščiai įvertinti jo kelionę nuo grįžimo vietos iki paskirties vietos; be kita ko, turi būti apsvarstyta, ar grįžimo vieta yra saugi ir ar kelyje nebus kliūčių arba nesaugių zonų tam asmeniui vykstant į paskirties vietą. Privaloma įvertinti ir individualias aplinkybes.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*¹³⁸ EŽTT nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnis iš esmės nedraudžia valstybėms narėms leisti perkelti asmenį

137 EŽTT sprendimo *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d., 189 punktas; EŽTT sprendimo *Ismoilov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d., 127 punktas; EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.; EŽTT sprendimas *Ryabikin prieš Rusiją*, Nr. 8320/04, 2008 m. birželio 19 d.

138 EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

šalies viduje su sąlyga, kad į ją grįžęs asmuo sugebės saugiai išvengti tikrų pavojų, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi per jo kelionę, atvykus į paskirties vietą ir joje įsikuriant. Šioje byloje Teismas manė, jog Somalio pietų ir vidurio regionuose gali būti vietų, į kurias grįžusiam asmeniui nebūtinai grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi vien dėl visuotinio smurto įsigalėjimo šalyje. Jei grįžusiems asmenims reikėtų vykti į „AlShabaab“ kontroliuojamą teritoriją arba per ją, jiems tikriausiai grėstų pavojus, kad su jais bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį, nebent būtų įrodyta, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmuo neseniai gyveno Somalyje, todėl turi patirties, padėsiančios jam išvengti „Al-Shabaab“ dėmesio. Šioje byloje Teismas nusprendė, kad pareiškėjams dėl kelių priežasčių grėstų tikras pavojus, jog su jais bus elgiamasi taip, kad bus pažeistas 3 straipsnis¹³⁹.

3.1.6. Saugumas kitose vietose

Pagal ES teisę valstybei narei gali būti leista tarptautinės apsaugos tikslais grąžinti jos prieglobsčio prašytoją į kitą valstybę, kurioje būtų nagrinėjamas jo prašymas, jeigu ta valstybė laikoma saugia ir esama tam tikrų garantijų. Šiame skirsnyje aiškinama, kokios yra galimybės tai daryti, apie taikomas procesines garantijas rašoma [4.2 skirsnyje](#), o dėl nelydimų nepilnamečių žr. [9.1 skirsnį](#).

Vertinant saugumą kitoje valstybėje remiamasi dviem prielaidomis. Valstybę galima laikyti saugia, jeigu ji atitinka [Prieglobsčio procedūrų direktyvoje](#) (38 straipsnis) nustatytus reikalavimus: be kita ko, prieglobsčio prašytojas turi būti priimamas į vadinamąją **saugią trečiąją šalį**, turėti galimybę prašyti apsaugos ir, jeigu bus nustatyta, kad jam reikia suteikti tarptautinę apsaugą, su juo turi būti elgiamasi pagal 1951 m. Ženevos konvencijos nuostatas. Itin svarbu, jog valstybės užtikrintų, kad grąžinamas asmuo vėliau nebus grąžintas į kitą šalį, kurioje jam bus nesaugu.

Pagal antrąją prielaidą saugios yra tos valstybės, kuriose taikomas [Dublino reglamentas](#) (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), tai yra 28 ES valstybės narės, taip pat Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija (žr. [4.2 skirsnį](#))¹⁴⁰. Dublino reglamentu valstybėms narėms **priskirta atsakomybė** už tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimą; remiantis nustatyta kriterijų hierarchija, priskiriama atsakomybė už nagrinėjimą tų prašymų, kuriuos vienoje ES valstybėje narėje pateikę asmenys vėliau išvyko į kitą valstybę narę. Yra prezumpcija (kurią galima nuginčyti), kad visose Dublino reglamentą taikančiose valstybėse yra saugu, jos laikosi ES pagrindinių teisių chartijos ir EŽTK nuostatų.

139 Taip pat žr. EŽTT sprendimą *M.Y.H. prieš Švediją*, Nr. 50859/10, 2013 m. birželio 27 d.

140 Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, 2013 m. birželio 26 d., OL 2013 L 180/31.

Taikant įvairius [Dublino reglamente](#) nustatytus kriterijus valstybė, atsakinga už tai, kad įsileido apsaugos prašytoją į bendrąją valstybių erdvę, paprastai pripažįstama atsakinga ir už jo prašymo nagrinėjimą (Dublino reglamento III skyrius). Kad būtų galima nustatyti, per kurią valstybę asmuo pateko į bendrąją erdvę, jam atvykus paimami pirštų atspaudai ir saugomi EURODAC duomenų bazėje (žr. [EURODAC reglamentą](#) (ES) Nr. 603/2013), kuria naudojasi visos Dublino reglamentą taikančios valstybės. Pavyzdžiui, jeigu prieglobsčio prašytojas atvyksta į A valstybę, kurioje priimamas jo prieglobsčio prašymas ir paimami pirštų atspaudai, bet vėliau išvyksta į B valstybę, tai pastarojoje valstybėje jo pirštų atspaudai sutikrinami su tais, kurie buvo paimti A valstybėje. Tada B valstybė pagal Dublino reglamento kriterijus turi nustatyti, ar jai, ar A valstybei tenka atsakomybė už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą.

Valstybės privalo užtikrinti, kad asmenys nebūtų grąžinami į tas ES valstybes nares, kurių prieglobsčio ir priėmimo sistemose yra sisteminių trūkumų. Kai kuriais atvejais, kai kyla rimtų ES pagrindinių teisių chartijos pažeidimų grėsmė, prieglobsčio prašymus dėl to gali tekti nagrinėti kitoms valstybėms, net jei jos nėra už tai atsakingos pagal [Dublino reglamentą](#).

Pavyzdys. Sujungtos *N.S.* ir *M.E.* byloje¹⁴¹ ESTT priėmė prejudicinį sprendimą dėl klausimo, ar valstybė tam tikromis aplinkybėmis gali būti įpareigota išnagrinėti prašymą pagal suvereniteto išlygą, nustatytą [Dublino reglamento](#) 3 straipsnio 2 dalyje, net jeigu pagal Dublino reglamento kriterijus atsakomybė tenka kitai ES valstybei narei. Teismas išaiškino, kad ES valstybės narės, naudodamosi savo diskrecija pagal 3 straipsnio 2 dalį, privalo laikytis ES pagrindinių teisių chartijoje pripažintų pagrindinių teisių ir principų. Todėl valstybė narė negali perduoti prieglobsčio prašytojo atsakingai valstybei narei, kaip tai suprantama pagal reglamentą, jeigu yra įrodymų ir ji negali nežinoti, kad tos atsakingos valstybės narės prieglobsčio procedūroje ir priėmimo sąlygose yra sisteminių trūkumų, kurie gali prilygti chartijos 4 straipsnio (draudimo kankinti) pažeidimui. Tokiu atveju valstybė narė privalo peržiūrėti ir kitus reglamento kriterijus, kad galėtų nustatyti, ar už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą yra atsakinga kita valstybė narė. Jei kitos valstybės narės nustatyti neįmanoma arba tokia procedūra užimtų nepagrįstai daug laiko, išnagrinėti prašymą pagal 3 straipsnio 2 dalį privalo ta pati valstybė narė.

141 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N.S. prieš Secretary of State for the Home Department ir M.E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

Pagal EŽTK nuostatas EŽTT, vertindamas numatomus siūlomo grąžinimo padarinius, kartu su kitais svarbiais duomenimis, be kita ko, atsižvelgia į patikimus pranešimus apie žmogaus teisių padėtį. Išsiunčiančios valstybės pareiga yra įvertinti riziką, ypač kai iš pranešimų apie žmogaus teises toje valstybėje yra aišku, kad išsiunčianti valstybė apie tokią riziką žinojo arba turėjo apie ją žinoti.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*¹⁴² EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmens gyvenimo ir sulaikymo Graikijoje sąlygos prieštaravo EŽTK 3 straipsniui. Pasak patikimų pranešimų, joje trūko galimybių pasinaudoti prieglobsčio procedūra ir grėšė pavojus būti grąžintam atgal į kilmės šalį. Todėl Belgijos institucijos buvo pripažintos atsakingomis už pareiškėjo perdavimą Graikijai pagal Dublino reglamentą, kuriuo buvo pažeistas 3 straipsnis, nes, sprendžiant iš turimų įrodymų, jos žinojo – arba turėjo žinoti – apie tuometinę riziką, kad su prieglobsčio prašytojais Graikijoje gali būti žeminančiai elgiamasi.

3.1.7. Tarptautinės apsaugos nesuteikimas

Pagal ES teisę Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 ir 17 straipsniuose, pagrįstuose 1951 m. Ženevos konvencijos 1 F straipsniu, yra nuostatos dėl tarptautinės apsaugos nesuteikimo tiems asmenims, kurie to neverti. Tai asmenys, įtariamai padarę bent vieną iš šių dalykų:

- nusikaltimą taikai, karo nusikaltimą arba nusikaltimą žmoniškumui;
- sunkų nepolitinį nusikaltimą ne prieglobsčio šalyje, dar prieš priimant tokį asmenį kaip pabėgėlį;
- savo veiksmais nusizengę Jungtinių Tautų tikslams ir principams.

Vertinti, ar nereikėtų atsisakyti suteikti tarptautinę apsaugą, būtina po to, kai įvertinama, ar tas asmuo gali būti tarptautinės apsaugos gavėju. Asmenys, kuriems apsauga nesuteikiama remiantis šiais pagrindais, nelaikomi pabėgėliais ir neturi teisės į papildomą apsaugą.

142 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

Pavyzdys. *B ir D* byloje¹⁴³ ESTT pateikė gairių, kaip remtis šiais pagrindais sprendžiant, ar nereikėtų atsisakyti suteikti apsaugą. Pasak Teismo, vien tai, kad atitinkamas asmuo šioje byloje priklausė organizacijai ir aktyviai rėmė jos ginkluotą kovą, savaime nėra rimta priežastis manyti, kad jis įvykdė „sunkų nepolitinį nusikaltimą“ arba „jungtinių Tautų siekiams ir principams prieštaraujančius veiksmus“ (pagal abi šias nuostatas jis negalėtų gauti apsaugos kaip pabėgėlis). Konstatuoti, ar yra rimtų priežasčių manyti, kad tas asmuo yra kaltas dėl tokių veiksmų arba nusikaltimų, galima tik tuo konkrečiu atveju įvertinus žinomus faktus, siekiant nustatyti, ar tos organizacijos veiksmai atitinka minėtose nuostatose iškeltas sąlygas ir ar tam asmeniui gali tekti asmeninė atsakomybė už tokių veiksmų vykdymą, pagal direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje nustatytus įrodymo kriterijus. Teismas taip pat pridūrė, kad pabėgėlio statuso nesuteikimas šiuo pagrindu nesiejamas nei su tuo, ar tas asmuo tebekelia grėsmę priimančiajai valstybei narei, nei su proporcingumo vertinimu tuo konkrečiu atveju.

Pagal EŽTK, kadangi draudimas kankinti, žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgtis su žmogumi arba jį taip bausti yra absoliutus ir nuo aukos elgesio nepriklauso, tai vertinant, ar nepažeidžiamas EŽTK 3 straipsnis, nėra svarbu, kokį nusikaltimą įtariamasis padaręs apsaugos prašytojas. Todėl į prašytojo elgesį, kad ir kiek jis būtų nepageidautinas ar pavojingas, neatsižvelgiama.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Italiją*¹⁴⁴ Teismas dar kartą patvirtino, kad konvencijos 3 straipsnyje nustatytas draudimas kankinti yra absoliutus. Pareiškimą Teismui patekęs asmuo buvo teisiamas Italijoje už dalyvavimą tarptautinėje teroristinėje veikloje, o vėliau buvo įsakyta išsiųsti jį į Tunisą. EŽTT nusprendė, kad grįžus į Tunisą jam grėstų tikras pavojus, jog su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį. Vertinant, ar nebūtų pažeistas 3 straipsnis, nebuvo svarbu nei paties pareiškėjo elgesys, nei jam pateiktų kaltinimų rimtumas.

3.1.8. Tarptautinės apsaugos nutraukimas

Pagal ES teisę Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 11 ir 16 straipsniuose leidžiama, pagerėjus padėčiai ir sumažėjus pavojui kilmės šalyje, tarptautinę

143 2010 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimas *Bundesrepublik Deutschland prieš B ir D*, sujungtos bylos C-57/09 ir C-101/09.

144 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d., 138 punktas; EŽTT sprendimo *Ismoilov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d., 127 punktas; EŽTT sprendimas *Ryabikin prieš Rusiją*, Nr. 8320/04, 2008 m. birželio 19 d.

apsaugą nutraukti; tai atitinka apsaugos nutraukimo sąlygas 1951 m. Ženevos konvencijos 1 C straipsnyje.

Pavyzdys. Byla *Salahadin Abdulla ir kt.*¹⁴⁵ buvo iškelta dėl pabėgėlio statuso panaikinimo keliems Irako piliečiams, kuriems šį statusą buvo suteikusi Vokietija. Jų pabėgėlio statusas buvo panaikintas remiantis tuo, kad pagerėjo sąlygos jų kilmės šalyje. ESTT nusprendė, kad pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 11 straipsnį pabėgėlio statuso netenkama tuomet, kai reikšmingai ir nelaikinais pasikeičia aplinkybės toje trečiojoje šalyje, nelieka pagrindo baimintis, dėl kurio buvo suteiktas pabėgėlio statusas, ir nėra kitų priežasčių, dėl kurių tas asmuo turėtų baimintis persekiojimo. Vertindamos aplinkybių pasikeitimą valstybės turi atsižvelgti į individualią pabėgėlio padėtį ir patikrinti, ar apsaugos teikėjas arba teikėjai ėmėsi pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui, ir ar jie, be kita ko, turi veiksmingą teisinę sistemą persekiojimo veiksams nustatyti, už juos persekioti baudžiamąja tvarka ir bausti. Be to, suinteresuotasis pilietis, panaikinus jo pabėgėlio statusą, turi turėti galimybę naudotis tokia apsauga.

Pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai, kuriems praeityje buvo padaryta labai didelė žala, pasikeitus aplinkybėms, savo statuso nepraranda, jei gali nurodyti įtikinamas priežastis, kodėl jie atsisako naudotis savo kilmės šalies apsauga ([Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva](#), 11 ir 16 straipsniai).

Pagal EŽTK konkrečių nuostatų dėl apsaugos nutraukimo nėra, tačiau EŽTT ištiria, kokių padarinių gali turėti numatomas asmens išsiuntimas. Žinios apie anksčiau buvusias sąlygas valstybėje, į kurią norima jį grąžinti, gali padėti geriau suprasti dabartinę padėtį joje, tačiau rizika vertinama remiantis dabartinėmis sąlygomis toje valstybėje¹⁴⁶. Vertindamas padėtį EŽTT remiasi atitinkamais vyriausybių pranešimais, taip pat UNHCR ir įvairių tarptautinių nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip „Human Rights Watch“ ar „Amnesty International“, suteikta informacija.

Pavyzdys. EŽTT yra atlikęs įvairių vertinimų, kokie pavojai grėstų į Šri Lanką grįžusiems jauniems tamilų tautybės vyrams. Tokie vertinimai buvo atliekami įvairiu metu, per visą ilgai užsitęsusį konfliktą ir po karo veiksmų nutraukimo. EŽTT

145 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimas *Aydin Salahadin Abdulla ir kt. prieš Bundesrepublik Deutschland*, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08, Rink. p. I-01493.

146 EŽTT, *Tomic prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 17837/03, 2003 m. spalio 14 d.; EŽTT, *Hida prieš Daniją* (nutartis), Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.

atsižvelgė į besikeičiančią bendrą padėtį šalyje ir ištyrė, kokie pavojai joje galėtų grėsti konkreitiems asmenims tuo metu, kada juos siūloma į ją išsiųsti¹⁴⁷.

3.2. Kolektyvinis išsiuntimas

Tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia kolektyvinį žmonių išsiuntimą. Kolektyvinio išsiuntimu vadinamas bet koks veiksmas, kai asmenys verčiami grupėmis išvykti iš kokios nors teritorijos arba valstybės, o sprendimas juos išsiųsti priimamas pagrįstai ir objektyviai neištyrus individualių kiekvieno asmens aplinkybių¹⁴⁸.

Pagal ES teisę kolektyvinis išsiuntimas prieštarauja SESV 78 straipsniui, pagal kurį prieglobsčio *acquis* privalo neprieštarauti „kitoms atitinkamoms sutartims“. Jis uždraustas ES pagrindinių teisių chartijos 19 straipsnyje.

Pagal EŽTK kolektyvinį išsiuntimą draudžia ketvirtojo protokolo 4 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Čonka prieš Belgiją*¹⁴⁹ EŽTT nusprendė, kad išsiuntus prieglobsčio prašytojų romų grupę buvo pažeistas EŽTK ketvirtojo protokolo 4 straipsnis. Teismas nebuvo įtikintas, kad į kiekvieno išsiunčiamos grupės nario asmenines aplinkybes buvo individualiai atsižvelgta. Visų pirma, prieš išsiunčiant pareiškimą Teismui pateikusius asmenis, politinės valdžios institucijos pranešė, kad bus vykdomas kolektyvinis išsiuntimas; jį vykdyti buvo pavesta įgaliotai tarnybai. Visiems tokiems asmenims buvo įsakyta vienu metu atvykti į nurodytą policijos skyrių, visų jų išsiuntimo įsakymai ir nurodytos suėmimo priežastys buvo vienodi. Negana to, jiems trūko galimybių pasinaudoti teisininkų pagalba ir nebuvo užbaigta prieglobsčio procedūra.

Pavyzdys. Byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją*¹⁵⁰ nustatyta, kad konvencijos ketvirtojo protokolo 4 straipsnį pažeidė Italijos valdžios institucijos, neleidusios jūra atvykti

147 EŽTT sprendimas *Vilvarajah ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ir 13448/87, 1991 m. spalio 30 d.; EŽTT sprendimas *NA. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d.

148 Daugiau informacijos rasite EŽTT 2012 m. birželio mėn. faktų suvestinėje „Kolektyvinis išsiuntimas“ (angl. *Collective Expulsions*). Paskelbta www.echr.coe.int (žr. svetainės skyrelį „Press“ – „Factsheets“ – „Expulsion“).

149 EŽTT sprendimas *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.; taip pat žr. EŽTT sprendimą *M.A. prieš Kiprą*, Nr. 41872/10, 2013 m. liepos 23 d. – pastarojoje byloje Teismas ketvirtojo protokolo 4 straipsnio pažeidimo nenustatė.

150 EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.

galimų prieglobsčio prašytojų laivui. Teismas nusprendė, kad draudimas išsiųsti taikomas ir tada, kai priemonių imamas atviroje jūroje. EŽTT atsižvelgė į tarptautinės teisės ir ES teisės normas dėl veiksmų jūroje ir pakrančių apsaugos tarnybų bei su valstybių vėliavomis plaukiojančių laivų pareigų, taip pat ir tarptautiniuose vandenyse, kurie tebebepriklauso valstybės jurisdikcijai (kaip tai suprantama pagal EŽTK 1 straipsnį).

Pavyzdys. Byloje *Sultani prieš Prancūziją*¹⁵¹ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo, kuriam buvo atsisakyta suteikti prieglobstį Prancūzijoje, pasiskundė dėl to, koku būdu jį buvo ketinama grąžinti į Afganistaną. Pareiškėjas tvirtino, kad jeigu jis būtų išsiųstas užsakomuoju skrydžiu kartu su kitų asmenų grupe, tai būtų kolektyvinis išsiuntimas, kuris yra uždraustas konvencijos ketvirtojo protokolo 4 straipsnyje. Į tai atsakydamas EŽTT pakartojo, kad kolektyvinį išsiuntimą reikia suprasti kaip priemonės, kuriomis užsieniečiai verčiami grupėmis išvykti iš šalies, išskyrus tuos atvejus, kai pagrįstai ir objektyviai ištiriamos kiekvieno su tokia grupe išsiunčiamo užsieniečio asmeninės aplinkybės. Tad jeigu kiekvienam tokiam asmeniui atskirai suteikiama galimybė kompetentingoms institucijoms argumentuoti, kodėl jo išsiųsti negalima (o pareiškėjui tokia galimybė buvo suteikta), tai vien dėl to, kad keli užsieniečiai išsiunčiami panašiais sprendimais arba viena grupe dėl praktinių priežasčių, negalima daryti išvados, kad tai yra kolektyvinis išsiuntimas.

Kolektyvinis išsiuntimas taip pat prieštarauja Europos socialinei chartijai ir jos 19 straipsnio 8 daliai dėl garantijų, kad nebus išsiųsti darbuotojai.

Europos socialinių teisių komitetas savo sprendime dėl *Europos romų ir klajoklių forumo prieš Prancūziją*¹⁵² nustatė, kad tiriamuoju laikotarpiu priimti administraciniai sprendimai įsakyti iš Rumunijos ir Bulgarijos kilusiems romams išvykti iš Prancūzijos teritorijos, kurioje jie gyveno, yra nesuderinami su Europos socialine chartija: kadangi priimant tokius sprendimus neatsižvelgta į asmenines kiekvieno romo aplinkybes, jie neatitiko proporcingumo principo, o kadangi šie sprendimai buvo nukreipti prieš romų bendruomenę, tai jie buvo ir diskriminuojantys. Komitetas nustatė, kad taip buvo pažeistas Europos socialinės chartijos E straipsnis kartu su 19 straipsnio 8 dalimi.

151 EŽTT sprendimas *Sultani prieš Prancūziją*, Nr. 45223/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.

152 ESTK, *European Roma and Travellers Forum prieš Prancūziją*, skundas Nr. 64/2011, sprendimas dėl bylos esmės, 2012 m. sausio 24 d.

3.3. Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių

Tiek ES teisėje, tiek EŽTK yra pripažinta, kad išsiųsti iš šalies gali būti draudžiama dėl žmogaus teisių; tokie draudimai nėra visiški, tačiau taikomi tada, kai visuomenės interesus reikia derinti su atitinkamo asmens interesais. Dažniausiai tokiais atvejais remiamasi teise į asmeninį ir šeimos gyvenimą, dėl kurios gali būti svarbu atsižvelgti ir į asmens sveikatos poreikius (įskaitant fizinę ir psichinę neliečiamybę), vaikų interesus, poreikį išsaugoti šeimos vientisumą arba specialius pažeidžiamų asmenų poreikius.

Pagal ES teisę per grąžinimo procesus būtina atsižvelgti į vaiko interesus, šeimos gyvenimą, atitinkamo asmens sveikatos būklę ir negrąžinimo principą (*Grąžinimo direktyvos* 5 straipsnis).

Pagal EŽTK valstybės turi teisę, laikydamosi nusistovėjusių tarptautinės teisės normų ir savo sudarytų sutarčių (taip pat EŽTK) įsipareigojimų, kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją, gyvenimą joje ir išsiuntimą iš jos. Yra daug Teismo praktikos, susijusios su tuo, kokiomis aplinkybėmis gali būti draudžiama išsiųsti asmenį dėl sąlyginių teisių. Sąlyginės teisės – tai teisės su išlygomis, pavyzdžiui, tos, kurios įtvirtintos EŽTK 8–11 straipsniuose. EŽTK 8 straipsnyje nustatyta teisė į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas, dažnai remiamasi siekiant apsaugoti nuo išsiuntimo tais atvejais, kai asmeniui negresia pavojus, kad su juo bus elgiamasi nežmoniškai ar žeminant jo orumą, pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį. **5.2 skirsnyje** rašoma apie pagarbą šioms 8 straipsnyje įtvirtintoms teisėms.

Taip pat galima apsvarstyti, ar nereikėtų uždrausti išsiųsti asmenį įtarus, kad šalyje, į kurią norima jį grąžinti, gali būti šurkščiai pažeistas EŽTK 5 ar 6 straipsnis, pavyzdžiui, asmeniui gresia būti nesankcionuotai sulaikytam be teismo, jis rizikuoja, kad po akivaizdžiai neteisingo bylos nagrinėjimo bus nuteistas ilgą laiką kalėti arba kad jam belaukiant teismo bus šurkščiai pažeista jo teisė į teisingumą. Pareiga įtikinamai įrodyti, kad taip ir būtų, tenka pačiam apsaugos prašytojui¹⁵³.

153 EŽTT sprendimo *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d., 233 punktas.

Pavyzdys. Byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*¹⁵⁴ EŽTT svarstė, ar dėl pareiškimus Teismui pateikusių asmenų ekstradicijos į Uzbekistaną jiems grėsė tikras pavojus, kad bus šturkščiai pažeista jų teisė į teisingumą, taigi ir EŽTK 6 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*¹⁵⁵ EŽTT, remdamasis EŽTK 6 straipsniu, nusprendė, jog pareiškimą Teismui pateikusio asmens negalima išsiųsti į Jordaniją todėl, kad per pakartotinį jo bylos nagrinėjimą tikriausiai būtų panaudoti įrodymai, gauti kankinant kitus asmenis.

Pavyzdys. Nacionalinių teismų nagrinėtoje *EM* (Libano pilietės) byloje Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai nusprendė, kad jeigu yra akivaizdus sąlyginių (t. y. ne absoliučių) teisių, pavyzdžiui, nustatytų EŽTK 8 straipsnyje, pažeidimas, iš esmės prieštaraujantis tai teisei, tai proporcingumo vertinti nereikia¹⁵⁶.

Europos socialinės chartijos 19 straipsnio 8 dalyje draudžiama išsiųsti darbuotojus migrantus, teisėtai gyvenančius chartiją pasirašiusios valstybės teritorijoje, išskyrus atvejus, kai jie kelia grėsmę nacionaliniam saugumui arba daro žalą visuomenės interesams ar dorovei.

Europos socialinių teisių komitetas priėmė svarbų sprendimą, kad jeigu valstybė darbuotojo migranto sutuoktiniui ir (arba) vaikams suteikė teisę joje gyventi, tai tam darbuotojui migrantui netekus teisės gyventi toje valstybėje, tai negali paveikti jo šeimos narių savarankiškų teisių joje gyventi tol, kol jie patys tokias teises turi.

Užsieniečiams, pakankamai ilgą laiką teisėtai gyvenusiems valstybėje arba valdžios institucijoms neprieštaraujant jų nelegaliam statusui, nes tai atitiko priimančiosios valstybės interesus, turėtų būti taikomos tos pačios taisyklės, kurios saugo nuo išsiuntimo kitus užsieniečius¹⁵⁷.

154 EŽTT sprendimas *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d.

155 EŽTT sprendimas *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d.

156 Jungtinė Karalystė, *EM (Libanas) prieš Secretary of State For The Home Department*, [2008] UKHL 64, 2008 m. spalio 22 d.

157 ESTK, 2011 m. išvados, bendras įvadas, 2012 m. sausio mėn., nustatytas 19 straipsnio 8 dalies aiškinimas.

3.4. Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo

Pagal ES teisę aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo suteikiama tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams, išskyrus tuos, kuriems reikia tarptautinės apsaugos. Sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo naudojasi, be kita ko, tie, kas turi ilgalaikio gyventojų statusą; trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra ES ar EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teise laisvai judėti, šeimos nariai; Turkijos piliečiai.

3.4.1. Ilgalaikiai gyventojai

Ilgalaikiams gyventojams taikoma sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo. Sprendimą išsiųsti ilgalaikį gyventoją galima priimti tik tuo atveju, jeigu įrodoma, kad jo elgesys kelia tikrą ir pakankamai rimtą grėsmę viešajai tvarkai ar visuomenės saugumui¹⁵⁸.

3.4.2. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai

EEE šalių piliečių (taip pat ES piliečių, bet tik tų, kurie naudojami savo teisėmis laisvai judėti) šeimos nariai, nepaisant jų pačių pilietybės, įgyja teisę gyventi šalyje pagal laisvo judėjimo ES nuostatas. Pagal **Laisvo judėjimo direktyvą** (2004/38/EB) tokių šeimos ryšių turintiems trečiųjų šalių piliečiams suteikiama aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo negu kitų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams. Pagal direktyvos 28 straipsnį juos išsiųsti galima tik dėl valstybinės politikos (viešosios tvarkos) arba visuomenės saugumo priežasčių¹⁵⁹. Nuolatinius gyventojus išsiųsti leidžiama tik tada, kai pateikti argumentai apima „rimtas valstybinės politikos ar visuomenės saugumo priežastis“. Kaip nustatyta direktyvos 27 straipsnio 2 dalyje, šios priemonės turi atitikti proporcingumo principą, turi būti grindžiamos vien tik atitinkamo asmens elgesiu, o tas asmuo turi kelti „tikrą ir

158 Tarybos direktyva 2003/109/EB, OL 2003 L 016/44, 12 straipsnis.

159 Kadangi trūksta susijusios teismų praktikos dėl trečiųjų šalių piliečių, žr. toliau nurodytas ES piliečių bylas, kuriose Teismas išaiškino, ką reiškia 28 straipsnio 3 dalies žodžiai „*būtinomis visuomenės apsaugos [...] priežastimis*“: 2012 m. gegužės 22 d. ESTT sprendimo *PI. prieš Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid*, C-348/09, 39–56 punktus; 2010 m. lapkričio 23 d. ESTT sprendimo *Land Baden-Württemberg prieš Panagiotis Tsakouridis*, C-145/09, Rink. p. I-11979, 20–35 punktus.

pakankamai rimtą pavojų, kenkiantį vienam iš pagrindinių visuomenės interesų”¹⁶⁰. Vals-tybės privalo informuoti atitinkamus asmenis apie savo sprendimus ir priežastis, kurio- mis tie sprendimai pagrįsti (30 straipsnis).

Pavyzdys. Byloje *ZZ prieš Secretary of State for the Home Department*¹⁶¹ ESTT sprendė, ką reiškia **Laisvo judėjimo direktyvos** 30 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valdžios institucijos privalo informuoti atitinkamus asmenis apie priežastis, dėl kurių buvo priimtas sprendimas nesuteikti jiems teisės gyventi šalyje, nebent tai prieštarautų valstybės saugumui. Nustatydamas, ar valdžios institucijos gali neat- skleisti tam tikros informacijos dėl valstybės saugumo priežasčių, ESTT pažymėjo, kad valstybės saugumo poreikiai turi būti derinami su reikalavimais suteikti teisę į veiksmingą teisminę gynybą pagal Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį. Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas, peržiūrintis valdžios institucijų sprendimą neat- skleisti tikslios ir išsamios informacijos apie motyvus, kuriais pagrįstas atsisakymas suteikti teisę gyventi šalyje, turi būti kompetentingas užtikrinti, kad neatskleista liktų tik tai, ką būtina laikyti paslaptyste. Apie esminius tokio sprendimo priėmimo motyvus atitinkamam asmeniui visais atvejais turi būti pranešama taip, kad būtų tinkamai užtikrintas reikiamas įrodymų konfidencialumas.

Šveicarijos piliečių apsaugos nuo išsiuntimo teisinis pagrindas yra Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo I priedo 5 straipsnis. Pagal šią nuostatą susitarimu suteiktos teisės gali būti ribojamos tik dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos priežasčių¹⁶².

EEE šalių piliečių, pasinaudojusių teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai yra apsaugoti nuo išsiuntimo tam EEE šalies piliečiui mirus, išvykus arba po skrybų su juo (**Laisvo judėjimo**

160 Teismo praktiką dėl „valstybinės politikos“ sampratos Direktyvos 2004/38/EB 27 straipsnyje žr. 2011 m. lapkričio 17 d. ESTT sprendime *Petar Aladzhov prieš Zamestnik director na Stolichna direktsia na vateshnite raboti kam Ministerstvo na vateshnite raboti*, C-434/10, ir 2011 m. lapkričio 17 d. ESTT sprendime *Hristo Gaydarov prieš Director na Glavna direktsia „Ohranitelna politisia“ pri Ministerstvo na vateshnite raboti*, C-430/10. Dėl „tikro ir pakankamai rimto pavojaus, kenkiančio vienam iš pagrindinių visuomenės interesų“, sampratos žr. 2004 m. balandžio 29 d. ETT sprendimo *Georgios Orfanopoulos ir kt. ir Raffaele Oliveri prieš Land Baden-Württemberg*, sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, Rink. p. I-05257, 65–71 punktu.

161 2013 m. birželio 4 d. ESTT sprendimas *ZZ prieš Secretary of State for the Home Department*, C-300/11.

162 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo, OL 2002 L 114/6.

direktyvos 12 ir 13 straipsniai). Konkrečiais atvejais trečiųjų šalių piliečiams taip pat gali būti suteikta apsauga nuo išsiuntimo pagal SESV 20 straipsnį (žr. 5.2 skirsnį)¹⁶³.

3.4.3. Turkijos piliečiai

Pagal ES teisę Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Turkijos piliečius, besinaudojančius savo teisėmis pagal Ankaros susitarimą, galima išsiųsti tik dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos priežasčių. Teismas pabrėžė, kad svarstant pasiūlymą išsiųsti Turkijos piliečius, įsikūrusius ir turinčius užtikrintą gyvenamąją vietą kurioje nors ES valstybėje narėje, turi būti taikomi tie patys kriterijai kaip ir EEE šalių piliečiams. ES teisė draudžia išsiųsti Turkijos pilietį vien dėl bendrosios prevencijos, pavyzdžiui, siekiant atgrasyti kitus užsieniečius, arba automatiškai priimti sprendimą jį išsiųsti po apkaltinamojo nuosprendžio teisme; pagal nusistovėjusią Teismo praktiką turi būti tiksliai išaiškinta, kada leidžiama nukrypti (be kita ko, viešosios tvarkos sumetimais) nuo pamatinio laisvo asmenų judėjimo principo, kad tokių išimčių taikymo srities ES valstybės narės negalėtų nustatyti vienašališkai¹⁶⁴.

Pavyzdys. *Nazli* byloje¹⁶⁵ ETT nusprendė, jog Turkijos piliečio negalima išsiųsti iš šalies siekiant, kad tai turėtų bendrą atgrasomąjį poveikį kitiems užsieniečiams; jo išsiuntimas turi būti pagrįstas tais pačiais kriterijais, kuriais vadovaujamosi išsiunčiant EEE šalių piliečius. Teismas tai palygino su darbuotojų, kurie yra ES valstybės narės piliečiai, judėjimo laisvės principais. Neneigdamas narkotikų vartojimo keliamos grėsmės viešajai tvarkai, Teismas, remdamasis minėtais principais, padarė išvadą, jog Turkijos piliečio, turinčio Asociacijos tarybos sprendimu suteiktą teisę, išsiuntimą po apkaltinamojo nuosprendžio galima pateisinti tik tuo atveju, kai dėl to asmens elgesio galima pagrįstai manyti, kad jis padarys ir daugiau sunkių nusikaltimų, o tai prieštarautų jį priimančios valstybės narės visuomenės interesams.

163 Daugiau apie atvejį, kai tokia apsauga buvo suteikta, žr. 2011 m. kovo 8 d. ESTT sprendime *Ruiz Zambrano prieš Office national de l'emploi (ONEM)*, C-34/09, Rink. p. I-01177, o apie atvejį, kai apsauga suteikta nebuvu, žr. 2011 m. lapkričio 15 d. ESTT sprendime *Murat Dereci ir kt. prieš Bundesministerium für Inneres*, C-256/11, ir 2013 m. gegužės 8 d. ESTT sprendime *Ymeraga ir kiti prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-87/12; taip pat žr. 2012 m. lapkričio 8 d. ESTT sprendimą *lida prieš Ulmo miestą (Stadt Ulm)*, C-40/11.

164 1985 m. spalio 28 d. ETT sprendimo *Roland Rutili prieš Ministre de l'intérieur*, 36/75, Rink. p. I-01219, 27 punktas; 2003 m. rugsėjo 11 d. ETT sprendimo *Georgios Orfanopoulos ir kt. ir Raffaele Oliveri prieš Land Baden-Württemberg*, sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, Rink. p. I-05257, 67 punktas.

165 2000 m. vasario 10 d. ETT sprendimas *Ömer Nazli, Caglar Nazli ir Melike Nazli prieš Stadt Nürnberg*, C-340/97, Rink. p. I-00957.

Pavyzdys. *Polat* byloje¹⁶⁶ Teismas nustatė, kad priemonių, kuriomis Turkijos piliečiams suteiktos teisės ribojamos viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais pagal Asociacijos tarybos sprendimo 14 straipsnį, galima imtis tik dėl individualaus asmens elgesio. Prieš asmenį, kuris priimančiojoje valstybėje narėje buvo keliskart teistas baudžiamąja tvarka, tokių priemonių galima imtis tik tada, kai jo elgesys kelia realią ir pakankamai didelę grėsmę pagrindiniams visuomenės interesams, o ar taip yra, turi nustatyti nacionalinis teismas.

Svarbiausios nuostatos

- Gali būti nustatyti visiški, beveik visiški arba neviseiški draudimai išsiųsti iš šalies (žr. šio skyriaus įvadą).
- Nustatytas draudimas netinkamai elgtis su asmeniu pagal EŽTK 3 straipsnį yra visiškas (besąlyginis). Jeigu toje šalyje, į kurią norima grąžinti asmenį, jam gresia tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, pažeidžiant 3 straipsnį, tai jo grąžinti ten negalima, nepriklausomai nuo jo elgesio ar jam pareikštų kaltinimų sunkumo. Valdžios institucijos šį pavojų privalo įvertinti atskirai nuo to, ar tam asmeniui galima nesuteikti apsaugos pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą](#) arba 1951 m. Ženevos konvenciją (žr. 3.1.2 ir 3.1.7 skirsnius).
- Pagal 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintą negrąžinimo principą draudžiama grąžinti asmenis ten, kur jų gyvybei arba laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių pažiūrų (žr. 3.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę jokie ES valstybių narių veiksmai pagal ES prieglobsčio *acquis* teisės aktus arba [Grąžinimo direktyvą](#), taip pat pagal [Dublino reglamentą](#), neturi pažeisti teisės į prieglobstį ir negrąžinimo principo (žr. 3.1 skirsnį).
- Vertindamas, ar asmeniui gresia tikras pavojus, EŽTT skiria daugiausia dėmesio numatomiems padariniams, kurių turėtų jo išsiuntimas į kitą valstybę, į kurią siūloma jį grąžinti, atsižvelgdamas tiek į individualią to žmogaus situaciją, tiek į bendrą padėtį toje valstybėje (žr. 3.1.3 ir 3.3 skirsnius).
- Pagal EŽTK prieglobsčio prašymą iš esmės turi pagrįsti pats prašytojas, o vertinant jo pareiškimų patikimumą, jeigu yra abejotinų aplinkybių, jas dažnai reikia aiškinti prašytojo naudai. Tačiau kai trūksta prašymą pagrindžiančių argumentų arba dėl turimos informacijos galima pagrįstai abejoti prieglobsčio prašytojo pareiškimų tikrumu, jis turi pateikti įtikinamą paaiškinimą (žr. 3.1.3 skirsnį).
- Asmeniui gali grėsti pavojus, kad valstybėje, į kurią norima jį išsiųsti, su juo gali būti elgiamasi taip, kaip draudžia elgtis ES teisės normos arba EŽTK; toks pavojus nebūtinai kyla iš pačios valstybės – jis gali grėsti ir dėl nevalstybinių veikėjų, ligų ar humanitarinių sąlygų joje (žr. 3.1.2 skirsnį).

166 2007 m. spalio 4 d. ETT sprendimas *Murat Polat prieš Stadt Rüsselsheim*, C-349/06, Rink. p. I-08167.

- Asmuo, kuriam grįžus į savo gyvenamąją vietovę kilmės šalyje grėstų pavojus, kad su juo bus elgiamasi taip, kaip draudžia elgtis ES teisės normos arba EŽTK, gali būti saugus kitoje tos šalies vietoje (jam gali būti suteikta vidaus apsauga) (žr. 3.1.5 skirsnį) arba pati valstybė, į kurią jis sugrįžtų, gali būti pajėgi apsaugoti jį nuo tokio pavojaus (tai vadinama apsaugos pakankamumu). Tokiais atvejais asmenį išsiunčianti valstybė gali nuspręsti, kad jam tarptautinės apsaugos nereikia (žr. 3.1.4 skirsnį).
- Tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia kolektyvinį išsiuntimą (žr. 3.2 skirsnį).
- Pagal ES teisę trečiųjų šalių piliečius, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai ir atitinka reikalavimus, leidžiama išsiųsti tik dėl viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo priežasčių. Šios nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti suprantamos siaurai, o pagal jas vertinant atsižvelgiama tik į atitinkamo asmens elgesį (žr. 3.4.2 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo 245 psl. pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite 223 psl. skyriuje „Papildoma literatūra“.

4

Procesinės garantijos ir teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo bylose



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	Prieglobsčio suteikimo tvarka	
ES pagrindinių teisių chartija, 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)	<i>Teisė į veiksmingą teisinę gynybą</i>	EŽTK 13 straipsnis (teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba) EŽTT sprendimas <i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją</i> , 2009 m. (valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės turi atitikti pateikto skundo esmę)
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 46 straipsnio 5–9 dalys	<i>Sprendimų vykdymo sustabdymas („stabdomasis poveikis“)</i>	EŽTT sprendimas <i>Gebremedhin prieš Prancūziją</i> , 2007 m. (neigiamų sprendimų, priimtų dėl prieglobsčio prašymų, pateiktų esant tranzito zonoje, vykdymo sustabdymas valstybės vidaus teisinės gynybos priemonėmis) EŽTT sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> , 2012 m. (dėl nesugebėjimo valstybės vidaus teisinės gynybos priemonėmis sustabdyti sprendimų, dėl kurių per karinių pajėgų operaciją asmenims buvo leista atvykti jūra)
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 31 straipsnio 8 dalis	<i>Paspartinta prieglobsčio procedūra</i>	EŽTT sprendimas <i>I.M. prieš Prancūziją</i> , 2012 m. (procesinės garantijos per paspartintas prieglobsčio procedūras)

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>Dublinko reglamentas – Reglamentas (ES) Nr. 604/2013</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>N.S.</i> byloje C-411/10</p> <p>ESTT 2012 m. sprendimas <i>K.</i> byloje C-245/11</p>	<p>Dublinko sistemos procedūros</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją</i>, 2011 m. (žeminančio elgesio grėsmė kilo dėl asmens perdavimo pagal Dublinko sistemos procedūrą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>De Souza Ribeiro prieš Prancūziją</i>, 2012 m. (sprendimų vykdymo sustabdymas juos apskundus pagal EŽTK 8 straipsnį)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB)</p>	<p>Grąžinimo procesas</p>	<p>EŽTK 13 straipsnis (teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba)</p> <p>EŽTK septintojo protokolo 1 straipsnis (užsieniečių išsiuntimo procesinės garantijos)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>C.G. ir kt. prieš Bulgariją</i>, 2008 m. (procesinių garantijų stoka bylose dėl išsiuntimo)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)</p>	<p>Teisinė pagalba</p>	<p>EŽTK 13 straipsnis (teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją</i>, 2011 m. (dėl neveiksmingos teisinės pagalbos sistemos)</p>
<p>Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 20–22 straipsnis</p>	<p>Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras</p>	<p>Ministrų komiteto 2009 m. liepos 1 d. gairės dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras (angl. <i>Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures</i>)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 13 straipsnis (teisių gynimo priemonės)</p>	<p>Teisinė pagalba, kai priimami sprendimai grąžinti</p>	<p>Ministrų komiteto 2005 m. gegužės 4 d. paskelbtos dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo (angl. <i>Twenty guidelines on forced return</i>)</p>

Įvadas

Šiame skyriuje apžvelgiama, kokia tvarka nagrinėjami prašymai suteikti tarptautinę apsaugą (prieglobsčio suteikimo procedūros), taip pat aptariami asmenų išsiuntimo ir grąžinimo procesai. Pirmiausia jame kalbama apie procedūrinius reikalavimus, privalomus tiems, kas priima sprendimus dėl prieglobsčio suteikimo arba grąžinimo. Toliau aiškinama teisė į veiksmingą teisinę gynybą nuo tokių sprendimų ir paminima, kokie dalykai yra svarbiausi, kad teisinė gynyba būtų veiksminga (taip pat žr. 1.8 skirsnį dėl teisinės gynybos su sienų valdymu susijusiose bylose). Galiausiai šiame skyriuje aptariami teisinės pagalbos klausimai. Apie išsiuntimo procesą skaitykite 7 skyriuje.

Pagal EŽTT praktiką valstybės privalo nepriklausomai ir kruopščiai ištirti pareiškimus, dėl kurių galima pagrįstai baimintis, kad į kitą valstybę grąžintam asmeniui grėstų tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam. Kai kurie iš Teismo praktikoje išaiškintų reikalavimų buvo įtraukti į Prieglobsčio procedūrų direktyvos naują redakciją.

EŽTK 13 straipsnyje įtvirtinta teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba visame šiame skyriuje lyginama su daugiau apimančia teise į veiksmingą teisinę gynybą, kuri nustatyta ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje.

4.1. Prieglobsčio suteikimo tvarka

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK yra privaloma suteikti prieglobsčio prašytojams galimybę pasinaudoti veiksmingomis prieglobsčio procedūromis, įskaitant teisinę gynybą, kad jų išsiuntimą būtų galima sustabdyti, kol bus išnagrinėtas apeliacinis skundas dėl sprendimo išsiųsti.

ES Prieglobsčio procedūrų direktyvoje (2013/32/ES) labai išsamiai nustatytos taisyklės dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendrosios tvarkos. Direktyva taikoma prieglobsčio prašymams, pateiktiems ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra privaloma, teritorijoje, įskaitant pasienį, teritorinius vandenius ir tranzito zonas (3 straipsnis).

4.1.1. Pokalbis, prašymo nagrinėjimo procedūra ir pirmosios instancijos sprendimo priėmimas

Pagal ES teisę prieglobsčio prašytojams ir jų išlaikomiems asmenims turi būti suteikiama galimybė pasinaudoti prieglobsčio procedūromis ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 6 straipsnis; taip pat žr. [2.2 skirsnį](#)). Jiems leidžiama pasilikti ES valstybėje narėje tol, kol bus priimti sprendimai dėl jų prašymų (9 straipsnis). Teisė pasilikti gali turėti išimčių, jeigu pateikiami pakartotiniai prašymai (9 straipsnio 2 dalis ir 41 straipsnis), taip pat ekstradicijos bylose. Atskiros procesinės garantijos taikomos per ekstradiciją pagal [Tarybos pagrindų sprendimą 2002/584/TVR](#) dėl Europos arešto orderio¹⁶⁷.

Prieglobsčio prašytojams turi būti suteikta galimybė būti išklaustytiems per **asmeninį pokalbį** ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 14–15 straipsniai)¹⁶⁸. Pokalbis turi vykti tokio- mis sąlygomis, kad būtų užtikrintas konfidencialumas, paprastai nedalyvaujant prašytojo šeimos nariams. Pokalbį vykdančio asmens turi būti kompetentingas atsižvelgti į prašymo aplinkybes, įskaitant prašytojo kultūrinę kilmę, lytį, seksualinę orientaciją, lytinę tapatybę ar pažeidžiamumą. Reikia raštu parengti ir prašytojui pateikti šio pokalbio ataskaitą (17 straipsnis). Valstybės narės turi suteikti prašytojui galimybę pateikti pastabų dėl šios ataskaitos prieš atsakingai institucijai priimant sprendimą dėl jo prašymo (17 straipsnio 3 dalis). Pagal naują redakciją išdėstytos direktyvos 15 straipsnio 3 dalies e punktas pokalbiai su vaikais turi vykti vaikui tinkamu būdu. Nelydimiems nepilnamečiams suteikiama specialių garantijų, įskaitant teisę turėti atstovą (25 straipsnis). Pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus (25 straipsnio 6 dalis; taip pat žr. [9 skyrių](#)). Daugiau apie teisinę pagalbą skaitykite [4.5 skirsnyje](#).

Prašymo nagrinėjimas turi atitikti [Prieglobsčio procedūrų direktyvoje](#) nustatytus procedūrinis reikalavimus, taip pat reikalavimus dėl prašymą pagrindžiančių įrodymų vertinimo pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą](#) (4 straipsnis). Prašymas turi būti nagrinėjamas individualiai, objektyviai ir nešališkai, remiantis naujausia informacija ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 10 straipsnis ir [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 4 straipsnis). Pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 10 straipsnį pusiau teisminė arba administracinė institucija, kuri yra kompetentinga priimti pirmosios instancijos sprendimus, neturėtų automatiškai atmesti prašymų vien dėl to, kad jie nebuvo pateikti nedelsiant. [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 12 straipsnyje nustatyta, kad prieglobsčio prašytojams turi būti pranešama apie taikomą procedūrą

167 2008 m. gruodžio 1 d. ETT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Artur Leymann ir Aleksei Pustovarov*, C-388/08, Rink. p. I-08993.

168 Taip pat žr. 2012 m. lapkričio 22 d. ESTT sprendimą *M. M. prieš Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland ir Attorney General*, C-277/11.

ir jos terminą ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti; kai būtina, jiems teikiamos vertimo žodžiu paslaugos; neatimama galimybė bendrauti su UNHCR arba teisines konsultacijas teikiančiomis organizacijomis; suteikiama galimybė susipažinti su įrodymais, kuriais pagrįstas sprendimas dėl jų prašymo; apie šį sprendimą jiems turi būti pranešta per pagrįstą laiką, ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti. Pagal šios direktyvos 13 straipsnį bendradarbiauti su institucijomis yra prieglobsčio prašytojų pareiga.

Prieglobsčio prašytojai turi teisę **atsiimti** savo prieglobsčio prašymus. Prašymo atsiėmimo tvarka taip pat turi atitikti reikalavimus pranešti, be kita ko, pateikti pranešimą raštu (**Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 44 ir 45 straipsniai). Kai yra pagrįsta priežastis manyti, kad prašytojas netiesiogiai atsiėmė savo prašymą arba jo atsisakė, galima laikyti tokį prašymą atsiimtu arba manyti, kad jo buvo atsisakyta, tačiau valstybė turi nuspręsti, ar reikia nutraukti nagrinėjimą ir užrašyti atliktus veiksmus, ar tą prašymą reikia atmesti (**Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 27 ir 28 straipsniai).

Atsakinga institucija **sprendimus dėl prieglobsčio prašymų** turi priimti kuo greičiau, ne vėliau kaip per šešis mėnesius, nebent **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 31 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytomis aplinkybėmis nagrinėjimą būtų galima pratęsti, bet ne ilgiau kaip iki 21 mėnesio. Jeigu sprendimų negalima priimti per šešis mėnesius, būtina pranešti prašytojui apie uždelsimą arba jo prašymu suteikti informaciją apie tai, kada tikimasi priimti sprendimą (31 straipsnio 6 dalis). Nagrinėjant prašymą privaloma užtikrinti direktyvos II skyriuje nustatytas pagrindines garantijas. Sprendimai turi būti pateikiami raštu, kartu su informacija, kaip galima juos apskųsti (direktyvos 11 straipsnis).

Pagal **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 33 straipsnį valstybės narės neprivalo nagrinėti **nepriimtinių prašymų**, pavyzdžiui, kai pakartotiniame prašyme nėra naujos informacijos arba kai šalis, kuri nėra ES valstybė narė, laikoma prašytojui saugia trečiąja šalimi. Dėl to reikia surengti asmeninį pokalbį su prašytoju, tačiau tai neprivaloma tada, kai nepriimtini prašymai teikiami pakartotinai (34 straipsnis).

Pagal EŽTK Teismas nusprendė, kad asmenims reikia suteikti galimybę pasinaudoti prieglobsčio procedūra, taip pat suteikti pakankamai informacijos apie procedūrą, kuri jiems taikoma. Be to, institucijos privalo stengtis per ilgai nedelsti priimti sprendimus dėl prieglobsčio prašymų¹⁶⁹. Vertindamas, kiek veiksmingai nagrinėjami pirmosios instancijos prieglobsčio prašymai, Teismas atsižvelgė ir į kitus veiksmus, tokius kaip galimybė

169 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.

naudotis vertimo žodžiu paslaugomis, galimybė gauti teisinę pagalbą ir ar yra veikianti patikima sistema, per kurią institucijos palaiko ryšius su prieglobsčio prašytojais¹⁷⁰. Kad būtų įvertinta rizika, kompetentinga nacionalinė institucija pagal konvencijos 13 straipsnį privalo nepriklausomai ir kruopščiai iširti bet kokią pareiškimą, dėl kurio galima pagrįstai baimintis, jog prieglobsčio prašytojui, jeigu jis būtų išsiųstas, grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį (arba 2 straipsnį)¹⁷¹.

4.1.2. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą

Asmenys turi turėti teisę į praktišką ir veiksmingą teisinę gynybą, kai atsisakoma suteikti jiems prieglobstį ar leidimą gyventi šalyje, ir galimybę apskusti bet kokią kitą jų žmogaus teisių pažeidimą. Todėl ES teisėje ir EŽTK pripažįstama, jog būtina užtikrinti procesines garantijas, kad individualios bylos būtų nagrinėjamos veiksmingai ir greitai. Šiuo tikslu tiek pagal ES teisę, tiek EŽTT yra nustatyti išsamūs procedūriniai reikalavimai.

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje yra nustatyta „teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“. Chartijos 47 straipsnio pirmoji pastraipa yra pagrįsta EŽTK 13 straipsniu, kuriame užtikrinta teisė „pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose“. Tačiau pagal ES pagrindinių teisių chartiją bylą privalo išnagrinėti teismas, o EŽTK 13 straipsnyje tereikalaujama, kad ją išnagrinėtų nacionalinės valdžios institucija¹⁷².

ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio antroji dalis yra pagrįsta EŽTK 6 straipsniu, kuriame garantuojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, tačiau tik nustatant asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą. Todėl EŽTK 6 straipsnio negalima taikyti imigracijos ir prieglobsčio byloms, nes per jas nenustatomos pilietinės teisės ar pareigos¹⁷³, o ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje tai neišskirta.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos 46 straipsnyje yra nustatyta teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kad būtų galima apskusti dėl tarptautinės apsaugos priimtą sprendimą, atsisakymą atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo arba sprendimą panaikinti tarptautinę apsaugą. Turi būti atliktas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas. Tokia galimybė paduoti apeliacinį skundą neturi būti prarasta ar tapti pernelyg sudėtinga dėl nustatytų terminų.

170 Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 301 punkte.

171 Ten pat, 293 punktas.

172 Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai (2007/C 303/02), OL 2007 C 303/17.

173 EŽTT, *Maaouia prieš Prancūziją* (nutartis), Nr. 39652/98, 1999 m. sausio 12 d., 38–39 punktai.

Pagal EŽTK teisę į teisingą bylos nagrinėjimą teisme garantuoja konvencijos 6 straipsnis, tačiau nuspręsta, kad ši nuostata netaikoma prieglobsčio ir imigracijos byloms (žr. 4.5 skirsnyje). Šiais atvejais taikytinas 13 straipsnis, kuriame nustatyta teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose. Kitos konvencijoje nustatytos teisės, įskaitant EŽTK 3 straipsnį, gali būti aiškinamos kartu su 13 straipsniu. Taip pat nustatyta, jog į EŽTK 8 straipsnyje garantuojamą teisę, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas, įeina atitinkamos procesinės garantijos (jos trumpai aprašytos 4.4 skirsnyje). Be to, draudimu savivaliauti, kuris yra neatsiejamas nuo visų šios konvencijos teisių, dažnai remiamasi suteikiant svarbių garantijų prieglobsčio arba imigracijos bylose¹⁷⁴. Apie teisinę gynybą neteisėto ar savavališko laisvės atėmimo atveju skaitykite 6 skyriuje (6.10 skirsnis).

EŽTT yra nustatęs bendruosius principus dėl to, ką reikia laikyti efektyvia teisine gynyba bylose dėl prieglobsčio prašytojų išsiuntimo. Prašytojai turi turėti galimybę pasinaudoti teisine gynyba nacionaliniu lygmeniu, institucijose, kurios būtų kompetentingos išnagrinėti bet kokio pagal EŽTK paduoto „svarstyтино skundo“ esmę ir prireikus tinkamai ištaisyti padėtį¹⁷⁵. Kadangi teisinė gynyba turi būti praktiškai ir teisiškai efektyvi, EŽTT gali atsižvelgti, be kita ko, ir į tai, ar prieglobsčio prašytojui buvo skirta pakankamai laiko apskųsti jam nepalankų sprendimą.

Pavyzdys. Byloje *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*¹⁷⁶ nei administracinės, nei teisminės institucijos neatsižvelgė į rimtus pareiškėjų argumentus, jog jiems gresia pavojus, kad su jais bus netinkamai elgiamasi, jeigu jie bus grąžinti į Iraką arba Iraną. Be to, nacionalinės institucijos neatsižvelgė į jų prašymus suteikti laikiną prieglobstį, nepranešė apie tokio sprendimo priežastis ir neleido jiems pasinaudoti teisine pagalba, nepaisant to, kad jie, būdami sulaukyti policijos, aiškiai paprašė suteikti galimybę pasinaudoti advokato paslaugomis. Kadangi nacionalinės valdžios institucijos to nepadarė, pareiškėjai negalėjo nustatyta teisine tvarka pateikti savo pareiškimų pagal EŽTK 3 straipsnį. Negana to, pareiškėjai negalėjo kreiptis į institucijas, kad būtų panaikintas sprendimas juos išsiųsti, nes jiems nebuvo pateikti įsakymai dėl išsiuntimo ir nebuvo pranešta, dėl kokių priežasčių jie išsiunčiami. Teisminės išsiuntimo bylų kontrolės Turkijoje nebuvo galima laikyti veiksminga teisių gynimo priemone,

174 EŽTT sprendimo *C.G. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d., 49 punktas.

175 EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 288 punktas; EŽTT sprendimo *Kudła prieš Lenkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d., 157 punktas.

176 EŽTT sprendimo *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d., 111-117 punktai.

nes prašymas panaikinti sprendimą išsiųsti nesustabdė tokio sprendimo vykdymo, nebent administracinis teismas būtų davęs aiškų įsakymą jo vykdymą sustabdyti. Todėl pareiškėjai negalėjo pasinaudoti efektyvia ir priinama teisine gynyba dėl savo skundų pagal EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Austrijos ir Čekijos konstituciniai teismai nusprendė, kad nustatyti terminai buvo dviem ir septyniomis dienomis per trumpi¹⁷⁷. *Diouf* byloje¹⁷⁸ ESTT, priešingai, nusprendė, kad 15 dienų terminas, duotas per paspartintą procedūrą priimtam sprendimui apskųsti, „iš principo neatrodo realiai nepakankamas veiksmingai teisinei gynybai parengti ir skundui pateikti, bet protingas ir proporcingas atsižvelgiant į susijusias teises ir interesus“.

Tarp kitų valstybės veiksmų, galinčių kliudyti veiksmingai pasinaudoti suteiktomis garantijomis, yra, be kita ko, atvejai, kai asmenims nepranešama apie priimtą sprendimą ar apie jų teises jį apskųsti arba apribojamos sulaukto prieglobsčio prašytojo galimybės palaikyti ryšį su išorės pasauliu. EŽTT nustatyti reikalavimai ir [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) procesinės garantijos kai kuriais atžvilgiais sutampa.

Pavyzdys. Byloje *Čonka prieš Belgiją*¹⁷⁹ dėl prieglobsčio prašytojų romų kolektyvinio išsiuntimo pagal konvencijos ketvirtojo protokolo 4 straipsnį nustatyta, kad pareiškimą Teismui pateikę asmenys dėl administracinių ir praktinių kliūčių negalėjo sėkmingai pateikti savo prieglobsčio prašymų Belgijoje. Per pirmosios instancijos nagrinėjimą jiems nebuvo leista susipažinti su jų bylos dokumentais ir svarstymo protokolu ar reikalauti, kad būtų užrašytos jų pastabos. Teisių gynimo priemonės, kuriomis jie galėjo pasinaudoti, kai jų byla buvo perduota aukštesnei instancijai, sprendimo vykdymo automatiškai nesustabdė. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su ketvirtojo protokolo 4 straipsniu.

Tuo atveju, jeigu viena atskirai taikoma teisių gynimo priemonė EŽTK 13 straipsnio reikalavimų visiškai netenkina, juos gali tenkinti kelios teisių gynimo priemonės, kartu taikomos pagal nacionalinę teisę¹⁸⁰.

177 Austrijos Konstitucinio Teismo (*vok. Österreichische Verfassungsgerichtshof*) 1998 m. birželio 24 d. sprendimai G31/98, G79/98, G82/98 ir G108/98; Čekijos Konstitucinio Teismo (*čėk. Ústavní soud České republiky*) sprendimas Nr. 9/2010 (rink.), įsigaliojęs 2010 m. sausio mėn.

178 2011 m. liepos 28 d. ESTT sprendimo *Samba Diouf prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, 67 punktą.

179 EŽTT sprendimas *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.

180 EŽTT sprendimas *Kudla prieš Lenkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d.

4.1.3. Apeliaciniai skundai, kuriuos pateikus sprendimų vykdymas automatiškai sustabdomas

Pagal ES teisę Prieglobsčio procedūrų direktyvos 46 straipsnyje yra nustatyta teisė pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone teisme. Tai atitinka ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio nuostatą. Pagal šią direktyvą ES valstybės narės privalo leisti prieglobsčio prašytojams pasilikti jų teritorijoje, kol baigsis terminas, per kurį jie gali apskųsti priimtą sprendimą, ir kol laukiama tokio skundo nagrinėjimo rezultato. Pagal 46 straipsnio 6 dalį prašytojai, kurie pateikė nepagrįstus ir nepriimtinus skundus, tokios besąlyginės teisės pasilikti neturi – apeliacinė institucija turi būti įgaliota tokiais atvejais nuspręsti, ar prašytojas gali pasilikti valstybės teritorijoje tol, kol nagrinėjamas jo skundas. Panaši išimtis dėl sprendimų perduoti asmenis atsakingai valstybei yra nustatyta **Dublino reglamente** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, 27 straipsnio 2 dalis).

Pagal EŽTK Teismas nusprendė, kad kai asmuo apskundžia sprendimą nepatenkinti jo prieglobsčio prašymo, tai padavus apeliacinį skundą to sprendimo vykdymas turi būti automatiškai sustabdytas, jeigu numatomas to asmens grąžinimas gali turėti neatitaisomų padarinių, dėl kurių gali būti pažeistas konvencijos 3 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją*¹⁸¹ EŽTT manė, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmens tvirtinimas, jog grįžus į Eritrėją jam grėstų pavojus, kad su juo būtų netinkamai elgiamasi, buvo pakankamai įtikinamas, kad jo skundą būtų galima laikyti svarstytinu pagal EŽTK 3 straipsnį. Taigi pareiškėjas galėjo remtis konvencijos 13 straipsniu kartu su 3 straipsniu. Pagal pastarojo straipsnio nuostatą yra privaloma leisti užsieniečiams pasinaudoti teisine gynyba, kad sprendimo išsiųsti asmenį vykdymas būtų sustabdytas, esant pagrįstų įtarimų, jog jam grėstų pavojus, kad su juo kitoje valstybėje būtų netinkamai elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį. Kai kuriuos iš šių reikalavimų atitiko pagal Prancūzijos teisę taikoma procedūra prieglobsčio prašytojams, jau turintiems leidimą atvykti į Prancūzijos teritoriją ir tvirtinantys, kad jiems gresia minėtas pavojus. Tačiau šia procedūra negalėjo pasinaudoti asmenys, tvirtinantys, kad jiems gresia toks pavojus, jeigu jie atvyko į Prancūzijos pasienį oro uoste. Užsieniečiai galėjo paduoti prieglobsčio prašymus tik būdami Prancūzijos teritorijoje. Atvykę į pasienį jie galėjo pateikti tokį prašymą tik tuo atveju, jeigu jau buvo gavę leidimą atvykti į šią šalį, o jeigu neturėjo

181 EŽTT sprendimas *Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją*, Nr. 25389/05, 2007 m. balandžio 26 d.

tam reikalingų dokumentų, tai jiems teko prašyti leidimo atvykti į Prancūziją motyvuojant tuo, kad jiems turėtų būti suteiktas prieglobstis. Po to jie sulaukė „laukimo zonoje“ turėjo laukti, kol institucijos ištirs, ar norimas pateikti prieglobsčio prašymas nėra „aiškiai nepagrįstas“. Jeigu institucijos nustatydavo, kad prašymas yra „aiškiai nepagrįstas“, jos atsisakydavo leisti tam asmeniui atvykti į šalį. Tada jį būdavo galima automatiškai išsiųsti, nesuteikiant jokios galimybės prašyti prieglobsčio. Nors toks asmuo galėjo kreiptis į administracinę teisumą, kad šis panaikintų kompetentingos ministerijos sprendimą neleisti jam atvykti į Prancūziją, toks skundas nesustabdė sprendimo vykdymo ir nebuvo jokių terminų, iki kada privaloma jį išnagrinėti. Tiesa, toks asmuo galėjo kreiptis į teisėją, nagrinėjantį pareiškimus skubos tvarka; šiuo atveju jis taip ir padarė (nesėkmingai). Tačiau ši teisių gynimo priemonė sprendimo vykdymo taip pat automatiškai nesustabdė, todėl asmenį buvo galima išsiųsti dar prieš teisėjui priimančiam sprendimą. Turint omenyje EŽTK 3 straipsnio svarbą ir kokią neatitaisomą žalą asmuo patirtų dėl kankinimų ar kitokio netinkamo elgesio su juo, remiantis konvencijos 13 straipsniu, jeigu konvencijos šalis nusprendė išsiųsti užsienietį į kitą valstybę, kurioje jam gresia pagrįstai numanomas pavojus būti kankinamam ar tapti kitokio netinkamo elgesio auka, tai yra privaloma leisti tam asmeniui pasinaudoti teisine gynyba, kurios poveikis būtų toks, kad sprendimo jį išsiųsti vykdymas būtų automatiškai sustabdytas. Tokio poveikio „praktiškai“ nepakako – kadangi pareiškėjas negalėjo pasinaudoti tokia teisine gynyba dar būdamas „laukimo zonoje“, taip buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*¹⁸² Teismas nusprendė, kad Graikija pažeidė EŽTK 13 straipsnį kartu su 3 straipsniu, nes jos institucijos nesugebėjo tinkamai išnagrinėti pareiškėjo pateikto prieglobsčio prašymo ir iširti grėsmės, kad jis gali būti tiesiogiai arba netiesiogiai grąžintas į kilmės šalį rimtai neišnagrinėjus jo prieglobsčio prašymo esmės ir neleidus pasinaudoti efektyvia teisine gynyba.

Pavyzdys. Byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją*¹⁸³ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Italijos laivas jūroje sulaukė galimus prieglobsčio prašytojus. Italijos institucijos leido jiems manyti, kad jie vyksta į Italiją, ir nepranešė jiems apie procedūras, kuriomis jie galėtų pasinaudoti, kad nebūtų grąžinti į Libiją. Todėl pareiškėjai negalėjo paduoti skundų kompetentingai institucijai pagal EŽTK 3 straipsnį arba ketvirtąjo protokolo 4 straipsnį ir pasiekti, kad jų prašymai būtų išsamiai ir kruopščiai įvertinti

182 EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 293 punktą.

183 EŽTT sprendimo *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d., 197–207 punktai.

prieš vykdant sprendimą juos išsiųsti. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu ir ketvirtojo protokolo 4 straipsniu.

Neseniai EŽTT Didžiosios kolegijos nagrinėtoje byloje buvo svarstoma, ar padavus skundą pagal EŽTK 13 straipsnį, kartu remiantis 8 straipsniu, taip pat yra būtina, kad taikant valstybės vidaus teisinės gynybos priemonę apskūsto sprendimo vykdymas būtų automatiškai sustabdytas.

Pavyzdys. Byloje *De Souza Ribeiro prieš Prancūziją*¹⁸⁴ pareiškimą Teismui pateikęs Brazilijos pilietis Prancūzijos Gvianoje (Prancūzijos užjūrio teritorijoje) su šeima gyveno nuo tada, kai jam sukako septyneri metai. Po jo administracinio sulaikymo dėl to, kad jis nepateikė galiojančio leidimo ten gyventi, valdžios institucijos įsakė jį išsiųsti. Jis buvo išsiųstas jau kitą dieną, praėjus maždaug 50 minučių po to, kai apeliacine tvarka apskundė įsakymą jį išsiųsti. EŽTT Didžiosios kolegijos manymu, kadangi įsakymas jį išsiųsti buvo taip skubiai įvykdytas, jam prieinamos teisinės gynybos priemonės buvo praktiškai neveiksmingos, todėl jis negalėjo iš tikrųjų jomis pasinaudoti. Pareiškėjas negalėjo praktiškai pasinaudoti efektyvia teisine gynyba padavęs skundą pagal konvencijos 8 straipsnį, kai buvo ketinama jį netrukus išsiųsti. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas konvencijos 13 straipsnis kartu su 8 straipsniu.

4.1.4. Paspartinis prieglobsčio procedūros

Pagal ES teisę Prieglobsčio procedūrų direktyvos 31 straipsnio 8 dalyje yra nustatyta dešimt atvejų, kada galima taikyti paspartintas procedūras, pavyzdžiui, kai prašymas laikomas nepagrįstu dėl to, kad prašytojas atvyko iš saugios kilmės šalies, arba kai prašytojas atsisako leisti paimti jo pirštų atspaudus. Nors ir tokiais atvejais taikomi pagrindiniai direktyvoje nustatyti principai ir garantijos, apskundus sprendimą jo vykdymas gali ir nebūti automatiškai sustabdytas, todėl reikia konkrečiai prašyti suteikti teisę pasilikti šalyje, kol nagrinėjamas apeliacinis skundas, ir (arba) tokia teisė suteikiama atskirai kiekvienu atveju (taip pat žr. 4.1.3 skirsnį). Per paspartintas procedūras praktikoje taip pat gali būti sutrumpinti terminai, per kuriuos galima apskūsti neigiamą sprendimą.

Pagal EŽTK Teismas nusprendė, kad kiekvienas prieglobsčio prašymas turi būti nepriklausomai ir kruopščiai išnagrinėtas. Tais atvejais, kai tai nebuvo padaryta, Teismas nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

184 EŽTT sprendimas *De Souza Ribeiro prieš Prancūziją*, Nr. 22689/07, 2012 m. gruodžio 13 d.

Pavyzdys. Byloje *I.M. prieš Prancūziją*¹⁸⁵ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo, tvirtinęs, jog jam gresia pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, jeigu jis bus išsiųstas į Sudaną, bandė prašyti prieglobsčio Prancūzijoje. Šios šalies institucijos manė, kad jo prieglobsčio prašymas yra paremtas „tyčine apgaule“ arba „piktnaudžiavimas prieglobsčio suteikimo procedūra“, nes jis buvo paduotas jau po to, kai priimtas įsakymas jį išsiųsti. Todėl jo prieglobsčio prašymas buvo pirmą ir vienintelį kartą automatiškai išnagrinėtas pagal paspartintą procedūrą, per kurią prašytojui nebuvo suteikta pakankamai garantijų; pavyzdžiui, terminas, skirtas prašymui pateikti, buvo sutrumpintas nuo 21 iki 5 dienų. Dėl to, kad prašymui pateikti buvo palikta tiek nedaug laiko, itin pasunkėjo prašytojo padėtis, nes iš jo buvo reikalaujama pateikti išsamų prašymą prancūzų kalba kartu su patvirtinamaisiais dokumentais – prašymas turėjo atitikti tuos pačius reikalavimus kaip ir įprasti prašymai, kuriuos nustatyta tvarka pateikia nesulaikyti asmenys. Nors prašytojas turėjo galimybę apskųsti įsakymą jį išsiųsti administraciniame teisme, jis negalėjo tai padaryti per 48 valandas, nors pagal įprastą procedūrą toks terminas būtų du mėnesiai. Todėl jo prašymas suteikti prieglobstį buvo atmestas, iš esmės nesuteikęs jam galimybės praktiškai pasinaudoti veiksmingomis nacionalinėmis teisinės gynybos priemonėmis, taigi jis negalėjo pareikšti skundo pagal EŽTK 3 straipsnį. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

4.2. Dublino sistemos procedūros

Dublino reglamente (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), kurį taiko 32 Europos valstybės, yra nustatyta, kuri valstybė yra atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Jeigu pagal šiame reglamente nustatytus kriterijus už prašymo nagrinėjimą yra atsakinga kita valstybė, tai tas asmuo turi būti reglamente nustatyta tvarka perduotas tai kitai valstybei.

Pagal ES teisę Dublino reglamente yra nustatyti terminai, per kuriuos valstybės privalo įvykdyti prašymus atsiimti arba perimti savo žinion prieglobsčio prašytojus (21, 22, 25 ir 29 straipsniai), taip pat nustatyta, kad reikia surinkti tam tikrus įrodymus prieš perduodant prašytoją (22 straipsnis), užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą (39 straipsnis), taip pat apskritai informuoti tą asmenį apie Dublino reglamentą (4 straipsnis), apie numatomą jo perdavimą pagal Dublino reglamentą ir kokiomis teisių gynimo priemonėmis jis gali pasinaudoti (26 straipsnis). Yra reikalavimų pateikti įrodymų, susijusių su administraciniu bendradarbiavimu (Dublino reglamento 34 straipsnis), ir garantijų, kurių reikia paisyti perleidžiant atsakomybę (19 straipsnis).

¹⁸⁵ EŽTT sprendimo *I.M. prieš Prancūziją*, Nr. 9152/09, 2012 m. vasario 2 d., 136–160 punktai.

Pavyzdys. *Kastrati* byloje¹⁸⁶ ESTT nusprendė, kad **Dublino reglamentas** nebetaikomas, jeigu prieglobsčio prašymas atsiimamas prieš tai, kai už jo nagrinėjimą atsakinga valstybė narė sutinka perimti prašytoją savo žinion. Valstybė narė, kurios teritorijoje pateiktas prašymas, turi priimti dėl tokio atsiėmimo būtinus sprendimus, t. y. be kita ko, nutraukti prašymo nagrinėjimą ir išsaugoti su tuo susijusią informaciją prašytojo byloje.

Pagal **Dublino reglamento** 5 straipsnį paprastai yra privaloma surengti asmeninį pokalbį su kiekvienu prieglobsčio prašytoju. Prašytojai turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą: jiems turi būti leista likti toje valstybėje narėje tol, kol apeliacinė institucija peržiūrės sprendimą juos perduoti, arba apeliacinė institucija turi būti įgaliota sustabdyti tokį perdavimą savo iniciatyva arba paprašyta (27 straipsnio 3 dalis).

Dublino reglamente taip pat yra nustatytos procesinės garantijos nelydimiems nepilnamečiams (daugiau apie tai žr. **9.1 skirsnyje**) ir nuostatos šeimos vientisumui išsaugoti. Pagal reglamento 8–11 ir 16 straipsniuose nurodytus kriterijus nustatoma, kuri valstybė narė yra atsakinga už artimiausius šeimos narius (kaip jie apibrėžti reglamento 2 straipsnio g punkte). Be to, valstybė narė gali prašyti kitos valstybės narės išnagrinėti prašymą, kad būtų suvienyti kiti šeimos nariai (tai vadinamoji humanitarinė išlyga 17 straipsnio 2 dalyje). Pagal 7 straipsnio 3 dalį valstybės narės privalo atsižvelgti į visus turimus įrodymus, kad kurios nors ES valstybės narės teritorijoje yra prieglobsčio prašytojo šeimos narių ir giminaičių, jeigu tokių įrodymų pateikiama iki tol, kol atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą prisiima kita valstybė narė, ir jeigu dėl ankstesnio prašymo dar nėra priimtas sprendimas iš esmės.

Kai esama rimtų humanitarinių problemų, ES valstybei narei tam tikromis aplinkybėmis gali tekti atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, jeigu vienas susijęs asmuo yra nuo kito priklausomas ir juos sieja šeimos ryšiai.

Pavyzdys. *K* byla¹⁸⁷ buvo iškelta dėl pasiūlymo iš Austrijos į Lenkiją perkelti moterį, kurios marti turėjo naujagimį. Be to, jos marti sirgo sunkia liga ir turėjo negalią, atsiradusią po trečiojoje šalyje patirto traumą sukėlusio įvykio. Jei šis įvykis būtų atskleistas, marčiai veikiausiai kiltų pavojus būti sunkiai sužalotai šeimos vyrų dėl kultūrinių tradicijų, siekiant atkurti šeimos garbę. Tokiomis aplinkybėmis ESTT nusprendė, kad jei tenkinamos reglamento 15 straipsnio 2 dalyje nurodytos sąlygos [turimas omenyje 2003 m. reglamentas, o jo 2013 m. redakcijoje ši nuostata

186 2012 m. gegužės 3 d. ESTT sprendimo *Migrationsverket prieš Nurije Kastrati ir kt.*, C-620/10, 49 punktas.

187 2012 m. lapkričio 6 d. ESTT sprendimas *K prieš Bundesasylamt*, C-245/11.

perkelta į 16 straipsnio 1 dalį], valstybė narė, kuri dėl humanitarinių priežasčių pagal šią nuostatą privalo perimti prieglobsčio prašytoją savo žinion, tampa už jo prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybė narė.

ES valstybė narė gali nuspręsti išnagrinėti prašymą, net jeigu ji nėra atsakinga už tokį nagrinėjimą pagal **Dublino reglamento** kriterijus (vadinamoji suvereniteto išlyga pagal Dublino reglamento 17 straipsnio 1 dalį)¹⁸⁸. Pagal reglamento 3 straipsnio 2 dalį, jeigu perdavus asmenį ES valstybei narei, kuri laikoma už jį atsakinga pagal Dublino reglamento kriterijus, jam grėstų pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, kaip yra uždrausta elgtis Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje, tai valstybė, kuri ketina perduoti prieglobsčio prašytoją, privalo atsižvelgti ir į kitus reglamente nustatytus kriterijus ir per pagrįstą laikotarpį nustatyti, ar pagal tuos kriterijus kita valstybė narė gali būti atsakinga už jo prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Tokiu atveju už prašymo nagrinėjimą gali tapti atsakinga pirmoji valstybė (pagal 3 straipsnio 2 dalį), kad nebūtų pavojaus, jog bus pažeistos pagrindinės prašytojo teisės.

Pavyzdys. Sujungtose *N.S.* ir *M.E.* bylose¹⁸⁹ ESTT nagrinėjo, ar būtų pažeistas ES pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnis (kurį atitinka EŽTK 3 straipsnis), jeigu atitinkami asmenys būtų perduoti Graikijai pagal **Dublino reglamentą**. Dar prieš tai, kai ESTT ėmėsi šių bylų, EŽTT jau buvo nusprendęs, jog priėmimo ir kitos sąlygos prieglobsčio prašytojams Graikijoje buvo tokios, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis. ESTT nusprendė, kad valstybės narės negalėjo „nežinoti“ apie sisteminius prieglobsčio procedūros ir priėmimo sąlygų Graikijoje trūkumus, dėl kurių prieglobsčio prašytojams kilo reali nežmoniško ar žeminančio elgesio grėsmė. Teismas pabrėžė, kad įgyvendinant Dublino reglamentą reikia laikytis Pagrindinių teisių chartijoje nustatytų teisių, o tai reiškė, kad nesant kitų atsakingų valstybių narių, Jungtinė Karalystė ir Airija privalėjo išnagrinėti prieglobsčio prašymus, nepaisant to, kad prašytojai savo prieglobsčio prašymus buvo pateikę Graikijoje.

188 Taip pat žr. 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimą *Zuheyr Frayeh Halaf prieš Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11.

189 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N.S. prieš Secretary of State for the Home Department* ir *M.E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10. Taip pat žr. 2013 m. lapkričio 14 d. ESTT sprendimą *Bundesrepublik Deutschland prieš Kaveh Puid*, C-4/11.

Pagal EŽTK Dublino reglamento aiškinimas nepriklauso EŽTT kompetencijai. Tačiau, kaip Teismas išaiškino savo praktikoje, konvencijos 3 ir 13 straipsniai taip pat gali būti taikomi garantuojant pagal Dublino reglamentą perduodamų asmenų apsaugą¹⁹⁰.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*¹⁹¹ EŽTT nustatė, kad tiek Graikija, tiek Belgija pažeidė pareiškimą Teismui pateikuso asmens teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba pagal konvencijos 13 straipsnį, taikomą kartu su 3 straipsniu. Teismas padarė išvadą, jog dėl to, kad Graikijoje nebuvo tinkamai taikomi prieglobsčio teisės aktai, ir dėl didelių sisteminių trūkumų šioje šalyje, kliudžiusių pasinaudoti prieglobsčio procedūra ir teisine gynyba, nebuvo galima veiksmingai užtikrinti pareiškėjo apsaugos nuo savavališko tolesnio išsiuntimo į Afganistaną, kuriame jam grėstų pavojus, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi. Belgijoje taikoma procedūra, pagal kurią buvo galima paprieštarauti perdavimui Graikijai pagal Dublino reglamentą, neatitiko EŽTT praktikoje nustatytų reikalavimų išsamiai ir kruopščiai išnagrinėti pateiktą skundą tais atvejais, kai išsiuntus tą asmenį į kitą šalį, su juo gali būti netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį.

4.3. Su prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis susijusios procedūros

Pagal ES teisę per 15 dienų po to, kai buvo pateiktas prieglobsčio prašymas, prieglobsčio prašytojams turi būti pranešta, kokias išmokas jie turi teisę gauti ir kokias su priėmimo sąlygomis susijusias pareigas jie privalo vykdyti (**Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 5 straipsnis). Jiems taip pat reikia suteikti informaciją apie tai, kokią teisinę pagalbą jie gali gauti. Informacija atitinkamam asmeniui turėtų būti pateikta suprantamai. Prieglobsčio prašytojai turi teisę apskųsti institucijų sprendimus neskirti jiems išmokų (Priėmimo sąlygų direktyvos 26 straipsnis).

Priėmimo sąlygų direktyvoje nustatytų įsipareigojimų nevykdymas gali būti ES teisės pažeidimas, dėl kurio gali būti teismo priteista atlyginti žalą taip, kaip tai buvo padaryta *Francovich* byloje (žr. šio vadovo **įvadą**), ir (arba) EŽTK 3 straipsnio pažeidimas¹⁹².

190 EŽTT, *Mohamed Hussein ir kt. prieš Nyderlandus ir Italiją* (nutartis), Nr. 27725/10, 2013 m. balandžio 2 d.; EŽTT sprendimas *Mohamed prieš Austriją*, Nr. 2283/12, 2013 m. birželio 6 d.

191 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

192 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

Pavyzdys. Tiek EŽTT, tiek ESTT atitinkamai *M.S.S.* ir *N.S.* ir *M.E.* byloje nusprendė, kad dėl prieglobsčio procedūros ir priėmimo sąlygų trūkumų valstybėje narėje, kuri buvo atsakinga už prieglobsčio prašytojus, su jais buvo nežmoniška ir žeminančiai elgiamasi, pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį ir ES pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnį¹⁹³.

4.4. Grąžinimo procesai

Pagal ES teisę Grąžinimo direktyvoje (2008/115/EB) yra nustatytos tam tikros apsaugos priemonės, taikytinos, kai priimami sprendimai grąžinti asmenis (6, 12 ir 13 straipsniai), ir rekomenduojama savanoriškam grįžimui teikti pirmenybę prieš priverstinį grąžinimą (7 straipsnis).

Pagal šios direktyvos 12 straipsnį sprendimai grąžinti ir sprendimai uždrausti atvykti turi būti priimami raštu, ta kalba, kurią atitinkamas asmuo supranta arba pagrįstai turėtų suprasti, juose pateikiant ir informaciją apie galimas teisių gynimo priemones. Šiuo tikslu ES valstybės narės privalo skelbti informacinius lapus bent penkiomis kalbomis, kurias dažniausiai vartoja į tą valstybę narę paprastai atvykstančios migrantų grupės. **Grąžinimo direktyvos** 13 straipsnyje nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiams turi būti suteikta teisė apskųsti sprendimus juos išsiųsti arba pasiekti, kad tie sprendimai būtų peržiūrėti kompetentingame teisme, administracinėje institucijoje arba kitoje kompetentingoje nepriklausomoje įstaigoje, turinčioje galią laikinai sustabdyti išsiuntimą, kol bus peržiūrėtas sprendimas dėl jo. Trečiosios šalies pilietis turėtų turėti galimybę gauti teisinę konsultaciją, turėti atstovą ir, jei reikia, gauti lingvistinę pagalbą (nemokamai) pagal nacionalinės teisės normas.

Direktyvos 9 straipsnyje nustatyta, kad sprendimų išsiųsti vykdymas turi būti atidedamas, jeigu būtų pažeistas negrąžinimo principas, taip pat tada, kai asmenims pasinaudojus teisinės gynybos priemone sprendimo vykdymas turi būti sustabdytas. Be to, išsiuntimas gali būti atidėtas dėl konkrečių su tuo asmeniu susijusių priežasčių, pavyzdžiui, jo sveikatos būklės, ar techninių kliūčių, dėl kurių negalima jo išsiųsti. Jeigu išsiuntimas atidedamas, ES valstybės narės turi raštu patvirtinti, kad sprendimo vykdymas yra atidėtas (14 straipsnis).

Grąžinimo direktyva netaikoma tiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra ES piliečių, persikėlusius gyventi į kitą ES valstybę narę, arba kitų EEE šalių ar Šveicarijos piliečių, kurių padėtį reglamentuoja **Laisvo judėjimo direktyva** (2004/38/EB), šeimos nariai. Laisvo

¹⁹³ Ten pat; 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimo *NS prieš Secretary of State for the Home Department*, C-411/10, 86 punktas.

judėjimo direktyvoje yra nustatytos procesinės garantijos, kurios taikomos kartu su laisvės atvykti ir apsigyventi šalyje apribojimais dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių. Asmenims, dėl kurių priimami tokie sprendimai, turi būti leidžiama pasinaudoti reikiamomis teisminėmis ir, kai tinka, administracinėmis procedūromis (27, 28 ir 31 straipsniai). Asmenys turi būti raštu informuojami apie sprendimus taip, kad gerai suvoktų jų turinį ir pasekmes jiems. Tokiame pranešime turi būti nurodyta apeliacinio skundo pateikimo tvarka ir terminai (30 straipsnis). Panašia apsauga naudojasi ir Turkijos piliečiai.

Pagal EŽTK kartu su tuo, kas yra numatyta konvencijos 13 straipsnyje, konkrečios apsaugos priemonės yra nustatytos jos septintojo protokolo 1 straipsnyje – jų reikia laikytis išsiunčiant teisėtai šalyje gyvenančius užsieniečius. Be to, EŽTT nusprendė, kad konvencijos 8 straipsnyje yra nustatytos procesinės garantijos, saugančios nuo savavališko teisės į asmeninį ir šeimos gyvenimą apribojimo. Tai gali būti svarbu tiems asmenims, kurie šalyje gyvena gan ilgą laiką, todėl gali būti joje susikūrę savo asmeninį ir šeimos gyvenimą arba dalyvauti joje vykstančiame teismo procese. Dėl sprendimų priėmimo proceso trūkumų pagal 8 straipsnį gali būti nustatytas 8 straipsnio 2 dalies pažeidimas remiantis tuo, kad toks sprendimas buvo priimtas nesilaikant teisės normų.

Pavyzdys. Byloje *C.G. prieš Bulgariją*¹⁹⁴ buvo nagrinėjamas atvejis, kai ilgalaikis šios šalies gyventojas buvo iš jos išsiųstas dėl valstybės saugumo priežasčių, remiantis įslaptinta slapto sekimo ataskaita. EŽTT nusprendė, kad tokios neskaidrios procedūros, kokia buvo taikoma šiam pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui, negalima laikyti išsamiu ir tinkamu vertinimu, kurį yra privaloma atlikti pagal EŽTK 8 straipsnį. Negana to, Bulgarijos teismai atsisakė surinkti įrodymų, kuriais remiantis būtų galima patvirtinti arba atmesti pareiškėjui institucijų pareikštus įtarimus, ir jų sprendimai tebuvo formalaus pobūdžio. Todėl pareiškėjo byla nebuvo tinkamai išnagrinėta arba peržiūrėta, kaip tai yra privaloma pagal konvencijos septintojo protokolo 1 straipsnio 1 dalies b punktą.

Pavyzdys. Dvi bylos – *Anayo* ir *Saleck Bardi*¹⁹⁵ – buvo iškeltos dėl vaikų turinčių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo. EŽTT nusprendė, kad abiem atvejais buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis, nes sprendimų priėmimo procese būta trūkumų, pavyzdžiui,

194 EŽTT sprendimas *C.G. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d.

195 EŽTT sprendimas *Anayo prieš Vokietiją*, Nr. 20578/07, 2010 m. gruodžio 21 d.; EŽTT sprendimas *Saleck Bardi prieš Ispaniją*, Nr. 66167/09, 2011 m. gegužės 24 d.

nebuvo atsižvelgta į vaiko interesus arba institucijos tarpusavyje nederino veiksmų nustatydamos, kokie yra tie interesai.

4.5. Teisinė pagalba per prieglobsčio suteikimo ir grąžinimo procesus

Teisė gauti teisinę pagalbą yra vienas iš teisingumo pagrindų. Be teisės kreiptis į teismą nebūtų įmanoma veiksmingai apsaugoti asmenų teisių¹⁹⁶. Itin svarbi yra teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo bylose, kuriose dalyvaujantiems asmenims dėl kalbos nemokėjimo gali būti sunku suprasti taikomas (dažnai sudėtingas arba skubias) procedūras.

Pagal EŽTK teisė kreiptis į teismą kyla iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą; ši teisė yra svarbus kiekvienos demokratinės visuomenės pamatas¹⁹⁷. Nustatyta, kad teise kreiptis į teismą, kuri yra viena iš EŽTK 6 straipsnio nuostatų, netinka remtis bylose dėl prieglobsčio ir imigracijos, nes nagrinėjant šias bylas nėra nustatoma pilietinė teisė ar pareiga, taip pat per jas nepareiškiamas baudžiamasis kaltinimas¹⁹⁸. Tačiau tai nereiškia, kad teisės kreiptis į teismą principai, Teismo suformuluoti remiantis EŽTK 6 straipsniu, nėra svarbūs taikant konvencijos 13 straipsnį. 13 straipsnio reikalavimai dėl procesinių garantijų nėra tokie griežti kaip tie, kurie nustatyti 6 straipsnyje, tačiau teisinė gynyba pagal 13 straipsnį iš esmės turėtų suteikti galimybę pasinaudoti atitinkama procedūra.

Pavyzdys. Byloje *G.R. prieš Nyderlandus*¹⁹⁹ Teismas nusprendė, kad EŽTK 13 straipsnis buvo pažeistas dėl negalėjimo veiksmingai pasinaudoti administracine procedūra, per kurią suteikiamas leidimas gyventi šalyje. Teismas pažymėjo, kad nors „pagal įstatymus buvo galima“ pasinaudoti šia administracine procedūra ir gauti atleidimą nuo susijusių mokesčių, visu tuo nebuvo įmanoma „pasinaudoti praktiškai“, nes neproporcingai didelis administracinis mokestis viršijo tikrąsias pareiškimą Teismui pateikusių asmenų šeimos pajamas. Teismas atkreipė dėmesį ir į pernelyg formalų atsakingo ministro, visapusiškai neištyrusio skurdžios pareiškėjo padėties, požiūrį. EŽTT pakartojo, kad pagal konvencijos 6 straipsnį suformuluoti „teisės kreiptis į teismą“ principai yra svarbūs ir taikant jos 13 straipsnį, todėl dalinį šių straipsnių nuostatų sutapimą derėjo suprasti kaip reikalavimą, kad turi būti suteikta galimybė pasinaudoti atitinkama procedūra.

196 Daugiau apie tai žr. FRA (2010b).

197 EŽTT sprendimas *Airey prieš Airiją*, Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.

198 EŽTT sprendimo *Maaouia prieš Prancūziją*, Nr. 39652/98, 2000 m. spalio 5 d., 38 punktas.

199 EŽTT sprendimo *G.R. prieš Nyderlandus*, Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d., 49–50 punktai.

EŽTT savo praktikoje remiasi Europos Tarybos rekomendacijomis dėl teisinės pagalbos, palengvinančios naudojimąsi teise kreiptis į teismą, ypač labiausiai skurstantiesiems²⁰⁰.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*²⁰¹ EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui nepakako lėšų susimokėti už advokato paslaugas Graikijoje, į kurią jis buvo grąžintas; jam nebuvo pranešta apie galimybę kreiptis į organizacijas, kurios teikia teisinės konsultacijos ir pagalbą. Be to, kadangi trūko teisinę pagalbą teikiančių advokatų, visa Graikijos teisinės pagalbos sistema praktiškai buvo neveiksminga. EŽTT nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

Pagal ES teisę Pagrindinių teisių chartijoje yra įtvirtintas esminis principas dėl teisės naudotis teisine pagalba ir parama ES teisės sistemoje. Kaip nustatyta chartijos 51 straipsnyje, ji taikoma tik ES valstybėms narėms įgyvendinant ES teisės aktus. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta, kad „[k]iekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas [...]“ ir kad „[a]smenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą“.

ES teisės sistemoje teisė į teisingą bylos nagrinėjimą taikoma ir prieglobsčio bei imigracijos bylose, tačiau pagal EŽTK taip nėra. Ši teisinė pagalbos nuostata į ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį įtraukta atsižvelgiant į jos istorinę bei konstitucinę reikšmę. Chartijos 47 straipsnio aiškinamojoje ataskaitoje, kalbant apie šio straipsnio nuostatą dėl teisinės pagalbos, minima ir EŽTT praktika, ypač *Airey* byla²⁰². Teikti teisinę pagalbą prieglobsčio ir imigracijos bylose yra būtina, kai reikia užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą.

4.5.1. Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras

Pagal ES teisę Prieglobsčio procedūrų direktyvos 22 straipsnio 1 dalyje prieglobsčio prašytojams yra suteikta teisė dėl savo prašymo konsultuotis su patarėju teisės klausimais. Pagal direktyvos 20 straipsnį, administracinėms institucijoms priėmus neigiamą

200 Europos Tarybos Ministrų komiteto 1981 m. rekomendacija Nr. R (81)7 valstybėms narėms dėl priemonių, palengvinančių naudojimąsi teise kreiptis į teismą; EŽTT sprendimas *Siatkowska prieš Lenkiją*, Nr. 8932/05, 2007 m. kovo 22 d.

201 EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 319 punktas.

202 EŽTT sprendimas *Airey prieš Airiją*, Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.

sprendimą, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad prašytojams būtų teikiama nemokama teisinė pagalba ir užtikrinamas atstovavimas jiems, kad jie galėtų šį sprendimą apskųsti, taip pat per visą skundo nagrinėjimo procesą. Nemokama teisinė pagalba gali būti neteikiama ir (arba) atstovavimas neužtikrinamas, jeigu nesitikima, kad apeliacija bus sėkminga (20 straipsnio 3 dalis). Valstybės narės gali reikalauti, kad būtų tenkinamos tam tikros sąlygos, pavyzdžiui, dėl skiriamų lėšų ar laiko apribojimų (21 straipsnis).

Direktyvos 23 straipsnyje taip pat nustatyta teisinės pagalbos teikimo ir atstovavimo sritis: be kita ko, patarėjui teisės klausimais leidžiama susipažinti su prašytojo bylos informacija ir fiziškai susitikti su klientu, jeigu jis yra laikomas uždaroje erdvėje, pavyzdžiui, sulaikymo patalpoje arba tranzito zonoje. Prašytojams leidžiama ateiti pokalbio kartu su savo patarėju teisės klausimais ar kitu patarėju, kuriam pagal nacionalinę teisę yra leidžiama tai daryti.

Teisė gauti teisinę pagalbą ir paramą taip pat pripažįstama **Europos Tarybos** gairėse dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio procedūras²⁰³.

4.5.2. Teisinė pagalba, kai priimami sprendimai grąžinti

Pagal ES teisę teisinė pagalba teikiama priimant sprendimus ne tik dėl prieglobsčio suteikimo, bet ir dėl grąžinimo. Tai svarbi nuostata, nes taip tie asmenys gali prašyti teismo peržiūrėti sprendimus juos išsiųsti. Kai kurie asmenys, kuriuos grąžinti nusprendžiama pagal [Grąžinimo direktyvą](#), gali būti iki tol neturėję galimybės apskųsti sprendimo ar teisme įrodyti savo argumentų pagrįstumą. Kai kurie iš šių asmenų per tą laiką, kurį praleido ES valstybėje narėje, gali būti sukūrę šeimas, todėl jiems reikia suteikti galimybę kreiptis į teismą, kad šis nustatytų, ar sprendimai juos grąžinti neprieštarauja žmogaus teisėms. Grąžinimo direktyvos 13 straipsnyje nustatyta, jog ES valstybės narės „užtikrina, kad [...] būtų nemokamai suteikiama reikalinga teisinė pagalba ir (arba) atstovavimas“ pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus ir laikantis [Direktyvos 2005/85/EB](#) 15 straipsnio 3–6 dalių sąlygų.

Pagal šias nuostatas teisinė pagalba turėtų būti teikiama paprasčiau. Tai reiškia, kad asmenims turi būti aiškiai, paprastai ir jiems suprantama kalba pranešta apie galimybę gauti teisinę pagalbą, nes kitaip šios taisyklės netektų prasmės ir tik trukdytų veiksmingai pasinaudoti teise kreiptis į teismą.

²⁰³ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2009 m. liepos 1 d. gairės dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras.

Teikti teisinę pagalbą taip pat numatyta **Europos Tarybos** dvidešimtyje gairių dėl privers-
tinio grąžinimo (gairė Nr. 9)²⁰⁴.

4.5.3. Teisinė pagalba apskundžiant sprendimus neteikti paramos, susijusios su prieglobsčiu

Pagal ES teisę asmuo gali apskusti sprendimą neteikti jam su prieglobsčiu susijusios paramos, priimtą remiantis **Priėmimo sąlygų direktyva** 2013/33/ES (jos 26 straipsnis). Kai toks sprendimas apskundžiamas arba peržiūrimas teisme, valstybė narė privalo užtikrinti, kad tam asmeniui paprašius būtų skiriama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas tiek, kiek tai būtina, kad jis galėtų veiksmingai pasinaudoti savo teise kreiptis į teismą. Pagal **Priėmimo sąlygų direktyvą** valstybės narės gali nustatyti tokius pačius teisinės pagalbos apribojimus, kokie gali būti taikomi peržiūrint sprendimus dėl prieglobsčio pagal **Prieglobsčio procedūrų direktyvą**.

Svarbiausios nuostatos

- Pagal ES teisę nagrinėjant tiek prieglobsčio prašymus, tiek grąžinimo atvejus yra privaloma taikyti teisingas ir veiksmingas procedūras (žr. 4.1.1 ir 4.4 skirsnius).
- Pagal EŽTK 13 straipsnį yra privaloma suteikti galimybę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose kiekvienam asmeniui, pateikusiam svarstytiną skundą pagal bet kurią EŽTK ar kurio nors jos protokolo nuostatą. Visų pirma reikalaujama nepriklausomai ir kruopščiai išnagrinėti bet kokią pareiškimą, dėl kurio galima pagrįstai baimintis, jog asmeniui, jeigu jis būtų išsiųstas arba išduotas kitai valstybei, grėstų tikras pavojus, kad su juo būtų netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 2 arba 3 straipsnį (žr. 4.1.2 skirsnį).
- Pagal EŽTK 13 straipsnį yra privaloma suteikti tokią teisinę gynybą, kad sprendimo grąžinti vykdymas būtų automatiškai sustabdytas, jeigu numatomas to asmens grąžinimas gali turėti neatitaisomų padarinių (žr. 4.1.3 skirsnį).
- Pagal ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį yra privaloma leisti apskusti sprendimus teismine tvarka; jame yra numatytos plačiau taikomos apsaugos priemonės, skirtos teisingumui užtikrinti, negu EŽTK 13 straipsnyje (žr. 4.1.2 skirsnį).
- ES teisėje yra procesinių garantijų, kuriomis naudojasi prieglobsčio prašytojai dėl savo teisės gauti paramą ir išmokas bei jų panaikinimo (žr. 4.3 skirsnį).
- Teisinės pagalbos trūkumas gali prieštarauti EŽTK 13 straipsniui ir ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniui (žr. 4.5 skirsnį).

204 Europos Taryba, Ministrų komitetas (2005).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo [245 psl.](#) pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite [223 psl.](#) skyriuje „Papildoma literatūra“.

5

Asmeninis ir šeimos gyvenimas ir teisė į santuoką



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 9 straipsnis (teisė tuoktis ir kurti šeimą)</p> <p>Tarybos rezoliucija (1997 m.) dėl priemonių kovai su santuokomis iš išskaičiavimo</p>	<p>Teisė tuoktis ir kurti šeimą</p>	<p>EŽTK 12 straipsnis (teisė tuoktis)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>O'Donoghue prieš Jungtinę Karalystę</i>, 2010 m. (dėl kliūčių naudotis teise tuoktis)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 7 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą)</p> <p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)</p> <p>ETT 2008 m. sprendimas <i>Metock</i> byloje C-127/08 (trečiosios šalies piliečiui, Sąjungos piliečio šeimos nariui, neprivaloma būti prieš tai teisėtai gyvenus kitoje ES valstybėje narėje)</p> <p>ETT 2002 m. sprendimas <i>Mary Carpenter</i> byloje C-60/00 (trečiosios šalies pilietybę turinti sutuoktinė su vaikais gali pasilikti sutuoktinio kilmės šalyje jam persikėlus gyventi į kitą ES valstybę narę)</p>	<p>Šeimos įteisinimas</p>	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Rodrigues da Silva prieš Nyderlandus</i>, 2006 m. (dėl vaiko interesų)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją</i>, 2008 m. (dėl tvirtų sutuoktinio nigeriečio ryšių su jo kilmės šalimi)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Nuñez prieš Norvegiją</i>, 2011 m. (dėl šeimos gyvenimo Norvegijoje)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>ETT 1986 m. sprendimas byloje <i>Nyderlandų valstybė prieš Ann Florence Reed</i>, C-59/85 (dėl registruotų partnerių)</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>Ruiz Zambrano</i> byloje C-34/09 (dėl grėsmės vaikams netekti ES pilietybės teikiamų pranašumų)</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>Murat Dereci</i> byloje C-256/11 (dėl sutuoktinio ir vaikų)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. <i>sponsors</i>) šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB) (šeimos narys paprastai turi pateikti prašymą, kol dar nėra atvykęs į valstybės narės teritoriją)</p>		
<p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)</p> <p>ESTT 2010 m. sprendimas <i>Chakroun</i> byloje (nesvarbu, ar šeima buvo sukurta prieš trečiosios šalies piliečiui atvykstant, ar jau atvykus į valstybę narę)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB)</p>	<p>Šeimos susijungimas</p>	<p>Europos socialinė chartija, 19 straipsnio 6 dalis (darbuotojų užsieniečių šeimų susijungimas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Gül prieš Šveicariją</i>, 1996 m. (dėl kilmės šalyje likusių vaikų)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Sen prieš Nyderlandus</i>, 2001 m. (dėl kilmės šalyje likusių vaikų)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Osman prieš Daniją</i>, 2011 m. (dėl paauglio prisijungimo prie savo šeimos Danijoje)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 7 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą)</p>	<p>Apsauga nuo išsiuntimo</p>	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB), 13 straipsnis</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB), 15 straipsnis</p>	<p><i>Šeimos ryšio nutrūkimo atvejai</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Berrehab prieš Nyderlandus</i>, 1988 m. (dėl tolesnio ryšio su vaikais palaikymo)</p> <p>Europos žmogaus teisiu komisija, <i>Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę</i>, 1995 m. (dėl santuokos nutraukimo)</p>
<p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB), 27–33 straipsniai</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB), 6 straipsnio 2 dalis</p>	<p><i>Atvejai, kai priimami apkaltinamieji nuosprendžiai byloje</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Boultif prieš Šveicariją</i>, 2001 m. (pagal kokius kriterijus turi būti vertinamas sprendimo išsiųsti proporcingumas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Üner prieš Nyderlandus</i>, 2006 m. (pagal kokius kriterijus turi būti vertinamos kliūtys naudotis teise į šeimos ir asmeninį gyvenimą)</p>

Įvadas

Šiame skyriuje aptariama teisė į asmeninį ir šeimos gyvenimą, taip pat teisė tuoktis ir kurti šeimą. Be to, jame aptariami su šeimos įteisinimu, šeimos susijungimu, šeimos vientisumui išsaugoti skirtomis apsaugos priemonėmis susiję klausimai.

Pagal EŽTK asmens teisė į tai, kad būtų gerbiamas „jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas“, garantuoja EŽTK 8 straipsnis. „Asmeninio gyvenimo“ samprata yra plati, išsamiai ją apibrėžti nėra lengva. Ji apima asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, teisę į asmeninį tobulėjimą, teisę užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis ir pasauliu²⁰⁵. Ilgalaičiu gyventoju tapusio migranto išsiuntimas gali ne tik pakenkti galimam jo „šeimos gyvenimui“, bet ir suvaržyti jo teisę, kad būtų gerbiamas jo „asmeninis gyvenimas“; ar tai daroma pagrįstai, ar ne, priklauso nuo konkrečių kiekvienu atveju nustatytų faktų. Ar Teismui derėtų teikti pirmenybę „šeimos gyvenimui“ prieš „asmeninio gyvenimo“ aspektą, ar ne, priklausys nuo konkrečios bylos aplinkybių²⁰⁶.

205 EŽTT sprendimo *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d., 61 punktą.

206 EŽTT sprendimas *A.A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.; EŽTT sprendimas *Üner prieš Nyderlandus* (Didžioji kolegija), Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d.

Pavyzdys. Byloje *Omojudi prieš Jungtinę Karalystę*²⁰⁷ Teismas dar kartą patvirtino, kad EŽTK 8 straipsnis, be kita ko, gina teisę užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis ir pasauliu; pagal jį gali reikėti atsižvelgti ir į socialinės asmens tapatybės aspektus. Ilgalaikiais gyventojais tapusių migrantų socialinių ryšių su bendruomene, kurioje jie gyvena, visumą būtina pripažinti „asmeninio gyvenimo“, kaip jis suprantamas pagal 8 straipsnį, dalimi nepaisant to, ar yra sukurtas „šeimos gyvenimas“.

Pagal ES teisę Pagrindinių teisių chartijoje įtvirtinta teisė tuoktis ir kurti šeimą (9 straipsnis) ir teisė į šeimos gyvenimą (7 straipsnis), taip pat pagal ją turi būti saugomos vaiko teisės (24 straipsnis), ypač teisė bendrauti su abiem tėvais (24 straipsnio 3 dalis).

Migracijos srityje prieš daugiau kaip 40 metų priimtame pirmame teisės akte dėl laisvo asmenų judėjimo (*Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68*) buvo nustatyta aiški teisė, kad Europoje migruojantį darbuotoją gali lydėti ne tik jo sutuoktinis ir jų vaikai iki 21 metų, bet ir vyresni išlaikomi vaikai, taip pat išlaikomi tėvai ir seneliai. Dabar šią teisę turi ir registruoti partneriai, taip pat yra privaloma palengvinti kitų šeimos narių priėmimo sąlygas ir leidimą jiems atvykti. Ši teisė niekada nepriklausė ir nepriklauso nuo šeimos narių pilietybės. Kadangi dauguma valstybių savo imigracijos politika siekia riboti trečiųjų šalių piliečių judėjimą savo teritorijoje, ES daugiau bylinėjamosi dėl teisių, kurias turi ne patys EEE šalių piliečiai, o jų šeimos nariai – trečiųjų šalių piliečiai.

ESTT uždavinys yra atsakyti į klausimą, ar šeimų migracijos apribojimai gali atgrasyti ES piliečius nuo naudojimosi savo teisėmis laisvai judėti ir ar jie ateityje kliudys naudotis ES pilietybės teikiamais pranašumais. Paradoksalu tai, kad į daugelį ES valstybių narių atvykę ES piliečiai, besinaudojantys savo teisėmis laisvai judėti, jose turi kur kas daugiau teisių į šeimos susijungimą negu tų valstybių piliečiai. ES piliečių, nesinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimų susijungimą reglamentuoja nacionalinė teisė, kurios nuostatos kai kuriose ES valstybėse narėse tebėra labiau ribojančios.

Specialios nuostatos taip pat taikomos Turkijos piliečių šeimoms nariams pagal sprendimo Nr. 1/80, priimto pagal Ankaros susitarimą, 7 straipsnį. ES lygmeniu priimtos *Ilgalaičių gyventojų direktyva* (2003/109/EB) ir *Šeimos susijungimo direktyva* (2003/86/EB, dėl trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos narių, t. y. kai ES esantis šeimos narys prašo leisti šeimai susijungti) išplėtė ES kompetenciją šioje srityje.

Galiausiai reikia paminėti, kad pabėgėliams Europos valstybėse jau nuo seno suteikiama specialių privilegijų, leidžiant šeimai susijungti dėl to, kad jie negali grįžti į savo kilmės šalį

207 EŽTT sprendimo *Omojudi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 1820/08, 2009 m. lapkričio 24 d., 37 punktus.

ir joje tęsti šeimos gyvenimo. Šiuo tikslu specialios nuostatos dėl pabėgėlių įtrauktos į Šeimos susijungimo direktyvos V skyrių.

5.1. Teisė tuoktis ir kurti šeimą

Teisė tuoktis yra įtvirtinta EŽTK 12 straipsnyje ir ES teisėje – Pagrindinių teisių chartijos 9 straipsnyje. Tai yra teisė užmegzti šeimos santykius ir sukurti šeimą. Ji skiriasi nuo teisės į pagarbą šeimos gyvenimui – pastarąja teise naudojasi šeimos, kurios prašo suteikti leidimą atvykti į šalį, remdamosi esamais šeimos ryšiais.

Europos valstybės yra nustačiusios teisės į santuoką apribojimus, nes santuokos iš išskaičiavimo yra laikomos vienu iš būdų apeiti imigracijos kontrolę.

Fiktyvi santuoka (arba santuoka iš išskaičiavimo) yra santuoka, sudaroma tik imigracijos sumetimais „siekiant vienintelio tikslo – apeiti taisykles dėl atvykimo ir apsigyvenimo šalyje“²⁰⁸ ir visai nesiekiant kartu gyventi ar laikytis kitų santuokos socialinių bruožų. Sąmoninga pagalba sudaryti fiktyvią santuoką daugelio šalių teisinėse sistemose yra laikoma nusikalstama veika.

Priverstinės santuokos yra tokios santuokos, kai kuris nors iš sutuoktinių (arba abu sutuoktiniai) nenori tuoktis. Vertimas sudaryti priverstinę santuoką daugelio šalių teisinėse sistemose dabar yra laikomas nusikalstama veika. Priverstinę santuoką praktikoje gali būti sunku atskirti nuo santuokos iš išskaičiavimo, ypač kai tokia santuoka yra artimųjų suplanuota (angl. *arranged marriage*) – pastaroji sąvoka gali apimti labai įvairius atvejus, nuo beveik priverstinės santuokos iki tradicijos, kai asmuo laisvai ir savo noru išsirenka būsimą sutuoktinį iš kelių šeimos siūlomų kandidatų, kurių tinkamumas prieš tai kruopščiai patikrinamas. Europos teisės aktuose ir teismų praktikoje tėra nedaug nuostatų dėl priverstinių santuokų²⁰⁹.

Pavyzdys. Jungtinės Karalystės Aukščiausiajam Teismui *Quila* byloje²¹⁰ buvo užduotas klausimas, ar draudimas užsieniečiams sutuoktiniams arba registruotiems partneriams atvykti ir apsigyventi šalyje, nustatytas Imigracijos taisyklių 277 punkte,

208 1997 m. gruodžio 4 d. Tarybos rezoliucijos dėl priemonių kovai su santuokomis iš išskaičiavimo, OL 1997 C-382/1, 1 straipsnis.

209 Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2005 m. spalio 5 d. rezoliucija Nr. 1468 (2005) dėl priverstinių santuokų ir vaikų santuokų.

210 Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *R (Quila ir kt.) prieš Secretary of State for the Home Department*, UKSC 45.

pagal kurį abiejų partnerių, norinčių atvykti ir apsigyventi, amžiaus riba padidinta nuo 18 iki 21 metų, yra teisėtas būdas atgrasyti nuo priverstinių santuokų arba neleisti jų sudaryti. Remdamasis EŽTT praktika, Aukščiausiasis Teismas panaikino šią nuostatą, nustatydamas, kad atsisakymas išduoti sutuoktinio vizą prilygsta EŽTK 8 straipsnio pažeidimui. Šiuo konkrečiu atveju nekilo įtarimų, kad santuoka galėjo būti priverstinė, todėl Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad tokios bendros taisyklės be išimčių negalima pagrįstai taikyti kaip priemonės nuo priverstinių santuokų paplitimo.

Pagal ES teisę dėl numanomo fiktyvių santuokų, sudaromų imigracijos tikslais, paplitimo buvo ES lygmeniu priimta **Tarybos rezoliucija 97/C382/01**, kurioje išreikštas Europos valstybių susirūpinimas dėl santuokų iš išskaičiavimo ir išvardyti požymiai, iš kurių galima spręsti, kad santuoka yra sudaryta iš išskaičiavimo.

Laisvą asmenų judėjimą reglamentuojančiuose teisės aktuose paprastai nenumatoma leisti išduoti leidimą atvykti į šalį asmens sužadėtiniui – juose daugiausia dėmesio skiriama šeimos įteisinimui arba susijungimui. Todėl tais atvejais, kai asmuo prašo leisti iš užsienio atvykti būsimam sutuoktiniui, gali būti taikomas tik nediskriminavimo principas.

Pagal EŽTK, remiantis EŽTT praktika, valstybė gali tinkamai nustatyti pagrįstas sąlygas dėl trečiosios šalies piliečio teisės joje susituokti, siekdama įsitikinti, ar siūloma santuoka nėra santuoka iš išskaičiavimo, ir, jei reikia, neleisti jos sudaryti. Todėl valstybė nebūtinai pažeidžia EŽTK 12 straipsnį, jeigu joje tikrinamos santuokos su užsieniečiais siekiant nustatyti, ar tai nėra santuokos iš išskaičiavimo; be kita ko, galima reikalauti, kad užsieniečiai praneštų valdžios institucijoms apie savo ketinimą tuoktis ir, prireikus, pateiktų informaciją apie savo imigracijos statusą bei įrodytų santuokos tikrumą. Vis dėlto nesenoje byloje EŽTT nusprendė, kad nors reikalavimas dėl imigracijos tikrinamiems asmenims teikti prašymą išduoti pažymą, jog jiems leidžiama tuoktis Jungtinėje Karalystėje, nėra iš esmės nepriimtinas, jis verčia pagrįstai sunerimti dėl kelių priežasčių.

Pavyzdys. Byla *O'Donoghue prieš Jungtinę Karalystę*²¹¹ buvo iškelta dėl kliūčių sudaryti santuoką Jungtinėje Karalystėje. Atliekant imigracijos kontrolę, asmenims buvo privaloma gauti už imigraciją atsakingų institucijų leidimą sudaryti civilinę galią turinčią santuoką, nebent jie nuspręstų susituokti Anglikonų bažnyčioje. EŽTT nusprendė, kad tokia tvarka nėra pagrįstai susijusi su nustatytu tikslu – mažinti fiktyvių santuokų paplitimą, nes sprendžiant, ar išduoti reikiamą liudijimą, lemiamas kriterijus buvo tik prašymą pateikusių asmenų imigracijos statusas, tačiau nebuvo

211 EŽTT sprendimas *O'Donoghue ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 34848/07, 2010 m. gruodžio 14 d.

tikrinamas pačios santuokos tikrumas. Teismas nusprendė, kad tokia tvarka pažeidė EŽTK 12 straipsnį. Taip pat nuspręsta, kad ši tvarka yra diskriminuojanti dėl religijos, nes nuo reikalavimo turėti patvirtinimo liudijimą būdavo atleidžiama tik tada, kai santuoka vyko Anglikonų bažnyčioje. Be to, Teismas nusprendė, kad už tokius liudijimus buvo reikalaujama mokėti pernelyg dideles įmokas, be išimčių ar nuolaidų nepasiturintiems asmenims.

Pagal EŽTK skundų dėl atsisakymo leisti atvykti į šalį sužadėtiniui, su kuriuo norima joje susituokti, gaunama palyginti retai²¹².

5.2. Šeimos įteisinimas

Šeimos įteisinimu vadinami atvejai, kai priimančiojoje valstybėje gyvenantis šeimos narys-globėjas joje nori įteisinti kito savo šeimos nario, jau patekusio į tos valstybės teritoriją koku nors kitu būdu arba neteisėtai, statusą.

Pagal ES teisę [Laisvo judėjimo direktyvoje](#) (2004/38/EB) nustatytos taisyklės taikomos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, tačiau ES piliečių atveju ši direktyva taikoma tik tada, kai atitinkamas asmuo pasinaudoja savo teisėmis laisvai judėti. Reikalavimus atitinkantys EEE šalių piliečių šeimos nariai yra jų sutuoktiniai, vaikai iki 21 metų amžiaus arba vyresni išlaikomi vaikai (2 straipsnio 2 dalis) ir „kiti šeimos nariai“ (3 straipsnio 2 dalis). Šveicarijos piliečio šeimos nario sąvoka suprantama šiek tiek siauriau²¹³. ESTT yra išaiškinęs „kitų šeimos narių“ sąvoką.

Pavyzdys. *Rahman*²¹⁴ byloje ESTT išaiškino, kad pagal [Laisvo judėjimo direktyvos](#) 3 straipsnio 2 dalį ES valstybės narės ne tik gali, bet ir privalo teikti tam tikrą pirmenybę prašymams leisti atvykti ir gyventi toje šalyje, pateikiamiems kitų ES piliečio šeimos narių, kurie yra išlaikomi ir gali įrodyti, kad buvo išlaikomi tuo metu, kai

212 EŽTT sprendimas *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 1985 m. gegužės 28 d. Šią bylą iš pradžių iškėlė moterys (kai kurios iš jų dar nebuvo susituokusios), kurios pateko į nepalankią padėtį siekdamos, kad ir jų sužadėtiniai arba sutuoktiniai atvyktų į Jungtinę Karalystę. Visos pareiškimas Teismui pateikusios moterys susituokė dar prieš tai, kai jų bylą pradėjo nagrinėti EŽTT, taigi jų byla buvo laikoma byla dėl sutuoktinių teisių.

213 Pagal 1999 m. birželio 21 d. *Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo*, OL 2002 L 144/6, 3 straipsnį šeimos nariai yra sutuoktiniai, tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai, kurie yra iki 21 metų amžiaus arba išlaikytiniai, taip pat priklausomi tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, kuriems suteikiamas apgyvendinimas ir išlaikymas (studentų atveju šeimos nariais laikomi tik sutuoktiniai ir mažamečiai vaikai).

214 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimas *Secretary of State for the Home Department prieš Rahman ir kt.*, C-83/11.

pateikė prašymą leisti atvykti. Kad įvykdytų šį įsipareigojimą, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad jų teisės aktais būtų nustatytos priemonės, pagal kurias tokių asmenų prašymas leisti atvykti į šalį ir joje gyventi būtų tinkamai ir išsamiai išnagrinėtas, o jeigu būtų atsakyta jį patenkinti, tai jiems būtų pateiktas pagrįstas atsakymas, kurį jie turėtų teisę pateikti peržiūrėti teisminei institucijai.

Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių (taip pat ES piliečių, bet tik su sąlyga, kad jie pasinaudojo savo teisėmis laisvai judėti) šeimos nariai, dažnai turi daugiau privilegijų negu trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra tos valstybės piliečių šeimos nariai, nes jų padėtį reglamentuoja tik nacionalinė teisė. Trečiųjų šalių piliečiai, kaip šeimos nariai, turi teisę atvykti ir apsigyventi nepriklausomai nuo to, kada ir kokiū būdu jie atvyko į priimančiąją valstybę. Šią teisę turi ir neteisėtai atvykę asmenys.

Pavyzdys. Byla *Metock ir kt.*²¹⁵ buvo iškelta dėl trečiųjų šalių piliečių – Airijoje gyvenančių, tačiau Airijos pilietybės neturinčių ES piliečių sutuoktinių. Airijos vyriausybė tvirtino, jog ES piliečio sutuoktinis trečiosios šalies pilietis, kad galėtų pasinaudoti [Laisvo judėjimo direktyva](#), iki tol turi būti teisėtai gyvenęs kitoje ES valstybėje narėje ir kad teisė atvykti į šalį ir joje gyventi neturėtų būti suteikiama tiems, kas atvyko į priimančiąją valstybę narę dar prieš tai, kai susituokė su ES piliečiais. Teismas nusprendė, kad ES valstybės narės teisės gyventi kartu pagal Laisvo judėjimo direktyvą negali laikyti sąlygine priklausomai nuo to, kada ir kur buvo sudaryta santuoka ir ar tas trečiosios šalies pilietis prieš tai buvo teisėtai gyvenęs kitoje ES valstybėje narėje.

Pavyzdys. *MRAX* byloje²¹⁶ ETT nusprendė, kad būtų neteisėta atsisakyti leisti gyventi šalyje trečiųjų šalių piliečiams, kurie, būdami susituokę su ES piliečiais, neteisėtai atvyko į tą šalį pasibaigus jų vizų galiojimui.

Ilgainiui ESTT išplėtė teisių ir laisvių, kurias pagal ES sutartis turi ES piliečiai, taikymo sritį, todėl tam tikromis sąlygomis išvestinių teisių įgijo ir trečiųjų šalių piliečiai – ES piliečių šeimos nariai.

215 2008 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Metock ir kt. prieš Minister for Justice, Equality, and Law Reform*, C-127/08, Rink. p. I-06241, 53–54 ir 58 punktai. Po *Metock* bylos Šveicarijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas 2009 m. rugsėjo 29 d. priėmė sprendimą byloje BGE 136 II 5.

216 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) prieš Belgijos valstybę*, C-459/99, Rink. p. I-06591, 80 punktas.

Pavyzdys. *Carpenter* byla²¹⁷ iškėlė trečiosios šalies pilietė – Jungtinės Karalystės piliečio, kuris vertėsi mokamų paslaugų teikimu kitose valstybėse narėse, žmona. Pavyko įrodyti, kad jeigu žmonai nebūtų leista pasilikti Jungtinėje Karalystėje su savo vyru ir rūpintis jo vaikais, kai jis yra išvykęs, tai būtų suvaržyta jo laisvė teikti paslaugas visoje ES. Šioje byloje Teismas, remdamasis SESV 56 straipsnyje pripažinta teise teikti paslaugas, pripažino, kad su šeima susijusias teises turi ir tas Sąjungos pilietis, kuris niekada nėra gyvenęs užsienyje, tačiau vykdo ekonominę veiklą tarpvalstybinio mastu. ETT taip pat rėmėsi EŽTK 8 straipsnyje įtvirtinta pagrindine teise į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas.

ESTT pripažino, kad teisės gyventi šalyje tam tikromis aplinkybėmis gali būti tiesiogiai susijusios su Sąjungos piliečių statusu pagal SESV 20 straipsnį, taikant jį tais atvejais, kai ES pilietis niekada nėra naudojęsis savo teisėmis laisvai judėti.

Pavyzdys. *Ruiz Zambrano*²¹⁸ byloje ESTT nusprendė, kad trečiųjų šalių piliečiams, kurie išlaiko savo mažamečius vaikus, Belgijos piliečius, turi būti suteikta teisė gyventi Belgijoje ir išduotas leidimas joje dirbti, kad jie galėtų gyventi kartu su savo vaikais ir juos išlaikyti. Nuspręsta, kad *Laisvo judėjimo direktyvos* 3 straipsnio 1 dalis netaikytina, nes tie vaikai, Sąjungos piliečiai, niekada nepersikėlė į kitą valstybę narę ir nebuvo gyvenę niekur kitur, tik savo gimtojoje šalyje, kurios piliečiai jie yra. Teismas, tiesiogiai remdamasis jų, kaip Sąjungos piliečių, statusu pagal SESV 20 straipsnį, nustatė, kad jų tėvams, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, turi būti leidžiama dirbti ir gyventi Belgijoje. Teismas pažymėjo, kad atsisakius tai daryti, „iš minėtų vaikų būtų atimta teisė veiksmingai naudotis su jų, kaip Sąjungos piliečių, statusu susijusiomis pagrindinėmis teisėmis“, nes jie būtų priversti kartu su tėvais išvykti iš Europos Sąjungos teritorijos.

Vis dėlto toks sprendimas buvo priimtas atsižvelgiant į tos konkrečios bylos aplinkybes – jis nebūtų tinkamas visais įmanomais atvejais; pavyzdžiui, nustatyta, kad vaikas, kuris yra Sąjungos pilietis, turi būti teisiškai, finansiškai arba emociškai priklausomas nuo trečiosios šalies piliečio, kuriam atsisakoma suteikti teisę gyventi šalyje, nes kaip tik dėl šio

217 2002 m. liepos 11 d. ETT sprendimo *Mary Carpenter prieš Secretary of State for the Home Department*, C-60/00, Rink. p. I-06279, 36–46 punktai; 1992 m. liepos 17 d. ETT sprendimas *The Queen prieš Immigration Appeal Tribunal ir Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department*, C-370/90, Rink. p. I-04235, dėl galimybės tokias teises turėti ir į savo kilmės šalį grįžantiems ES piliečiams.

218 2011 m. kovo 8 d. ESTT sprendimas *Ruiz Zambrano prieš Office national de l'emploi (ONEM)*, C-34/09, Rink. p. I-01177; 2004 m. spalio 19 d. ETT sprendimo *Kunqian Catherine Zhu ir Man Lavette Chen prieš Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, Rink. p. I-09925, 42–47 punktai.

priklausomumo Sąjungos pilietis būtų priverstas išvykti ne tik iš valstybės narės, kurios pilietis jis yra, bet ir iš visos Europos Sąjungos teritorijos²¹⁹. Šį klausimą ESTT išsamiau išaiškino savo tolesnėje praktikoje.

Pavyzdys. *McCarthy* byloje²²⁰, praėjus dviem mėnesiams po *Ruiz Zambrano* bylos užbaigimo, ESTT priėmė sprendimą dėl atvejo, kai asmuo turėjo dvigubą Jungtinės Karalystės ir Airijos pilietybę. S. McCarthy, gimusi ir visada gyvenusi Jungtinėje Karalystėje, kartu būdama ir Airijos pilietė, paprašė suteikti jai teisę gyventi Jungtinėje Karalystėje kartu su sutuoktiniu – trečiosios šalies piliečiu. Jos prašymas nebuvo patenkintas motyvuojant tuo, kad ji nebuvo „reikalavimus atitinkantis“ asmuo (tokie yra pagal darbo sutartį ar savarankiškai dirbantys arba pakankamai lėšų pragyvenimui turintys asmenys). Teismas šioje byloje patvirtino, kad **Laisvo judėjimo direktyva** tokiu atveju netaikytina, nes S. McCarthy niekada nepasinaudojo savo teisėmis laisvai judėti; Teismas išaiškino, jog vien iš to, kad ji yra ES pilietė, turinti ne vienos, o kelių valstybių narių pilietybę, negalima daryti išvados, kad ji yra pasinaudojusi savo teise laisvai judėti. ESTT taip pat nustatė, jog ji neįgyja teisės, kad Jungtinėje Karalystėje gyventų ir jos sutuoktinis, pagal SESV 20 ir 21 straipsnius, nes atsisakius suteikti tokias teises iš jos nebūtų atimta galimybė veiksmingai naudotis pagrindinėmis teisėmis, siejamomis su jos, kaip ES pilietės, statusu, ir nebūtų varžoma jos teisė laisvai judėti bei gyventi ES valstybių narių teritorijoje.

Pavyzdys. *Dereci* byloje²²¹ netrukus po to, kai buvo priimtas sprendimas *Ruiz Zambrano* byloje, ESTT turėjo galimybę nuspręsti, ar trečiosios šalies piliečiui turi būti leista gyventi ES valstybės narės teritorijoje, kurioje gyvena jo sutuoktinis ir vaikai (visi jie yra ES piliečiai), net jeigu jie niekada nesinaudojo savo teisėmis laisvai judėti ir nėra to trečiosios šalies piliečio išlaikomi. ESTT nusprendė, kad valstybės narės gali atsisakyti išduoti trečiosios šalies piliečiui leidimą gyventi, išskyrus atvejus, kai dėl tokio atsisakymo susijęs ES pilietis netektų galimybių iš tikrųjų naudotis tuo, kas sudaro jam ES piliečio statusu suteikiamų teisių esmę, o ar taip ir atsitiktų, turi įvertinti teismas, pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą. ESTT pateikė gairių, kaip atlikti šį vertinimą, pažymėdamas, kad „vienintelės aplinkybės, kad valstybės narės pilietis dėl ekonominių sumetimų arba norėdamas turėti neišskirtą šeimą

219 2012 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *O. ir S. prieš Maahanmuuttovirasto ir Maahanmuuttovirasto prieš L.*, sujungtos bylos C-356/11 ir C-357/11, 56 punktas.

220 2011 m. gegužės 5 d. ESTT sprendimas *Shirley McCarthy prieš Secretary of State for the Home Department*, C-434/09, Rink. p. I-03375.

221 2011 m. lapkričio 15 d. ESTT sprendimo *Murat Dereci ir kt. prieš Bundesministerium für Inneres*, C-256/11, 68 punktas.

Sąjungos teritorijoje pageidauja, kad jo šeimos nariai, kurie neturi vienos iš valstybių narių pilietybės, gyventų su juo Sąjungos teritorijoje, savaime dar nepakanka nuspręsti, kad, nepripažinus tokios teisės, Sąjungos pilietis būtų priverstas palikti Sąjungos teritoriją“.

Pavyzdys. Byloje *lida prieš Ulmo miestą*²²² buvo nagrinėjamas Japonijos piliečio, persikėlusio gyventi į Vokietiją kartu su vokieta žmona ir nepilnamete dukra, atvejis. Jo žmona ir dukra vėliau persikėlė gyventi į Austriją, o pareiškėjas pasiliko Vokietijoje. Y. lida ir jo žmona nuo 2008 m. nuolat gyveno skyrium, nors ir nenutraukė santuokos. 2008 m. Y. lida paprašė išduoti jam leidimą gyventi šalyje kaip Sąjungos piliečio šeimos nariui, tačiau Vokietijos institucijos jo prašymo nepatenkino. Tokiomis aplinkybėmis ESTT buvo paprašyta nustatyti, ar trečiosios šalies piliečiui gali būti leidžiama gyventi šalyje, iš kurios yra kilę jo šeimos nariai, net jeigu jie iš savo kilmės valstybės narės yra išvykę ir daugiausia gyvena kitoje ES valstybėje narėje. ESTT pažymėjo, kad trečiosios šalies piliečiui, kaip savo teisėmis laisvai judėti pasinaudojusio ES piliečio šeimos nariui, [Direktyva 2004/38/EB](#) gali būti taikoma tik tada, kai jis įsikuria priimančiojoje valstybėje narėje, kurioje apsigyvena jo šeimos nariai ES piliečiai. ESTT taip pat pažymėjo, jog Y. lida dukra negali prašyti, kad jos tėvui būtų suteiktos teisės gyventi šalyje, nes minėtos direktyvos 2 straipsnio 2 dalies d punktas taikomas tik tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiams, išlaikomiems savo vaikų, tačiau netaikomas tais atvejais, kai vaikas yra išlaikomas tėvų.

Nagrinėdamas šią bylą ESTT atsižvelgė ir į SESV 20 bei 21 straipsnius. Tačiau pastaruoju atveju Teismas atmetė prielaidą, kad iš Y. lida situotinės ir dukros galėjo būti iš tikrųjų atimtos esminės su jų, kaip Sąjungos piliečių, statusu susijusios teisės. ESTT taip nusprendė atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjas prašė suteikti jam teisę gyventi kitoje valstybėje narėje, o ne toje, kurioje gyvena jo dukra ir situotinė, ir į tai, kad Y. lida iš esmės galėjo prasitęsti leidimą gyventi šalyje pagal jos nacionalinę teisę ir įgyti ilgalaikio gyventojų statusą pagal [Direktyvą 2003/109/EB](#).

[Laisvo judėjimo direktyvos](#) 2 straipsnio 2 dalyje šeimos nariams priskiriami ir „registruoti partneriai“ su sąlyga, kad tai atitinka nacionalinės teisės nuostatas priimančiojoje ES valstybėje narėje. Neregistruotiems partneriams tam tikromis aplinkybėmis taip pat gali būti suteikiama teisė prisijungti prie piliečio arba ilgalaikiu gyventojų tapusio migranto.

222 2012 m. lapkričio 8 d. ESTT sprendimas *lida prieš Stadt Ulm (Ulmo miestą)*, C-40/11.

Pavyzdys. Byloje *Nyderlandų valstybė prieš Reed*²²³ ETT nusprendė, jog kadangi pagal Nyderlandų teisę nuolatiniais Nyderlandų piliečių partneriams leidžiama kartu su jais gyventi Nyderlanduose, tai tokia pati privilegija turi būti suteikta ir A. Reed, palaikančiai nuolatinius santykius su darbuotoju iš Jungtinės Karalystės, Nyderlanduose besinaudojančiu Sutartyje įtvirtintomis teisėmis. Teismas nusprendė, kad leidimas nesusituokus gyventi kartu su partneriu gali padėti jam geriau integruotis priimančiojoje valstybėje, tai padėtų pasiekti laisvo darbuotojų judėjimo tikslus, o draudimas tai daryti prilygtų diskriminacijai.

Šeimos susijungimo direktyva reglamentuoja trečiųjų šalių piliečių, kurie yra reikalavimus atitinkantys globėjai, sutuoktinių ir nesusituokusių nepilnamečių vaikų padėtį. Direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prašymas leisti šeimai susijungti turi būti pateiktas ir išnagrinėtas tada, kai šeimos narys dar nėra atvykęs į ES valstybės narės, kurioje gyvena jo globėjas, teritoriją. Valstybės narės nuo šios nuostatos gali nukrypti, o EEE šalių piliečių šeimos nariams šis reikalavimas visai netaikomas²²⁴.

Pagal EŽTK Europos Tarybos valstybės narės turi teisę kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją, gyvenimą joje ir išsiuntimą iš jos. Nepaisant to, valstybės narės pagal EŽTK 8 straipsnį privalo gerbti šeimos gyvenimą; bet koks kišimasis į jį turi būti pagrįstas (žr. 5.4.2 skirsnį, kuriame surašyti kriterijai, į kuriuos gali būti svarbu atsižvelgti nagrinėjant tokius atvejus). EŽTT gavo nagrinėti nemažai bylų dėl problemų, kai buvo atsisakyta įsileisti į valstybę narę jos piliečių arba joje įsikūrusių migrantų sutuoktinius ar kitus šeimos narius arba įteisinti jų statusą. Sprendžiant, ar toks valstybės narės atsisakymas yra pagrįstas, vienas svarbiausių klausimų, į kuriuos reikia atsakyti, yra tai, ar nėra kliūčių tai šeimai gyventi užsienyje; su tuo gali būti susijęs ir piliečio išvykimas iš savo valstybės, tačiau jeigu įvertinama, kad tai padaryti nebūtų pernelyg sudėtinga, tai EŽTT paprastai pripažįsta tokį valstybės narės sprendimą proporcingu²²⁵. Šios srities Teismo praktika labai priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių ir faktų (taip pat žr. 5.4 skirsnį, kuriame pateikta daugiau pavyzdžių).

223 1986 m. balandžio 17 d. ETT sprendimo *Nyderlandų valstybė prieš Ann Florence Reed*, C-59/85, Rink. p. I-01283, 28–30 punktai.

224 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimas *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) prieš Belgijos valstybę*, C-459/99, Rink. p. I-6591; 2006 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Europos Bendrijų Komisija prieš Ispanijos Karalystę*, C-503/03, Rink. p. I-1097.

225 EŽTT sprendimo *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d., 68 punktas; EŽTT sprendimo *Bajsultanov prieš Austriją*, Nr. 54131/10, 2012 m. birželio 12 d., 91 punktas; EŽTT sprendimo *Onur prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 27319/07, 2009 m. vasario 17 d., 60–61 punktai.

Pavyzdys. Byloje *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*²²⁶ Teismas nusprendė, kad Nigerijos piliečio žmonai, Norvegijos pilietei, nevertėjo tikėtis, kad jos vyrui bus leista gyventi kartu su ja ir jų vaiku Norvegijoje, nepaisant to, kad jie susituokė tada, kai vyras teisėtai gyveno šioje šalyje. EŽTT ypač atsižvelgė į vyro ryšius jo kilmės šalyje.

Pavyzdys. Byloje *Nuñez prieš Norvegiją*²²⁷ pareiškimą Teismui pateikė moteris, kuri, atvykusi į Norvegiją, pažeidė draudimą grįžti į šią šalį po to, kai joje padarė nusikaltimą (tuo metu jos pavardė buvo kita). Vėliau pareiškėja susituokė su Norvegijos piliečiu ir susilaukė dviejų dukterų. Teismas nusprendė, kad Norvegija, išsiųsdama pareiškėją, pažeistų EŽTK 8 straipsnį.

Teismas yra pritaręs atsakymui įteisinti sutuoktinio užsieniečio statusą iširus santuokai, net jeigu dėl to galėjo būti *de facto* išsiųsti tos šeimos nariai vaikai, turintys priimančiosios valstybės pilietybę (taip pat žr. 5.4.1 skirsnį).

Pavyzdys. Byloje *Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę*²²⁸ buvusioji Europos žmogaus teisių komisija pripažino nepriimtiniu pareiškėjos skundą pagal EŽTK 8 straipsnį dėl jos motinos išsiuntimo į Keniją. Buvo nuspręsta, jog kadangi pareiškėjai tuo metu tebuvo treji metai, ji buvo tokio amžiaus, kad būtų galėjusi persikelti kartu su motina ir prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos. Šiuo atveju nebuvo svarbu tai, kad ji turėjo Jungtinės Karalystės pilietybę. Toks požiūris yra priešingas ESTT sprendimui byloje *Ruiz Zambrano* (žr. pirmesnį pavyzdį šiame skirsnyje).

Tačiau tais atvejais, kai nacionaliniai teismai nusprendžia, kad vaikas turėtų pasilikti gyvenamojoje šalyje, EŽTT gali būti nelinkęs pritarti už imigraciją atsakingų institucijų siūlymui išskirti šeimą.

Pavyzdys. Byloje *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*²²⁹ Teismas nusprendė, kad jeigu nacionaliniai teismai yra aiškiai nustatę, kad dėl vaiko interesų jam būtų geriausia pasilikti Nyderlanduose su šios šalies piliečiu tėvu, tai būtų

226 EŽTT sprendimas *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d.

227 EŽTT sprendimas *Nuñez prieš Norvegiją*, Nr. 55597/09, 2011 m. birželio 28 d.

228 Europos žmogaus teisių komisija, *Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 23938/94, 1995 m. spalio 23 d.; Europos žmogaus teisių komisija, *Jaramillo prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 24865/94, 1995 m. spalio 23 d.

229 EŽTT sprendimas *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*, Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.

neproporcinga atsisakyti įteisinti motinos brazilės, reguliariai bendraujančios su savo dukra, buvimą šioje šalyje.

Būna ir atvejų, kai teisė į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas, gali būti netiesiogiai varžoma net ir tada, kai nėra aiškiai atsisakoma leisti gyventi toje šalyje.

Pavyzdys. Byloje *G.R. prieš Nyderlandus*²³⁰ buvo svarstomos kliūtys, patiriamos dėl nepagrįstai didelių mokesčių už užsieniečio sutuoktinio imigracijos statuso įteisinimą. Teismas nutarė nagrinėdamas šį klausimą remtis EŽTK 13 straipsniu, nes skundas buvo paduotas dėl pareiškėjo nesugebėjimo apskusti atsisakymo išduoti jam leidimą gyventi šalyje, kadangi jo pareiškimas buvo atmestas tik dėl to, kad jis nesumokėjo privalomų mokesčių²³¹.

5.3. Šeimos susijungimas

Šeimos susijungimu vadinami atvejai, kai ES arba Europos Tarybos valstybėje narėje gyvenantis asmuo nori, kad prie jo prisijungtų šeimos nariai, likę kilmės šalyje, kai jis iš jos emigravo.

Pagal ES teisę *Laisvo judėjimo direktyvos* nuostatose dėl Sutartyje įtvirtintomis teisėmis besinaudojančių EEE šalių piliečių šeimos narių neskiriami atvejai, kada siekiama šeimos įteisinimo, o kada jos susijungimo – lemiamą reikšmę turi ryšys, siejantis šeimos narį su jo globėju ES piliečiu.

Dėl šeimos narių, kurie nėra artimiausi šeimos nariai, ESTT neseniai nusprendė, kad ES valstybės narės turi didelę diskreciją pasirinkti, į kokius veiksnius jos atsižvelgia nagrinėdamos *Laisvo judėjimo direktyvos* 3 straipsnio 2 dalyje numatytų asmenų prašymus leisti atvykti į šalį ir joje gyventi. Todėl valstybės narės gali savo teisės aktais nustatyti specialius reikalavimus dėl asmens priklausomumo pobūdžio ir trukmės. Tačiau ESTT taip pat nustatė, kad tokie reikalavimai turi atitikti įprastą su direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje numatytu priklausomumu susijusių sąvokų reikšmę ir kad dėl jų ši nuostata negali tapti neveiksminga²³².

230 EŽTT sprendimas *G.R. prieš Nyderlandus*, Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d.

231 EŽTT sprendimas *Anakomba Yula prieš Belgiją*, Nr. 45413/07, 2009 m. kovo 10 d.

232 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimo *Secretary of State for the Home Department prieš Rahman ir kt.*, C-83/11, 36–40 punktai.

Pagal [Šeimos susijungimo direktyvos](#) 4 straipsnį sutuoktiniai ir nepilnamečiai nesusituokę vaikai turi teisę prisijungti prie globėjo, kuris yra reikalavimus atitinkantis trečiosios šalies pilietis, tačiau ES valstybės narės gali nustatyti sąlygas dėl globėjo privalomų turėti išteklių. Direktyvoje nustatyta, kad kai vaikas yra vyresnis kaip 12 metų ir atvyksta savarankiškai, ne kartu su kitais šeimos nariais, valstybė narė, prieš leisdama atvykti ir gyventi pagal direktyvą, gali patikrinti, ar tas vaikas atitinka integracijos sąlygą pagal jos teisės aktus, galiojusius direktyvos įgyvendinimo dieną. ETT atmetė Europos Parlamento ieškinį, kuriame tvirtinta, kad tokios ribojančios direktyvos nuostatos pažeidžia pagrindines teises. Tačiau Teismas pabrėžė, kad valstybės narės įgyvendindamos direktyvą privalo laikytis reikalavimų²³³.

Pagal [Šeimos susijungimo direktyvos](#) 4 straipsnio 5 dalį ES valstybės narės gali reikalauti, jog globėjas ir jo sutuoktinis būtų sulaukę tam tikro amžiaus (daugiausia iki 21 metų), kad sutuoktinis galėtų prie jo prisijungti. Atrodo, kad kai kurios Europos valstybės naujuose teisės aktuose nustato aukštesnę amžiaus ribą, nuo kurios galima gauti sutuoktinio vizą.

Pagal ES teisę nėra skirtumo, ar šeimos santykiai atsirado prieš tai, kai globėjas apsigyveno valstybės teritorijoje, ar jam jau apsigyvenus²³⁴.

Dėl ES gyvenančių trečiųjų šalių piliečių šeimos narių ES [Šeimos susijungimo direktyvos](#) 2 straipsnio d punkte yra aiškiai nustatyta, jog direktyva taikoma nepriklausomai nuo to, ar šeima buvo sukurta prieš migrantui atvykstant į priimančiąją valstybę, ar jam atvykus, nors kai kurių valstybių narių teisės aktuose šie atvejai aiškiai skiriami. Šis skirtumas taip pat nėra svarbus vertinant trečiųjų šalių piliečius, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai.

Pavyzdys. *Chakroun* byloje²³⁵ ESTT svarstė Nyderlandų teisės aktus, kuriuose skiriamos „šeimos sukūrimo“ ir „šeimos susijungimo“ sąvokos, todėl pagal jas gyvenimą šioje šalyje, įskaitant lėšų poreikius, reglamentuoja skirtingos taisyklės. Šis skirtumas yra paremtas vien tuo, ar šeimos ryšiai atsirado prieš tai, ar po to, kai globėjas atvyko ir apsigyveno priimančiojoje valstybėje. Kadangi šiuo konkrečiu atveju pora susituokė praėjus dvejais metais po globėjo atvykimo į Nyderlandus, tai buvo

233 2006 m. birželio 27 d. ETT sprendimo *Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą*, C-540/03, Rink. p. I-05769, 62–65 punktai.

234 2008 m. liepos 25 d. ETT sprendimas *Metock ir kt. prieš Minister for Justice, Equality, and Law Reform*, C-127/08, Rink. p. I-06241.

235 2010 m. kovo 4 d. ESTT sprendimas *Chakroun prieš Minister van Buitenlandse Zaken*, C-578/08, Rink. p. I-01839.

laikoma šeimos sukūrimu, o ne susijungimu, nepaisant to, kad pora buvo susituokusi jau daugiau kaip 30 metų tada, kai priimtas ginčijamas sprendimas.

Teismas patvirtino, jog teisė, kad prie reikalavimus atitinkančio globėjo pagal [Šeimos susijungimo direktyvą](#) prisijungtų reikalavimus atitinkantys šeimos nariai, kurie yra trečiosios šalies piliečiai, nepriklauso nuo to, ar tie šeimos ryšiai atsirado prieš globėjui atvykstant, ar jau atvykus į priimančiąją šalį. Teismas atsižvelgė į tai, kad ES teisėje tokie atvejai neskiriami (direktyvos 2 straipsnio d punktas ir 6 konstatuojamoji dalis, ES pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnis), ir kad negalima panaikinti šios direktyvos nuostatų veiksmingumo.

Laisvo judėjimo direktyvoje ir iki jos priėmimo galiojusiame [Reglamente \(EEB\) Nr. 1612/68](#) yra aiškiai nustatyta EEE šalių piliečių sutuoktinių teisė gyventi kartu; be to, savo teisėmis laisvai judėti besinaudojantiems EEE šalių piliečiams turi būti suteiktos ir tokios pačios „socialinės ir mokestinės lengvatos“, kokios taikomos juos priimančiųjų valstybių piliečiams, įskaitant teisę pasinaudoti bet kokiomis taisyklėmis dėl imigracijos, kurios taikomos direktyvoje aiškiai nenumatytais atvejais²³⁶.

Pagal EŽTK Teismas išnagrinėjo kelias bylas dėl atsisakymo išduoti vizas kilmės šalyje likusiems sutuoktiniams, vaikams ar senyvo amžiaus giminaičiams, su kuriais pareiškimą Teismui pateikęs asmuo anksčiau gyveno užsienyje kaip viena šeima.

Tais atvejais, kai kilmės šalyje yra pasilikęs asmens sutuoktinis, bylose dėl šeimos susijungimo tinka remtis daugeliu tų pačių argumentų, kuriais Europos Tarybos valstybės narės remiasi bylose dėl šeimos įteisinimo (ir kuriems pritaria EŽTT). Europos Tarybos valstybėse narėse gyvenantiems asmenims susituokus su užsienyje gyvenančiais partneriais, jiems gali tekti persikelti gyventi į užsienį, nebent jie galėtų įrodyti, kad negali to padaryti dėl rimtų kliūčių, ypač tuo atveju, jeigu juos derėjo prieš tai informuoti apie imigraciją ribojančias taisykles. Valstybės narės neprivalo tenkinti susituokusių porų noro gyventi konkrečioje šalyje ar leisti joje įsikurti sutuoktiniui užsieniečiui, tačiau jeigu valstybė narė nusprendžia savo teisės aktais kai kurių kategorijų imigrantams suteikti teisę, kad prie jų galėtų prisijungti sutuoktiniai, ji privalo tai daryti taip, kad neprieštarautų EŽTK 14 straipsnyje įtvirtintam nediskriminavimo principui²³⁷.

236 ELPa teismo 2011 m. liepos 26 d. sprendimo *Clauder* byloje, E-4/11, 44 punktas.

237 EŽTT sprendimo *Hode ir Abdi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 22341/09, 2012 m. lapkričio 6 d., 43-55 punktai.

Migruojant yra gana įprasta palikti vaikus kilmės šalyje – tėvai migrantai, siekdami įsikurti priimančiojoje valstybėje, savo vaikus palieka namuose, dažnai prižiūrimus senelių ar kitų giminaičių, iki tol, kol teisiškai, socialiai ir ekonomiškai įsitvirtins naujojoje šalyje ir jų padėtis taps pakankamai užtikrinta, kad jie galėtų pasiimti vaikus pas save. EŽTT požiūris į tokias bylas labai priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių.

Pavyzdys. Byloje *Gül prieš Šveicariją*²³⁸ buvo nagrinėjamas atvejis, kai mergaitė buvo palikta Turkijoje giminaičių globai po to, kai jos tėvas, o vėliau ir motina emigravo į Šveicariją. Motinai patyrus sunkių sužalojimų dėl nudegimo, jai buvo leista gyventi Šveicarijoje dėl humanitarinių priežasčių, nes šios šalies institucijos tuo metu manė, kad jai grįžti į Turkiją būtų pavojinga dėl jos fizinės sveikatos būklės. Todėl buvo pasiūlyta kartu su ja leisti gyventi ir jos vyrui. Sutuoktiniai prašė, kad būtų leista atvykti ir jų vaikui, likusiam Turkijoje, tačiau nors abu tėvai teisėtai gyveno Šveicarijoje, jie dėl savo statuso neturėjo teisės į šeimos susijungimą. Apsvarstęs konkrečius šios bylos klausimus ir aplinkybes, EŽTT nustatė, jog nebuvo rimtos priežasties, dėl kurios visa šeima nebūtų galėjusi grįžti į Turkiją, nes tuo metu atrodė, kad motinos sveikatos būklė stabilizavosi. Todėl Teismas nusprendė, kad atsisaky-mas leisti vaikui prisijungti prie savo tėvų EŽTK 8 straipsnio nepažeidė.

Pavyzdys. Byloje *Sen prieš Nyderlandus*²³⁹ buvo nagrinėjamas atvejis, kai tėvams atvykus į Nyderlandus, Turkijoje liko jų vyriausioji dukra. Teismas nusprendė, jog tėvų sprendimo palikti dukrą kilmės šalyje negalima laikyti negrįžtamu, kad ji dėl jo turėtų likti atskirta nuo šeimos. Nyderlandų institucijų atsisakymas leisti jai prisijungti prie savo tėvų Nyderlanduose tomis konkrečiomis aplinkybėmis buvo pripažintas EŽTK 8 straipsnio pažeidimu.

Pavyzdys. Byloje *Osman prieš Daniją*²⁴⁰ Teismas nagrinėjo atvejį, kai iš Somalio kilusią paauglę mokinę, ilgą laiką su šeima teisėtai gyvenusią Danijoje, iš šios šalies pasiėmė jos tėvas, kad ji galėtų nuolat rūpintis savo senyvo amžiaus senele pagėgėlių stovykloje Kenijoje. Kai po dvejų metų ji paprašė vėl suteikti leidimą gyventi Danijoje, kad galėtų grįžti į savo šeimą, Danijos institucijos jos prašymą atmetė. Teismas nusprendė, kad taip buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis.

238 EŽTT sprendimas *Gül prieš Šveicariją*, Nr. 23218/94, 1996 m. vasario 19 d.

239 EŽTT sprendimas *Sen prieš Nyderlandus*, Nr. 31465/96, 2001 m. gruodžio 21 d.

240 EŽTT sprendimas *Osman prieš Daniją*, Nr. 38058/09, 2011 m. birželio 14 d.

Europos socialinės chartijos 19 straipsnio 6 dalyje garantuojama teisė šeimai susijungti. Europos socialinių teisių komitetas yra priėmęs tokias nuostatas dėl šeimos susijungimo sąlygų ir apribojimų:

- a) sveikatos sumetimais neleisti šeimai susijungti galima tik dėl konkrečių ligų, kurios yra tokios sunkios, kad keltų grėsmę visuomenės sveikatai²⁴¹;
- b) reikalavimas turėti tinkamą būstą neturėtų būti toks griežtas, kad šeima visai negalėtų susijungti²⁴²;
- c) reikalavimas, jog darbuotojai migrantai turi gyventi šalyje ilgiau kaip metus, kad prie jų galėtų prisijungti šeimos nariai, yra per griežtas, todėl pažeidžia Europos socialinę chartiją;
- d) darbuotojams migrantams, gaunantiems pakankamai pajamų, kad pajėgtų išlaikyti savo šeimos narius, neturėtų būti automatiškai atimama teisė susijungti su šeima vien dėl tokių pajamų pobūdžio, jeigu jie tas išmokas gauna teisėtai;
- e) reikalavimas testais patikrinti darbuotojo migranto šeimos narių kalbos mokėjimą ir (arba) integraciją, kad jiems būtų leidžiama atvykti į šalį, arba reikalavimas atlikti (ir išlaikyti) šiuos testus jau atvykus į šalį, kad jiems būtų leista joje pasilikti, yra apribojimas, galintis iš esmės paneigti 19 straipsnio 6 dalyje nustatytą įsipareigojimą, todėl prieštaraujantis Europos socialinei chartijai²⁴³.

5.4. Šeimos išsaugojimas – apsauga nuo išsiuntimo

Yra daugybė atvejų, kai trečiosios šalies piliečio sutuoktiniui ar kuriam nors iš jo tėvų greisia išsiuntimas arba jie išsiunčiami tokiomis aplinkybėmis, kai tai gali turėti rimtų padarinių visos šeimos gyvenimui. Tokie atvejai neretai atitinka šiuos du scenarijus (kurie gali ir būti ir vienas su kitu susiję):

241 Žr. ESTK išvadų XVIII-1 (skirtų Turkijai) dėl chartijos 1, 12, 13, 16 ir 19 straipsnių (1998) 19 straipsnį „Šeimos susijungimo sąlygos“.

242 Žr. ESTK 2011 m. išvadų (skirtų Belgijai) dėl pataisytos chartijos 7, 8, 16, 17 ir 19 straipsnių (2012 m. sausio mėn.) 19 straipsnio 6 dalį.

243 Šie principai neseniai patvirtinti ESTK 2011 m. išvadų bendrame įvade (2012 m. sausio mėn.) nustatytame 19 straipsnio 6 dalies aiškinime.

- a) nutrūkus santykiams, dėl kurių buvo išduotas leidimas gyventi šalyje, pora ėmė gyventi atskirai arba išsiuokė – dažnai tokia pora turi vaikus, kurie turi teises bendrauti su abiem tėvais;
- b) įsakymas išsiųsti trečiosios šalies piliečio šeimos narį priimamas dėl jo padaryto nusikaltimo – šiuo atveju svarbu atsakyti į klausimą, ar išsiuntimas nebūtų neproporcingas, atsižvelgiant į jo teisę į šeimos gyvenimą.

Taip pat institucijos gali paprasčiausiai nuspręsti, kad šeimos narys nebeatitinka reikalavimų, kuriais remiantis jam pirmiau leista gyventi šalyje. Tokiais atvejais būtina iš esmės įvertinti to asmens padėtį.

Pavyzdys. ESTT nagrinėtoje *Pehlivan* byloje²⁴⁴ Turkijos pilietė, kuri Nyderlanduose prisijungė prie savo tėvų, galėjo pagrįstai gauti teisę gyventi priimančiojoje ES valstybėje narėje, nors susituokė dar nepraėjus trejų metų laikotarpiui, nustatytam Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmojoje pastraipoje. Šis trejų metų laikotarpis – tai pirmieji treji gyvenimo šalyje metai, per kuriuos asmuo dar negali įsidarbinti, o ES valstybė narė tuo laikotarpiu gali jam taikyti įvairias sąlygas. Pareškimą Teismui pateikusi moteris per tą laikotarpį gyveno kartu su savo tėvais, dėl kurių ji ir buvo įleista į Nyderlandus, kad šeima galėtų susijungti.

5.4.1. Šeimos ryšio nutrūkimas

Tais atvejais, kai trečiosios šalies pilietis dar nėra savarankiškai gavęs leidimo gyventi šalyje, nutrūkus šeimos ryšiams, dėl kurių jam ir buvo leista joje gyventi, toks buvęs partneris iš užsienio gali netekti teisės toliau gyventi toje šalyje.

Pagal ES teisę šeimos ryšiu pagrįstas trečiosios šalies piliečio gyvenimas šalyje, net ir atsiskyrus nuo savo sutuoktinio, tebėra teisėtas iki tol, kol teisiškai nutraukiama santuoka, suteikusi jam teisę gyventi toje šalyje (pagal *Laisvo judėjimo direktyvą*)²⁴⁵. Vien šeimos ryšio nutrūkimas nėra pakankama priežastis atimti teisę gyventi šalyje.

Laisvo judėjimo direktyvos 13 straipsnyje nustatyta, kad šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai, net ir nutraukus arba panaikinus santuoką, nepraranda teisės gyventi šalyje, jeigu ta santuoka truko trejus metus, iš jų vienus metus priimančiojoje valstybėje, arba jeigu

244 2011 m. birželio 16 d. ESTT sprendimas *Fatma Pehlivan prieš Staatssecretaris van Justitie*, C-484/07, Rink. p. I-05203.

245 1985 m. vasario 13 d. ETT sprendimas *Aissatou Diatta prieš Land Berlin*, C-267/83, Rink. p. I-00567.

sutuoktiniai kartu susilaukė vaikų, kuriais turi rūpintis. Laisvo judėjimo direktyvoje yra speciali nuostata, kad gyventojų statuso neprarastų trečiųjų šalių pilietės – smurto šeimoje aukos, kai partneris yra EEE šalies pilietis (13 straipsnio 2 dalies c punktas).

Šeimos susijungimo direktyvoje taip pat numatyta, kad užsieniečiai partneriai gali gauti leidimą gyventi šalyje tais atvejais, kai šeimos ryšys su globėju nutrūksta dėl jo mirties, santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium (separacijos). Atskirą leidimą gyventi šalyje reikia gauti tik po penkerių gyvenimo joje metų (15 straipsnis). Pagal direktyvos 15 straipsnio 3 dalį ES valstybės narės turėtų savo nuostatomis užtikrinti, kad atskiras leidimas gyventi šalyje būtų suteiktas, jeigu po santuokos nutraukimo ar separacijos susiklosto itin sunkios aplinkybės. Šia nuostata, kaip ir **Laisvo judėjimo direktyvos** 13 straipsnio 2 dalies c punktu, siekiama atsižvelgti į smurto šeimoje atvejus, nors valstybės narės turi diskreciją nuspręsti, kokias nuostatas priimti.

Pagal EŽTK EŽTT sprendžia, ar trečiosios šalies piliečiui turėtų būti leista pasilikti šalyje dėl šeimos gyvenimo arba poreikio bendrauti su savo vaikais; tai skiriasi nuo daugelio valstybių narių nacionalinės teisės nuostatų, pagal kurias, nutrūkus šeimos ryšiui, teisių gyventi šalyje gali netekti buvę sutuoktiniai arba vaikų tėvai – trečiųjų šalių piliečiai. Dažnai Teismas nemato priežasties, kodėl nebūtų galima toliau bendrauti su artimaisiais per apsilankymus²⁴⁶, tačiau, jo manymu, kai kuriais atvejais gali reikėti leisti trečiosios šalies piliečiui pasilikti šalyje.

Pavyzdys. Byloje *Berrehab prieš Nyderlandus*²⁴⁷ Teismas nusprendė, kad pagal EŽTK 8 straipsnį iš Nyderlandų nebuvo galima išsiųsti tėvo, kuris, nors santuoka buvo nutraukta, toliau bendravo su savo vaiku keturis kartus per savaitę.

5.4.2. Apkaltinamieji nuosprendžiai bylose

ES valstybė narė gali norėti išsiųsti joje teisėtai gyvenantį trečiosios šalies pilietį dėl jo padaryto nusikaltimo.

Pagal ES teisę **Laisvo judėjimo direktyvos** 27–33 straipsniuose reikalavimus atitinkantiems šeimos nariams suteikiama tokia pati (išvestinė) sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo kaip ir patiems EEE šalių piliečiams; pavyzdžiui, bet koks mėginimas apriboti ES piliečių ir jų šeimos narių laisvę judėti ir apsigyventi ten, kur nori, dėl valstybinės politikos

246 EŽTT sprendimas *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*, Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.

247 EŽTT sprendimas *Berrehab prieš Nyderlandus*, Nr. 10730/84, 1988 m. birželio 21 d.

ir visuomenės saugumo priežasčių turi būti pagrįstas tuo, kad tokio asmens elgesys kelia tikrą ir pakankamai rimtą pavojų, o vien tik anksčiau priimti apkaltinamieji nuosprendžiai nėra pakankama priežastis imtis tokių priemonių.

Pagal šios direktyvos 28 straipsnio 3 dalies b punktą nepilnamečiai vaikai gali būti išsiunčiami iš šalies tik dėl būtinų valstybės saugumo priežasčių, nebent išsiuntimas labiausiai atitiktų vaiko interesus.

Panaši apsauga suteikiama Turkijos piliečių šeimos nariams, nepaisant jų pilietybės, įgijusiems nuolatinio gyventojų statusą²⁴⁸.

Šeimos susijungimo direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje valstybėms narėms leidžiama panaikinti arba atsisakyti atnaujinti šeimos nario leidimą gyventi šalyje dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių. Priimdama tokį sprendimą valstybė narė privalo apsvarstyti šeimos nario padaryto nusikaltimo valstybinei politikai ar visuomenės saugumui sunkumą ar rūšį arba tokio asmens keliamus pavojus.

Pagal EŽTK Teismas pirmiausiai sprendžia, ar galima pagrįstai tikėtis, kad nusikaltimą padariusio asmens šeima išvyks į užsienį kartu su juo, o jei ne, tai ar jo išsiuntimą dėl nusikalstamo elgesio vis tiek galima pateisinti, kai yra aišku, kad jis būtų visiškai atskirtas nuo šeimos. Tokiais atvejais EŽTT sprendimas labai priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių. Ar įsakymas išsiųsti asmenį yra proporcingas, EŽTT vertina pagal įvairius, be kita ko, šiuos kriterijus:

- kokio pobūdžio ir ar sunkų nusikaltimą pareiškimą Teismui pateikęs asmuo padarė šalyje, iš kurios norima jį išsiųsti;
- kiek laiko pareiškėjas gyveno toje šalyje, iš kurios ketinama jį išsiųsti;
- kiek laiko praėjo nuo nusikaltimo ir kaip per tą laiką elgėsi pareiškėjas;
- kokios šalies pilietybę turi pareiškėjas ir susiję jo šeimos nariai;
- kiek tvirti yra jo socialiniai, kultūriniai ir šeimos ryšiai su priimančiąja šalimi ir ta šalimi, į kurią norima jį išsiųsti;

248 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Natthaya Dülger prieš Wetteraukreis*, C-451/11.

- susijusių vaikų interesai ir gerovė, ypač tai, ar jie patirtų sunkumų, jei tektų kartu su pareiškėju išvykti iš šalies, iš kurios norima jį išsiųsti²⁴⁹.

Pavyzdys. Bylą *A. A. prieš Jungtinę Karalystę*²⁵⁰ iškėlė Nigerijos pilietis, kuris vaikystėje atvyko į Jungtinę Karalystę, kad prisijungtų prie savo motinos ir seserų, ir gavo leidimą nuolat gyventi šioje šalyje. Dar mokydamasis mokykloje jis padarė sunkų nusikaltimą ir atliko bausmę. Vėliau jis pavyzdingai atliko reabilitaciją, nepadarė daugiau jokių nusikaltimų, įgijo išsilavinimą universitete ir gavo nuolatinį darbą. Visa tai jis padarė prieš tai, kai buvo nuspręsta jį išsiųsti iš šalies dėl paauglystėje padaryto nusikaltimo. EŽTT atsižvelgė į ankstesnį pareiškimą Teismui pateikęs asmens teistumą, taip pat į pavyzdingą jo reabilitaciją ir pabrėžė, kad svarbu yra ir tai, kiek laiko praėjo nuo padaryto nusikaltimo, ir pareiškėjo elgesys per tą laikotarpį. Teismas padarė išvadą, kad toms konkrečiomis aplinkybėmis išsiuntus pareiškėją būtų pažeistas EŽTK 8 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Antwi ir kt. prieš Norvegiją*²⁵¹ pareiškimą Teismui pateikė Ganos pilietis ir jo žmona bei dukra – Norvegijos pilietės. EŽTT nusprendė, kad institucijų sprendimas išsiųsti H. Antwi ir penkeriems metams uždrausti jam grįžti į Norvegiją nustačius, kad jis naudojosi padirbtu pasu, EŽTK 8 straipsnio nepažeidė. Teismas nusprendė, jog kadangi abu vaiko tėvai buvo gimę ir užaugę Ganoje (H. Antwi žmona išvyko iš šios šalies, kai jai buvo 17 metų) ir tris kartus lankėsi šioje šalyje kartu su dukra, nebuvo neįveikiamų kliūčių, dėl kurių jie negalėtų visi kartu persikelti į Ganą arba mažų mažiausiai reguliariai bendrauti.

Pavyzdys. Byloje *Amrollahi prieš Daniją*²⁵² pareiškimą Teismui pateikė Irano pilietis, nuolat gyvenantis Danijoje. Jis turėjo du vaikus su savo partnere Danijos piliete, be to, Danijoje gyveno dar vienas jo vaikas iš ankstesnių santykių. Po to, kai jis buvo paleistas iš kalėjimo atlikęs bausmę už prekybą narkotikais, valdžios institucijos norėjo jį išsiųsti į Iraną. EŽTT nusprendė, kad taip būtų pažeistas EŽTK 8 straipsnis, nes išsiuntus pareiškėją iš Danijos, kaip siūloma, be teisės sugrįžti, būtų išskirta šeima. Jie iš tiesų nebūtų galėję toliau kartu gyventi kaip šeima išvykę iš Danijos, nes

249 EŽTT sprendimas *Boultif prieš Šveicariją*, Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.; EŽTT sprendimas *Üner prieš Nyderlandus* (Didžioji kolegija), Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d.; EŽTT sprendimo *Balogun prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 60286/09, 2012 m. balandžio 10 d., 43–53 punktai.

250 EŽTT sprendimas *A.A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.

251 EŽTT sprendimas *Antwi ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 26940/10, 2012 m. vasario 14 d.

252 EŽTT sprendimas *Amrollahi prieš Daniją*, Nr. 56811/00, 2002 m. liepos 11 d.

pareiškėjo žmona niekada nebuvo lankiusis Irane, nemokėjo persų kalbos ir nebuvo musulmonė. Vienintelis jos ryšys su šia šalimi buvo santuoka su iraniečiu²⁵³.

Pavyzdys. Byloje *Hasanbasic prieš Šveicariją*²⁵⁴ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo kelis kartus teistas už nesunkius nusikaltimus, tačiau atrodė, kad jį išsiųsti buvo nuspręsta daugiausia ne dėl teistumo, o dėl to, kad jis turėjo didelių skolų, taip pat jam ir jo šeimai buvo mokamos nemažos socialinės pašalpos. Remdamasis minėtais kriterijais EŽTT pareiškė, jog konvencijoje yra aiškiai nustatyta, kad dėl ekonominės šalies gerovės galima pagrįstai apriboti teisę į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas. Todėl Šveicarijos institucijos pagrįstai atsižvelgė į pareiškėjo skolas ir jo šeimos priklausomybę nuo socialinės paramos tiek, kiek tokia priklausomybė kenkė ekonominei šalies gerovei. Tačiau tai buvo vienas iš kelių veiksnių, į kuriuos atsižvelgė EŽTT, galiausiai nusprendęs, kad šiuo atveju išsiuntimas iš šalies būtų EŽTK 8 straipsnio pažeidimas, turint omenyje, kad pareiškėjai jau ilgą laiką gyveno Šveicarijoje ir buvo integravęsi į jos visuomenę.

253 Žr. daugiau panašių sprendimų kitose bylose: EŽTT sprendimas *Beldjoudi prieš Prancūziją*, Nr. 12083/86, 1992 m. kovo 26 d.; EŽTT sprendimas *Boultif prieš Šveicariją*, Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.; EŽTT sprendimas *Udeh prieš Šveicariją*, Nr. 12020/09, 2013 m. balandžio 16 d.

254 EŽTT sprendimas *Hasanbasic prieš Šveicariją*, Nr. 52166/09, 2013 m. birželio 11 d.

Svarbiausios nuostatos

- ES teisė nereguliuoja ES piliečių, nesinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimų susijungimo. Kai kuriose ES valstybėse narėse ES piliečiai, besinaudojantys savo teisėmis laisvai judėti, turi kur kas daugiau teisių į šeimos susijungimą negu tų valstybių piliečiai (žr. šio skyriaus įvadą).
- **Laisvo judėjimo direktyva** taikoma reikalavimus atitinkantiems EEE šalių piliečių šeimoms nariams, taip pat ES piliečių šeimoms nariams su sąlyga, kad tie ES piliečiai naudojasi savo teisėmis laisvai judėti; pačių šeimoms narių pilietybė nėra svarbi. Pagal šią direktyvą reikalavimus atitinkantiems šeimoms nariams suteikiama tokia pati (išvestinė) sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo kaip ir patiems EEE šalių piliečiams (žr. 5.2 skirsinį).
- Trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimų susijungimą reguliuoja **Šeimoms susijungimo direktyva**. Pagal ją iš esmės yra privaloma, kad šeimos narys, kuriam prašoma leisti prisijungti prie šeimos, dar nebūtų atvykęs į priimančiąją šalį, nors valstybės narės nuo šios nuostatos gali nukrypti (žr. 5.2 skirsinį).
- Kai siekiama šeimoms susijungimo, pagal ES teisę nėra skirtumo, ar šeimos santykiai atsirado prieš tai, kai globėjas apsigyveno valstybės teritorijoje, ar jam jau apsigyvenus (žr. 5.3 skirsinį).
- EŽTK yra nustatyti kriterijai, pagal kuriuos reikia įvertinti sprendimo išsiųsti proporcingumą, paisant teisės į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas, kaip garantuoja EŽTK 8 straipsnis. EŽTT požiūris į šeimos narių išsiuntimą arba šeimos susijungimą priklauso nuo konkrečių faktinių bylos aplinkybių (žr. 5.2 skirsinį ir (arba) 5.4.1 skirsinį).
- Teisė į šeimos susijungimą yra nustatyta Europos socialinėje chartijoje, o Europos socialinių teisių komitetas savo praktikoje yra apibūdinęs galimas tokio susijungimo sąlygas ir apribojimus (žr. 5.3 skirsinį).
- Pagal EŽTK gali būti nepriimtina nustatyti bendrą draudimą tuoktis vien dėl asmens imigracijos statuso (žr. 5.1 skirsinį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo [245 psl.](#) pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite [223 psl.](#) skyriuje „Papildoma literatūra“.

6

Sulaikymas ir judėjimo laisvės apribojimai

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 2 straipsnio h punktas	Sąvokų apibrėžtys: sulaikymas ar judėjimo laisvės apribojimas	EŽTK 5 straipsnis (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę) EŽTK ketvirtąjį protokolą 2 straipsnis (judėjimo laisvė)
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnio 1 dalis Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 8 straipsnio 2 dalis	Alternatyvios sulaikymui priemonės	EŽTT sprendimas <i>Mikolenko prieš Estiją</i> , 2010 m. (būtinai alternatyvių sulaikymui priemonių įvertinimas)
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnio 1 dalis Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 8 straipsnis	Teisės į laisvę išimtis (išsamus sąrašas)	EŽTK 5 straipsnio 1 dalies a–f punktai (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę)
Šengeno sienų kodeksas, 13 straipsnis (atsisakymas leisti atvykti)	<i>Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį</i>	EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę) pirmoji dalis EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i> , 2008 m. ir <i>Suso Musa prieš Maltą</i> , 2013 m. (dėl asmenų, dar negavusių valstybės leidimo atvykti)

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnis</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>El Dridi</i> byloje C-61/11 ir 2011 m. sprendimas <i>Achughbaban</i> byloje C-329/11 (koks yra santykis tarp sulaikymo prieš išsiunčiant ir baudžiamojo kalinimo)</p>	<p><i>Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei</i></p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę) antroji dalis</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 20 straipsnis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 8 straipsnio 3 dalis</p>	<p>Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka</p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Nowak prieš Ukrainą</i>, 2011 m. (procesinės garantijos)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnis ir 3 straipsnio 7 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 8 straipsnio 2 dalis</p>	<p>Būtinumas ir proporcingumas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Rusu prieš Austriją</i>, 2008 m. (nepakankamai pagrįstas ir savavališkas sulaikymas)</p>
	<p>Institucijų savivalė</p>	
	<p><i>Sąžiningumas</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Longa Yonkeu prieš Latviją</i>, 2011 m. (pakrantės apsaugos pareigūnai nuslėpė informaciją apie gautą prieglobsčio prašymą)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnio 1 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 9 straipsnio 1 dalis</p>	<p><i>Deramas kruopštumas</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Singh prieš Čekiją</i>, 2005 m. (asmenys buvo dvejiems su puse metų sulaikyti rengiantis juos išsiųsti)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnis</p> <p>ETT 2009 m. sprendimas <i>Kadzoev</i> byloje C-357/09</p>	<p><i>Realii išsiuntimo tikimybė</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Mikolenko prieš Estiją</i>, 2010 m. (dėl asmens sulaikymo nesant realios tikimybės, kad jis bus išsiųstas)</p>
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnio 5 ir 6 dalys</p> <p>ETT 2009 m. sprendimas <i>Kadzoev</i> byloje C-357/09</p>	<p><i>Ilgiausia sulaikymo trukmė</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Auad prieš Bulgariją</i>, 2011 m. (pagrįstos sulaikymo trukmės vertinimas atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>Gražinimo direktyva (2008/115/EB), 3 straipsnio 9 dalis, 16 straipsnio 3 dalis ir 17 straipsnis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 11 straipsnis</p> <p>Direktyva dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/ES), 11 straipsnis</p>	<p>Specialių poreikių turinčių asmenų sulaikymas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją</i>, 2006 m. (dėl nelydimos nepilnametės)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją</i>, 2007 m. (dėl sulaikytų vaikų laikymo netinkamose patalpose)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i>, 2010 m. (dėl prekybos žmonėmis aukos)</p>
	<p>Procesinės garantijos</p>	
<p>Gražinimo direktyva (2008/115/EB), 15 straipsnio 2 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 9 straipsnio 2 dalis</p>	<p><i>Teisė žinoti priežastis</i></p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 2 dalis (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i>, 2008 m. (nustatyta, kad atidėjimas dviem dienoms yra per ilgas)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)</p> <p>Gražinimo direktyva (2008/115/EB), 13 straipsnio 4 dalis ir 15 straipsnio 3 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 9 straipsnio 3 dalis</p>	<p><i>Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas</i></p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 4 dalis (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją</i>, 2009 m. (nėra peržiūros procedūros)</p>
<p>Gražinimo direktyva (2008/115/EB), 16 ir 17 straipsniai</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 10 straipsnis</p>	<p>Sulaikymo sąlygos arba tvarka</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>S.D. prieš Graikiją</i>, 2009 m. (sulaikymo sąlygos)</p>
	<p>Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą</p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 5 dalis (teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę)</p>

Įvadas

Sulaikymas – tai išimtis iš pagrindinės teisės į laisvę, todėl kartu su laisvės atėmimu yra privaloma imtis svarbių apsaugos priemonių įstatymų nustatyta tvarka ir negalima

savavaliauti²⁵⁵. Grąžinamus prieglobsčio prašytojus ir migrantus galima sulaikyti tik kraštutiniu atveju, tik tada, kai nėra kitos išeities. Nepaisant šių principų, Europoje sulaikoma daug žmonių jiems atvykus arba per grąžinimo procesus siekiant, kad jie nepasislėptų. Su asmenimis, iš kurių atimama laisvė, turi būti elgiamasi humaniškai, nežeminant jų orumo.

Tarptautinė laisvė riboja galimybes sulaikyti prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius. Pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 31 straipsnį nuobaudos už neteisėtą įvažiavimą ar neteisėtą buvimą valstybėje neturi būti skiriamos „pabėgėliams, kurie, atvykę iš teritorijos, kur jų gyvybei ar laisvei grėsė [...] pavojus, įvažiuoja į šių valstybių teritoriją arba yra joje be leidimo, jeigu jie patys nedelsdami prisistato valdžios institucijoms ir išsamiai paaiškina savo neteisėtą įvažiavimą ar buvimą²⁵⁶“.

EŽTK išvardytos visos priežastys, dėl kurių galima sulaikyti žmones; viena iš jų – kad asmuo negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį arba kad būtų lengviau jį išsiųsti. Pagrindinis principas pagal ES teisę yra tai, kad tarptautinės apsaugos prašytojus ir grąžinamus asmenis leidžiama sulaikyti tik tada, kai tai yra būtina. Kad asmenys nebūtų sulaikomi savavališkai, privaloma laikytis tam tikrų papildomų reikalavimų, pavyzdžiui, visada pranešti apie sulaikymo priežastis ir leisti sulaikytajam asmeniui skubos tvarka prašyti teismo peržiūrėti jo padėtį.

6.1. Laisvės atėmimas ar judėjimo laisvės apribojimas?

Pagal ES teisę Priėmimo sąlygų direktyvoje (2013/33/ES) „sulaikymas“ – tai padėtis, „kai [ES] valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta“ (2 straipsnio h punktas). Grąžinimo direktyvoje (2008/115/EB) sulaikymo sąvoka neapibrėžta.

EŽTK 5 straipsnis reglamentuoja su laisvės atėmimu susijusius dalykus, o EŽTK ketvirtąjo protokolo 2 straipsnis – judėjimo laisvės apribojimus. Nors yra pateikta keletas aiškių

255 Daugiau apie laisvės atėmimą per grąžinimo procesus valstybėse skaitykite FRA leidinyje (2010a).

256 UNHCR (2012) *Gairės dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymui taikytinų kriterijų bei standartų ir alternatyvių sulaikymui priemonių*; Europos Taryba, Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (2008–2009 m.), *20 Years of Combating Torture: 19th General Report* („Dvidešimt kovos su kankinimu metų: 19-oji bendroji ataskaita“), 2008 m. rugpjūčio 1–2009 m. liepos 31 d.

sulaikymo pavyzdžių (pavyzdžiui, uždarymas kameroje), kitus atvejus apibūdinti gali būti sunkiau – tai gali būti ne laisvės atėmimas, o judėjimo laisvės apribojimas.

Svarstydamas, ar asmeniui konkrečiu atveju turi būti taikoma apsauga pagal EŽTK 5 straipsnį, ar pagal jos ketvirtąjį protokolą 2 straipsnį, EŽTT nusprendė, kad jo asmeninę padėtį reikia vertinti atsižvelgiant į įvairius kriterijus, pavyzdžiui, kokios rūšies priemonė jam taikoma, kokia jos trukmė ar poveikis, kaip ji įgyvendinama²⁵⁷. Laisvės atėmimas nuo judėjimo laisvės apribojimo skiriasi ne pobūdžiu ar esme, o intensyvumu²⁵⁸. Vertinimas priklauso nuo konkrečių bylos faktų.

Ar taikoma priemonė yra laisvės atėmimas, negalima nustatyti remiantis koku nors vienu svarbiu veiksniu – tai nustatant būtina kartu apsvarstyti visas aplinkybes. Net jeigu asmens laisvė suvaržoma trumpam, pavyzdžiui, kelioms valandoms, tai dar nereiškia, kad tokia padėtis bus pripažinta judėjimo laisvės apribojimu, o ne laisvės atėmimu, ypač jeigu yra ir daugiau veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti, pavyzdžiui, ar tas asmuo laikomas uždaroje patalpoje, ar prieš jį panaudota prievarta²⁵⁹, ar jis dėl tokios būklės patyrė kokį nors konkretų poveikį, įskaitant bet kokį fizinį nepatogumą ar psichologinį skausmą²⁶⁰.

Atsakymas į klausimą, ar iš asmens buvo atimta laisvė, nepriklauso nuo to, ar tas asmuo sulaikytas dėl kokių nors pagrindinių visuomenės interesų, pavyzdžiui, siekiant apsaugoti visuomenę arba stengiantis suteikti jai apsaugą, medicinos pagalbą ar priežiūrą, kad būtų išvengta to asmens keliamos grėsmės arba rizikos. Tokie ketinimai gali būti svarbūs vertinant sulaikymo pagrįstumą pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies a–f punktus²⁶¹, tačiau kiekvienu atveju 5 straipsnio 1 dalį būtina aiškinti taip, kad būtų atsižvelgiama į konkrečias tokių priemonių taikymo aplinkybes. Reikėtų pripažinti ir policijos atsakomybę bei įgaliojimus palaikyti tvarką ir saugoti visuomenę, nes policijos pajėgos privalo tai daryti tiek pagal nacionalinės teisės normas, tiek pagal EŽTK²⁶².

257 EŽTT sprendimo *Austin ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 39692/09, 40713/09 ir 41008/09, 2012 m. kovo 15 d., 57 punktas.

258 EŽTT sprendimo *Guzzardi prieš Italiją*, Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d., 93 punktas.

259 EŽTT sprendimas *Foka prieš Turkiją*, Nr. 28940/95, 2008 m. birželio 24 d.; EŽTT sprendimas *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.

260 EŽTT sprendimas *Guzzardi prieš Italiją*, Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d.; EŽTT sprendimas *H.L. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 45508/99, 2004 m. spalio 5 d.

261 EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 163–164 punktai.

262 EŽTT sprendimo *Austin ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 39692/09, 40713/09 ir 41008/09, 2012 m. kovo 15 d., 60 punktas.

Pavyzdys. Byloje *Guzzardi prieš Italiją*²⁶³ pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui nebuvo leista judėti tam tikroje teritorijoje, jam buvo nustatyta komendanto valanda ir skirta speciali priežiūra, jis privalėjo du kartus per dieną prisistatyti kompetentingoms institucijoms, buvo ribojami ir prižiūrimi jo ryšiai su išorės pasauliu. Teismas nusprendė, kad iš jo buvo nepagrįstai atimta laisvė pagal EŽTK 5 straipsnį²⁶⁴.

Pavyzdys. Byloje *Raimondo prieš Italiją*²⁶⁵ pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui buvo paskirta policijos priežiūra; Teismas nusprendė, kad tai buvo judėjimo laisvės apribojimas, o ne laisvės atėmimas. Šis asmuo negalėjo išvykti iš namų apie tai nepranešęs policijai, nors jam ir nereikėjo policijos leidimo išvykti.

Pavyzdys. Dviejose bylose *Amuur prieš Prancūziją* ir *Riad ir Idiab prieš Belgiją*²⁶⁶ dėl prieglobsčio prašytojų, taip pat byloje *Nolan ir K. prieš Rusiją*²⁶⁷ dėl trečiosios šalies piliečio Teismas nusprendė, kad asmenų sulaikymas oro uostų tranzito zonose buvo neteisėtas pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį. Teismas nesutiko su institucijų argumentu, kad tai nebuvo laisvės atėmimas, nes tas asmuo esą galėjo išvengti sulaikymo oro uoste, jei būtų lėktuvu išskridęs iš šalies.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*²⁶⁸ pareiškimą Teismui pateikusio asmens dukra buvo Rusijos pilietė, gyvenusi Kipre ir dirbusi kabareto artiste pagal darbo leidimą, kurį jai parūpino kabareto savininkai. Po kelių mėnesių pareiškėjo dukra nusprendė išeiti iš darbo ir grįžti į Rusiją. Vienas iš kabareto savininkų pranešė imigracijos tarnybai, kad ji paliko darbą ir gyvenamąją vietą. Vėliau ji buvo surasta, pristatyta į policijos skyrių ir jame sulaikyta maždaug valandai. Policija nusprendė, kad ilgiau jos laikyti nereikia ir kad kabareto savininkas – už ją atsakingas asmuo – turi atvykti ir ją pasiimti. Todėl kabareto savininkas nuvežė pareiškėjo dukrą į kito kabareto darbuotojo butą, iš kurio ji negalėjo laisvai išvykti. Kitą rytą ji buvo rasta negyva gatvėje po to buto langais. Nors pareiškėjo dukra buvo sulaikyta iš viso tik apie dvi valandas, Teismas nusprendė, kad tai buvo laisvės atėmimas pagal EŽTK 5 straipsnį. Už jos sulaikymą ne tik policijos skyriuje, bet ir tame bute buvo

263 EŽTT sprendimas *Guzzardi prieš Italiją*, Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d.

264 Ten pat.

265 EŽTT sprendimas *Raimondo prieš Italiją*, Nr. 12954/87, 1994 m. vasario 22 d.

266 EŽTT sprendimo *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 38–49 punktai; EŽTT sprendimas *Riad ir Idiab prieš Belgiją*, Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.

267 EŽTT sprendimo *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d., 93–96 punktai.

268 EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 314–325 punktai.

atsakingos Kipro institucijos, nes jei Kipro policija šiuo atveju nebūtų aktyviai bendradarbiavusi su kabareto savininkais, tai nebūtų buvę laisvės atėmimo.

6.2. Alternatyvios sulaikymui priemonės

Pagal ES teisę sulaikymas turi būti tik kraštinė priemonė, kai visos kitos galimybės išsemtos, nebent tų alternatyvių priemonių tuo konkrečiu atveju veiksmingai taikyti neįmanoma (persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 8 straipsnio 2 dalis, *Dublinko reglamento* 18 straipsnio 2 dalis ir *Gražinimo direktyvos* (2008/115/EB) 15 straipsnio 1 dalis: „nebent konkrečiu atveju gali būti veiksmingai taikomos kitos pakankamos, tačiau švelnesnės priverstinės priemonės“). Todėl sulaikyti asmenis derėtų tik visapusiškai apsvarsčius visas įmanomas alternatyvas arba kai teisėto ir pagrįsto tikslo nepavyksta pasiekti stebėsenos priemonėmis. Persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 8 straipsnio 4 dalyje valstybės įpareigtos nacionalinėje teisėje nustatyti alternatyvias sulaikymui priemones reglamentuojančias normas.

Alternatyvios sulaikymui priemonės gali būti reikalavimai pranešti apie save, pavyzdžiui, reguliariai prisistatyti policijai ar imigracijos tarnyboms; reikalavimas atiduoti pasą arba kelionės dokumentą; reikalavimai dėl gyvenamosios vietos, pavyzdžiui, gyventi ir nakvoti tik nurodytu adresu; laikinas paleidimas už užstatą arba be jo; reikalavimai turėti laiduotoją; patikėjimas socialinio darbuotojo priežiūrai arba, pagal priežiūros programą, bendruomenės priežiūros ar psichikos sveikatos specialistams; elektroninė stebėseną, pavyzdžiui, sekimo žymų naudojimas (angl. *tagging*).

Pagal EŽTK EŽTT vertina, ar vietoj sulaikymo nebūtų buvę įmanoma taikyti švelnesnės priemonės.

Pavyzdys. Byloje *Mikolenko prieš Estiją*²⁶⁹ Teismas nusprendė, kad institucijos galėjo panaudoti kitas priemones, užuot ilgai laikiusios pareiškimą Teismui pateikusį asmenį išsiuntimo centre, nes nebuvo įmanoma jo iškart išsiųsti iš šalies.

Tarp alternatyvių sulaikymui priemonių dažnai yra judėjimo laisvės apribojimai. Pagal EŽTK, jeigu valstybė yra ratifikavusi konvencijos ketvirtąjį protokolą, tai teisę laisvai judėti garantuoja šio protokolo 2 straipsnis (žr. 2 priedą). Bet koks šios laisvės apribojimas leidžiamas tik tada, kai jis yra būtinas, proporcingas ir atitinka ketvirtojo protokolo 2 straipsnio antrosios dalies tikslus. Šia nuostata gali pasinaudoti tik „asmuo,

269 EŽTT sprendimas *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.

teisėtai esantis [...] valstybės teritorijoje“, todėl ji negali padėti tiems, kas valstybėje yra neteisėtai.

Pavyzdys. Byloje *Omwenyeye prieš Vokietiją*²⁷⁰ pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui buvo leista gyventi tik nurodytoje teritorijoje; tai buvo viena iš sąlygų suteikiant jam leidimą laikinai gyventi šalyje, kol bus išnagrinėtas jo prieglobsčio prašymas. EŽTT nusprendė, kad pareiškėjas, pažeidęs šias laikino gyvenimo sąlygas, negalėjo „teisėtai“ būti Vokietijos teritorijoje, todėl negalėjo naudotis teise laisvai judėti pagal konvencijos ketvirtąjį protokolą 2 straipsnį.

6.3. Teisės į laisvę išimtis (išsamus sąrašas)

Pagal ES teisę su prieglobsčiu susijusį sulaikymą ir su grąžinimu susijusį sulaikymą reglamentuoja dvi skirtingos teisinės sistemos²⁷¹. Prieglobsčio prašytojų laisvės atėmimą reglamentuoja persvarstyto **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 8 straipsnis ir **Dublino reglamento** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 28 straipsnis, o laisvės atėmimą per grąžinimo procesus – **Grąžinimo direktyvos** 15 straipsnis.

Pagal **Priėmimo sąlygų direktyvos** 8 straipsnį ir **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 26 straipsnį yra nepriimtina sulaikyti asmenį vien todėl, kad jis pateikė prieglobsčio prašymą²⁷². Taip pat yra neleistina sulaikyti asmenį tik dėl to, kad jam taikomas **Dublino reglamentas** (28 straipsnio 1 dalis). Visos priežastys, dėl kurių leidžiama sulaikyti prieglobsčio prašytojus, išvardytos **Priėmimo sąlygų direktyvos** 8 straipsnio 3 dalyje. Prieglobsčio prašytojus galima sulaikyti šešiais atvejais:

- siekiant nustatyti arba patikrinti jo tapatybę arba pilietybę;
- siekiant nustatyti tuos jo prieglobsčio prašymo aspektus, kurių neįmanoma sužinoti nesulaikius asmens, ypač jei yra pavojus, kad prašytojas pasislėps;
- siekiant nustatyti, ar prašytojas turi teisę atvykti į teritoriją;

270 EŽTT, *Omwenyeye prieš Vokietiją* (nutartis), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.

271 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Kadzoev (Huchbarov)* byloje, C-357/09, Rink. p. I-11189, 45 punktas ir 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimo *Mehmet Arslan prieš Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, C-534/11, 52 punktas.

272 Daugiau apie tai žr. Europos Komisijos Vidaus reikalų generalinio direktorato (2012) svetainės skyrelyje „Priėmimo sąlygos“ (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/reception-conditions/index_en.htm).

- jeigu jis yra sulaikytas pagal [Grąžinimo direktyvą](#) ir pateikia prieglobsčio prašymą, kad būtų atidėtas arba sutrukdytas išsiuntimas²⁷³;
- kai tai būtina valstybės saugumui arba viešajai tvarkai užtikrinti; ir
- pagal [Dublino reglamento](#) 28 straipsnį, kuriame leidžiama tam tikromis sąlygomis sulaikyti asmenį, kad būtų užtikrintos jo perdavimo procedūros pagal šį reglamentą.

[Grąžinimo direktyvos](#) 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti tik tuos trečiųjų šalių piliečius, kuriems „taikoma grąžinimo tvarka“. Laisvės atėmimas gali būti leidžiamas dėl dviejų toliau nurodytų priežasčių (ypač kai yra rizika, kad asmuo pasislėps arba bus kitaip smarkiai sukliudyta grąžinimo ar išsiuntimo procesui):

- siekiant pasirengti grąžinimui;
- siekiant įvykdyti išsiuntimo procesą.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalis saugo teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę. Jos a–f punktuose pateiktas išsamus leistinių išimčių sąrašas. „Niekam negali būti atimta laisvė“ kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką:

- po kompetentingo teismo apkaltinamojo nuosprendžio;
- už tai, kad neįvykdė teismo įsakymo ar kokio nors įstatymo nustatyto įsipareigojimo;
- kardomajam kalinimui;
- konkrečiais atvejais – nepilnamečiams;
- dėl visuomenės sveikatos priežasčių ar valkatavimo;
- siekiant neleisti be leidimo atvykti į šalį ar kad būtų lengviau išsiųsti užsienietį.

273 Taip pat žr. 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimą *Mehmet Arslan prieš Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, C-534/11.

Valstybės pareiga yra pateisinti sulaikymą remiantis kuriuo nors iš šių šešių pagrindų²⁷⁴. Jeigu sulaikymo negalima pagrįsti nė vienu iš jų, jis besąlygiškai laikomas neteisėtu²⁷⁵. Šie pagrindai aiškinami siaurai²⁷⁶, tarp jų nėra bendro pobūdžio nuostatos, pavyzdžiui, kad būtų galima sulaikyti asmenį siekiant užkirsti kelią konkrečiai nenurodytam nusikaltimui ar apskritai netvarkai. Jeigu konkretus sulaikymo tikslas ir pagrindas nėra aiškiai nustatytas, tai gali reikšti, kad sulaikymas yra neteisėtas.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte leidžiama sulaikyti prieglobsčio prašytojus ir nelegalius migrantus dviem atvejais:

- kad jie negalėtų be leidimo atvykti į šalį;
- kai imamasi veiksmų asmenį išsiųsti ar išduoti kitai valstybei.

Kaip ir visos kitos išimtys iš teisės į laisvę, taip ir sulaikymas pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą turi būti pateisinamas remiantis kuriuo nors iš šių konkrečių, siaurai aiškinamų pagrindų.

Pavyzdys. Byla *Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją*²⁷⁷ buvo iškelta dėl Kamerūno pilietės, sirgusios vėlyvos stadijos ŽIV, sulaikymo. Institucijoms buvo žinoma pareiškimą Teismui pateikusios moters tapatybė ir nuolatinės gyvenamosios vietos adresas, ji atvyko į visus sutartus susitikimus ir ėmėsi žingsnių siekdama įteisinti savo statusą Belgijoje. Nors ją sulaikius pablogėjo jos sveikata, institucijos nesistengė taikyti švelnesnės priemonės, pavyzdžiui, išduoti leidimo laikinai gyventi šalyje, motyvuodamos tai visuomenės interesų apsauga, todėl ji išbuvo sulaikyta beveik keturis mėnesius. EŽTT nenustatė ryšio tarp pareiškėjos sulaikymo ir vyriausybės siekio ją išsiųsti iš šalies, todėl nusprendė, kad buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 1 dalis.

274 Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 23 d. sprendimas byloje *WL (Kongas) 1 ir 2 prieš Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaika) prieš Secretary of State for the Home Department*, UKSC 12.

275 EŽTT sprendimo *Al-Jedda prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 27021/08, 2011 m. liepos 7 d., 99 punktas.

276 EŽTT sprendimas *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.

277 EŽTT sprendimas *Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją*, Nr. 10486/10, 2011 m. gruodžio 20 d.

Pavyzdys. Byloje *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*²⁷⁸ Teismas nusprendė, jog tokia politika, kad galimas pareiškėjo išsiuntimas turi būti „aktyviai peržiūrimas“, buvo nepakankamai aiški ar ryžtinga, kad ją būtų galima laikyti veiksmais siekiant „jį deportuoti“, kaip nustatyta konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje. Jo sulaikymu aiškiai nebuvo siekiama tikslo neleisti jam neteisėtai atvykti į šalį, todėl tai buvo neteisėta.

6.3.1. Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį

Pagal ES teisę Šengeno sienų kodekse (Reglamentas (EB) Nr. 562/2006) nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiams, kurie netenkina atvykimo sąlygų, neturi būti leidžiama atvykti į ES. Sienų apsaugos pareigūnų pareiga yra neleisti atvykti neteisėtai. Daugelio ES valstybių narių teisės aktai leidžia trumpalaikį laisvės atėmimą pasienyje; tai dažnai daroma oro uostų tranzito zonose. Pagal persvarstytos **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 8 straipsnio 3 dalies c punktą leidžiama sulaikyti į pasienį atvykusius prieglobsčio prašytojus, kai tai būtina siekiant priimti sprendimą dėl jų teisės atvykti į valstybės teritoriją.

Pagal EŽTK sulaikymas turi atitikti kelias nustatytas sąlygas, kad būtų teisėtas pagal EŽTK 5 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę*²⁷⁹ EŽTT nusprendė, kad kol valstybė narė nėra „davusi leidimo“ atvykti, tol bet koks atvykimas į ją yra „neteisėtas“. Sulaikius norėjusį atvykti, bet dar negavusi leidimo atvykti asmenį buvo siekiama neleisti jam atvykti neteisėtai, kaip tai apibrėžta EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte, neiškraipant šios nuostatos. Teismas nesutiko, kad kai prieglobsčio prašytojas pasiduoda imigracijos tarnyboms, jis siekia „teisėtai“ atvykti į šalį, todėl jo sulaikymo esą negalima pateisinti pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą. Aiškinant šią nuostatą taip, kad asmenį būtų leidžiama sulaikyti tik įrodžius, kad jis bandė atvykti nepaisydamas atvykimo apribojimų, būtų per siaurai suprantamos joje numatytos sąlygos ir valstybės narės galia naudotis savo nepaneigiama teise riboti užsieniečių imigracijos laisvę. Toks aiškinimas taip pat prieštarautų Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (UNHCR) programos vykdomojo komiteto išvadai Nr. 44, UNHCR gairėms ir atitinkamai Ministrų komiteto rekomacijai. Visuose šiuose

278 EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 167 punktas.

279 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 65 punktas.

dokumentuose numatyta, kad prieglobsčio prašytojus galima sulaikyti tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, tikrinant jų tapatybę arba nustatant, kokiais įrodymais grindžiamas prieglobsčio prašymas. Teismas nusprendė, kad prašytojo sulaikymas septynioms dienoms pagal paspartintą prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procedūrą, kuri taikyta dėl masinio atvykėlių antplūdžio, konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto nepažeidė.

Pavyzdys. Byloje *Suso Musa prieš Maltą*²⁸⁰ Teismas, kita vertus, nusprendė, kad jeigu valstybė viršijo savo teisinius įsipareigojimus ir priėmė teisės aktus, kuriais aiškiai leido imigrantams į ją atvykti arba joje būti tol, kol nagrinėjami jų prieglobsčio prašymai (savarankiškai arba pagal ES teisę), tada vėliau sulaikius tokius asmenis, kad jie negalėtų atvykti į šalį be leidimo, gali kilti abejonių dėl tokio sulaikymo teisėtumo pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą. Iš tiesų tokiomis aplinkybėmis būtų sunku įrodyti, kad sulaikymo tikslas pateisina taikomą priemonę arba kad esama padėtis atitinka nacionalinės teisės normas. Tai būtų savavališkas aiškinimas, iš esmės prieštaraujantis 5 straipsnio 1 dalies f punktui, kuriame tiksliai ir aiškiai nustatyta, kaip turi būti aiškinamos nacionalinės teisės normas. *Saadi* byloje pareiškimą Teismui pateikęs asmuo negavo oficialaus leidimo atvykti į šalį ar joje pasilikti (nors jam ir buvo leidžiama atvykti laikinai) pagal nacionalinės teisės nuostatas, taigi tokio klausimo nekilo. Todėl tai, nuo kada 5 straipsnio pirmoji dalis nebetaikytina, nes asmeniui suteiktas oficialus leidimas atvykti į šalį arba joje pasilikti, daugiausia priklausė nuo nacionalinės teisės nuostatų.

6.3.2. Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei

Pagal ES teisę kai kurios iš priežasčių, dėl kurių leidžiama sulaikyti asmenis, persvarstytos **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 8 straipsnio 3 dalyje yra nustatytos siekiant sumažinti riziką, kad atitinkamas asmuo pasislėps.

Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti asmenį, kad būtų galima pasirengti jį grąžinti arba įvykdyti išsiuntimo procesą, nebent tai įmanoma pasiekti kitomis pakankamomis, tačiau švelnesnėmis priverstinėmis priemonėmis (žr. 6.2 skirsnį). Sulaikyti asmenį leidžiama visų pirma tais atvejais, kai esama pavojaus, kad jis pasislėps arba bus kitaip smarkiai sukludytas grąžinimo ar išsiuntimo procesui, ir pagrįstai tikimasi

280 EŽTT sprendimas *Suso Musa prieš Maltą*, Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.

ji išsiųsti per pagrįstą laiką. Ilgiausi leistini terminai yra nustatyti direktyvos 15 straipsnio 5–6 dalyse.

ESTT buvo perduotos nagrinėti kelios bylos dėl trečiųjų šalių piliečių įkalinimo per grąžinimo procesus už nusikaltimu laikomą neteisėtą atvykimą ar buvimą valstybėje²⁸¹.

Pavyzdys. *El Dridi* byloje²⁸² ESTT buvo paprašyta patvirtinti, ar su **Grąžinimo direktyvos** 15 ir 16 straipsniais yra suderinamas laisvės atėmimo bausmės skyrimas per grąžinimo procesą vien todėl, kad trečiosios šalies pilietis neįvykdė administracinių institucijų įsakymo išvykti iš valstybės teritorijos per nustatytą terminą. Teismas turėjo nuspręsti, ar baudžiamąjį kalinimą galima laikyti būtina priemone, be kurios nebūtų buvę įmanoma įvykdyti sprendimo grąžinti, kaip tai apibrėžta direktyvos 8 straipsnio 1 dalyje, ar, priešingai, kliūtimi įvykdyti tą sprendimą. Atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, Teismas nusprendė, kad laisvės atėmimo bausmė neatitiko direktyvos taikymo srities, t. y. nustatyti efektyvią ir pagrindinėms teisėms neprieštaraujančią grąžinimo politiką, ir nebuvo reikalinga išsiunčiant trečiosios šalies pilietį iš tos ES valstybės narės. Kai asmuo neįvykdo įsakymo grįžti į kilmės šalį per terminą, duotą, kad jis išvyktų savo noru, tai ES valstybė narė turi vykdyti sprendimą jį grąžinti keliais etapais ir proporcingai, kuo švelnesnėmis priverstinėmis priemonėmis ir gerbdama jo pagrindines teises.

Pavyzdys. *Achughbaban* byloje²⁸³ Teismas nagrinėjo, ar per *El Dridi* bylą nustatyti principai taikytini ir laisvės atėmimo bausmei, kuri trečiosios šalies piliečiui skirta už nusikaltimu laikomą neteisėtą atvykimą arba buvimą ES valstybės narės teritorijoje. Teismas išaiškino, kad **Grąžinimo direktyva** nedraudžia valstybei narei nei laikyti neteisėto buvimo joje nusikaltimu ir nustatyti baudžiamųjų sankcijų, kad būtų nuo to atgrasyta ir užkirstas kelias tokiam nacionalinių gyvenimo joje teisės normų pažeidimui, nei sulaikyti asmens, kol sprendžiama, ar jis toje valstybėje yra teisėtai. Kai asmuo sulaikomas dar iki grąžinimo proceso arba per jį, tokiais atvejais taikoma direktyva, todėl turi būti siekiama jį išsiųsti. ESTT nusprendė, kad tiriamu atveju Grąžinimo direktyvos nesilaikyta, nes baudžiamasis kalinimas nebūtų padėjęs išsiųsti to

281 2012 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Md Sagor*, C-430/11, ir 2013 m. kovo 21 d. ESTT nutartis *baudžiamajoje byloje prieš Abdoul Khadre Mbaye*, C-522/11 (dėl baudos nustatymo); 2013 m. rugsėjo 19 d. ESTT sprendimas *baudžiamosiose bylose prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani*, C-297/12 (dėl kalinimo už ankstesnio draudimo atvykti pažeidimą).

282 2011 m. balandžio 28 d. ESTT sprendimo *Hassen El Dridi, alias Soufi Karim* byloje, C-61/11, 59 punktas.

283 2011 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *Achughbaban prieš Préfet du Val-de-Marne*, C-329/11, 37–39 ir 45 punktai.

asmens, jis tik būtų trukdęs taikyti bendrus standartus ir tvarką, grąžinimas galėjo užsitęsti ir tai galėjo sukliudyti veiksmingai taikyti direktyvą. Kartu ESTT nepaneigė, kad valstybės narės gali skirti baudžiamąjį kalinimą jau po to, kai yra užbaigtas grąžinimo procesas, t. y. kai taikant 8 straipsnyje numatytas priverstines priemones asmens išsiųsti nepavyko.

Pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto antrąją dalį Europos Tarybos valstybės narės turi teisę sulaikyti asmenį siekdamas jį išsiųsti arba išduoti kitai valstybei, kai yra pateiktas įsakymas tai daryti ir yra reali tikimybė, kad jis bus išsiųstas. Sulaikymas yra savavališkas tada, kai su deramu kruopštumu, kaip tai yra privaloma, aktyviai nesiimama ir neketinama imtis jokio prasmingo „veiksmo siekiant jį išsiųsti“.

Pavyzdys. Byloje *Mikolenko prieš Estiją*²⁸⁴ pareiškimą Teismui pateikė Estijoje gyvenantis Rusijos pilietis. Estijos institucijoms atsisakius pratęsti jam išduotą leidimą gyventi šioje šalyje, jis išbuvo sulaikytas nuo 2003 iki 2007 metų. EŽTT sutiko, kad pareiškėjas per jo išsiuntimo procesą aiškiai nenorėjo bendradarbiauti su institucijomis, tačiau pripažino jo sulaikymą neteisėtu, nes nebuvo realios tikimybės, kad pavyks jį išsiųsti, be to, institucijos šią procedūrą atliko be deramo kruopštumo.

Pavyzdys. Byloje *M. ir kt. prieš Bulgariją*²⁸⁵ buvo nagrinėjamas atvejis, kai pareiškimą Teismui pateikęs asmenį 2005 m. gruodžio mėn. buvo įsakyta išsiųsti į Afganistaną, tačiau institucijos tik 2007 m. vasario mėn. pirmą kartą pabandė gauti jo tapatybės dokumentą, kad būtų lengviau jį išsiųsti, o vėliau po 19 mėnesių paprašė šio dokumento dar kartą. Pareiškėjas per visą šį laikotarpį buvo sulaikytas. Be to, Bulgarijos institucijos bandė jį išsiųsti į kitą valstybę, tačiau neturėjo įrodymų tam pagrįsti. Jo sulaikymas buvo neteisėtas ir dėl nepakankamo kruopštumo pripažintas EŽTK 5 straipsnio pažeidimu.

Pavyzdys. Byloje *Popov prieš Prancūziją*²⁸⁶ pareiškimą Teismui pateikė Kazachstano piliečiai, 2000 m. atvykę į Prancūziją, kurių prašymai suteikti pabėgėlio statusą ir leidimą gyventi šioje šalyje buvo atmesti. 2007 m. rugpjūčio mėn. jie buvo suimti ir pervežti į oro uostą, kad būtų galima juos išsiųsti. Numatytas skrydis buvo atšauktas, todėl jų išsiųsti nepavyko. Tada jie buvo kartu su savo penkių mėnesių ir trejų metų amžiaus vaikais perkelti į sulaikymo centrą, kuriame išbuvo 15 dienų. Antrasis

284 EŽTT sprendimas *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.

285 EŽTT sprendimo *M. ir kt. Prieš Bulgariją*, Nr. 41416/08, 2011 m. liepos 26 d., 75 ir 76 punktai.

286 EŽTT sprendimas *Popov prieš Prancūziją*, Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2013 m. sausio 19 d.

skrydis taip pat buvo atšauktas, tada jie teisėjo sprendimu buvo paleisti į laisvę, pateikė dar vieną prašymą ir jiems buvo suteiktas pabėgėlio statusas. Teismas nusprendė, kad nors vaikai buvo apgyvendinti sulaikymo centro šeimoms skirtame korpuse kartu su tėvais, į jų ypatingą padėtį nebuvo atsižvelgta ir institucijos nesištingė išsiaiškinti, ar nebūtų buvę įmanoma administracinį sulaikymą pakeisti kita tinkamesne priemone. Todėl Prancūzijos sistema tinkamai neapsaugojo šių vaikų teisės į laisvę pagal EŽTK 5 straipsnį.

6.4. Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka

Sulaikymas turi būti teisėtas pagal nacionalinės teisės, ES teisės ir EŽTK teisės normas.

Pagal ES teisę ES valstybės narės privalo įgyvendinti būtinus įstatymus ir kitus teisės aktus, kad būtų laikomasi [Grąžinimo direktyvos](#) nuostatų (jos 20 straipsnis). Taip pat pagal persvarstytos [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 8 straipsnio 3 dalį sulaikymo pagrindai turi būti nustatyti nacionalinėje teisėje.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „niekam negali būti atimta laisvė“ kitaip, negu „pagal įstatymo nustatytą tvarką“. Tai reiškia, kad nacionalinėje teisėje turi būti nustatytos esminės ir procedūrinės taisyklės, reglamentuojančios, kada ir kokiomis aplinkybėmis galima sulaikyti asmenį.

5 straipsnyje ne tik nurodyta „remtis nacionaline teise“ – pagal jį yra svarbi ir „teisės nuostatų kokybė“, t. y. jos turi derėti su visuose EŽTK straipsniuose įtvirtintu teisinės valstybės principu. Priimtinos kokybės teisės nuostatos yra pakankamai paprastos, tikslios, jų taikymas nuspėjamas, kad nebūtų savivaliavimo pavojaus. Bet koks asmens laisvės atėmimas turi atitikti EŽTK 5 straipsnio tikslą, kad jis būtų apsaugotas nuo galimos savivalės²⁸⁷.

Pavyzdys. Byloje *S.P. prieš Belgiją*²⁸⁸ pareiškimą Teismui patekęs asmuo pateko į sulaikymo centrą, kai buvo rengiamasi netrukus išsiųsti jį į Šri Lanką. EŽTT nurodžius taikyti laikinąją priemonę, jo išsiuntimas buvo atidėtas ir jis po 11 dienų paleistas į laisvę. EŽTT nusprendė, kad jo sulaikymas netapo neteisėtas dėl laikinosios priemonės, kurią taikant jo išsiuntimo procedūra buvo laikinai sustabdyta, nes Belgijos

287 EŽTT sprendimo *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 50 punktas; EŽTT sprendimo *Dougoz prieš Graikiją*, Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d., 55 punktas.

288 EŽTT, *S.P. prieš Belgiją* (nutartis), Nr. 12572/08, 2011 m. birželio 14 d.

institucijos vis tiek ketino jį išsiųsti ir, nepaisant atidėjimo, toliau „buvo imamasi“ priemonių, kad jis būtų išsiųstas.

Pavyzdys. Byloje *Azimov prieš Rusiją*²⁸⁹ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo išbuvo sulaikytas ilgiau kaip 18 mėnesių, nenustačius jokio termino, iki kada jis turi būti paleistas į laisvę, po to, kai jo išsiuntimas buvo sustabdytas pagal EŽTT nustatytą laikinąją priemonę. EŽTT nusprendė, kad jeigu dėl EŽTT nustatytos laikinosios priemonės valstybė sustabdo asmeniui taikytą procedūrą, tai neturėtų susidaryti tokia padėtis, kad jis liktų įkalintas nepagrįstai ilgą laiką.

6.5. Būtinumas ir proporcingumas

Pagal ES teisę *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad „sulaikymas trunka tol, kol tenkinamos 1 dalyje nustatytos sąlygos ir jis yra būtinas siekiant užtikrinti sėkmingą išsiuntimą“. Kiekvienu atveju reikia turėti aiškių ir neginčijamų įrodymų, kad sulaikymas yra būtinas, – nepakanka tik tvirtinti, kad taip yra. *Direktyvos* 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti asmenį, kurį ketinama grąžinti, kai esama pavojaus, kad jis pasislėps, tačiau toks pavojus turi būti nustatytas remiantis „konkrečiais kriterijais“ (3 straipsnio 7 dalis). Sprendimai pagal šią direktyvą „turėtų būti priimami dėl kiekvieno konkretaus atvejo atskirai ir vadovaujantis objektyviais kriterijais“. Asmens negalima sulaikyti vien todėl, kad jis toje valstybėje yra neteisėtai (*Grąžinimo direktyvos* 6 konstatuojamoji dalis).

Pagal ES teisę yra privaloma apsvarstyti, ar laisvės atėmimas yra proporcingas siekiamam tikslui, ar asmenį galima sėkmingai išsiųsti taikant ir švelnesnes priemones, pavyzdžiui, pakeičiant sulaikymą alternatyviomis priemonėmis (*Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 1 dalis)²⁹⁰.

Pagal persvarstytą *Priėmimo sąlygų direktyvą* valstybės narės gali sulaikyti prieglobsčio prašytojus „įrodžiusios, kad tai būtina, ir kiekvieną atvejį vertindamos individualiai“, jeigu neįmanoma veiksmingai taikyti kitų švelnesnių alternatyvių priemonių (8 straipsnio 2 dalis; taip pat žr. *Dublino reglamento* 28 straipsnio 2 dalį ir 20 konstatuojamąją dalį).

289 EŽTT sprendimas *Azimov prieš Rusiją*, Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.

290 2011 m. balandžio 28 d. ESTT sprendimo *Hassen El Dridi, alias Soufi Karim* byloje, C-61/11, 29–62 punktai.

Kartu su sulaikymo teisėtu ir procesinėmis garantijomis yra privaloma užtikrinti, kad būtų iš esmės laikomasi pagrindinių teisių, kurios nustatytos EŽTK ir ES pagrindinių teisių chartijoje²⁹¹.

EŽTK 5 straipsnyje yra nustatyta teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę. Pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą nėra privaloma nustatyti taikomų priemonių būtinumo sulaikant asmenį, kuris bando be leidimo atvykti į šalį arba prieš kurį imamasi veiksmų siekiant jį išsiųsti ar išduoti kitai valstybei. Toks požiūris į sulaikymą skiriasi nuo kitų 5 straipsnio 1 dalyje numatytų sulaikymo formų, pavyzdžiui, sulaikymo siekiant neleisti padaryti nusikaltimą arba pabėgti jį padarius²⁹².

Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnyje yra nustatyta, kad bet koks laisvės atėmimas dėl imigracijos turi būti teisėtas, būtinas ir proporcingas. Byloje dėl prieglobsčio prašiusio Kambodžos piliečio sulaikymo Australijoje JT Žmogaus teisių komitetas aiškiai nustatė, jog sulaikymas turi būti būtinas ir proporcingas, kad atitiktų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnį²⁹³.

6.6. Institucijų savivalė

Pagal EŽTK nepakanka laikytis vien nacionalinės teisės nuostatų – pagal konvencijos 5 straipsnį bet koks laisvės atėmimas turi atitikti tikslą, kad asmuo būtų apsaugotas nuo galimos savivalės. Pagrindinis principas yra tai, kad konvencijos 5 straipsnio 1 dalies neatitinka joks savavališkas sulaikymas. Savivalės samprata apima ne tik nacionalinės teisės nuostatų nesilaikymą – laisvės atėmimas gali būti teisėtas pagal nacionalinę teisę, tačiau vis tiek savavališkas ir prieštaraujantis EŽTK²⁹⁴.

Kad sulaikymas pagal konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktą nebūtų savavališkas, būtina laikytis sąžiningumo: sulaikymas turi visapusiškai atitikti valdžios institucijų nustatytą priežastį, kuria jis pagrįstas; sulaikymui turėtų būti parinkta tinkama vieta ir sudarytos tinkamos sąlygos; nederėtų sulaikyti asmens ilgiau negu to pagrįstai reikia tikslui

291 2011 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *Achughbaban prieš Prefet du Val-de-Marne*, C-329/11, 49 punktas.

292 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 72 punktas.

293 JT Žmogaus teisių komitetas, *A. prieš Australiją*, pranešimas Nr. 560/1993, 1997 m. balandžio 30 d. nuomonė.

294 EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 67 punktas; EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 164 punktas.

pasiekti. Sulaikymo procedūra turi būti atliekama deramai kruopščiai ir pagrįstai tikintis, kad sulaikytąjį asmenį pavyks išsiųsti iš šalies. Kokius veiksmus reikia laikyti savavališkais, priklauso nuo kiekvieno atvejo aplinkybių.

Pavyzdys. Byloje *Rusu prieš Austriją*²⁹⁵ pareiškimą Teismui pateikė moteris, kuri buvo suimta, kai bandė išvykti iš Austrijos, nes prieš tai neteisėtai atvyko į šią šalį be galiojančio paso ir vizos ir neturėjo pakankamai pragyvenimo lėšų, kad galėtų gyventi Austrijoje. Dėl šių priežasčių institucijos manė, jog ji pasislėps, kad išvengtų išsiuntimo procedūros. EŽTT pakartojo, kad asmens sulaikymas yra griežta priemonė ir kad tokiomis aplinkybėmis, kai yra būtina sulaikyti asmenį siekiant nustatyto tikslo, toks sulaikymas būtų savavališkas, jeigu jo nebūtų galima pateisinti kaip paskutinės išeities, prieš tai apsvačius kitas galimas švelnesnes priemones ir nutarus, kad jų neužtektų asmeniniams arba visuomenės interesams apsaugoti. Institucijos nepakankamai pagrindė pareiškėjos sulaikymą ir jis buvo iš dalies savavališkas, todėl buvo pažeistas EŽTK 5 straipsnis.

6.6.1. Sąžiningumas

Pagal EŽTK sulaikymas gali būti pripažintas savavališku, jeigu asmenį sulaikančios institucijos elgiasi nesąžiningai²⁹⁶.

Pavyzdys. Byloje *Longa Yonkeu prieš Latviją*²⁹⁷ Teismas atmetė vyriausybės argumentą, jog valstybės sienos apsaugos tarnyba apie tai, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmens išsiuntimas turi būti sustabdytas, sužinojo tik praėjus dviem dienoms po jo išsiuntimo. Valdžios institucijos dar prieš keturias dienas sužinojo, kad pareiškėjas prašė prieglobsčio dėl humanitarinių priežasčių, nes gavo jo prašymo kopiją. Be to, pagal nacionalinę teisę jis nuo tos dienos, kai pateikė prašymą, igijo prieglobsčio prašytojo statusą, taigi jo nebuvo galima išsiųsti. Todėl valstybės sienos apsaugos tarnyba pasielgė nesąžiningai, išsiųsdama pareiškėją dar prieš tai, kai jo prašymą suteikti prieglobstį dėl humanitarinių priežasčių išnagrinėjo kompetentinga nacionalinė institucija; todėl jo sulaikymas prieš išsiunčiant buvo savavališkas.

295 EŽTT sprendimo *Rusu prieš Austriją*, Nr. 34082/02, 2008 m. spalio 2 d., 58 punktas.

296 EŽTT sprendimas *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.; EŽTT sprendimas *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.

297 EŽTT sprendimo *Longa Yonkeu prieš Latviją*, Nr. 57229/09, 2011 m. lapkričio 15 d., 143 punktas.

6.6.2. Deramas kruopštumas

Tiek ES teisėje, tiek pagal EŽTK yra įtvirtintas principas, kad valstybė narė, sulaikydama asmenis, kuriuos ketina išsiųsti, privalo deramai kruopščiai atlikti savo veiksmus.

Pagal ES teisę *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad sulaikyti asmenį derėtų tik tol, kol tinkamai (deramai kruopščiai) vykdomas pasiruošimas jį išsiųsti. Panašios nuostatos dėl deramo kruopštumo yra pateiktos persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 9 straipsnio 1 dalyje ir 16 konstatuojamojoje dalyje ir *Dublino reglamento* (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 28 straipsnio 3 dalyje (prieglobsčio prašytojams).

Pagal EŽTK sulaikymas, pagrįstas konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto antrąja dalimi, yra pateisinamas tik tuo atveju, kai vykdoma išsiuntimo arba išdavimo kitai valstybei procedūra. Jeigu ši procedūra atliekama nepakankamai kruopščiai, tai asmens sulaikymas pripažįstamas neleistinu pagal EŽTK²⁹⁸. Todėl valstybės narės privalo aktyviai stengtis organizuoti asmens išsiuntimą į jo kilmės šalį ar trečiąją šalį. Valstybės narės privalo imtis konkrečių praktinių veiksmų ir konkrečiais faktais (vien tvirtinimo nepakanka) įrodyti savo pastangas užtikrinti, kad asmenį būtų galima išsiųsti, pavyzdžiui, kai valstybės, į kurią norima jį išsiųsti, institucijos neskuba pripažinti savo piliečių tapatybės.

Pavyzdys. Byloje *Singh prieš Čekiją*²⁹⁹ Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškimą Teismui pateikę asmenys išbuvo sulaikyti dvejus su puse metų iki išsiuntimo. Per išsiuntimo procedūrą būta tokių laikotarpių, kai nebuvo daroma nieko, ir, Teismo manymu, Čekijos institucijoms derėjo dirbti kruopščiau, ypač kai Indijos ambasada atsisakė išduoti pareiškėjams pasus. Teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad pareiškėjai buvo nuteisti už nesunkų nusikaltimą ir kad jų sulaikymas prieš išsiunčiant truko ilgiau negu pati laisvės atėmimo bausmė už nusikaltimą. Todėl Teismas nutarė, kad Čekijos institucijos deramai kruopščiai neišnagrinėjo pareiškėjų atvejo ir jie buvo sulaikyti nepagrįstai ilgam laikui.

6.6.3. Reali išsiuntimo tikimybė

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK asmens sulaikymas yra pateisinamas tik tada, kai yra reali tikimybė, kad jis bus išsiųstas per pagrįstą laiką.

298 EŽTT sprendimo *Chahal prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 22414/93, 1996 m. lapkričio 15 d., 113 punktas; EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 164 punktas.

299 EŽTT sprendimas *Singh prieš Čekiją*, Nr. 60538/00, 2005 m. sausio 25 d.

Pagal ES teisę, kai nelieka pagrįstos tikimybės, kad asmuo bus išsiųstas, jo sulaikymas tampa nebepateisinamas ir jis turi būti nedelsiant paleidžiamas (*Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 4 dalis). Kai asmens negalima išsiųsti dėl tam tikrų kliūčių, pavyzdžiui, negrąžinimo principo (*Grąžinimo direktyvos* 5 straipsnis), paprastai manoma, jog pagrįstos tikimybės, kad jis bus išsiųstas, nebėra.

Pavyzdys. *Kadzoev* byloje ETT³⁰⁰ nusprendė, kad nacionaliniam teismui nagrinėjant sulaikymo teisėtumą turi būti reali tikimybė, kad pavyks jį išsiųsti, nes tik tokią tikimybę galima pripažinti pagrįsta. Tokios pagrįstos tikimybės nėra, jeigu atrodo mažai tikėtina, kad trečioji valstybė priims tą asmenį, kurį norima išsiųsti.

Jungtinės Karalystės sienos valdymo tarnyba nacionaliniams poreikiams yra nustačiusi praktinį standartą; pasak jos, per išsiuntimo procedūras „[...] galima manyti, kad asmuo bus netrukus išsiųstas, jeigu jis turi kelionės dokumentą, yra duoti nurodymai jį išsiųsti, nėra likusių teisinių kliūčių ir tikimasi jį išsiųsti per artimiausias keturias savaites. [Tačiau] kai [asmuo], nenorėdamas būti išsiųstas, nebendradarbiauja su išsiuntimo dokumentus rengiančiomis institucijomis ir tai yra didelė kliūtis, sunkinanti jo išsiuntimą, tokie veiksniai laikomi svariu argumentu, kad jo paleisti negalima“³⁰¹.

Pagal EŽTK turi būti reali tikimybė, kad asmuo bus išsiųstas.

Pavyzdys. Bylą *Mikolenko prieš Estiją*³⁰² iškėlė užsienietis, kuris buvo ilgam (beveik ketveriems metams) sulaikytas dėl to, kad atsisakė vykdyti įsakymą išvykti iš šalies. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktas, nes jo sulaikymas ne visą laiką buvo pagrįstas – nebuvo pagrįstos tikimybės, kad pavyks jį išsiųsti, o nacionalinės institucijos jam skirtą procedūrą vykdė be deramo kruopštumo.

6.6.4. Ilgiausia sulaikymo trukmė

Pagal ES teisę persvarstyta *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 9 straipsnio 1 dalyje ir *Dublino reglamento* (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 28 straipsnio 3 dalyje

300 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Kadzoev* byloje, C-357/09, Rink. p. I-11189, 65 ir 66 punktai.

301 Jungtinės Karalystės sienos apsaugos tarnyba (2012), *Enforcement Instructions and Guidance: Chapter 55 Detention and Temporary Release* („Vykdyimo nurodymai ir gairės. 55 skyrius. Sulaikymas ir laikinas paleidimas“). Žr. internete adresu www.bia.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/enforcement/detentionandremovals.

302 EŽTT sprendimo *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d., 67 punktas.

yra nustatyta, kad prieglobsčio prašytojai turi būti sulaikomi kuo trumpiau. Pagal Dublino reglamentą sulaikant prieglobsčio prašytojus taikomi sutrumpinti terminai, per kuriuos turi būti pateikti prašymai juos perduoti ir gauti atsakymai.

Pagal *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 1 dalį asmenys per grąžinimo procesus taip pat turi būti sulaikomi kuo trumpiau. Tačiau Grąžinimo direktyvoje taip pat nustatyta sulaikymo laikotarpio trukmė iki šešių mėnesių, kurią išimtinėmis aplinkybėmis, t. y. kai asmuo nebendradarbiauja arba yra sunku gauti kelionės dokumentus, galima pratęsti dar 12 mėnesių (15 straipsnio 5 dalis ir 15 straipsnio 6 dalis). Tokiomis išimtinėmis aplinkybėmis institucijos pirmiau turi būti išbandžiusios visas pagrįstas priemones išsiųsti tą asmenį. Pasibaigus šešių mėnesių ir, išimtiniais atvejais, papildomam 12 mėnesių laikotarpiui sulaikytasis asmuo turi būti paleistas.

Pavyzdys. *Kadzoev* byloje ETT nusprendė, kad jeigu baigėsi *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 6 dalyje nustatytas ilgiausias sulaikymo terminas, tai akivaizdu, kad net nesvarstytina, ar tebėra pagrįsta tikimybė išsiųsti asmenį, kaip tai suprantama pagal 15 straipsnio 4 dalį. Tokiu atveju tas asmuo turi būti nedelsiant paleistas į laisvę³⁰³.

Pagal EŽTK, kokiam laikotarpiui galima sulaikyti asmenį pagal konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktą, priklauso nuo nacionalinės teisės normų, kartu įvertinant tuo konkrečiu atveju žinomus faktus. Nustatyti terminus yra svarbu siekiant, kad laisvės atėmimas būtų reglamentuojamas aiškiai ir nuspėjamų teisės normų.

Pavyzdys. Byloje *Mathloom prieš Graikiją*³⁰⁴ pareiškimą Teismui pateikęs Irako pilietis išbuvo sulaikytas ilgiau kaip dvejus metus ir tris mėnesius iki išsiuntimo, nors buvo duotas įsakymas paleisti jį lygtinai. Graikijos teisės aktuose nebuvo nuostatų, kokiam ilgiausiam laikotarpiui leidžiama sulaikyti asmenis, kuriuos teismas įsakė išsiųsti iš šalies, todėl šie teisės aktai neatitiko „teisėtumo“ reikalavimo pagal EŽTK 5 straipsnį, nes nebuvo įmanoma nuspėti jų taikymo.

Pavyzdys. Byloje *Louled Massoud prieš Maltą*³⁰⁵ pareiškimą Teismui pateikęs Alžyro pilietis sulaikymo centre buvo laikomas šiek tiek ilgiau kaip 18 mėnesių, numatant išsiųsti jį iš šalies. Per tą laiką pareiškėjas atsisakė bendradarbiauti, o Alžyro

303 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Kadzoev* byloje, C-357/09, Rink. p. I-11189, 60 punktas.

304 EŽTT sprendimas *Mathloom prieš Graikiją*, Nr. 48883/07, 2012 m. balandžio 24 d.

305 EŽTT sprendimas *Louled Massoud prieš Maltą*, Nr. 24340/08, 2010 m. liepos 27 d.

institucijos nebuvo pasirengusios išduoti jam kelionės dokumentų. Nustatęs konvencijos 5 straipsnio 1 dalies pažeidimą, EŽTT išreiškė rimtas abejones, ar pareiškėjo sulaikymas, ketinant jį išsiųsti, tebebuvo pagrįstas visu jo sulaikymo laikotarpiu. Kilo abejonių, be kita ko, dėl to, kad po jo prieglobsčio prašymo atmetimo praėjo daugiau kaip 18 mėnesių, tikriausiai nebuvo pagrįstos tikimybės, kad pavyks jį išsiųsti, o nacionalinės institucijos galbūt nesugebėjo deramai kruopščiai vykdyti šios procedūros. Be to, Teismas nustatė, jog pareiškėjas neturėjo jokios galimybės pasinaudoti veiksminga teisine gynyba, kad užginčytų savo sulaikymo trukmę ir teisėtumą.

Pavyzdys. Byloje *Auad prieš Bulgariją*³⁰⁶ EŽTT nusprendė, kad sulaikymo laikotarpis neturėtų trukti ilgiau negu to pagrįstai reikia tikslui pasiekti. Teismas pažymėjo, kad panaši nuostata buvo priimta ETT *Kadzoev* bylos sprendime dėl *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio. Teismas pabrėžė, kad EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte, kitaip nei *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnyje, ilgiausi leistini terminai nenumatyti, todėl tik konkrečios kiekvieno atvejo aplinkybės lemia, ar sulaikymo pagal šią nuostatą teisėtumas gali priklausyti nuo išsiuntimo procedūros trukmės.

6.7. Specialių poreikių turinčių asmenų sulaikymas

Pagal ES teisę persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 21 straipsnyje ir *Grąžinimo direktyvos* 3 straipsnio 9 dalyje išvardyta, kokie asmenys laikomi pažeidžiamais (žr. 9 skyrių). Nė viename iš šių teisės aktų nedraudžiama sulaikyti pažeidžiamų asmenų, tačiau kai jie sulaikomi, tai pagal *Priėmimo sąlygų direktyvos* 11 straipsnį ir *Grąžinimo direktyvos* 16 straipsnio 3 dalį ir 17 straipsnį yra privaloma įdėmiai atsižvelgti į ypatingą jų padėtį. Šiuose straipsniuose taip pat pateiktos specialios nuostatos dėl nepilnamečių, kuriuos galima sulaikyti tik kraštutiniu atveju, kai nėra kitos išeities. Būtina visomis išgalėmis stengtis juos paleisti ir apgyvendinti vaikams tinkamuose būstuose. Prieglobsčio prašančius nelydimus nepilnamečius leidžiama sulaikyti tik išimtinėmis aplinkybėmis; jie niekuomet nelaikomi įkalinimo įstaigose.

Direktyvoje dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/ES) yra nustatyta pareiga teikti pagalbą ir paramą prekybos žmonėmis aukoms, pavyzdžiui, suteikti tinkamą ir saugų būstą (11 straipsnis), nors joje ir nėra visiškai uždrausta juos sulaikyti.

306 EŽTT sprendimo *Auad prieš Bulgariją*, Nr. 46390/10, 2011 m. spalio 11 d., 128 punktas.

Pagal EŽTK Teismas peržiūrėjo imigracijos bylas dėl vaikų ir sutrikusios psichikos žmonių sulaikymo. Teismas nustatė, kad sulaikymas jų poreikiams nepritaikytose patalpose buvo savavališkas ir pažeidė EŽTK 5 straipsnį, o kai kuriais atvejais taip pat svarstyti EŽTK 3 straipsnio pažeidimai³⁰⁷. Be to, Teismas manė, kad prieglobsčio prašytojai yra itin pažeidžiami tada, kai jie sulaikomi, ir dėl to, kokiomis sąlygomis jie laikomi³⁰⁸.

Pavyzdys. Byloje *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*³⁰⁹ Teismas nusprendė, kad sulaikius prieglobsčio prašiusį nelydimą nepilnametį suaugusiems skirtame sulaikymo centre buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Muskhadzhiyeva prieš Belgiją*³¹⁰ Teismas nusprendė, kad keturių čečėnų vaikų sulaikymas specialioms vaikų poreikiams nepritaikytose patalpose, laukiant, kol jie bus pagal Dublino sistemą perduoti kitai valstybei, buvo EŽTK 3 straipsnio pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*³¹¹ Teismas nustatė, kad Kipro institucijos nepaaiškino, dėl kokių priežasčių ir pagal kokį teisinį pagrindą pareiškimą Teismui pateikusių asmenų mirusiai dukrai, prekybos žmonėmis aukai, nebuvo leista laisvai išeiti iš policijos skyriaus, o ji buvo patikėta privataus asmens globai. Tokiomis aplinkybėmis Teismas nusprendė, kad jos laisvės atėmimas buvo savavališkas ir neteisėtas pagal EŽTK 5 straipsnį.

6.8. Procesinės garantijos

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK suteikiama procesinių garantijų sulaikytiems prieglobsčio prašytojams ir migrantams. Apsauga nuo savavališko sulaikymo pagal EŽTK

307 EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*, Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.; EŽTT sprendimas *Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.; EŽTT sprendimas *Kanagaratnam ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 15297/09, 2011 m. gruodžio 13 d.; EŽTT sprendimas *Popov prieš Prancūziją*, Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2012 m. sausio 19 d.; EŽTT sprendimas *M.S. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 24527/08, 2012 m. gegužės 3 d.; EŽTT sprendimas *Price prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 33394/96, 2001 m. liepos 10 d.

308 EŽTT sprendimas *S.D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.; EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

309 EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*, Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.

310 EŽTT sprendimas *Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.

311 EŽTT sprendimas *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.

be abejonės garantuoja didesnę apsaugą negu pagal ES teisę, ypač prieglobsčio prašytojams.

Pagal ES teisę Grąžinimo direktyvoje yra suteikta konkrečių garantijų neteisėtai esantiems migrantams, kuriuos ketinama grąžinti. Persvarstytoje Priėmimo sąlygų direktyvoje (2013/33/ES, 9 straipsnis) ir Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 26 straipsnio 2 dalyje suteikta garantijų prieglobsčio prašytojams.

Pagal EŽTK konkrečios procesinės garantijos nustatytos konvencijos 5 straipsnyje. Laisvės atėmimui pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą taip pat taikomos abi šios nuostatos:

- 5 straipsnio 2 dalis – asmens teisė, kad jam būtų nedelsiant suprantama kalba pranešama, dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas;
- 5 straipsnio 4 dalis – asmens teisė kreiptis į teismą skundžiantis, kad jis neteisingai sulaikytas; teismas turi nedelsdamas priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti.

6.8.1. Teisė žinoti priežastis

Pagal ES teisę Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad institucijos privalo raštu parengti įsakymą sulaikyti asmenį, nurodydamos faktines ir teises priežastis. Tas pats reikalavimas dėl prieglobsčio prašytojų yra nustatytas persvarstytoje Priėmimo sąlygų direktyvos 9 straipsnio 2 dalyje.

Pagal EŽTK kiekvienam sulaikytajam turi būti „nedelsiant“ ir „jam suprantama kalba“ pranešama apie jo sulaikymo priežastis (EŽTK 5 straipsnio 2 dalis). Tai reiškia, kad reikia paprastais žodžiais, nevarojant specializuotų terminų, sulaikytajam suprantama kalba išaiškinti jo suėmimo arba sulaikymo teises ir faktines priežastis, kad jis galėtų, jei norėtų, teisme užginčyti tokių priemonių teisėtumą pagal konvencijos 5 straipsnio 4 dalį.

Pavyzdys. Lenkijos piliečiui, kuris pateikė pareiškimą Teismui byloje *Nowak prieš Ukrainą*³¹², paklausus Ukrainos institucijų, dėl kokių priežasčių jis buvo suimtas, jam atsakyta, kad jis esąs „tarptautinio masto vagis“. EŽTT nusprendė, jog toks pareiškimas neatitiko to, kas buvo rašoma įsakyme jį išsiųsti, parengtame ukrainiečių kalba, su nuoroda į nacionalinės teisės nuostatą. Pareiškėjas nepakankamai mokėjo ukrainiečių kalbą, kad suprastų šį dokumentą, kurį gavo ketvirtą dieną po to, kai

312 EŽTT sprendimo *Nowak prieš Ukrainą*, Nr. 60846/10, 2011 m. kovo 31 d., 64 punktas.

buvo sulaikytas. Neatrodė, kad iki tos dienos jam būtų buvę pranešta, jog jis buvo sulaikytas numatant išsiųsti jį iš šalies. Be to, pareiškėjas neturėjo veiksmingų būdų paduoti skundą, kol buvo sulaikytas, arba vėliau reikalauti kompensacijos. Todėl buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę*³¹³ nustatyta, kad buvo per ilgai (76 valandas) uždelsa pateikti sulaikymo priežastis, todėl buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Dbouba prieš Turkiją*³¹⁴ pareiškimą Teismui pateikė prieglobsčio prašytojas. Du policijos pareigūnai priėmė jo pareiškimą apie JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biurui pateiktą prašymą. Jam buvo pasakyta, kad jis paleidžiamas iki teismo, pateikus kaltinimus, kad jis esąs „Al-Qaeda“ narys, ir kad pradėta jo išsiuntimo procedūra. Pareiškėjui policijos būstinėje nebuvo pateikta jokių dokumentų su informacija apie jo sulaikymo priežastis. EŽTT nusprendė, kad nacionalinės valdžios institucijos pareiškėjui niekada nepranešė, dėl kokių priežasčių jis buvo sulaikytas, todėl pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

6.8.2. Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas

Pagal ES teisę ir EŽTK teisę į tai, kad institucijų sprendimai būtų peržiūrėti teismo, yra labai svarbi užtikrinant apsaugą nuo savavališko sulaikymo.

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje yra nustatyta, kad kiekvienas asmuo, kurio atvejį reglamentuoja ES teisė, turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir kad jo bylą per kuo trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų teismas. *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 2 dalyje ir persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 9 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kai įsakymą sulaikyti priima administracinės institucijos, būtina atlikti skubią jo teisminę peržiūrą. Be to, *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 3 dalyje ir *Priėmimo sąlygų direktyvos* 9 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad sulaikymas turi būti peržiūrimas per pagrįstus laiko tarpus atitinkamo trečiosios šalies piliečio prašymu arba *ex officio*. Prieglobsčio prašytojų atvejų peržiūrą turi atlikti teisminė institucija, o per grąžinimo procesus tai yra privaloma tik tuo atveju, kai asmens sulaikymas yra pratęsimas. Kai sprendimas pratęsti sulaikymo priemonę buvo priimtas pažeidžiant teisę būti išklauptam, nacionalinis teismas, įgaliotas įvertinti šio sprendimo teisėtumą, gali panaikinti

313 EŽTT sprendimas *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.

314 EŽTT sprendimo *Dbouba prieš Turkiją*, Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d., 52–54 punktai.

sulaikymo priemonę tik jeigu jis nusprendžia, kad dėl šio pažeidimo asmuo, kuris juo remiasi, iš tikrųjų prarado galimybę geriau apginti savo teises – t. y. kad ši administracinė procedūra būtų galėjusi pasibaigti kitaip³¹⁵. Teisinės pagalbos teikimas yra reglamentuojamas. Chartijos 47 straipsnyje ir Grąžinimo direktyvos 13 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas ir kad teisinė pagalba turi būti teikiama užtikrinant teisę kreiptis į teismą. Prieglobsčio prašytojams skirtos nuostatos dėl nemokamos teisinės pagalbos ir atstovavimo pateiktos Priėmimo sąlygų direktyvos 9 straipsnyje (daugiau apie tai skaitykite 4 skyriuje).

EŽTK 5 straipsnio 4 dalyje konkrečiai reikalaujama, kad „kiekvienas“, iš kurio atimta laisvė, turi turėti teisę kreiptis į teismą skųsdamasis, kad jis neteislingai sulaikytas, o teismas „nedelsdamas turi priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti“. Šį reikalavimą atitinka Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnio 4 dalis.

Tai, kad reikia „nedelsiant“ peržiūrėti sprendimą ir suteikti „prieinamą“ teisinę gynybą, yra dvi svarbiausios garantijos. EŽTK 5 straipsnio 4 dalies tikslas – užtikrinti sulaikytojo asmens teisę į tai, kad jam taikoma priemonė būtų „teismo prižiūrima“. Todėl 5 straipsnio 4 dalyje reikalaujama ne tik suteikti galimybę kreiptis į teisėją, kad šis nedelsdamas priimtų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo, bet ir kad teismas reguliariai persvarstytų, ar tikrai reikia, kad tas asmuo tebebūtų sulaikytas. Sulaikytasis asmuo per visą laiką, kai yra sulaikytas, turi turėti galimybę pasinaudoti šia teisine gynyba, kad jo byla būtų nedelsiant teismo peržiūreta, o ją peržiūrintis teismas turi būti kompetentingas priimti sprendimą paleisti jį į laisvę. Tokia teisinė gynyba turi būti pakankamai teoriškai pagrįsta ir praktiškai patikrinta, kad būtų prieinama ir efektyvi.

Ypač svarbu, kad efektyvia teisine gynyba galėtų pasinaudoti prieglobsčio prašytojai, nes jų padėtis yra neužtikrinta ir jiems gali grėsti pavojus būti grąžintiems į šalį, iš kurios jie išvyko.

Pavyzdys. Byloje *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*³¹⁶ pareiškimus Teismui pateikė du prieglobsčio prašę Irano piliečiai, kurie buvo sulaikyti policijos būstinėje. EŽTT

315 2013 m. rugsėjo 10 d. ESTT sprendimas *M. G., N. R. ir Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-383/13.

316 EŽTT sprendimas *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.

nusprendė, kad jie negalėjo pasinaudoti jokia procedūra, per kurią jų sulaikymo teisėtumą būtų buvę galima patikrinti teisme³¹⁷.

Pavyzdys. Byloje *S.D. prieš Graikiją*³¹⁸ pareikšimą Teismui pateikęs prieglobsčio prašytojas buvo sulaikytas, nors jo nebuvo galima išsiųsti iš šalies, laukiant, kol bus priimtas sprendimas dėl jo prieglobsčio prašymo. EŽTT nusprendė, kad jis buvo atsidūręs beteisėje padėtyje, nes nebuvo tokios nuostatos, kad jo sulaikymas būtų tiesiogiai peržiūrėtas belaukiant, kol jis bus išsiųstas.

6.9. Sulaikymo sąlygos arba tvarka

Sulaikymo sąlygos gali būti pripažintos ES teisės arba EŽTK nuostatų pažeidimu. Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK sulaikant asmenis yra privaloma gerbti kitas jų pagrindines teises, be kita ko, laisvės atėmimo sąlygos turi būti humaniškos, nereikėtų išskirti šeimų, paprastai nederėtų sulaikyti vaikų ir pažeidžiamų asmenų (žr. 6.7 skirsnį dėl specialiųjų poreikių turinčių asmenų ir vaikų sulaikymo)³¹⁹.

Pagal ES teisę asmenų, kuriems taikomos grąžinimo procedūros, sulaikymo sąlygas reglamentuoja *Grąžinimo direktyvos* 16 straipsnis, vaikų ir šeimų sulaikymo sąlygas – 17 straipsnis. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo sąlygas reglamentuoja persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 10 straipsnis, o konkrečios nuostatos dėl pažeidžiamų asmenų pateiktos jos 11 straipsnyje.

Pagal EŽTK sulaikymo vieta, tvarka ir sąlygos turi būti tinkamos, antraip gali būti pažeistas EŽTK 3, 5 arba 8 straipsnis. Teismas vertina tiek atskirus sulaikymo sąlygų ypatumus, tiek bendrą jų poveikį. Atsižvelgiama, be kita ko, į tai, kur asmuo yra sulaikytas (oro uoste, policijos kameroje ar kalėjime); ar būtų įmanoma sulaikymui naudoti kitas patalpas; sulaikymo zonos dydį; ar tai yra bendro naudojimo patalpos ir kiek kitų žmonių jose yra; ar jose yra skalbimo ir higienos patalpos ir galimybių jomis naudotis; ar patalpos vėdinamos ir ar yra galimybė būti gryname ore; ar įmanoma palaikyti ryšį su išorės pasauliu; ar sulaikytieji asmenys serga kokiomis nors ligomis ir ar gali gauti medicinos pagalbą. Itin svarbios yra asmeninės sulaikytojo aplinkybės, pavyzdžiui, tai, ar jis yra

317 EŽTT sprendimas *Z.N.S. prieš Turkiją*, Nr. 21896/08, 2010 m. sausio 19 d.; EŽTT sprendimas *Dbouba prieš Turkiją*, Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d.

318 EŽTT sprendimas *S.D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.

319 Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendime *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją* (dėl nelydimos nepilnametės), Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.; EŽTT sprendime *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* (dėl prekybos žmonėmis aukos), Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.

vaikas, kankinimo auka, nėščia moteris, prekybos žmonėmis auka, pagyvenęs arba neįgalus žmogus.

Vertindamas sulaikymo sąlygas konkrečioje byloje EŽTT atsižvelgia į Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) parengtas ataskaitas. Šios ataskaitos taip pat gali būti naudingos valstybėms narėms vertinant, kokios sąlygos yra nepriimtinos.

Pavyzdys. Bylose *Dougoz, Peers ir S.D. prieš Graikiją*³²⁰ Teismas nustatė svarbius principus dėl sulaikymo sąlygų ir aiškiai pasakė, kad sulaikytieji prieglobsčio prašytojai yra itin pažeidžiami dėl to, ką patyrė bėgdami nuo persekiojimo, todėl sulaikymas gali jiems sukelti dar daugiau kančių.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*³²¹ Teismas nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnis buvo pažeistas ne tik dėl asmens, pateikusio pareiškimą Teismui, sulaikymo sąlygų, bet ir dėl bendrų jo gyvenimo (priėmimo) sąlygų Graikijoje. Pareiškėjas buvo prieglobsčio prašytojas iš Afganistano. Graikijos institucijoms buvo žinoma jo tapatybė ir tai, kad jis gali prašyti prieglobsčio, nuo tada, kai jis atvyko į Atėnus. Jis buvo iškart be jokio paaiškinimo sulaikytas. Įvairių tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų pranešimuose teigiama, kad Graikijos institucijos sistemingai sulaiko prieglobsčio prašytojus. Pareiškėjo tvirtinimą, kad su juo žiauriai elgėsi policija, patvirtino tarptautinių organizacijų, visų pirma Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT), surinkti liudininkų pasakojimai. CPT ir UNHCR nustatyti faktai taip pat patvirtino pareiškėjo pasakojimą apie jo laikymą nesanitarinėmis sąlygomis perpildytame sulaikymo centre prie Atėnų tarptautinio oro uosto. Nors pareiškėjas buvo sulaikytas palyginti trumpam, jis šiame centre buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis. EŽTT sprendimu, pareiškėjas tikriausiai patyrė pareigūnų savivalę, nevisavertiškumo jausmą ir nerimą, jo sulaikymo sąlygos neabejotinai labai įžeidė jo orumą ir prilygo žeminančiam elgesiui. Be to, jis buvo itin pažeidžiamas kaip prieglobsčio prašytojas dėl savo migracijos ir tikriausiai praeityje patirtos traumos. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

320 EŽTT sprendimas *Dougoz prieš Graikiją*, Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d.; EŽTT sprendimas *Peers prieš Graikiją*, Nr. 28524/95, 2001 m. balandžio 19 d.; EŽTT sprendimas *S.D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.

321 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

Tarp privalomos teisinės galios neturinčių teisės aktų šioje srityje yra Europos Tarybos dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, Europos kalėjimų taisyklės ir 2005 m. ES gairės dėl elgesio su sulaikytais imigrantais³²².

6.10. Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK nuostatas neteisėtai sulaikytiems asmenims gali būti skirtas žalos atlyginimas.

Pagal ES teisę *Francovich* byloje³²³ ETT nusprendė, kad nacionaliniai teismai turi skirti žalos atlyginimą už ES teisės nuostatos pažeidimą, kurį padarė ES valstybė narė. Šis principas iki šiol dar netaikytas tokiems pažeidimams, kai valstybė narė neįgyvendina ES direktyvos nuostatų dėl imigrantų sulaikymo.

EŽTK 5 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad „kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar suėmimo auka pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, turi teisę į nuostolių atlyginimą“. Todėl nuostoliai gali būti atlyginami tada, kai yra pažeistos vienos arba kelių EŽTK 5 straipsnio dalių nuostatos.

322 Europos Tarybos Ministrų komitetas (2003), Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms (Rec(2003)5) dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymo priemonių; Europos Tarybos Ministrų komitetas (2005); Europos Tarybos Ministrų komitetas (2006), Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms (Rec(2006)2) dėl Europos kalėjimų taisyklių, 2006 m. sausio 11 d.

323 1991 m. lapkričio 19 d. ETT sprendimas *Francovich ir Bonifaci ir kt. prieš Italijos Respubliką*, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90, Rink. p. I-05357.

Svarbiausios nuostatos

- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK laisvės atėmimas turi būti taikomas tik kraštutiniu atveju, kai jau išnaudotos visos galimybės taikyti švelnesnes priemones (žr. 6.2 skirsnį).
- Pagal EŽTK konkreti asmens padėtis gali būti prilyginta laisvės atėmimui pagal EŽTK 5 straipsnį arba jo judėjimo laisvės apribojimui pagal EŽTK ketvirtąjį protokolo 2 straipsnį (žr. 6.1 skirsnį).
- Pagal EŽTK laisvės atėmimas turi būti pateisinamas dėl kurio nors iš 5 straipsnio 1 dalies a–f punktuose nurodytų konkrečių tikslų, jis turi būti skiriamas įstatymo nustatyta tvarka ir nesavavališkai (žr. 6.3 skirsnį).
- Pagal ES teisę laisvės atėmimas turi atitikti teisės normas (žr. 6.3 skirsnį), būti reikalingas ir proporcingas (žr. 6.5 skirsnį).
- Pagal ES teisę, prieš išsiunčiant asmenį iš šalies, leidžiama jį sulaikyti ilgiausiai šešiams mėnesiams; išimties tvarka šį terminą galima pratęsti ne daugiau kaip iki 18 mėnesių (žr. 6.6.4 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, kai asmuo sulaikomas ketinant jį išsiųsti iš šalies, turi būti reali tikimybė, kad pavyks jį išsiųsti (žr. 6.6.3 skirsnį), o jo išsiuntimo procedūros turi būti atliekamos deramai kruopščiai (žr. 6.6.2 skirsnį).
- Kartu su laisvės atėmimu turi būti taikomos EŽTK 5 straipsnio 2 dalyje nustatytos procesinės garantijos dėl teisės žinoti priežastis ir 5 straipsnio 4 dalyje nustatytos garantijos dėl teisės į tai, kad sprendimas sulaikyti asmenį būtų nedelsiant peržiūrėtas (žr. 6.8 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK asmens laisvės atėmimas arba judėjimo laisvės apribojimas neturi prieštarauti kitoms žmogaus teisių garantijoms, pavyzdžiui, sulaikymo sąlygos neturi žeminti žmogaus orumo, niekada negalima rizikuoti žmonių sveikata, reikia skirti ypatingą dėmesį pažeidžiamų grupių narių poreikiams (žr. 6.7 ir 6.9 skirsnius).
- Kiekvienas savavališkai arba neteisėtai sulaikytas asmuo tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK gali reikalauti atlyginti jam padarytą žalą (žr. 6.10 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo [245 psl.](#) pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite [223 psl.](#) skyriuje „Papildoma literatūra“.

7

Priverstinis grąžinimas ir išsiuntimo būdas



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB) FRONTEX reglamentas (su pakeitimais) – Reglamentas (ES) Nr. 1168/2011 Tarybos sprendimas dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo (2004/573/EB)	Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas	Ministrų komiteto 2005 m. paskelbtos dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo (angl. <i>Twenty Guidelines on Forced Return</i>), gairė Nr. 19
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 48 straipsnis	Konfidencialumas	Ministrų komiteto 2005 m. rugsėjo mėn. paskelbtos dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė Nr. 12
ES pagrindinių teisių chartija, 2 straipsnis (žmogaus teisė į gyvybę) Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 8 straipsnio 4 dalis	Taikant fizinio suvaržymo priemonės padaryta didelė žala	EŽTK 2 straipsnis (teisė gyventi) Ministrų komiteto 2005 m. rugsėjo mėn. paskelbtos dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė Nr. 19
	Tyrimai	EŽTT sprendimas <i>Ramsahai prieš Nyderlandus</i> , 2007 m. (dėl veiksmingos sistemos) EŽTT sprendimas <i>Tarariyeva prieš Rusiją</i> , 2006 m. (dėl sveikatos priežiūros kalėjimuose) EŽTT sprendimas <i>Tais prieš Prancūziją</i> , 2006 m. (dėl sulaukytų asmenų sveikatos būklės tikrinimo)

Išvadas

Šiame skyriuje aptariama, kokiais būdais iš valstybės gali būti išsiunčiami užsieniečiai. Teisinės kliūtys išsiųsti asmenis, pavyzdžiui, draudimai išsiųsti prieglobsčio prašytojus, aptariamose 1, 3 ir 4 skyriuose.

Tiek oro, tiek sausumos ar jūrų transportu išsiunčiami asmenys turėtų būti į kitą šalį grąžinami saugiai, humaniškai ir nežeminant jų orumo. Būta incidentų, kai asmenys, kuriuos norėta grąžinti, negyvai užduso arba patyrė sunkių sužalojimų per išsiuntimo procesą. Pasitaiko mirčių ir sulaikymo centruose dar iki išsiuntimo. Išsiuntimo procese taip pat gali padidėti savęs žalojimo arba savižudybės rizika tuomet, kai asmuo yra išsiunčiamas, arba kol jis sulaikytas laukia išsiuntimo.

Pagal ES teisę priverstinį grąžinimą reglamentuoja [Grąžinimo direktyva](#) (2008/115/EB). FRONTEX koordinuojamas bendras grąžinimo operacijas reglamentuoja persvarstytas [FRONTEX reglamentas](#) (ES) Nr. 1168/2011.

EŽTT retai prašoma svarstyti patį išsiuntimo būdą, tačiau Teismas turi daug praktikos, daugiausia susijusios su EŽTK 2, 3 ir 8 straipsniais, dėl institucijų jėgos naudojimo apskritai, dėl poreikio apsaugoti asmenis nuo galimos žalos, taip pat dėl institucijų procedūrinio įsipareigojimo ištirti savo veiksmus tais atvejais, kai įtariama, kad asmeniui galėjo būti padaryta didelė žala. Šiais bendrais principais gali būti tinkama vadovautis ir konkrečiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, per priverstinį grąžinimą. Šie dalykai toliau aptariami išsamiau.

Kartu su privalomomis teisės nuostatomis šioje konkrečioje srityje yra priimta ir svarbių privalomos teisinės galios neturinčių teisės dokumentų. Naudingų patarimų yra pateikta Europos Tarybos dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo, todėl jos minimos keliose šio skyriaus dalyse³²⁴. [Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą \(CPT\) standartuose](#) grąžinimui oro transportu taip pat skirtas atskiras skyrius³²⁵.

Dažnai yra įmanoma grąžinti asmenis ir pagal politiniu arba praktiniu lygmeniu sudarytus readmisijos susitarimus. ES readmisijos susitarimai gali būti sudaromi pavienių valstybių

324 Europos Tarybos Ministrų komitetas (2005).

325 Europos Taryba, Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (2002–2011 m.), IV skyrius, nuo 69 p.

narių arba Sąjungos vardu. Nuo 2005 iki 2013 m. buvo sudaryta 15 ES readmisijos susitarimų ir dauguma jų jau įsigaliojo³²⁶.

7.1. Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas

Pagal ES teisę Grąžinimo direktyvoje yra nustatyta, kad vykdamt priverstinį grąžinimą turi būti gerbiamas grąžinamo asmens orumas ir fizinis neliečiamumas (8 straipsnio 4 dalis). Be to, reikėtų teikti pirmenybę savanoriškam išvykimui (7 straipsnis) ir turi būti nustatyta veiksminga priverstinio grąžinimo stebėsenos sistema (8 straipsnio 6 dalis)³²⁷. 2004 m. Tarybos sprendimo priede pateiktose bendrosiose gairėse dėl jungtinių išsiuntimų oro transportu saugumo nuostatų, be kita ko, yra gairių dėl sveikatos priežiūros problemų, lydinčiųjų pareigūnų mokymo bei elgesio ir priverstinių priemonių naudojimo³²⁸.

Pagal Grąžinimo direktyvą grąžinimo procese yra privaloma atsižvelgti į grąžinamo asmens sveikatos būklę (5 straipsnis). Jeigu asmuo grąžinamas oro transportu, paprastai reikia medicinos darbuotojų patvirtinimo, kad jis gali keliauti. Asmens išsiuntimas gali būti atidėtas ir dėl jo fizinės ar psichikos sveikatos būklės (9 straipsnis). Grąžinant asmenis privaloma deramai atsižvelgti į jų teisę į šeimos gyvenimą (5 straipsnis). Valstybės įstatymai ir politika taip pat gali reglamentuoti konkrečius su sveikata susijusius klausimus, pavyzdžiui, dėl moterų paskutiniaisiais nėštumo mėnesiais.

Grąžinimo direktyvoje nustatyta, kad nelydimas nepilnametis gali būti grąžinamas tik šeimos nariams, paskirtam globėjui arba įsitikinus, kad jis bus tinkamai priimtas valstybėje, į kurią jis grąžinamas (10 straipsnis).

Pagal EŽTK turi būti atliekamas vertinimas, ar valdžios pareigūnų sulaikytiems ir kontroliuotiems asmenims, įtariama, padaryti sužalojimai arba žala yra pakankamai dideli, kad

326 Tai susitarimai (pateikiami chronologine tvarka) su Honkongu, Makao, Šri Lanka, Albanija, Rusija, Ukraina, buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija, Bosnija ir Hercegovina, Juodkalnija, Serbija, Moldova, Pakistanu, Gruzija, Žalioju Kyšuliu (dar neįsigaliojęs) ir Armėnija (dar neįsigaliojęs). Taip pat žr. 2011 m. vasario 23 d. Komisijos tarnybų dariniame dokumente SEC (2011) 209 pateiktą 1 lentelę.

327 Daugiau apie ES valstybių narių praktiką skaitykite FRA (2012) leidinio p. 51–54.

328 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl bendrų skrydžių organizavimo išsiunčiant iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos trečiųjų šalių piliečius, kurie yra išsiuntimo priemonių objektas, OL 2004 L 261/28.

būtų galima taikyti EŽTK 3 straipsnį. Reikia atsižvelgti į asmens pažeidžiamumą dėl jo individualių aplinkybių, pavyzdžiui, amžiaus ar psichikos sveikatos sutrikimų³²⁹.

Pagal Europos Tarybos gaires dėl priverstinio grąžinimo institucijos turėtų bendradarbiauti su grąžinamais asmenimis, kad kuo mažiau reikėtų naudoti jėgas, o grąžinamiems asmenims reikėtų suteikti galimybę pasirengti būti grąžintiems (gairė Nr. 15). Grąžinami asmenys taip pat turi būti pajėgūs keliauti (gairė Nr. 16).

7.2. Konfidencialumas

Siekiant saugoti per prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesą gautos informacijos konfidencialumą, svarbu užtikrinti, kad valstybei, į kurią grąžinamas asmuo, būtų perduodama tik ta informacija, kuri yra reikalinga, kad būtų lengviau jį išsiųsti. Šį konfidencialumą turėtų užtikrinti ir grąžinamą asmenį iš sulaikymo centro į grįžimo vietą lydintys pareigūnai.

Pagal ES teisę per prieglobsčio procedūras gauta informacija tvarkoma pagal **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 48 straipsnį, o ES valstybės narės privalo užtikrinti bet kokios gautos informacijos konfidencialumą. Direktyvos 30 straipsnyje pateikta garantijų, kad renkant informaciją apie kiekvieną prieglobsčio prašytoją jokia informacija neatskleidžiama įtariamiems jo persekiotojams.

Pagal EŽTK, jeigu nesilaikoma konfidencialumo, gali kilti abejonių, ar nepažeidžiamas EŽTK 8 straipsnis, o kai dėl konfidencialumo reikalavimų nepaisymo asmeniui gali grėsti pavojus, kad jam grįžus į kitą šalį su juo bus netinkamai elgiamasi, tai gali būti ir EŽTK 3 straipsnio pažeidimas. Tačiau kitokiomis aplinkybėmis Teismas yra nusprendęs, jog taikant bet kokią privatumą pažeidžiančią priemonę būtina laikytis išsamių taisyklių ir imtis būtinų apsaugos priemonių, kad būtų suteikta pakankamai garantijų, kad nebus tuo piktnaudžiaujama ir savivaliaujama. Šios apsaugos priemonės, be kita ko, turi apimti duomenų laikymo trukmę, saugojimą, naudojimą, trečiųjų šalių prieigą prie jų, duomenų vientisumo bei konfidencialumo apsaugos procedūras ir duomenų naikinimo procedūras³³⁰.

329 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *Darraj prieš Prancūziją*, Nr. 34588/07, 2010 m. lapkričio 4 d.

330 EŽTT sprendimo *S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 30562/04, 2008 m. gruodžio 4 d., 99 punktas.

Europos Tarybos dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo taip pat rašoma apie asmens duomenų tvarkymo apribojimus, būtinybę gerbti jų privatumą ir draudimą keistis su prieglobsčio prašymais susijusia informacija (gairė Nr. 12).

7.3. Taikant fizinio suvaržymo priemonės padaryta didelė žala

Pagal nacionalinės teisės aktus valstybės atstovams, pavyzdžiui, sulaikytus asmenis prižiūrintiems arba išsiunčiamus asmenis lydintiems pareigūnams, gali būti leidžiama šiame darbe panaudoti jėgą. Tiek ES teisėje, tiek EŽTK yra nustatyta, kad toks jėgos naudojimas turi būti pagrįstas, reikalingas ir proporcingas.

ES teisėje ir EŽTK yra nustatyti bendrieji standartai, taikomi sulaikytųjų asmenų mirties atvejais. Teisę į gyvybę garantuoja tiek ES pagrindinių teisių chartijos, tiek EŽTK 2 straipsnis. Šiame straipsnyje yra nustatyta viena svarbiausių teisių, iš kurios negali būti jokių išimčių pagal EŽTK 15 straipsnį. Vis dėlto pagal EŽTK jėgos, taip pat ir pavojingos gyvybei, panaudojimas 2 straipsniui neprieštarauja, jei ją panaudoti yra „neišvengiamai būtina“ ir „griežtai proporcinga“ siekiamiems tikslams³³¹.

Pagal ES teisę Grąžinimo direktyvoje yra nustatytos priverstinių priemonių taikymo taisyklės. Tokios priemonės gali būti naudojamos tik kraštutiniu atveju, kai nėra kitos išeities, jos turi būti proporcingos ir be nepagrįstos prievartos. Jas įgyvendinant turi būti deramai gerbiamas asmens orumas ir fizinis neliečiamumas (8 straipsnio 4 dalis).

EŽTK 2 straipsniu pagrįstoje Teismo praktikoje reikalaujama, kad valstybės pareigūnų prievartos naudojimą reglamentuotų teisės aktų, reguliavimo ir administracinė sistema, apsauganti nuo savivalės, piktnaudžiavimo ir mirčių, įskaitant incidentus, kurių įmanoma išvengti. Tokioje sistemoje turi būti aiškiai ir tinkamai nustatyta personalo struktūra, komunikacijos kanalai ir nurodymai dėl prievartos naudojimo³³². Kai valstybės pareigūnai viršija savo įgaliojimus naudodami nepagrįstai daug prievartos ir taip padaro daug žalos asmeniui arba tai tampa net jo mirties priežastimi, valstybei narei gali tekti

331 Europos žmogaus teisių komisija, *Stewart prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 10044/82, 1984 m. liepos 10 d.; EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 148–149 punktai.

332 EŽTT sprendimo *Makaratzis prieš Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 50385/99, 2004 m. gruodžio 20 d., 58 punktas; EŽTT sprendimo *Nachova ir kt. prieš Bulgariją* (Didžioji kolegija), Nr. 43577/98 ir 43579/98, 2005 m. liepos 6 d., 96 punktas.

už tai atsakyti. Turi būti veiksmingai atliktas tokio įvykio tyrimas, po kurio būtų galima patraukti kaltuosius baudžiamojon atsakomybėn³³³.

Teismas nusprendė, kad valstybės narės turi ne tik negatyvią pareigą savo veiksmais nepadarinti žalos asmenims, bet ir pozityvią pareigą apsaugoti asmenis nuo mirties ar sunkaus kūno sužalojimo, įskaitant atvejus, kai tokią grėsmę gali kelti tretieji asmenys arba asmuo gali kelti grėsmę pats sau; jos taip pat privalo suteikti reikiamą medicinos pagalbą. Valstybės narės pareiga suteikti apsaugą – tai ir pareiga teisės nuostatomis bei tinkamomis procedūromis, įskaitant baudžiamosios teisės nuostatas, užkirsti kelią nusikaltimams prieš asmenį, kartu taikant nuo tokių nusikaltimų atgrasančias sankcijas³³⁴. Esminis klausimas yra tai, ar institucijos padarė viską, ko iš jų galima pagrįstai tikėtis, kad apsaugotų asmenį nuo tikro ir tiesioginio pavojaus jo gyvybei, apie kurį jos žinojo arba turėjo žinoti³³⁵.

Svarstydamas, ar jėgos panaudojimas buvo teisėtas, EŽTT atsižvelgia į kelis veiksnius, be kita ko, koku tikslu tai daryta ir koks pavojus dėl to galėjo grėsti asmens fizinei sveikatai ir gyvybei. Teismas vertina konkretaus atvejo, kai pareigūnai panaudojo jėgą, aplinkybes, įskaitant tai, ar tai buvo tyčinis, ar netyčinis jėgos panaudojimas ir ar tie veiksmai buvo tinkamai suplanuoti bei valdomi.

Pavyzdys. Byloje *Kaya prieš Turkiją*³³⁶ EŽTT pakartojo, kad valstybė narė privalo įvertinti, kiek jėgos naudoti būtina ir kokį pavojų tai gali kelti žmogaus gyvybei.

Fizinio suvaržymo priemonių naudojimas gali prieštarauti ne tik konvencijos 2 straipsniui, jeigu asmuo miršta arba susidariusi situacija yra pavojinga jo gyvybei, pavyzdžiui, kai bandymas nusižudyti turi ilgalaikių padarinių, bet ir konvencijos 3 ir 8 straipsniams tais atvejais, kai neteisėto nužudymo nėra, tačiau panaudotos fizinio suvaržymo priemonės asmeniui pakenkia arba jį sužaloja.

333 EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 161 punktas; EŽTT sprendimo *Velikova prieš Bulgariją*, Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d., 80 punktas.

334 EŽTT sprendimas *Osman prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 23452/94, 1998 m. spalio 28 d.; EŽTT sprendimo *Mastromatteo prieš Italiją* (Didžioji kolegija), Nr. 37703/97, 2002 m. spalio 24 d., 72–73 punktai; EŽTT sprendimo *Finogenov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 18299/03 ir 27311/03, 2011 m. gruodžio 20 d., 209 punktas.

335 EŽTT sprendimo *Branko Tomašić ir kt. prieš Kroatiją*, Nr. 46598/06, 2009 m. sausio 15 d., 51 punktas.

336 EŽTT sprendimas *Kaya prieš Turkiją*, Nr. 22729/93, 1998 m. vasario 19 d.

Pavyzdys. Byloje *Ilhan prieš Turkiją*³³⁷ Teismas nusprendė, kad kai suimamas asmuo dėl per didelio jėgos panaudojimo patyrė smegenų traumą, buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis, o ne 2 straipsnis.

EŽTT yra išreiškęs susirūpinimą dėl incidentų, kai policijos pajėgos arba kiti pareigūnai dalyvavo „intervencijose“ prieš asmenis tokiomis aplinkybėmis, kad buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis³³⁸.

Mirties ar kūno sužalojimo priežastis gali būti naudojamos fizinio suvaržymo priemonės arba valstybės narės nesugebėjimas apsaugoti nuo mirties, kuri gali įvykti ir dėl savęs žalojimo arba medicininių priežasčių³³⁹. Todėl Europos Tarybos dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo yra uždrausta naudoti fizinio suvaržymo priemones, galinčias iš dalies ar visiškai užblokuoti kvėpavimo takus arba priversti grąžinamą asmenį būti tokioje pozicijoje, kad jam kiltų pavojus uždusti (gairė Nr. 19).

7.4. Tyrimai

Pagal EŽTK bendrieji principai, suformuluoti daugiausia remiantis konvencijos 2, 3 ir 8 straipsniais, tam tikromis aplinkybėmis gali būti taikomi ir priverstiniam grąžinimui. Turi būti atliekamas koks nors veiksmingas ir oficialus tyrimas tais atvejais, kai asmuo netenka gyvybės ar yra sunkiai sužalojamas dėl valstybės narės veiksmų arba kai tai įvyksta tokiomis aplinkybėmis, kad už tai gali tekti atsakyti valstybei narei, pavyzdžiui, jeigu asmuo yra joje sulaikytas. Valstybei narei gali tekti atsakyti net ir tais atvejais, kai dalį užduočių, susijusių su išsiuntimu iš jos teritorijos, pagal užsakymą atlieka privačios įmonės. Yra privaloma užtikrinti būtiną veiksmingumo lygį, kuris priklauso nuo konkretaus atvejo aplinkybių³⁴⁰. Turi būti veiksminga atskaitomybė ir skaidrumas, kad būtų užtikrinta pagarba teisinės valstybės principams ir išsaugotas visuomenės pasitikėjimas³⁴¹.

337 EŽTT sprendimo *Ilhan prieš Turkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d., 77 ir 87 punktai.

338 EŽTT sprendimo *Kučera prieš Slovakiją*, Nr. 48666/99, 2007 m. liepos 17 d., 122–124 punktai; EŽTT sprendimo *Rachwalski ir Ferenc prieš Lenkiją*, Nr. 47709/99, 2009 m. liepos 28 d., 58–63 punktai.

339 Žr., pvz., Jungtinės Karalystės bylą *FGP prieš Serco Plc ir Anor*, [2012] EWHC 1804 (Admin), 2012 m. liepos 5 d.

340 EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 161 punktas; EŽTT sprendimo *Velikova prieš Bulgariją*, Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d., 80 punktas.

341 EŽTT sprendimo *Ramsahai ir kt. prieš Nyderlandus* (Didžioji kolegija), Nr. 52391/99, 2007 m. gegužės 15 d., 325 punktas.

Jeigu asmuo, kuris yra arba prieš tai buvo valstybės narės sulaikytas ar kontroliuojamas, randamas negyvas arba sužeistas, tai valstybei narei tenka pareiga pakankamai ir įtikinamai paaiškinti, kaip tai atsitiko; pavyzdžiui, konvencijos 2 straipsnio pažeidimas buvo nustatytas tuo atveju, kai vyriausybė tikino, kad mirties priežastis buvo natūrali, tačiau nepateikė jokio kito pakankamo paaiškinimo, kodėl įvyko mirtis arba kodėl pomirtinio tyrimo ataskaita pateikta su trūkumais³⁴². Taip pat yra pavyzdžių, kai 2 straipsnio pažeidimai buvo nustatyti dėl netinkamos medicinos pagalbos kalėjimo ligoninėje³⁴³ arba dėl sulaikytojo asmens sveikatos apžiūros trūkumų³⁴⁴.

Pagal konvencijos 2 straipsnį atliekamas tyrimas turi atitikti šiuos pagrindinius kriterijus: jis turi būti nepriklausomas, skubus, jame turi dalyvauti nukentėjusiojo šeimos nariai, jis turi būti pakankamas ir veiksmingas. Be to, tyrimas ir jo rezultatai turėtų būti paskelbti visuomenei įvertinti. Institucijų pareiga yra pradėti šį tyrimą savo iniciatyva, nelaukiant, kol bus paduotas skundas. Tyrimą atliekantys asmenys arba įstaigos turi būti pavaldumo, instituciniais ir praktiniais ryšiais nesusiję su tiriamo įvykio dalyviais³⁴⁵.

342 EŽTT sprendimo *Tanli prieš Turkiją*, Nr. 26129/95, 2001 m. balandžio 10 d., 143–147 punktai.

343 EŽTT sprendimo *Tarariyeva prieš Rusiją*, Nr. 4353/03, 2006 m. gruodžio 14 d., 88 punktas.

344 EŽTT sprendimas *Tais prieš Prancūziją*, Nr. 39922/03, 2006 m. birželio 6 d.

345 EŽTT sprendimo *Finucane prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 29178/95, 2003 m. liepos 1 d., 68 punktas.

Svarbiausios nuostatos

- Išsiuntimas iš valstybės teritorijos turi būti atliekamas saugiai, humaniškai ir gerbiant išsiunčiamo žmogaus orumą (žr. 7.1 skirsnį).
- Išsiunčiami asmenys turėtų būti pajėgūs keliauti; reikia atsižvelgti į jų fizinę ir psichikos sveikatos būklę (žr. 7.1 skirsnį).
- Reikėtų ypač rūpintis pažeidžiamais asmenimis, įskaitant vaikus, ir tais, kurie gali būti linkę nusižudyti arba žaloti save (žr. 7.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę valstybės narės turi sukurti veiksmingas grąžinimo stebėsenos sistemas (žr. 7.1 skirsnį).
- Pagal Grąžinimo direktyvą nelydimus nepilnamečius galima grąžinti tik šeimos nariams, paskirtam globėjui arba įsitikinus, kad jis bus tinkamai priimtas valstybėje, į kurią jis grąžinamas (žr. 7.1 skirsnį).
- Reikia užtikrinti per prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesą gautos informacijos konfidencialumą (žr. 7.2 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK bet koks priverstinių priemonių naudojimas turi būti pagrįstas, reikalingas ir proporcingas (žr. 7.3 skirsnį).
- Pagal EŽTK institucijos privalo ištirti argumentuotus kaltinimus dėl per didelio jėgos panaudojimo (žr. 7.4 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo 245 psl. pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite 223 psl. skyriuje „Papildoma literatūra“.

8

Ekonominės ir socialinės teisės



Europos Sąjunga

Reglamentuojamos sritys

Europos Taryba

ES pagrindinių teisių chartija, 12 straipsnis (susirinkimų ir asociacijų laisvė), 15 straipsnio 1 dalis (laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti), 16 straipsnis (laisvė užsiimti verslu), 28 straipsnis (teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų laisvė), 29 straipsnis (teisė naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis), 30 straipsnis (apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju), 31 straipsnis (tinkamos ir teisingos darbo sąlygos) ir 32 straipsnis (vaikų darbo uždraudimas ir jaunų žmonių apsauga darbe)

Kiekvienos konkrečios kategorijos asmenų galimybę įsidarbinti reglamentuoja ES antrinės teisės aktai

Ekonominės teisės

EŽTK 4 straipsnis (vergybos ir priverstinio darbo uždraudimas)
EŽTK 11 straipsnis (teisė laisvai jungtis į asociacijas)
EŽTT sprendimas *Bigaeva prieš Graikiją*, 2009 m. (užsienietei buvo leista mokytis profesijos, bet neleista laikyti reikiamų egzaminų)

ES pagrindinių teisių chartija, 14 straipsnis (kiekvieno teisė į mokslą)

Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 14 straipsnio 1 dalis (nelegalūs migrantai)

Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 14 straipsnis (*prieglobsčio prašytojai*)

Švietimas

EŽTK pirmojo protokolo 2 straipsnis (teisė į mokslą)
Europos socialinė chartija, 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą), 18 straipsnis (teisė dirbti mokamą darbą) ir 19 straipsnis (darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą)

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
		<p>EŽTT sprendimas <i>Ponomaryovi prieš Bulgariją</i>, 2011 m. (neteisėtai gyvenantys migrantai turėjo mokėti didesnius mokesčius už mokslą vidurinėje mokykloje)</p> <p>Europos žmogaus teisių komisija, <i>Karus prieš Italiją</i>, 1998 m. (užsieniečiai turėjo mokėti didesnius mokesčius už tretinį mokslą)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 34 straipsnio 3 dalis (socialinė apsauga ir socialinė parama)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, prieglobsčio prašytojams, pabėgėliams, papildomos apsaugos statusą turintiems asmenims ir prekybos žmonėmis aukoms taikomos taisyklės dėl aprūpinimo būstu yra nustatytos ES antrinės teisės aktuose</p>	<p>Būstas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Gillow prieš Jungtinę Karalystę</i>, 1986 m. (teisė į buto neliečiamybę)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją</i>, 2011 m. (neaprupinimas būstu gali prilygti EŽTK 3 straipsnio pažeidimui)</p> <p>Europos socialinė chartija, 31 straipsnis (teisė į būstą)</p> <p>ESTK, <i>DCI prieš Nyderlandus</i>, 2009 m. (neteisėtai šalyje esančių vaikų apgyvendinimas)</p>
<p>ES pagrindinių teisių chartija, 35 straipsnis (sveikatos priežiūra)</p> <p>Kiekvienos konkrečios kategorijos asmenų sveikatos priežiūrą reglamentuoja ES antrinės teisės aktai</p>	<p>Sveikatos priežiūra</p>	<p>Europos socialinė chartija, 13 straipsnis (teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą)</p> <p>ESTK, <i>FIDH prieš Prancūziją</i>, 2004 m.</p>
<p>Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB), 24 ir 14 straipsniai</p> <p>Socialinės apsaugos koordinavimo reglamentas (EB) Nr. 883/2004, iš dalies pakeistas Reglamentu (ES) Nr. 465/2012</p>	<p>Socialinė apsauga ir parama</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Wasilewski prieš Lenkiją</i>, 1999 m. (dėl negautos teisės į finansinę paramą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Gaygusuz prieš Austriją</i>, 1996 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant bedarbio pašalpas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Koua Poirrez prieš Prancūziją</i>, 2003 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant išmokas neįgaliesiems)</p>

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
<p>ES teritorijoje judantys trečiųjų šalių piliečiai: Reglamentai (EB) Nr. 859/2003 ir (ES) Nr. 1231/2010</p> <p>Kitų kategorijų asmenys: ES antrinės teisės aktais yra suteikta konkrečių teisių prieglobsčio prašytojams, pabėgėliams, papildomos apsaugos gavėjams, prekybos žmonėmis aukoms ir ilgalaikiams gyventojams</p>		<p>EŽTT sprendimas <i>Andrejeva prieš Latviją</i>, 2009 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo pensijų srityje)</p> <p>Europos socialinė chartija, 12 straipsnis (teisė į socialinę apsaugą), 13 straipsnis (teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą), 14 straipsnis (teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis), 15 straipsnis (nejaliųjų teisės), 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą), 23 straipsnis (23 straipsnis (pagyvenusių žmonių teisė į socialinę apsaugą) ir 30 straipsnis (apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties)</p>

Įvadas

Daugumai migrantų leidimas atvykti į valstybę arba joje pasilikti tėra pirmas žingsnis siekiant tapti visateisiu gyventoju. Atvykėliams įsidarbinti, mokytis, gauti būstą, pradėti naudotis sveikatos priežiūra, socialine apsauga, socialine parama ir kitomis socialinėmis išmokomis gali būti nelengva užduotis. Naudotis visomis socialinėmis teisėmis paprastai gali tie, kas turi pripažintą teisę atvykti arba pasilikti toje valstybėje.

Valstybės paprastai gali atsižvelgti į asmens pilietybę naudodamosi savo suverenia teise leisti arba neleisti asmenims atvykti į jos teritoriją. Iš esmės nėra neteisėta sudaryti susitarimus arba priimti nacionalinės teisės aktus, suteikiančius kai kurių valstybių piliečiams daugiau teisių atvykti arba pasilikti valstybės teritorijoje. Todėl valstybės paprastai taip pat gali nustatyti skirtingas atvykimo arba apsigyvenimo sąlygas, pavyzdžiui, nustatyti, kam jose neleidžiama įsidarbinti arba naudotis valstybės lėšomis. Tačiau valstybėms derėtų atminti, kad tarptautinės ir Europos žmogaus teisių teisės dokumentų reglamentuojamose srityse yra draudžiama diskriminacija, taip pat ir dėl pilietybės³⁴⁶.

346 ES pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnis; EŽTK 14 straipsnis ir dvyliktojo protokolo 1 straipsnis; Europos socialinės chartijos V dalies E straipsnis.

Kuo daugiau valstybė gali naudotis savo suverenia teise leisti arba neleisti atvykti užsieniečiams konkrečiu atveju, tuo didesnę diskreciją ji turi taikyti jiems skirtingas sąlygas³⁴⁷. Tačiau kuo panašesnė yra imigranto užsieniečio padėtis į tos valstybės piliečių padėtį, tuo mažiau pateisinamas yra kitoks požiūris į jį³⁴⁸. Kiek tai susiję su pagrindinėmis teisėmis, tokiomis kaip teisė gyventi arba draudimas žeminančiai elgtis, skirtingas požiūris į žmones yra uždrausta diskriminacija³⁴⁹. Vadovautis šiais principais yra itin svarbu vertinant galimybes naudotis socialinėmis teisėmis.

Šiame skyriuje glaustai apžvelgiami ES ir Europos Tarybos nustatyti standartai dėl ekonominių ir socialinių teisių, t. y. teisės dirbti, teisės į mokslą, būstą, sveikatos priežiūrą ir socialinę apsaugą suteikimo.

8.1. Svarbiausi teisės šaltiniai

Pagal ES teisę laisvo judėjimo ES nuostatos turi labai didelę reikšmę trečiųjų šalių piliečių, kurie yra ES piliečių, besinaudojančių savo teise Europoje laisvai judėti, šeimos nariai, padėčiai. *Laisvo judėjimo direktyva* (2004/38/EB) reglamentuoja šių šeimos narių padėtį nepriklausomai nuo jų pilietybės. Direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžta, kuriems šeimos nariams ji taikoma. Direktyva taip pat taikoma trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos piliečių šeimos nariai³⁵⁰. Šveicarijos piliečių šeimos nariai turi panašų statusą³⁵¹. Šeimos nariai, kuriems taikomos šios įvairios nuostatos, turi teisę ne tik įsidarbinti, bet ir gauti socialines išmokas.

Pagal ES teisę, nors Turkijos piliečiai ir nėra EEE šalies piliečiai, jiems ir jų šeimos nariams ES valstybėse narėse suteikta privilegijų 1963 m. Ankaros susitarimu ir jo 1970 m. Papildomu protokolu, priimtu tikintis, kad Turkija iki 1985 m. taps ES nare. 2010 m. ES gyveno beveik 2,5 mln. Turkijos piliečių – tai didžiausia trečiosios šalies pilietybę turinčių gyventojų grupė ES³⁵².

347 EŽTT sprendimas *Bah prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.

348 EŽTT sprendimas *Gaygusuz prieš Austriją*, Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d.

349 ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, Nr. 47/2008, 2009 m. spalio 20 d.

350 1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimo III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“, OL L 1.

351 1999 m. birželio 21 d. Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo 7 straipsnis – OL L 114/7, 2002 m. balandžio 30 d. (vėliau prie susitarimo prisijungė ir kitos ES valstybės narės).

352 Europos Komisija, Eurostatas (2010), *Main countries of origin of non-nationals, EU-27, 2010* („Svarbiausios užsieniečių kilmės šalys: ES-27 2010 m. duomenys“), tyrimas paskelbtas internete ([http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_\(million\).png&filetimestamp=20111125175250#file](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals,_EU-27,_2010_(million).png&filetimestamp=20111125175250#file)).

Kitų kategorijų trečiųjų šalių piliečių, tarp jų prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir ilgalaičių gyventojų, galimybes įsidarbinti reglamentuoja atskiros direktyvos. 2011 m. gruodžio mėn. ES priėmė **Vieno leidimo direktyvą** (2011/98/ES), kuri turėjo būti iki 2013 m. pabaigos perkelta į nacionalinę teisę. Joje nustatyta viena prašymų leisti trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti ES valstybės narės teritorijoje teikimo procedūra ir valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendros teisės.

Be to, **Rasinės lygybės direktyvoje** (2000/43/EB) yra uždrausta diskriminuoti dėl rasės ar etninės priklausomybės darbe ir kiek tai susiję su galimybe gauti prekes ir paslaugas, taip pat socialinės paramos ir socialinės apsaugos sistemoje³⁵³. Direktyva taikoma ir trečiųjų šalių piliečiams, tačiau pagal jos 3 straipsnio 2 dalį joje „neapdėtos dėl pilietybės taikomos skirtingos sąlygos ir ji nepažeidžia [...] kitų su tokių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės teisiniu statusu susijusių sąlygų taikymo“.

Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija buvo priimta 1989 m. gruodžio 9 d. kaip visų valstybių narių, išskyrus Jungtinę Karalystę, deklaracija. Joje buvo įtvirtinti svarbiausi pamatiniai Europos darbo teisės modelio principai ir ji per vėlesnį dešimtmetį lėmė **Europos socialinio modelio** raidą. Šioje Bendrijos chartijoje paskelbtos pagrindinės socialinės teisės vėliau sustiprintos ir išplėstos **ES pagrindinių teisių chartijoje**. Šios chartijos taikymo sritis apima tik tuos dalykus, kuriems taikoma ES teisė, o jos nuostatos negali išplėsti ES teisės taikymo srities. Pagal ES pagrindinių teisių chartiją tik labai nedaug socialinių teisių garantuojama visiems asmenims (tarp jų teisė į mokslą, 14 straipsnio 1–2 dalys), nes daugumą šių teisių turi tik valstybių piliečiai ir (arba) kiti jose teisėtai gyvenantys asmenys.

Pagal Europos Tarybos sistemą EŽTK daugiausia garantuoja pilietines ir politines teises, taigi jos ekonominių ir socialinių teisių nuostatos yra ribotos.

Vis dėlto EŽTK papildo Europos socialinę chartiją (priimta 1961 m. ir pataisyta 1996 m.) –vienas pagrindinių Europos žmogaus teisių teisės dokumentų ekonominių ir socialinių teisių srityje. Joje yra nustatytos pagrindinės teisės ir laisvės, taip pat nustatytas pranešimų teikimo ir kolektyvinių skundų nagrinėjimo procedūromis pagrįstas priežiūros mechanizmas, užtikrinantis, kad ESC šalys laikytųsi joje nustatytų teisių. ESC yra įtvirtinta su būstu, švietimu, darbu, socialine apsauga, laisvu asmenų judėjimu ir nediskriminavimu susijusių teisių visuma.

353 *Direktyva 2000/43/EB, OL L 180/22.*

Nors ESC apsauga migrantams suteikiama ne pagal abipusiškumo principą, jos nuostatos iš pradžių taikomos tik ESC ratifikavusių šalių narių piliečiams, migruojantiems į kitas taip pat ESC ratifikavusias šalis nares. Pagal ESC priedą jos 1–17 ir 20–31 straipsniai, nors tai konkrečiai nepasakyta, taikomi ir užsieniečiams, kurie yra ESC pasirašiusių valstybių narių piliečiai, teisėtai gyvenantys ar nuolatos dirbantys ESC šalies teritorijoje. Aiškinant šiuos straipsnius reikia atsižvelgti į 18 ir 19 straipsnius dėl darbuotojų migrantų ir jų šeimų. 18 straipsnyje garantuojama teisė dirbti mokamą darbą kitų ESC pasirašiusių valstybių narių teritorijoje, o 19 straipsnyje – darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą.

Todėl ESC taikymo sritis yra gana ribota, tačiau Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) turi nemažai svarbios bylų nagrinėjimo praktikos. Dėl kai kurių pagrindinių teisių ESTK savo praktikoje yra nustatęs, kad asmeninė ESC taikymo sritis apima visus teritorijos gyventojus, įskaitant neteisėtai esančius migrantus³⁵⁴.

ESC su EŽTK sieja svarbus ryšys, todėl Europos socialinių teisių komiteto bylų nagrinėjimo praktika yra labai vertinga. Nors ir ne visos ES ir Europos Tarybos valstybės narės ratifikavo ESC arba pritarė visoms jos nuostatoms, EŽTT sprendimu, jos ratifikuoti nebūtina, kad Teismas galėtų aiškinti kai kuriuos dalykus pagal EŽTK remdamasis tuo, kaip juos reglamentuoja ESC³⁵⁵.

8.2. Ekonominės teisės

Šiame skirsnyje aptariamos ekonominės teisės, tarp jų teisė įsidarbinti ir teisė į vienodą požiūrį darbe. Teisė įsidarbinti paprastai priklauso nuo asmens teisinio statuso, tačiau jam pradėjus dirbti yra privaloma gerbti pagrindines su darbu susijusias jo teises, nepaisant to, ar jis dirba teisėtai, ar ne. Taip pat nepriklausomai nuo teisinio statuso darbuotojai turi teisę gauti bet kokią atlyginimą už atliktą darbą.

EŽTK ekonominių ir socialinių teisių aiškiai negarantuoja, joje tik uždrausta vergija ir priverstinis darbas (4 straipsnis) ir suteikta teisė stoti į profesines sąjungas (11 straipsnis).

354 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d.

355 EŽTT sprendimo *Demir ir Baykara prieš Turkiją* (Didžioji kolegija), Nr. 34503/97, 2008 m. lapkričio 12 d., 85–86 punktai. Kiti svarbūs šioje srityje taikomi tarptautiniai dokumentai yra, pavyzdžiui, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (ICESCR), JT konvencija dėl darbuotojų migrantų ir Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 143.

EŽTT nagrinėjant susijusių sričių bylas yra tekę svarstyti tokią padėtį, kai užsieniečiui buvo leista mokytis konkrečios profesijos, tačiau vėliau atsisakyta suteikti teisę pagal ją dirbti.

Pavyzdys. Byloje *Bigaeva prieš Graikiją*³⁵⁶ pareiškimą Teismui pateikusiai Rusijos pilietei buvo leista pradėti 18 mėnesių trukmės mokomąją praktiką, kurią baigus ji ketino gauti advokato praktikos teisę Graikijoje. Jai baigus mokomąją praktiką Advokatų taryba atsisakė leisti jai laikyti advokato kvalifikacinius egzaminus todėl, kad ji nebuvo Graikijos pilietė. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad Advokatų taryba prieš tai leido pareiškėjai pradėti mokomąją praktiką, nors buvo aišku, kad ją baigus ji neturės teisės laikyti advokato kvalifikacinių egzaminų. Teismas nusprendė, kad institucijos elgėsi nenuosekliai, trūko tiek asmeninės, tiek profesinės pagarbos pareiškėjai ir buvo neteisėtai kišamasi į jos asmeninį gyvenimą, kaip tai suprantama pagal EŽTK 8 straipsnį. Tačiau EŽTT nenusprendė, kad draudimas užsieniečiams dirbti pagal teisininko profesiją yra savaime diskriminuojantis.

Europos socialinės chartijos 18 straipsnyje yra nustatyta teisė dirbti mokamą darbą kitų ESC pasirašiusių valstybių narių teritorijoje. Ši nuostata nereglamentuoja atvykimo į valstybės teritoriją, siekiant joje dirbti, ir kai kuriais atžvilgiais yra tik rekomandinė, neprivaloma. Vis dėlto pagal šią nuostatą yra privaloma užtikrinti, kad nebūtų pernelyg dažnai atsisakoma išduoti darbo leidimus³⁵⁷; kad darbo leidimą ir leidimą gyventi šalyje būtų įmanoma gauti padavus vieną prašymą ir nemokant pernelyg didelių mokesčių ar rinkliavų³⁵⁸; kad bet kokie darbo leidimai nebūtų išduodami tik ribotoje geografinėje teritorijoje ir (arba) tik tam tikrų profesijų atstovams³⁵⁹; kad netekus darbo nebūtų automatiškai ir iškart atimamas leidimas gyventi šalyje – reikia duoti laiko tam asmeniui susirasti kitą darbą³⁶⁰.

ESC 19 straipsnyje pateiktos išsamios nuostatos dėl paramos darbuotojams migrantams kitų ESC šalių teritorijoje, su sąlyga, kad jie toje šalyje yra teisėtai (apie chartijos 19 straipsnio 8 dalies nuostatą daugiau skaitykite [3 skyriuje](#)).

356 EŽTT sprendimas *Bigaeva prieš Graikiją*, Nr. 26713/05, 2009 m. gegužės 28 d.

357 ESTK išvados XVII-2 (Ispanija), 18 straipsnio 1 dalis.

358 ESTK išvados XVII-2 (Vokietija), 18 straipsnio 2 dalis.

359 ESTK išvados V (Vokietija), 18 straipsnio 3 dalis.

360 ESTK išvados XVII-2 (Suomija), 18 straipsnio 3 dalis.

ESC taip pat reglamentuoja darbo sąlygas, pavyzdžiui, teisę dirbti priimtiniu laiku, teisę kasmet išeiti mokamų atostogų, teisę dirbti sveikoje ir saugioje aplinkoje ir teisę gauti teisingą atlyginimą³⁶¹.

Pagal ES teisę viena iš ES pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintų laisvių yra turėti „teisę į darbą ir užsiimti laisvai pasirinkta profesija ar veikla“ (chartijos 15 straipsnio 1 dalis). Tačiau šią teisę riboja nacionalinės teisės nuostatos, be kita ko, valstybių įstatymai, reglamentuojantys užsieniečių teisę dirbti. Chartijoje pripažįstama teisė į kolektyvines derybas (28 straipsnis) ir laisvė steigti profesines sąjungas (12 straipsnis). Joje taip pat kiekvienam suteikiama teisė naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis (29 straipsnis). Kiekvienam darbuotojui – taip pat ir tiems, kurie nėra ES piliečiai – suteikiama apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju (30 straipsnis), teisė į tinkamas ir teisingas darbo sąlygas, teisė ilsėtis ir kasmet išeiti mokamų atostogų (31 straipsnis). 16 straipsnyje garantuojama laisvė užsiimti verslu. Chartijoje taip pat yra numatyta darbuotojų sveikatos apsauga ir darbo sauga (31 straipsnis). Be to, joje uždraustas vaikų darbas (32 straipsnis).

Galimybes įsidarbinti paprastai reglamentuoja ES antrinės teisės aktai, skirti konkrečių kategorijų asmenims. Trečiųjų šalių piliečiai turi nevienodas teises įsidarbinti, kurios priklauso nuo to, kokioms kategorijoms jie priskiriami. [8.2.1–8.2.8 skirsniuose](#) glaustai apžvelgiama svarbiausių kategorijų trečiųjų šalių piliečių padėtis.

8.2.1. EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Pagal ES teisę ES piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, taip pat kitų EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, kuriems tai taikoma, nepaisant jų pilietybės, turi teisę Europoje laisvai judėdami įsidarbinti arba dirbti savarankiškai, ir teisę į tai, kad požiūris į juos būtų toks pats kaip į tos valstybės narės, kurioje jie yra, piliečius ([Laisvo judėjimo direktyvos](#), kuri taikoma ES piliečiams, 24 straipsnis).

Šveicarijos piliečių šeimos nariai tokios teisės į visiškai vienodą požiūrį neturi³⁶². Kai kurios ES valstybės narės yra nustačiusios laikinus apribojimus Kroatijos piliečiams patekti į darbo rinką iki 2015 m. birželio mėn. su galimybe tam tikromis aplinkybėmis šiuos apribojimus pratęsti iki 2020 m. birželio mėn.

361 ESTK, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) prieš Graikiją*, skundas Nr. 30/2005, sprendimas dėl bylos esmės, 2006 m. sausio 6 d., dėl kasyklų darbininkų.

362 2010 m. liepos 15 d. ESTT sprendimo *Alexander Hengartner ir Rudolf Gasser prieš Landesregierung Vorarlberg*, C-70/09, Rink. p. I-07233, 39–43 punktai.

Dėl laisvo ES piliečių ir jų šeimos narių, nepaisant jų pilietybės, judėjimo SESV 45 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta, kad valstybės narės pasilieka teisę į pareigas valstybės tarnyboje skirti tik savo piliečius. ETT šią nuostatą išaiškino griežtai ir neleido valstybėms narėms skirti tik savo piliečius į tam tikras pareigas, pavyzdžiui, dirbti stažuotojų mokytoju³⁶³ arba užsienio kalbos dėstytoju asistentu universitete³⁶⁴.

Siekiant palengvinti iš tiesų laisvą darbuotojų judėjimą ES taip pat priimti sudėtingi teisės aktai dėl abipusio kvalifikacijų pripažinimo tiek bendrai, tiek atskiruose sektoriuose, kurie taikomi ir EEE piliečiams bei šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams. Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo naujausia konsoliduota redakcija paskelbta 2011 m. kovo mėn. (taip pat žr. jos pakeitimus). Sudėtingos nuostatos reglamentuoja atvejus, kai profesinė kvalifikacija iš dalies arba visa įgyjama už ES ribų, net jeigu ją jau yra pripažinusi kuri nors viena ES valstybė narė. ETT (ESTT) šioje srityje priėmė jau daugiau kaip 100 sprendimų³⁶⁵.

8.2.2. Komandiruoti darbuotojai

Tiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie neturi teisių laisvai judėti ES, tačiau teisėtai dirba darbdaviui vienoje valstybėje narėje ir yra to darbdavio laikinai siunčiami jo vardu atlikti darbų kitoje valstybėje narėje, taikoma *Darbuotojų komandiravimo direktyva* (96/71/EB). Šios direktyvos tikslas – užtikrinti komandiruočių darbuotojų teisių apsaugą ir tinkamas darbo sąlygas visoje Europos Sąjungoje, kad būtų išvengta vadinaamojo socialinio dempingo. Konkrečiau šia direktyva siekiama suderinti laisvę teikti tarpvalstybines paslaugas pagal SESV 56 straipsnį su tinkama darbuotojų, tuo tikslu laikinai komandiruojamų į užsienį, teisių apsauga³⁶⁶. Tačiau, kaip pabrėžė ETT, dėl to negali susidaryti tokia padėtis, kad darbdavys pagal direktyvą privalėtų laikytis tiek siunčiančiosios, tiek priimančiosios valstybės atitinkamų teisės aktų, nes abiejose valstybėse narėse nustatytus apsaugos standartus galima laikyti lygiaverčiais³⁶⁷.

363 1986 m. liepos 3 d. ETT sprendimo *Deborah Lawrie-Blum prieš Land Baden-Württemberg*, C-66/85, Rink. p. I-02121, 26–27 punktai.

364 1993 m. rugpjūčio 2 d. ETT sprendimo *Pilar Allué ir Carmel Mary Coonan ir kt. prieš Università degli studi di Venezia ir Università degli studi di Parma*, sujungtos bylos C-259/91, C-331/91 ir C-332/91, Rink. p. I-04309, 15–21 punktai.

365 Sprendimų su santraukomis sąrašą žr. Europos Komisijos dokumente „Teisingumo Teismo sprendimų dėl profesinio pripažinimo sąrašas“ (*List of judgements of the Court of Justice concerning professional recognition*), 2010 m. gruodžio 22 d., MARKT/D4/JMV/ 1091649 /5/2010-EN.

366 2008 m. balandžio 3 d. ETT sprendimas *Dirk Ruffert prieš Land Niedersachsen*, C-346/06, Rink. p. I-01989.

367 2007 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimas *Laval un Partneri Ltd prieš Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundet's avdelning 1 Byggettan ir Svenska Elektrikerförbundet*, C-341/05, Rink. p. I-11767.

Tuo tikslu direktyvoje yra nustatyti būtini standartai, taikytini darbuotojams, iš vienos valstybės narės komandiruojamiems dirbti į kitą valstybę narę. Direktyvos 3 straipsnyje konkrečiai nustatyta, kad priimančiosios valstybės teisės aktais arba visuotinai taikytinomis kolektyvinėmis sutartimis nustatytos sąlygos – ypač dėl trumpiausio darbo laiko, darbo pertraukų, metinių atostogų ir darbo užmokesčio dydžio – taikomos ir komandiruotiems darbuotojams.

2012 m. kovo mėn. Europos Komisija pasiūlė priimti direktyvą³⁶⁸, kuria siekiama geriau įgyvendinti galiojančią [Darbuotojų komandiravimo direktyvą](#) ir užtikrinti jos vykdymą.

8.2.3. ES mėlynosios kortelės turėtojai, tyrėjai ir studentai

Po pirmų dvejų teisėto darbo priimančiojoje valstybėje narėje metų ES mėlynąją kortelę turintys trečiųjų šalių piliečiai įgyja teisę joje dirbti bet kokią aukštos kvalifikacijos darbą tokiomis pat sąlygomis, kaip ir jos piliečiai. Vienoje valstybėje narėje 18 mėnesių teisėtai gyvenęs ES mėlynosios kortelės turėtojas gali persikelti dirbti aukštos kvalifikacijos darbą kitoje valstybėje narėje, jei neviršijama jos nustatyta priimamų užsieniečių skaičiaus riba.

Pagal [Mėlynosios kortelės direktyvos](#) (2009/50/EB) 15 straipsnio 6 dalį ES mėlynosios kortelės turėtojų šeimos nariams, nepaisant jų pilietybės, automatiškai suteikiama bendroji teisė įsidarbinti šalyje. Kitaip negu pagal [Šeimos susijungimo direktyvą](#) (2003/86/EB), pagal Mėlynosios kortelės direktyvą šios teisės įgijimo neriboja jokie terminai.

Tyrėjams taikoma [Mokslinių tyrimų direktyva](#) (2005/71/EB; ją taikančių valstybių narių sąrašą žr. [1 priede](#)). Asmuo, pagal ją prašantis leisti atvykti į valstybę, privalo pateikti galiojantį kelionės dokumentą, su mokslinių tyrimų organizacija pasirašytą susitarimą dėl priėmimo ir pareiškimą dėl finansinės atsakomybės; be to, prašytojas neturi būti laikomas keliančiu grėsmę viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar visuomenės sveikatai. Valstybės narės pačios sprendžia, ar suteikti leidimus gyventi šalyje tyrėjų šeimos nariams. Ši direktyva, panašiai kaip ir [Vieno leidimo direktyva](#), nesuteikia teisių prie šeimos prisijungti trečiojoje šalyje gyvenantiems šeimos nariams.

368 Europos Komisijos (2012) pasiūlymas: *Direktyva dėl Direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje vykdymo užtikrinimo, COM(2012)131 final.*

Studentų direktyva (2004/114/EB) reglamentuoja trečiųjų šalių piliečių įleidimą į ES studijų, mokinių mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais. Valstybės narės privalo leisti studentams ne studijų laiku dirbti, neviršijant didžiausio toje valstybėje narėje nustatyto darbo valandų skaičiaus per savaitę, tačiau jos gali reikalauti, kad būtų tenkinamos ir tam tikros kitos sąlygos (17 straipsnis).

2013 m. kovo mėn. Europos Komisija pasiūlė iš dalies pakeisti **Mokslinių tyrimų direktyvą** ir **Studentų direktyvą**, kad būtų pagerintos šių asmenų įleidimo sąlygos ir išplėstos jų teisės³⁶⁹. Šiame pasiūlyme yra ir nuostatų dėl atlyginamų stažuotojų bei „Au Pair“ programos dalyvių.

8.2.4. Turkijos piliečiai

Turkijos piliečiams suteikta itin daug privilegijų 1963 m. Ankaros susitarimu ir jo 1970 m. **Papildomu protokolu**, taip pat pagal šiuos teisės dokumentus įsteigtos EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimais. Turkijos piliečiai neturi tiesioginės teisės atvykti į bet kurią ES valstybę narę siekdami joje įsidarbinti. Tačiau jeigu jiems leidžiama įsidarbinti pagal tos valstybės narės įstatymus, tai jie po vienu metų įgyja teisę toliau dirbti tą darbą³⁷⁰, o po trejų metų tam tikromis sąlygomis gali ieškoti ir kito darbo, kaip nustatyta EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalyje. Darbuotojo iš Turkijos, kaip ir EEE šalies darbuotojo, sąvoka suprantama plačiai.

Pavyzdys. *Tetik* byloje³⁷¹ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Vokietijos institucijos nenorėjo suteikti R. Tetikui leidimo gyventi šalyje po to, kai jis joje pradirbo trejus metus ir ieškojo kito darbo. ETT nusprendė, kad jam turėjo būti leista dar pagyventi šalyje pagrįstą laiką, kad jis galėtų pabandyti susirasti darbą, kurį turėjo teisę dirbti.

Pavyzdys. ESTT *Genc* byloje³⁷² padarė išvadą, kad Turkijos pilietė, dirbanti labai nedaug valandų (5,5 val.) per savaitę darbdaviui už užmokestį, iš kurio ji tegali patenkinti tik dalį būtinų pragyvenimo poreikių, yra darbuotoja, kaip apibrėžta Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalyje, su sąlyga, kad jos pagal darbo sutartį vykdoma veikla yra tikra ir efektyvi.

369 Europos Komisija, COM (2013) 151 final, 2013 m. kovo 25 d., Briuselis.

370 1997 m. gegužės 29 d. ETT sprendimo *Süleyman Eker prieš Land Baden-Württemberg*, C-386/95, Rink. p. I-02697, 20–22 punktai.

371 1997 m. sausio 23 d. ETT sprendimo *Recep Tetik prieš Land Berlin*, C-171/95, 30 punktas.

372 2010 m. vasario 4 d. ESTT sprendimo *Hava Genc prieš Land Berlin*, C-14/09, Rink. p. I-00931, 27–28 punktai.

Pagal sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį Turkijos piliečio šeimos nariai, net ir tie, kurie patys nėra Turkijos piliečiai, turi teisę įsidarbinti šalyje po to, kai išgyvena joje trejus metus. Toks šeimos narys dėl objektyviai pagrįstų priežasčių gali gyventi ir atskirai nuo paties darbuotojo migranto iš Turkijos³⁷³. Turkijos pilietybę turintis vaikas, priimančiojoje šalyje įgijęs profesinį išsilavinimą, gali priimti darbo pasiūlymus, jeigu bent vienas iš jo tėvų toje šalyje teisėtai dirba ne mažiau kaip trejus metus.

Pavyzdys. *Derin* byloje³⁷⁴ ETT nusprendė, kad Turkijos pilietis, kuris dar vaikystėje prisijungė prie Vokietijoje teisėtai dirbusių savo tėvų, Turkijos piliečių, savo teisės gyventi Vokietijoje, kurią įgijo turėdamas teisę joje laisvai dirbti, galėjo netekti tik dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių arba jeigu būtų be pagrįstos priežasties ilgam laikui išvykęs iš šios valstybės narės teritorijos.

Turkijos piliečių teisę įsisteigti arba teikti paslaugas gina Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga. Jeigu Turkijos piliečiams valstybėje narėje nereikėjo vizos ar darbo leidimo tuo metu, kai joje įsigaliojo Papildomo protokolo 41 straipsnis, tai valstybei narei vėliau draudžiama nustatyti reikalavimus dėl vizos ar darbo leidimo (taip pat žr. 2.8 skirsnį).

8.2.5. Ilgalaikiai gyventojai ir asmenys, kuriems taikoma Šeimos susijungimo direktyva

Asmenys, kurie įgijo ilgalaikio gyventojų statusą pagal *Ilgalaikių gyventojų direktyvos* (2003/109/EB) 11 straipsnio a punktą, kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teisę dirbti mokamą ir nemokamą darbą; teisę į vienodas įdarbinimo ir darbo sąlygas (be kita ko, dėl darbo valandų, sveikatos ir saugos standartų, būtinų atostogų, atlyginimo ir atleidimo iš darbo); asociacijų laisvę, laisvę stoti į profesines sąjungas, laisvę atstovauti profesinei sąjungai ar asociacijai.

Taikant *Šeimos susijungimo direktyvą* (taip pat žr. 5 skyrių) valstybėje teisėtai gyvenančio trečiosios šalies piliečio-globėjo šeimos nariai turi teisę joje įsidarbinti ir verstis savarankiška veikla (14 straipsnis). Priimančioji valstybė gali nustatyti, kad atvykusiam šeimos nariui teisė įsidarbinti suteikiama tik po tam tikro termino, kuris negali viršyti

373 1997 m. balandžio 17 d. ETT sprendimo *Kadiman prieš Freistaat Bayern*, C-351/95, Rink. p. I-02133, 44 punktas.

374 2007 m. liepos 18 d. ETT sprendimo *Ismail Derin prieš Landkreis Darmstadt-Dieburg*, C-325/05, Rink. p. I-00329, 74–75 punktai.

12 mėnesių. Per šį terminą priimančioji valstybė gali apsvarstyti, ar atvykusiam asmeniui galima leisti joje įsidarbinti.

8.2.6. Kitų valstybių, su kuriomis sudaryti asociacijos ar bendradarbiavimo susitarimai, piliečiai

Pagal SESV 216 straipsnį ES gali sudaryti susitarimus su trečiosiomis šalimis, o Sutarties 217 straipsnyje konkrečiai numatyti asociacijos susitarimai. Kai kurių valstybių, su kuriomis ES yra sudariusi asociacijos, stabilizacijos, bendradarbiavimo, partnerystės ir (arba) kitokius susitarimus³⁷⁵, piliečiai turi lygias galimybes daugelyje sričių, tačiau neturi teisės į tai, kad požiūris į juos būtų visiškai toks pats kaip į ES piliečius. Iki 2012 m. pabaigos ES sudarė susitarimus su daugiau kaip 100 valstybių³⁷⁶.

Šie asociacijos ir bendradarbiavimo susitarimai nesuteikia tiesioginės teisės tų valstybių piliečiams atvykti ir dirbti ES. Tačiau tų valstybių piliečiai, teisėtai dirbantys kurioje nors ES valstybėje narėje, turi teisę į vienodą požiūrį ir tokias pačias darbo sąlygas kaip ir tos valstybės narės piliečiai. Tai yra nustatyta, pavyzdžiui, Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimų su Maroku ir Tunisu 64 straipsnio 1 dalyje: „požiūris kiekvienoje valstybėje narėje į Maroko [arba Tuniso] pilietybę turinčius darbuotojus, dirbančius jos teritorijoje, negali būti diskriminuojantis dėl pilietybės: darbo, atlyginimo už darbą ir atleidimo iš darbo sąlygos turi būti tokios pačios, kokios taikomos tos valstybės piliečiams“³⁷⁷. Lainkinai įdarbintų asmenų nediskriminavimo nuostata apima tik darbo sąlygas ir atlyginimą (64 straipsnio 2 dalis). Abiejų susitarimų 65 straipsnio 1 dalyje taip pat yra nuostata dėl nediskriminavimo socialinės apsaugos srityje³⁷⁸.

375 Stabilizacijos ir asociacijos susitarimai yra sudaryti su Albanija, buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija, Bosnija ir Hercegovina, Juodkalnija ir Serbija. Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai yra sudaryti su 13 Rytų Europos ir Vidurinės Azijos valstybių; iš pradžių sudaryti susitarimai su Maroku, Tunisu ir Alžyru vėliau buvo pakeisti Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimais (prie kurių prisijungė septynios valstybės). Taip pat pasirašyti susitarimai su 79 Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėmis (Kotonu susitarimai) ir su Čile.

376 Nauja ir išsami šių susitarimų poveikio tų valstybių piliečiams ir jų šeimos nariams apžvalga pateikta *Rogers, N. ir kt.* (2012) 14–21 skyriuose.

377 Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimas, įkuriantis Europos bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją (įsigaliojęs 2000 m. kovo 1 d., OL 2000 L70, p. 2), ir Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimas, įkuriantis Europos bendrijų bei jų valstybių narių ir Tuniso Respublikos asociaciją (įsigaliojęs 1998 m. kovo 1 d., OL 1998 L97, p. 2).

378 1991 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Office national de l'emploi prieš Bahia Kziber*, C-18/90, Rink. p. I-00199.

ETT (ESTT) išnagrinėjo daug su šiais susitarimais susijusių bylų³⁷⁹. Kai kuriose iš jų svarstyta galimybė dėl darbo pratęsti trečiosios šalies piliečio leidimą gyventi šalyje po to, kai jis neteko teisių joje gyventi kaip išlaikytinis, nutrūkus santykiams su jį išlaikiusiu asmeniu.

Pavyzdys. Byloje *El Yassini*³⁸⁰ pareiškimą Teismui pateikusiam Maroko piliečiui buvo atsisakyta pratęsti leidimą gyventi šalyje po to, kai nebeliko priežasties, dėl kurios jam buvo iš pradžių leista joje gyventi, nepaisant to, kad jis dirbo mokamą darbą. Šioje byloje Teismas turėjo išaiškinti, ar požiūris, kuriuo jis pagrindė savo praktiką dėl Turkijos piliečių³⁸¹, panašiai tinka taikyti ir Maroko piliečiams, taigi ar į EEB ir Maroko susitarimo (vėliau pakeisto Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimu su Maroku) 40 straipsnį įeina ir užimtumo garantija visu darbdavio su darbuotoju pasirašytos darbo sutarties laikotarpiu. ETT nusprendė, kad EEB ir Maroko susitarimas šiuo atveju turi būti taikomas tiesiogiai, nes jame nustatyti aiškūs, besąlyginiai ir pakankamai praktiški principai dėl darbo sąlygų ir atlyginimo. Vis dėlto Teismas paneigė, kad šioje byloje būtų galima remtis jo praktika dėl Ankaros susitarimo. Ankaros susitarimas iš esmės skiriasi nuo EEB ir Maroko susitarimo; EEB susitarime su Maroku, kitaip negu susitarime su Turkija, nenumatyta galimybė Marokui prisijungti prie Bendrijos, juo taip pat nesiekama užtikrinti darbuotojų judėjimo laisvės. Todėl Teismas nusprendė, kad Jungtinė Karalystė galėjo atsisakyti pratęsti leidimą joje gyventi, net jeigu pareiškėjui dėl to būtų tekę nutraukti darbą dar nesibaigus darbo sutarčiai. Be to, Teismas pažymėjo, kad padėtis būtų buvusi kitokia, jeigu ši valstybė narė būtų suteikusi tam Maroko piliečiui „konkrečias teises joje dirbti, kurios būtų platesnės negu teisės joje gyventi“.

379 Keli su šiais susitarimais susijusių bylų pavyzdžiai: 1991 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Office national de l'emploi prieš Bahia Kziber*, C-18/90, Rink. p. I-00199 (Europos ekonominės bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimas, 41 straipsnio 1 dalis (*allocation d'atteinte*), OL 1978 L 264, p. 2-118, susitarimas pakeistas Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimu dėl ES ir Maroko asociacijos); 1999 m. kovo 2 d. ETT sprendimas *El Yassini prieš Secretary of State for the Home Department*, C-416/96, Rink. p. I-01209 (Europos ekonominės bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimas); 2003 m. gegužės 8 d. ETT sprendimas *Deutscher Handballbund prieš Kolpak*, C-438/00, Rink. p. I-04135 (Slovakijos Respublika).

380 1999 m. kovo 2 d. ETT sprendimo *El Yassini prieš Secretary of State for the Home Department*, C-416/96, Rink. p. I-01209, 64, 65 ir 67 punktai.

381 1992 m. gruodžio 16 d. ETT sprendimo *Kazim Kus prieš Landeshauptstadt Wiesbaden*, C-237/91, Rink. p. I-6781, 21-23 ir 29 punktai.

Pavyzdys. *Gattoussi* byloje³⁸² Teismo buvo paprašyta priimti sprendimą panašiu atveju, bet remiantis Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimo dėl ES ir Tuniso asociacijos 64 straipsnio 1 dalyje nustatyto draudimu diskriminuoti. Tačiau šiuo atveju pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui buvo aiškiai suteiktas leidimas neribotą laiką dirbti šalyje. Tokiomis aplinkybėmis Teismas padarė išvadą, kad ES ir Tuniso asociacijos susitarimo 64 straipsnio 1 dalis „gali daryti įtaką Tuniso piliečio teisei apsigyventi valstybėje narėje, kai šiam piliečiui ši valstybė narė yra tinkamai išdavusi leidimą vykdyti šioje teritorijoje profesinę veiklą laikotarpiui, viršijančiam leidime apsigyventi valstybėje nurodytą trukmę“. Apskritai Teismas pažymėjo, kad ES ir Tuniso asociacijos susitarimas iš esmės nedraudžia valstybei narei apriboti Tuniso piliečio, kuriam ji prieš tai buvo davusi leidimą atvykti ir dirbti, teisių. Tačiau kai Tuniso piliečiui buvo suteiktos konkrečios su darbu susijusios teisės, platesnės negu teisės gyventi šalyje, tai atsisakymas pratęsti leidimą gyventi joje galėjo būti pagrįstas tik teisėto valstybės intereso apsauga, pavyzdžiui, valstybine politika, visuomenės saugumu ar visuomenės sveikatos apsauga.

ES valstybių narių ir Albanijos stabilizacijos ir asociacijos susitarimo³⁸³ 80 straipsnyje panašiai nustatyta, kad „[m]igracijos atžvilgiu Šalys susitaria taikyti vienodas sąlygas teisėtai jų teritorijose gyvenantiems kitų šalių piliečiams ir skatinti integracijos politiką, kuria būtų siekiama suvienodinti minėtų asmenų ir tų šalių piliečių teises bei pareigas“.

Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo su Rusija³⁸⁴ 23 straipsnyje dėl darbo sąlygų ne taip plačiai nustatyta, kad „atsižvelgdamos į kiekvienoje valstybėje narėje taikomus įstatymus, sąlygas ir tvarką, Bendrija ir jos valstybės narės užtikrina, kad režimas, taikomas Rusijos piliečiams, teisėtai samdomiems kurios nors valstybės narės teritorijoje, nediskriminuotų jų dėl pilietybės, palyginti su savo piliečiais, darbo sąlygų, atlyginimo arba atleidimo iš darbo atžvilgiu“.

Pavyzdys. *Simutenkov* byla³⁸⁵ iškėlė Rusijos pilietis, kuris buvo įdarbintas profesionaliu futbolu žaidėju viename Ispanijos futbolo klube, tačiau Ispanijos taisyklės ribojo jo dalyvavimą varžybose dėl jo pilietybės. ETT išaiškino susitarimo su Rusija

382 2006 m. gruodžio 14 d. ETT sprendimo *Mohamed Gattoussi prieš Stadt Rüsselsheim*, C-97/05, Rink. p. I-11917, 39 punktas.

383 Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Albanijos Respublikos stabilizacijos ir asociacijos susitarimas (įsigaliojęs 2009 m. balandžio 1 d.), OL 2009 L107, p. 166.

384 Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Rusijos Federacijos partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas (įsigaliojęs 1997 m. gruodžio 1 d.), OL 1997 L327, p. 3.

385 2005 m. balandžio 12 d. ETT sprendimo *Igor Simutenkov prieš Ministerio de Educación y Cultura ir Real Federación Española de Fútbol*, C-265/03, Rink. p. I-02579, 41 punktas.

23 straipsnyje nustatytą nediskriminavimo nuostatą, vertindamas valstybės narės sporto federacijos nustatytą taisyklę, pagal kurią klubai nacionalinėse varžybose gali įtraukti į komandos sudėtį tik ribotą žaidėjų iš kitų valstybių, nepriklausančių EEE, skaičių. Teismas nusprendė, kad tokia taisyklė neatitinka minėto susitarimo 23 straipsnio 1 dalies nuostatos.

8.2.7. Prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai

Pagal [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) (2013/33/ES) 15 straipsnį valstybės narės privalo suteikti **prieglobsčio prašytojams** galimybę įsidarbinti, jeigu pirmosios instancijos sprendimas nepriimamas per 9 mėnesius (Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje – per metus) nuo prieglobsčio prašymo pateikimo ir jeigu jiems tebetaikomas šios direktyvos 2003 m. redakcijos (2003/9/EB) 11 straipsnis, tačiau tik tuo atveju, jeigu prašytojas yra nekaltas dėl delsimo. Patekimo į darbo rinką sąlygos turi būti nustatytos pagal nacionalinę teisę, tačiau taikant tokias sąlygas būtina užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai iš tiesų galėtų į ją patekti. Vis dėlto pirmenybę leidžiama teikti EEE šalių piliečiams ir kitiems toje šalyje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.

[Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) (2011/95/ES) 26 straipsnio 1 ir 3 dalyse taip pat pripažįstama **pabėgėlių** ir **papildomos apsaugos gavėjų** teisė įsidarbinti ir dirbti savarankiškai. Jiems ir piliečiams turi būti taikoma vienoda kvalifikacijų pripažinimo tvarka. Be to, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 28 straipsnyje numatyta, kad reikia leisti pasinaudoti ankstesnio mokymosi vertinimo priemonėmis tuo atveju, jeigu asmuo negali pateikti jo įgytą kvalifikaciją įrodančių dokumentų. Šios nuostatos atitinka Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių statuso 17, 18, 19 straipsnių ir 22 straipsnio 2 dalies nuostatas. Pagal direktyvą valstybės narės taip pat privalo leisti mokytis profesijos tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams.

8.2.8. Neteisėtai esantys migrantai

Galimybė naudotis daugeliu socialinių teisių priklauso nuo to, ar asmuo teisėtai būna arba gyvena priimančiojoje valstybėje. ES siekia neleisti dėl ekonominių priežasčių neteisėtai migruojantiems asmenims atvykti ir būti jos teritorijoje. Svarbiausia priemonė yra [Sankcijų darbdaviams direktyva](#) (2009/52/EB): joje uždrausta įdarbinti į ES neteisėtai atvykusius migrantus, draudimo nepaisantiems darbdaviams skiriamos baudos, o sunkiausių pažeidimų atvejais – net baudžiamosios sankcijos. Ši direktyva yra privaloma visoms ES valstybėms narėms, išskyrus Daniją, Airiją ir Jungtinę Karalystę. Ja taip pat siekiama iš dalies apsaugoti neteisėtai migruojančius darbuotojus nuo darbdavių išnaudojimo.

Pagal šią direktyvą darbdaviai, prieš įdarbindami trečiosios šalies pilietį, privalo patikrinti, ar jis turi leidimą būti toje šalyje, o jei ne, apie tai privaloma pranešti kompetentingai nacionalinei institucijai. Sankcijos netaikomos darbdaviams, kurie gali įrodyti, kad įvykdė šiuos įsipareigojimus ir elgėsi sąžiningai. Kadangi daug neteisėtai esančių migrantų dirba privačiuose namų ūkiuose, direktyva taikoma ir tiems darbdaviams, kurie yra privatūs asmenys.

Savo įdarbinamų asmenų nepatikrinusiems darbdaviams, jeigu nustatoma, kad jie įdarbino neteisėtai esančius migrantus, skiriamos baudos, jie taip pat turi padengti nelegaliai šalyje esančių trečiosios šalies piliečių grįžimo į kilmės šalį išlaidas. Be to, jie privalo sumokėti likusį nesumokėtą darbo užmokestį, mokesčius ir socialinio draudimo įmokas. Sunkiausių pažeidimus padariusiems darbdaviams – pavyzdžiui, jeigu jie pakartotinai pažeidžia reikalavimus, neteisėtai įdarbina vaikus arba jiems dirba daug neteisėtai esančių migrantų – skiriamos baudžiamosios sankcijos.

Direktyva garantuoja apsaugą migrantams: darbdaviai privalo sumokėti jiems bet kokį dar nesumokėtą atlyginimą, jie taip pat gali gauti trečiųjų šalių, pavyzdžiui, profesinių sąjungų ar nevyriausybinių organizacijų, paramą. Direktyvoje ypač pabrėžiama, kad jos nuostatų vykdymą būtina užtikrinti. Dėl leidimų gyventi šalyje išdavimo ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbusiems asmenims, bendradarbiaujantiems su teisėsaugos institucijomis, žr. 2.4 skirsnį.

8.3. Švietimas

Vaikų teisę į mokslą saugo keli tarptautinės žmogaus teisių teisės dokumentai ir komitetai, prižiūrintys, kaip laikomasi Vaiko teisių konvencijos, Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto ir Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo. Šie komitetai yra ne kartą nusprendę, kad tuose teisės dokumentuose nustatyti reikalavimai nediskriminuoti taikomi ir pabėgėliams bei prieglobsčio prašytojams, taip pat teisėtai ir neteisėtai esantiems migrantams.

EŽTK pirmojo protokolo 2 straipsnyje yra nustatyta teisė į mokslą, o jos 14 straipsnyje ir dvyliktajame protokole uždrausta diskriminuoti dėl „nacionalinės kilmės“. Pirmojo protokolo 2 straipsnis iš esmės garantuoja teisę į pradinį ir vidurinį išsilavinimą, tačiau valstybėms gali būti kur kas lengviau pateisinti nevienodą požiūrį į tuos, kas jose siekia įgyti tretinį išsilavinimą.

Pavyzdys. Byloje *Timishev prieš Rusiją*³⁸⁶ buvo nagrinėjamas atvejis, kai migrantai iš Čečėnijos, nors iš esmės ne užsieniečiai, nebuvo įtraukti į privalomą vietos migracijos registrą, todėl jų vaikai negalėjo lankyti mokyklos. Teismas nusprendė, kad vaikų teisė mokytis yra viena „pagrindinių vertybių demokratinėse valstybėse, kurios sudaro Europos Tarybą“, ir kad Rusija pažeidė konvencijos pirmojo protokolo 2 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Ponomaryovi prieš Bulgariją*³⁸⁷ EŽTT nusprendė, kad reikalavimas mokėti už mokslą vidurinėje mokykloje dėl vaikų imigracijos statuso ir pilietybės buvo nepagrįstas. Teismas pažymėjo, kad pareiškimą Teismui pateikę asmenys nebuvo neteisėtai atvykę į šią šalį ir tada pateikę prašymą leisti joje naudotis viešosiomis paslaugomis, įskaitant nemokamą mokslą. Net kai pareiškėjų statusas (iš dalies per neapsižiūrėjimą) pasikeitė – jie tapo užsieniečiais, neturinčiais leidimo nuolat gyventi šalyje – jos institucijos iš esmės neprieštaravo, kad jie pasilikėtų Bulgarijoje, ir, matyt, ištis niekad neketino jų išsiųsti. Pareiškėjų atveju aiškiai nebuvo taikomos nuostatos dėl poreikio sustabdyti arba sumažinti nelegalią imigraciją.

Pavyzdys. Byloje *Karus prieš Italiją*³⁸⁸ buvusioji Europos žmogaus teisių komisija nusprendė, kad nustačius didesnius mokesčius už mokslą universitete studentams iš užsienio, jų teisė į mokslą nebuvo pažeista, nes kitoks požiūris į juos buvo tinkamai pagrįstas, Italijos vyriausybei siekiant tikslo, kad tretinio mokslo teikiama nauda atitektų Italijos ekonomikai.

Europos socialinės chartijos 17 straipsnis reglamentuoja teisę į mokslą, o kartu su juo taikomos 18 ir 19 straipsnių nuostatos dėl migrantų. Europos socialinių teisių komitetas dėl 17 straipsnio 2 dalies aiškinimo yra pareiškęs, kad:

„Spręsdamas klausimą, ar asmeninė Chartijos taikymo sritis, apibrėžta jos priede, apima Chartijos šalyje neteisėtai esančius vaikus, Komitetas remiasi savo argumentais 2009 m. spalio 20 d. sprendime dėl bylos esmės pagal skundą Nr. 47/2008, kurį pateikė organizacija Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus (žr., be kita ko, šio sprendimo 47 ir 48 punktus), ir mano, kad galimybė gauti išsilavinimą yra nepaprastai svarbi kiekvieno vaiko gyvenimui ir raidai. Jeigu šalyje neteisėtai esantis vaikas negalėtų mokytis, jis dėl to taptų

386 EŽTT sprendimo *Timishev prieš Rusiją*, Nr. 55762/00 ir 55974/00, 2005 m. gruodžio 13 d., 64 punktas.

387 EŽTT sprendimo *Ponomaryovi prieš Bulgariją*, Nr. 5335/05, 2011 m. birželio 21 d., 59–63 punktai.

388 Europos žmogaus teisių komisija, *Karus prieš Italiją* (nutartis), Nr. 29043/95, 1998 m. gegužės 20 d.

*dar labiau pažeidžiamas. Todėl Chartijos 17 straipsnio 2 dalis asmeniškai taikoma vaikams nepaisant jų turimo gyventojų statuso. Be to, Komitetas mano, kad jei iš vaiko būtų atimta galimybė gauti išsilavinimą, tai turėtų neigiamos įtakos jo gyvenimui. Todėl Komitetas nusprendė, jog Chartijos šalys pagal 17 straipsnio 2 dalį privalo užtikrinti, kad jų teritorijoje neteisėtai esantys vaikai iš tikrųjų turėtų galimybę gauti išsilavinimą kaip ir kiekvienas kitas vaikas*³⁸⁹.

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartijos 14 straipsnyje yra nustatyta, kad kiekvienas turi teisę į mokslą ir „galimybę“ nemokamai įgyti privalomąjį išsilavinimą. Pagal ES antrinės teisės aktus visi ES esantys nepilnamečiai trečiųjų šalių piliečiai, išskyrus tuos, kurie ES teritorijoje yra tik trumpą laiką, turi teisę įgyti pagrindinį išsilavinimą. Šią teisę turi ir tie nepilnamečiai neteisėtai esantys migrantai, kurių išsiuntimas atidėtas³⁹⁰. Kitų kategorijų asmenims, pavyzdžiui, EEE šalių piliečių šeimos nariams, pabėgėliams ir ilgalaikiams gyventojams, šioje srityje yra suteikta daugiau teisių.

Tam tikromis sąlygomis trečiosios šalies pilietybę turintys EEE šalių piliečių vaikai turi teisę pasilikti valstybėje iki tol, kol baigs mokslus, taip pat tuo atveju, jeigu tas EEE šalies pilietis miršta arba išvyksta gyventi kitur ([Laisvo judėjimo direktyvos](#) 12 straipsnio 3 dalis). Be to, toks vaikas turi teisę būti kartu su tuo iš tėvų, kuriam priklauso jo globos teisė (12 straipsnio 3 dalis)³⁹¹. EEE šalių darbuotojų, dirbančių arba anksčiau dirbusių valstybėje narėje, kuri nėra jų pilietybės valstybė, vaikams taip pat taikoma [Reglamento \(ES\) Nr. 492/2011](#) (buvęs [Reglamentas \(EEB\) Nr. 1612/68](#)) 10 straipsnio nuostata, kuri toliau taikoma nepriklausomai nuo Laisvo judėjimo direktyvos nuostatų³⁹².

Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 22 straipsnio 1 dalyje ir ES prieglobsčio *acquis* yra nustatyta prieglobsčio prašančių vaikų ir tų, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga, teisė į mokslą³⁹³.

389 ESTK, 2011 m. išvados, bendras įvadas, 2012 m. sausio mėn.

390 Direktyva [2008/115/EB](#), OL L 348/98, 14 straipsnio 1 dalis.

391 Žr. [Laisvo judėjimo direktyvos](#) 2004/38/EB (OL L 158/77) 12 straipsnio 3 dalį; ši nuostata pagrįsta ETT praktika dėl [Reglamento \(EEB\) Nr. 1612/68](#) (OL 1968 L 257/2) 12 straipsnio (dabar – 2011 m. balandžio 5 d. [Reglamento \(ES\) Nr. 492/2011](#), OL L 141/1, 10 straipsnis) ir ypač 1989 m. kovo 15 d. ETT sprendimu *G. B. C. Echternach ir A. Moritz prieš Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, sujungtos bylos C-389/87 ir 390/87, Rink. p. I-00723, ir 2002 m. rugsėjo 17 d. ETT sprendimu *Baumbast ir R. prieš Secretary of State for the Home Department*, C-413/99, Rink. p. I-07091.

392 2010 m. vasario 23 d. ETT sprendimas *Maria Teixeira prieš London Borough of Lambeth ir Secretary of State for the Home Department*, C-480/08, Rink. p. I-01107.

393 Dėl prieglobsčio prašytojų žr. [Direktyvos 2013/33/ES](#) dėl priėmimo sąlygų, OL 2013 L 180/96, 14 straipsnis; dėl pabėgėlių ir papildomos apsaugos statuso turėtojų žr. [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 2011/95/ES, OL 2011 L 337/9, 27 straipsnis.

Trečiųjų šalių piliečiai, pripažinti ilgalaikiais gyventojais pagal *Ilgalaikių gyventojų direktyvą* (žr. 2.7 skirsnį), kaip ir tos ES valstybės narės piliečiai vienodai turi teisę į švietimą ir profesinį mokymą, taip pat gauti stipendijas, ir teisę į kvalifikacijos pripažinimą (11 straipsnis). Be to, jie turi teisę persikelti į kitas ES valstybes nares mokymosi ir profesinio rengimo tikslais (14 straipsnis).

8.4. Būstas

Teisė turėti tinkamą būstą – tai dalis kiekvieno žmogaus teisės į pakankamą gyvenimo lygį, kaip nustatyta Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 11 straipsnyje.

EŽTK nesuteikia teisės gauti būstą, tik teisę į tai, kad būtų gerbiama jo turimo būsto neliečiamybė³⁹⁴. EŽTT buvo pateiktos nagrinėti kelios bylos, kai dėl imigracijos kontrolės buvo apribotos asmens galimybės patekti į savo namus.

Pavyzdys. Byloje *Gillow prieš Jungtinę Karalystę*³⁹⁵ EŽTT nusprendė, kad konvencijos 8 straipsnis buvo pažeistas, kai daugelį metų užsienyje dirbusių Jungtinės Karalystės piliečių porai buvo atsisakyta suteikti leidimą gyventi šalyje, todėl jie negalėjo grįžti gyventi jiems priklausiusiam name Gernsyje, kurį pasistatė prieš 20 metų.

Nors ir nėra konkrečios teisės gauti būstą, EŽTT yra pripažinęs, kad valstybės narės neaprūpino būstu asmenų tais atvejais, kai privalėjo tai daryti pagal įstatymus, o kraštutiniais atvejais Teismas yra nusprendęs, jog neaprūpinimas būstu buvo toks rimtas nusizengimas, kad prilygo EŽTK 3 straipsnio, draudžiančio elgtis žiauriai, nežmoniška ir žeminti žmogaus orumą, pažeidimui.

Pavyzdys. Byloje *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*³⁹⁶ EŽTT nusprendė, jog tai, kad Graikija deramai nepasirūpino prieglobsčio prašytojais, nesilaikydama savo įsipareigojimų pagal ES teisę, ir todėl pareiškimą Teismui pateikęs asmuo atsidūrė skurde, buvo pakankamai rimta, kad tokią padėtį būtų galima pripažinti EŽTK 3 straipsnio pažeidimu.

394 EŽTT sprendimas *Chapman prieš Jungtinę Karalystę* (Didžioji kolegija), Nr. 27238/95, 2001 m. sausio 18 d.

395 EŽTT sprendimo *Gillow prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9063/80, 1986 m. lapkričio 24 d., 55–58 punktai.

396 EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją* (Didžioji kolegija), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

Teismas stengiasi nevaržyti valstybių narių teisės nustatyti priėmimo sąlygas, įskaitant atvejus, kai naujai atvykę migrantai negauna valstybės paramos aprūpinant būstu.

Pavyzdys. Byloje *Bah prieš Jungtinę Karalystę*³⁹⁷ buvo nagrinėjamas institucijų atsisakymas suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka motinai ir jos keturiolikmečiam sūnui, nes sūnui buvo tik visai neseniai leista atvykti iš užsienio ir prisijungti prie savo šeimos, taikant imigracijos sąlygą, kad jis negalės naudotis valstybės lėšomis. Pareiškimą Teismui pateikusi moteris tvirtino, kad tuo pagrįstas atsisakymas suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka buvo diskriminuojantis. Teismas jos pareiškimą atmetė. Jis nusprendė, jog nebuvo nieko savavališko tame, kad buvo atsisakyta suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka vien todėl, kad kartu su pareiškėja buvo jos sūnus, kuriam leista atvykti į Jungtinę Karalystę tik su aiškia sąlyga, kad jam nebus naudojamos valstybės lėšos. Pasiimdama jį su savimi į Jungtinę Karalystę ir žinodama, kokios yra jo priėmimo sąlygos, pareiškėja sutiko su šia sąlyga ir iš tiesų sutiko nesinaudoti valstybės lėšomis jam išlaikyti. Šiuo atveju taikytu teisės aktu buvo siekiama pagrįsto tikslo – teisingai paskirstyti ribotus išteklius įvairių kategorijų prašytojams. Pažymėtina, kad pareiškėjai *Bah* byloje dėl to neatsidūrė skurde ir galėjo gauti kitą būstą.

Reikia pažymėti, kad tam tikrais išimtiniais atvejais EŽTT nurodė taikyti laikinąsias priemones pagal 39 straipsnį, kad būtų užtikrinta, jog prieglobsčio prašančios šeimos turėtų būstą, kol EŽTT nagrinėja jų pareiškimus (taip pat žr. 2.4 skirsnį)³⁹⁸.

Europos socialinės chartijos 19 straipsnio 4 dalies c punkte nustatyta, kad valstybės privalo užtikrinti tinkamą darbuotojų migrantų apgyvendinimą, tačiau tokią teisę turi tik tie, kas persikelia iš vienos į kitos chartijos šalies teritoriją.

Teisė į būstą (ESC 31 straipsnis) yra glaudžiai susijusi su kai kuriomis kitomis (pataisytuose) ESC įtvirtintomis teisėmis: teise į sveikatos apsaugą (11 straipsnis); teise į socialinę paramą ir medicinos pagalbą (13 straipsnis); šeimos teise į tinkamą socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą (16 straipsnis); vaikų ir paauglių teise į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą (17 straipsnis) ir teise į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties (30 straipsnis, kuriuo galima remtis atskirai arba kartu su E straipsniu dėl nediskriminavimo).

397 EŽTT sprendimas *Bah prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.

398 EŽTT, *Afif prieš Nyderlandus* (nutartis), Nr. 60915/09, 2011 m. gegužės 24 d.; EŽTT, *Abdilahi Abdulwahidi prieš Nyderlandus* (nutartis), Nr. 21741/07, 2013 m. lapkričio 12 d.

Pavyzdys. Byloje *COHRE prieš Kroatiją* Europos socialinių teisių komitetas pabrėžė, kad „Chartijos šalys turi ypač atsižvelgti į tai, koks bus jų sprendimų poveikis itin pažeidžiamoms visuomenės grupėms“³⁹⁹.

Pavyzdys. Byloje *COHRE prieš Prancūziją* ESTK nusprendė, kad iškeldinus romus iš jų būstų ir išsiuntus juos iš Prancūzijos buvo pažeistas chartijos E straipsnis kartu su 19 straipsnio 8 dalimi⁴⁰⁰. Panašiai byloje *COHRE prieš Italiją* ESTK nusprendė, kad Italija savo elgesiu su romais pažeidė E straipsnį kartu su kitais chartijos straipsniais⁴⁰¹.

Nors ESC priede nustatyta, kad ji taikoma tik chartijos šalies teritorijoje teisėtai gyvenantiems kitų chartijos šalių piliečiams, Europos socialinių teisių komitetas konkrečias pataisytos ESC nuostatas taikė ir nelegaliai šalyje esantiems vaikams, pabrėždamas, kad ESC turi būti aiškinama pagal tarptautinės žmogaus teisių teisės normas.

Pavyzdys. Byloje *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*⁴⁰² buvo tvirtinama, kad Nyderlandų teisės aktais iš šioje šalyje neteisėtai gyvenančių vaikų buvo atimta teisė į būstą, taigi ir kitos ESC nustatytos teisės. ESTK nusprendė, kad ESC negali būti aiškinama be jokio konteksto. Reikėtų kiek tik įmanoma stengtis aiškinti ESC taip, kad ji derėtų su kitomis tarptautinės teisės, kurios dalis ji yra, normomis, šiuo konkrečiu atveju įskaitant normas dėl kiekvieno remtino asmens aprūpinimo tinkamu būstu nepaisant to, ar jis tos valstybės narės teritorijoje yra teisėtai. Pagal chartijos 31 straipsnio 2 dalį ESC pasirašiusios valstybės narės privalo imtis priemonių, kad neleistų plisti benamystei. Šiuo tikslu valstybė narė privalo aprūpinti vaikus būstu tol, kol jie priklauso jos jurisdikcijai, kad ir koks būtų tokio vaiko gyventojų statusas. Be to, reikėtų uždrausti iškeldinti iš būsto neteisėtai šalyje esančius asmenis, nes taip jie (ypač vaikai) patektų į visiško bejėgiškumo padėtį, o to negalima leisti iš pagarbos žmogaus orumui. ESTK taip pat nusprendė, kad buvo pažeistas 17 straipsnio 1 dalies c punktas dėl nuo šeimos atskirtų vaikų apsaugos.

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartijos 1 straipsnyje yra nustatyta žmogaus teisė gyventi oriai, o 34 straipsnyje – teisė į socialinę paramą aprūpinant būstu. Atitinkamos ES antrinės teisės aktų nuostatos dėl būsto taip pat taikomos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, asmenims,

399 ESTK, *COHRE prieš Kroatiją*, skundas Nr. 52/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2010 m. birželio 22 d.

400 ESTK, *COHRE prieš Prancūziją*, skundas Nr. 63/2010, sprendimas dėl bylos esmės, 2011 m. birželio 28 d.

401 ESTK, *COHRE prieš Italiją*, skundas Nr. 58/2009, sprendimas dėl bylos esmės, 2010 m. birželio 25 d.

402 ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.

kuriems reikia suteikti tarptautinę apsaugą, ir prekybos žmonėmis aukoms. ES teisės nuostatomis dėl kitoms kategorijoms priskiriamų trečiųjų šalių piliečių stengiamasi užtikrinti, kad jie netaptų našta valstybių narių socialinės paramos sistemoms. Todėl prieš leidžiant tyrėjams (*Mokslinių tyrimų direktyva*, 6 straipsnio 2 dalies b punktas) ir studentams (*Studentų direktyva*, 7 straipsnio 1 dalies b punktas) atvykti į ES, jie turi įrodyti, kad bus patenkinti jų būsto poreikiai. Valstybės narės gali nustatyti panašius reikalavimus trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariams (*Šeimos susijungimo direktyvos* 7 straipsnio 1 dalies a punktas).

Pavyzdys. *Kamberaj* byloje⁴⁰³ ESTT nusprendė, kad nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos nebuvo laikomasi vienodo požiūrio į ES piliečius ir trečiųjų šalių piliečius skiriant būsto paramos išmokas, pažeidė *Ilgalaikių gyventojų direktyvos* 11 straipsnio 1 dalies d punktą. Konkrečiau Teismas teigė, kad pagal direktyvos 11 straipsnio 4 dalį valstybės narės gali riboti socialinę paramą ir apsaugą, tačiau pažymėjo, kad jos 13 konstatuojamojoje dalyje pateiktas minimalių esminių socialinių išmokų sąrašas nėra išsamus. ESTT papildė šių esminių išmokų sąrašą būsto paramos išmokomis. Tai darydamas Teismas priminė ES pagrindinių teisių chartijos 34 straipsnį, pagal kurį, siekdama įveikti socialinę atskirtį ir skurdą, Sąjunga „pripažįsta ir gerbia teisę į socialinę paramą ir paramą aprūpinant būstu, kad [...] būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų“.

Pagal *Laisvo judėjimo direktyvos* 24 straipsnį trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, turi būti suteiktos tokios pačios socialinės ir mokesstinės lengvatos kaip ir tos valstybės piliečiams. EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos narių teisė į būstą, įskaitant socialinį būstą, negali būti apribota⁴⁰⁴. Tai netaikoma trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra savo teisėmis laisvai judėti nesinaudojančių ES piliečių šeimos nariai, nes jų padėties ES teisė nereglamentuoja; jiems taikomos nacionalinės teisės nuostatos. Ekonomiškai neaktyvūs EEE šalių piliečiai ir jų šeimos nariai, privalantys įrodyti, kad geba išsilaikyti patys, gali neturėti teisės į finansinę paramą būsto poreikiams patenkinti (*Laisvo judėjimo direktyvos* 7 straipsnio 1 dalies b punktas).

Ilgalaikiai gyventojai kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teisę naudotis būsto įsigijimo tvarka (*Ilgalaikių gyventojų direktyvos* 11 straipsnio 1 dalies f punktas). Prekybos žmonėmis aukos turi teisę naudotis specialiomis pagalbos ir paramos priemonėmis, įskaitant

403 2012 m. balandžio 24 d. ESTT sprendimas *Servet Kamberaj prieš Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) ir kt.*, C-571/10, Rink. p. 00000.

404 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo, OL 2002 L 114/6.

„priemonės, kuriomis aukoms sukuriamas bent jau toks gyvenimo lygis, kad jos galėtų pragyventi, pavyzdžiui, suteikiamas tinkamas ir saugus būstas“ (Direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos 11 straipsnio 5 dalis).

Pagal Priėmimo sąlygų direktyvą (2013/33/ES) prieglobsčio prašytojai turi teisę gauti paramą iškart, kai tik pateikia prašymą suteikti tarptautinę apsaugą. Pagal direktyvos 17 straipsnį valstybės narės privalo tarptautinės apsaugos prašantiems asmenims sudaryti tokias materialines priėmimo sąlygas, kad būtų garantuojamas tinkamas prašytojų gyvenimo lygis, užtikrinamas jų pragyvenimas ir fizinės bei psichikos sveikatos apsauga. Pagal 18 straipsnį valstybės privalo imtis prevencijos priemonių, kad suteiktose apgyvendinimo vietose nebūtų smurto, įskaitant smurtą dėl lyties. Parama turi būti teikiama ir tiems asmenims, kuriems taikoma [Dublino reglamento](#) procedūra (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013).

Pavyzdys. *CIMADE* byloje⁴⁰⁵ ESTT išaiškino, kaip reikia taikyti Priėmimo sąlygų direktyvą tais atvejais, kai pateikiami prašymai perduoti asmenis pagal [Dublino reglamentą](#). ESTT nusprendė, kad valstybė narė, siekianti perduoti prieglobsčio prašytoją pagal Dublino reglamentą, yra (ir finansiškai) atsakinga už tai, kad būtų užtikrinta, jog Priėmimo sąlygų direktyva būtų visapusiškai taikoma prieglobsčio prašytojui iki tol, kol jis bus fiziškai perkeltas į kitą valstybę. Šia direktyva siekiama užtikrinti visapusišką pagarbą žmogaus orumui ir skatinti taikyti ES pagrindinių teisių chartijos 1 ir 18 straipsnius. Todėl minimalios priėmimo sąlygos turi būti sudarytos ir prieglobsčio prašytojams, laukiantiems, kol dėl jų bus priimtas sprendimas pagal Dublino reglamentą.

Pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 32 straipsnį (Airijai ir Jungtinei Karalystei taikomas ankstesnės šios direktyvos redakcijos 2004/83/EB 31 straipsnis) valstybės narės privalo užtikrinti, kad pripažintiems pabėgėliams ir papildomos apsaugos statuso turėtojams būtų suteikta apgyvendinimo galimybė tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir kitiems tos valstybės narės teritorijoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.

405 2012 m. rugsėjo 27 d. ESTT sprendimas *Cimade and Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) prieš Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, C-179/11; 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N.S. prieš Secretary of State for the Home Department ir M.E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

8.5. Sveikatos priežiūra

EŽTK nesuteikia aiškios teisės į sveikatos priežiūrą, nors ji, be abejonės, yra svarbi asmens „fizinei ir psichinei neliečiamybei“ ir dėl jos gali būti taikomas konvencijos 8 straipsnis, garantuojantis teisę į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas⁴⁰⁶. EŽTK taip pat negarantuoja teisės naudotis tam tikro lygio medicinos paslaugomis ar teisės turėti galimybę gydytis⁴⁰⁷. Tačiau valstybė narė tam tikromis aplinkybėmis gali būti atsakinga pagal EŽTK, jeigu paaiškėja, kad jos institucijos sukėlė pavojų žmogaus gyvybei, savo veiksmais arba neveikimu neleidamos jam naudotis sveikatos priežiūra, kuri yra įprastai prieinama plačiajai visuomenei⁴⁰⁸. Migracijos srityje daugiausia problemų dėl sveikatos priežiūros pagal EŽTK kyla tais atvejais, kai asmens sveikatos priežiūros poreikiai nurodomi kaip argumentas prieš jo išsiuntimą iš šalies. Kraštutiniais atvejais dėl to gali reikėti taikyti EŽTK 3 straipsnį (žr. 3 skyrių).

Europos socialinės chartijos 13 straipsnyje nustatyta teisė į medicinos pagalbą⁴⁰⁹. Europos socialinių teisių komitetas mano, kad ši teisė turi būti suteikiama ir neteisėtai esantiems migrantams.

Pavyzdys. Byloje *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*⁴¹⁰ FIDH tvirtino, kad Prancūzija pažeidė teisę į medicinos pagalbą (pataisytos ESC 13 straipsnis) panaikindama nuostatą dėl nemokamų medicinos paslaugų ir nemokamo gydymo ligoninėse neteisėtai esantiems ir labai mažas pajamas gaunantiems migrantams. Be to, skundą pateikusi organizacija tvirtino, kad vaikų teisę į apsaugą (17 straipsnis) pažeidė 2002 m. įstatymų reforma, apribojusi neteisėtai esančių migrantų vaikų galimybę naudotis medicinos paslaugomis. ESC nustatytas teisės iš esmės turi tik tie užsieniečiai, kurie yra kitų chartijų pasirašiusių valstybių narių piliečiai ir teisėtai gyvena arba nuolat dirba toje valstybėje. Tačiau Europos socialinių teisių komitetas pabrėžė, kad ESC turi būti aiškinama tikslingai, nuosekliai laikantis principų, pagal kuriuos turi būti gerbiamas kiekvieno žmogaus orumas, todėl bet kokie jos taikymo apribojimai turėtų būti suprantami siaurai. Jis nusprendė,

406 EŽTT sprendimas *Bensaid prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 44599/98, 2001 m. vasario 6 d.

407 EŽTT, *Wasilewski prieš Lenkiją* (nutartis), Nr. 32734/96, 1999 m. balandžio 20 d.

408 EŽTT, *Powell prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 45305/99, 2000 m. gegužės 4 d.

409 Taip pat žr. Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvenciją, kurioje panašiai numatyta abipusiškai teikti socialinę paramą ir medicinos pagalbą konvencijos šalių piliečiams kitų konvencijos šalių teritorijoje. Prie šios Europos Tarybos konvencijos prisijungė tik 18 šalių; visos jos, išskyrus Turkiją, yra ES narės. Konvencija buvo pateikta pasirašyti 1953 m. gruodžio 11 d., įsigaliojo 1954 m. liepos 1 d. (ETS Nr. 014).

410 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d.

kad bet kokie teisės aktai ar praktiniai veiksmai, kuriais iš užsieniečių atimama teisė į medicinos pagalbą, jiems esant chartijos šalies teritorijoje, net jeigu jie joje yra neteisėtai, prieštarauja ESC, nors ir ne visos ESC teisės gali būti taikomos neteisėtai esantiems migrantams. Balsų dauguma („už“ balsavo 9 nariai, „prieš“ – 4) ESTK nusprendė, kad 13 straipsnis dėl teisės į medicinos pagalbą nebuvo pažeistas, nes suaugę neteisėtai esantys migrantai, praleidę šalyje tris mėnesius, galėjo naudotis kai kuriomis medicinos pagalbos paslaugomis, be to, „pirmoji medicinos pagalba ir pagalba, kai gresia pavojai gyvybei“ prireikus buvo teikiama visiems užsieniečiams. Nors susirgę migrantų vaikai galėjo naudotis sveikatos priežiūra tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir suaugusieji, ESTK nusprendė, kad buvo pažeistas chartijos 17 straipsnis dėl vaikų teisės į apsaugą, nes pastarasis straipsnis apima daugiau negu 13 straipsnis dėl teisės į medicinos pagalbą. Šis sprendimas atitinka vėliau išreikštą požiūrį į vaikus *Defence of Children International* byloje (žr. 8.4 skirsnį).

Pagal ES teisę ES pagrindinių teisių chartija nesuteikia teisės į sveikatą, tačiau joje pripažįstamos susijusios teisės, tokios kaip žmogaus orumo apsauga (1 straipsnis) ir teisė į fizinę neliečiamybę (3 straipsnis). Chartijos 35 straipsnyje taip pat nustatyta teisė į sveikatos priežiūrą: „[k]iekvienas turi teisę į profilaktinę sveikatos priežiūrą ir teisę į gydymą nacionalinių teisės aktų ir praktikos nustatyta tvarka“. Chartijos taikymo sritis apima tik tuos dalykus, kurie įeina į ES teisės sritį. Chartijoje žmonės neskirstomi pagal pilietybę, tačiau joje nustatyta, kad teisė į sveikatos priežiūrą suteikiama pagal nacionalinės teisės aktus ir praktiką.

ES antrinės teisės aktai reglamentuoja įvairių kategorijų trečiųjų šalių piliečių teisę į sveikatos priežiūrą; kai kurie iš jų privalo būti apdrausti sveikatos draudimu, kad galėtų įgyti tam tikrą statusą arba atvykti į valstybės narės teritoriją. Toliau trumpai aptariama, kokia yra dažniausioms kategorijoms priskiriamų trečiųjų šalių piliečių padėtis.

Savo teisėmis laisvai judėti besinaudojančių EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, dirbantys pagal darbo sutartis arba savarankiškai, nepaisant jų pačių pilietybės, turi teisę į vienodą požiūrį kaip ir tos valstybės piliečiai (*Laisvo judėjimo direktyvos*, kuri taikoma ES piliečiams, 24 straipsnis)⁴¹¹. Tie, kas nori gyventi kitoje valstybėje narėje, būdami ekonomiškai savarankiški, turi įrodyti, kad jie ir jų šeimos nariai yra apsidraudę visapusišku sveikatos draudimu (7 straipsnio 1 dalies b punktas).

411 1992 m. gegužės 2 d. *Europos ekonominės erdvės susitarimo* III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“; 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs *Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo*, OL 2002 L 114/6.

Kiekvienas asmuo, kuris yra EEE šalies arba trečiosios šalies pilietis, apdraustas valstybiniu sveikatos draudimu toje EEE šalyje, kurioje gyvena, turi teisę į būtiną gydymą⁴¹² lankydamasis kitose EEE valstybėse narėse ir Šveicarijoje⁴¹³. Sudėtingos taisyklės reglamentuoja keliones į kitą valstybę narę siekiant pasinaudoti viešosiomis medicininio gydymo paslaugomis⁴¹⁴.

Pagal **Šeimos susijungimo direktyvą** globėjui gali būti privaloma įrodyti, kad jis, visų pirma, turi „sau ir savo šeimos nariams skirtą ligos draudimą nuo bet kurios rizikos, nuo kurios atitinkamoje valstybėje narėje įprastai apdraudžiami savi piliečiai“ ir „pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant atitinkamos valstybės narės socialinės paramos sistema“ (7 straipsnio 1 dalies b ir c punktai).

Taip pat trečiųjų šalių piliečiai ir jų šeimos nariai, norintys įgyti ilgalaikio gyventojų statusą, privalo įrodyti, kad jie yra apdrausti sveikatos draudimu, apimančiu visų rūšių riziką, kuri paprastai numatoma draudžiant priimančiosios valstybės narės piliečius (**Ilgalaikių gyventojų direktyvos** 5 straipsnio 1 dalies b punktas). Jie taip pat privalo įrodyti, kad turi pastovių ir reguliarių išteklių, kurių pakanka patiems išsilaikyti ir išlaikyti savo šeimos narius, nesikreipiant į tos valstybės narės socialinės pagalbos sistemą (5 straipsnio 1 dalies a punktas). Ilgalaikio gyventojų statusą įgiję asmenys kaip ir priimančiosios valstybės narės piliečiai vienodai turi teisę „į socialinę apsaugą, socialinę pagalbą ir socialinį saugumą, kaip numatyta nacionalinėje teisėje“ (11 straipsnio 1 dalies d punktas). Direktyvos 13 konstatuojamojoje dalyje dėl socialinės pagalbos nustatyta, kad „galimybė apriboti išmokas ilgalaikiams gyventojams, paliekant tik esmines socialines išmokas, turi būti suprantama, kad į šią sąvoką įeina nors minimalus priedas prie pajamų, pagalba ligos, nėštumo atveju, pagalba tėvams ir ilgalaikės priežiūros atveju. Tokių išmokų teikimo sąlygos turėtų būti nustatytos nacionaliniais įstatymais“.

Pagal **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 19 straipsnį prieglobsčio prašytojai turi teisę gauti reikalingą sveikatos priežiūrą, į kurią turi įeiti bent jau pirmoji medicinos

412 2004 m. balandžio 29 d. **Reglamento (EB) Nr. 883/2004**, OL 2004 L 166/1, 19 straipsnio 1 dalis; 2010 m. birželio 15 d. ETT sprendimo *Europos Komisija prieš Ispanijos Karalystę*, C-211/08, Rink. p. I-05267, 58 ir 61 punktai.

413 2012/195/ES: 2012 m. kovo 31 d. Jungtinio komiteto, įsteigto pagal Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą dėl laisvo asmenų judėjimo, sprendimas Nr. 1/2012, kuriuo pakeičiamas to Susitarimo II priedas dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL 2012 L 103/51.

414 Žr. **Reglamento (EEB) Nr. 1408/71** 22 straipsnio 1 dalies c punktą, svarstytą šiose bylose: 2001 m. liepos 12 d. ETT sprendimas *Abdon Vanbraekel ir kt. prieš Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, C-368/98, Rink. p. I-05363, ir 2006 m. gegužės 16 d. ETT sprendimas *The Queen, prašoma: Yvonne Watts prieš Bedford Primary Care Trust ir Secretary of State for Health*, C-372/04, Rink. p. I-04325.

pagalba ir būtiniausias ligų gydymas, taip pat būtina medicinos ar kitokia pagalba specialių poreikių turintiems asmenims. *Grąžinimo direktyvoje* (2008/115/EB) panašiai nustatyta, kad „[y]patingas dėmesys skiriamas pažeidžiamiems asmenims. Teikiama neatidėliotina medicinos pagalba ir užtikrinamas būtinas ligos gydymas“ tiems asmenims, kurių išsiuntimas atidėtas arba kuriems duota laiko išvykti savanoriškai.

Pagal *Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos* 30 straipsnį pripažinti pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai turi teisę į sveikatos priežiūrą vienodomis sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai. Taip pat konkrečios nuostatos taikomos specialių poreikių turintiems asmenims. Prekybos žmonėms aukoms teikiamos pagalbos ir paramos priemonės apima būtiną medicininį gydymą, įskaitant psichologinę pagalbą, konsultacijas ir informaciją (*Direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos* 11 straipsnio 5 dalis).

8.6. Socialinė apsauga ir socialinė parama

Socialine apsauga ir socialine parama vadinamos išmokos, kurios arba skiriamos remiantis ankstesnėmis įmokomis į nacionalinę socialinės apsaugos sistemą, pavyzdžiui, senatvės pensijos, arba valstybė jas skiria remtiniams asmenims, pavyzdžiui, neįgaliesiems. Tai gali būti labai įvairios, paprastai finansinio pobūdžio, išmokos.

EŽTK nesuteikia aiškios teisės į socialinę apsaugą ar socialinę paramą.

Pavyzdys. Byloje *Wasilewski prieš Lenkiją*⁴¹⁵ Teismas pažymėjo, jog „[a]tsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjo skundai yra susiję su sunkia jo finansine padėtimi, Teismas primena, kad nei konvencijos 2 straipsnio, nei jokios kitos jos nuostatos negalima aiškinti taip, tarsi ji suteiktų asmeniui teisę į tam tikrą gyvenimo lygį arba teisę gauti valstybės finansinę paramą“.

Tam tikromis aplinkybėmis socialinės apsaugos ir socialinės paramos srityje gali atsirasti diskriminacija nepriklausomai nuo to, ar atitinkamas asmuo mokėjo įmokas į tos valstybės sistemą. EŽTT kritiškai vertino tas valstybes, kurios atsisakė mokėti išmokas teisėtiems gyventojams, diskriminuodamos juos dėl to, kad jie nebuvo piliečiai⁴¹⁶.

415 EŽTT, *Wasilewski prieš Lenkiją* (nutartis), Nr. 32734/96, 1999 m. balandžio 20 d.

416 EŽTT sprendimas *Luczak prieš Lenkiją*, Nr. 77782/01, 2007 m. lapkričio 27 d.; EŽTT sprendimas *Fawsie prieš Graikiją*, Nr. 40080/07, 2010 m. spalio 28 d.

Pavyzdžiai. Byloje *Gaygusuz prieš Austriją*⁴¹⁷ buvo nagrinėjamas atsisakymas mokėti bedarbio pašalpą Turkijos piliečiui, motyvuojant tuo, kad jis neturėjo Austrijos pilietybės. Byloje *Koua Poirrez prieš Prancūziją*⁴¹⁸ buvo nagrinėjamas atsisakymas mokėti invalidumo išmokas teisėtai šioje šalyje gyvenančiam migrantui todėl, kad jis nebuvo nei Prancūzijos, nei kitos abipusį susitarimą su Prancūzija sudariusios šalies pilietis. Abiejose bylose EŽTT nusprendė, kad pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo diskriminuojami ir taip buvo pažeistas EŽTK 14 straipsnis kartu su jos pirmojo protokolo 1 straipsniu dėl teisės disponuoti savo nuosavybe.

Pavyzdys. Byla *Andrejeva prieš Latviją*⁴¹⁹ buvo iškelta dėl įmokinių išmokų. Pareiškimą Teismui pateikusi moteris didžiąją gyvenimo dalį dirbo Latvijos teritorijoje, kai ši valstybė tebebuvo Sovietų Sąjungos sudėtyje. Iš jos buvo atimta dalis pensijos todėl, kad ji buvo dirbusi ne tik Latvijoje ir nebuvo Latvijos pilietė. EŽTT negalėjo sutikti su vyriausybės argumentu, kad pareiškėja galėjo gauti visą prašomos pensijos sumą, jei tik būtų tapusi Latvijos piliete. EŽTK 14 straipsnyje įtvirtintas draudimas diskriminuoti yra prasmingas tik tada, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju pagal tame straipsnyje išvardytus kriterijus įvertinamos tikrosios asmeninės pareiškėjo aplinkybės be jokių pakeitimų; o jeigu, užuot tai darius, nukentėjusiojo skundas būtų atmestas argumentuojant tuo, kad jis galėjo išvengti diskriminacijos, jei būtų patenkinęs kurią nors iš nurodytų sąlygų (pavyzdžiui, įgijęs pilietybę), tai 14 straipsnis netektų prasmės. EŽTT nusprendė, kad buvo pažeistas konvencijos 14 straipsnis kartu su jos pirmojo protokolo 1 straipsniu.

Šiose pavyzdinėse bylose pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo visais kitais atžvilgiais panašūs į tos valstybės piliečius; nė vienas iš jų nebuvo patekęs į neužtikrintą padėtį dėl imigracijos; nebuvo ribojamos nė vieno iš jų galimybės naudotis valstybės lėšomis.

Pavyzdys. Byloje *Weller prieš Vengriją*⁴²⁰ buvo nagrinėjamas atvejis, kai vaikų tėvas buvo Vengrijos pilietis, o motina – Rumunijos pilietė. Pareiškimas Teismui buvo paduotas tada, kai Rumunija dar nebuvo įstojusi į ES, o vaikų motina turėjo leidimą gyventi Vengrijoje, tačiau nebuvo gavusi leidimo joje įsikurti. Pagal Vengrijos įstatymus motinystės išmoką galėjo gauti tik tos motinos, kurios buvo Vengrijos

417 EŽTT sprendimo *Gaygusuz prieš Austriją*, Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d., 46–50 punktai.

418 EŽTT sprendimo *Koua Poirrez prieš Prancūziją*, Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d., 41 punktas.

419 EŽTT sprendimo *Andrejeva prieš Latviją* (Didžioji kolegija), Nr. 55707/00, 2009 m. vasario 18 d., 91 punktas.

420 EŽTT sprendimo *Weller prieš Vengriją*, Nr. 44399/05, 2009 m. kovo 31 d., 36–39 punktai.

pilietės arba turėjo leidimą įsikurti šioje šalyje. Pareiškėjas skundėsi, kad vyrai, kurių žmonos buvo užsienietės, negalėjo naudotis šia išmoka vienodomis sąlygomis su vyrais, kurių žmonos buvo Vengrijos pilietės. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis kartu su 14 straipsniu.

Europos socialinėje chartijoje yra nustatyta teisė į socialinę apsaugą (12 straipsnis), teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą (13 straipsnis) ir teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis (14 straipsnis). Be to, konkrečios jos nuostatos taikomos neįgaliesiems (15 straipsnis), vaikams ir paaugliams (17 straipsnis) ir pagyvenusiems žmonėms (23 straipsnis). 30 straipsnyje yra nustatyta teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties. ESC 13 straipsnio nuostatos dėl socialinės paramos taikomos ir neteisėtai esantiems migrantams.

Pagal ES teisę trečiųjų šalių piliečiams taikoma dvejopa tvarka. Pirmą, valstybių narių išmokų koordinavimo sistema taikoma ES teritorijoje judantiems trečiųjų šalių piliečiams. Antra, pagal ES antrinės teisės aktus kai kurių kategorijų trečiųjų šalių piliečiai turi teisę gauti tam tikras išmokas nepaisant to, ar jie juda ES teritorijoje, ar gyvena vienoje vietoje.

a) Išmokų koordinavimas Europos Sąjungoje

Į kurią nors ES valstybę narę gyventi persikėlusius **EEE šalių piliečių šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai** pagal **Laisvo judėjimo direktyvos** 24 straipsnį (ne ES piliečių atveju taikomas EEE susitarimas) turi teisę į tas pačias socialines ir mokestines lengvatas kaip ir priimančiosios valstybės narės piliečiai. Tačiau pagal tos pačios direktyvos 14 straipsnio 1 dalį tie, kas naudojami teisėmis laisvai judėti, tačiau nedirba, neturi tapti nepagrįsta našta priimančiosios valstybės narės socialinės paramos sistemai. Per daugelį metų buvo sukurtas sudėtingas teisės aktų, pagal kuriuos koordinuojama žmonių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, socialinė apsauga ir socialinė parama jiems, rinkinys. Šie teisės aktai susisteminti **Reglamente (EB) Nr. 883/2004** (su pakeitimais)⁴²¹, vadovaujantis pagrindiniu principu, kad ES mastu taikoma sistema – tai koordinavimo, o ne teisės aktų suderinimo, sistema⁴²². Taip siekiama sumažinti migracijos tarp valstybių narių neigiamą poveikį, supaprastinant administracines procedūras ir užtikrinant vienodą požiūrį į tuos, kas persikelia į kitą valstybę narę, ir į tos valstybės narės piliečius. Dalį teisių į

421 Reglamentas iš dalies pakeistas Reglamentu (EB) Nr. 988/2009, OL 2009 L 284/ 43, Reglamentu (ES) Nr. 1231/2010, OL 2010 L 344/1 ir neseniai 2012 m. Reglamentu (ES) Nr. 465/2012, OL J 2012 L 149/4.

422 1988 m. liepos 5 d. ETT sprendimo *Borowitz prieš Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, C-21/87, Rink. p. I-03715, 23 punktas; 2008 m. balandžio 3 d. ETT sprendimo *Chuck prieš Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, C-331/06, Rink. p. I-01957, 27 punktas.

išmokas įmanoma perkelti iš vienos valstybės narės į kitą, tačiau kitos teisės neperkeliamos. Reglamente Nr. 987/09 (su pakeitimais, padarytais [Reglamentu \(ES\) Nr. 465/2012](#)) nustatyta reikiama [Reglamento \(EB\) Nr. 883/2004](#) įgyvendinimo tvarka.

Dirbantys trečiųjų šalių piliečiai, kurie persikelia iš vienos ES valstybės narės į kitą, taip pat jų šeimos nariai ir jų įpėdiniai turi teisę naudotis tarpvalstybiniais teisės aktais dėl socialinės apsaugos išmokų kaupimo ir koordinavimo ([Reglamentas \(EB\) Nr. 859/2003](#) ir [Reglamentas \(ES\) Nr. 1231/2010](#)), su sąlyga, kad tie dirbantys trečiųjų šalių piliečiai teisėtai gyvena valstybės narės teritorijoje ir turi ryšių, kurie neapsiriboja ryšiais su ta trečiaja šalimi ir vienintele valstybe nare. Šie reglamentai netaikomi tiems dirbantiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie turi ryšių tik su savo trečiaja šalimi ir vienintele valstybe nare.

b) Tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečių teisės į socialinę paramą

Prieglobsčio prašytojai neturi konkrečios teisės į socialinę paramą pagal [Priėmimo sąlygų direktyvą \(2013/33/ES\)](#). Tačiau jos 17 straipsnyje nustatytos bendrosios taisyklės dėl materialinių priėmimo sąlygų suteikimo, o 17 straipsnio 5 dalyje (kuri netaikoma Airijai ir Jungtinei Karalystei) nurodyta, kaip turi būti nustatomas skiriamų finansinių išmokų arba talonų vertės dydis.

Pavyzdys. 2012 m. liepos 18 d. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*) nusprendė, kad Vokietija turi padidinti prieglobsčio prašytojams teikiamą pagalbą, kurios ji nedidino 19 metų ir kuri nesiekė minimalaus dydžio, būtino, kad žmogus galėtų gyventi oriai, pagal Vokietijos Konstitucijos 1 straipsnį⁴²³.

Pagal persvarstytos [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 29 straipsnį valstybė narė turi užtikrinti, kad pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai joje gautų „būtiną socialinę paramą“, prilygstančią tai, kuri teikiama tos priimančiosios valstybės narės piliečiams. Vis dėlto papildomos apsaugos statuso turėtojams ši parama gali būti apribota iki „pagrindinių lengvatų“. Pagal 23 straipsnio 2 dalį lengvatos teikiamos ir papildomos apsaugos gavėjų šeimos nariams. Pagal [Direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos](#) 11 straipsnio 7 dalį valstybės narės privalo pasirūpinti specialių poreikių turinčiomis aukomis; joje nustatyti konkretūs reikalavimai dėl priemonių, taikomų prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams (13 straipsnis).

423 Vokietijos *Bundesverfassungsgericht*, Nr. 56/2012, 2012 m. liepos 18 d.

Pagal **Ilgalaikių gyventojų direktyvą** tie, kas įgijo ilgalaikio gyventojų statusą, kaip ir priimančiosios valstybės piliečiai vienodai turi teisę į socialinę apsaugą, socialinę paramą ir socialinį saugumą (11 straipsnio 1 dalies d punktas). Vis dėlto socialinė parama ir socialinė apsauga, kurią jie turi teisę gauti, gali būti apribota iki pagrindinių lengvatų.

Šeimos susijungimo direktyva nesuteikia teisės į socialinę paramą trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariams. Globėjai privalo įrodyti, kad jie turi pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant tos valstybės narės socialinės paramos sistema (direktyvos 7 straipsnio 1 dalies c punktas).

Svarbiausios nuostatos

ES teisės ir Europos socialinės chartijos bendrosios nuostatos

- Norint įgyti ekonominių ir socialinių teisių valstybėje, paprastai reikia, kad būtų pripažinta teisė į ją atvykti arba joje pasilikti (žr. 8 skyriaus įvadą).
- Pagrindinės socialinės teisės turi būti suteiktos kiekvienam valstybės teritorijoje esančiam asmeniui (dėl neteisėtai esančių migrantų žr. 8.2–8.6 skirsnius).
- Kuo panašesnė yra migranto padėtis į tos valstybės piliečių padėtį, tuo sunkiau yra pateisinti jo diskriminavimą dėl pilietybės (žr. 8 skyriaus įvadą).
- Daugelį ES pagrindinių teisių chartijoje nustatytų teisių turi tik ES valstybių narių piliečiai ir jose teisėtai gyvenantys asmenys (žr. 8.1 skirsnį).
- Europos socialinėje chartijoje yra įtvirtinta ekonominių ir socialinių teisių visuma; šiomis teisėmis naudojasi iš esmės tik chartijos šalies piliečiai kitų chartijos šalių teritorijoje. Vis dėlto Europos socialinių teisių komitetas yra padaręs išimčių dėl vaikų aprūpinimo būstu (žr. 8.4 skirsnį) ir sveikatos priežiūros (žr. 8.5 skirsnį).

ES teisėje įtvirtintos ekonominės teisės

- Galimybės įsidarbinti gali būti ribojamos; tačiau asmeniui pradėjus dirbti yra privaloma gerbti pagrindines su darbu susijusias jo teises, nepaisant to, ar jis dirba teisėtai, ar ne (žr. 8.2 skirsnį).
- Trečiųjų šalių piliečių galimybės įsidarbinti priklauso nuo to, kuriai kategorijai jie priskiriami (žr. 8.1 skirsnį).
- Reikalavimus atitinkantys EEE šalių piliečių šeimos nariai turi tokią pačią teisę įsidarbinti kaip ir ES valstybės narės piliečiai (žr. 8.2.1 skirsnį).

- Turkijos piliečiai naudojami Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga, pagal kurią valstybės negali jiems nustatyti naujų apribojimų (žr. 8.2.4 skirsnį).
- Prieglobsčio prašytojams, dėl kurių prašymų dar nepriimti pirmosios instancijos sprendimai, leidimas įsidarbinti turi būti duotas ne vėliau kaip po devynių mėnesių (Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje – po metų) nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo (žr. 8.2.7 skirsnį).
- Pagal **Sankcijų darbdaviams direktyvą** baudžiami tie, kas įdarbina neteisėtai esančius migrantus, o migrantams išnaudojimo atvejais suteikiama teisė išsireikalauti nesumokėtą darbo užmokestį ir kitokia apsauga (žr. 8.2.8 skirsnį).

Švietimas (žr. 8.3 skirsnį)

- Pagal EŽTK pirmojo protokolo 2 straipsnį niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Tačiau valstybės narės turi daugiau laisvės nustatyti tam tikrus apribojimus tiems, kas jose nori įgyti aukštesnių pakopų išsilavinimą.
- Pagal ES antrinės teisės aktus visi ES esantys nepilnamečiai trečiųjų šalių piliečiai, įskaitant neteisėtai esančius migrantus, kurių išsiuntimas atidėtas, turi teisę įgyti pagrindinį išsilavinimą.

Būstas (žr. 8.4 skirsnį)

- ES teisėje būsto klausimai sprendžiami remiantis ES pagrindinių teisių chartija; joje taip pat taikomos konkrečios nuostatos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, ir prekybos žmonėmis aukoms.
- ES valstybės narės privalo užtikrinti pakankamai aukštą prieglobsčio prašytojų gyvenimo lygį, kad jie galėtų rūpintis savo sveikata ir turėtų pakankamai lėšų pragyventi.
- Jeigu institucijos nepaiso asmens būsto neliečiamybės, tai gali prieštarauti EŽTK 8 straipsniui. Kraštutiniais atvejais neaprupinimas būstu gali prieštarauti EŽTK 3 straipsniui.
- Europos socialinė chartija suteikia teisę į būstą ir įvairių su ja susijusių papildomų teisių.

Sveikatos priežiūra (žr. 8.5 skirsnį)

- Asmenys, apdrausti valstybiniu sveikatos draudimu toje EEE šalyje, kurioje gyvena, gali naudotis vietos sveikatos priežiūros paslaugomis lankydamiesi kitose EEE valstybėse narėse ir Šveicarijoje.
- Pagal ES teisę pabėgėliai turi teisę į sveikatos priežiūrą tokiais pat sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai, o neteisėtai esantys migrantai, kurių išsiuntimas atidėtas, turi teisę gauti pirmąją medicinos pagalbą ir būtiniausių ligų gydymą.

- EŽTK nėra konkrečių nuostatų dėl sveikatos priežiūros, tačiau EŽTT gali nagrinėti tokio pobūdžio skundus remdamasis EŽTK 2, 3 arba 8 straipsniu.
- Europos socialinė chartija garantuoja medicinos pagalbą neteisėtai esantiems migrantams.

Socialinė apsauga ir socialinė parama (žr. 8.6 skirsnį)

- ES teisėje trečiųjų šalių piliečiams, persikeliantiems iš vienos valstybės narės į kitą pagal laisvo judėjimo nuostatas, per daugelį metų buvo sukurtas sudėtingas teisės aktų, reglamentuojančių jų teises į socialinę apsaugą ir socialinę paramą, rinkinys.
- Pagal EŽTK atsisakymas suteikti socialinę paramą ar kitas išmokas užsieniečiui gali reikšti diskriminaciją nepriklausomai nuo to, ar tas asmuo yra mokėjęs įmokas į sistemą, iš kurios jam turėtų būti mokamos išmokos.
- Pagal Europos socialinę chartiją yra privaloma užtikrinti socialinę paramą remtiniems asmenims, taip pat ir tiems, kurie toje valstybėje yra neteisėtai.

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo [245 psl.](#) pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite [223 psl.](#) skyriuje „Papildoma literatūra“.

9

Specialių poreikių turintys asmenys



Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
ES pagrindinių teisių chartija, 24 straipsnis (vaiko teisės)	Nelydimi nepilnamečiai	Europos socialinė chartija, 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą) EŽTT sprendimas <i>Rahimi prieš Graikiją</i> , 2011 m. (nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas sulaikytas suaugusiesiems skirtame sulaikymo centre)
Dublino reglamentas – Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, 8 straipsnis ESTT 2013 m. sprendimas <i>MA, BT ir DA</i> byloje C-648/11 (dėl asmenų perdavimo pagal Dublino sistemą) Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 24 straipsnis Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 25 straipsnis Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), 31 straipsnis Grąžinimo direktyva (2008/115/EB), 10 straipsnis	<i>Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais</i>	
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 25 straipsnis	<i>Amžiaus nustatymas</i>	Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 10 straipsnio 3 dalis

Europos Sąjunga	Reglamentuojamos sritys	Europos Taryba
Direktyva dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/ES)	Prekybos žmonėmis aukos	EŽTK 4 straipsnis (vergybos ir priverstinio darbo uždraudimas) EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i> , 2010 m. (institucijos privalėjo atlikti tyrimą savo iniciatyva) Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis
Neįgalųjų teisių konvencija (ES ratifikuota) Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 19, 21 ir 22 straipsniai Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 14 straipsnis	Neįgalieji	
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 25 straipsnis Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES), 24 straipsnis	Kankinimo ir kitokio sunkių formų smurto aukos	EŽTT sprendimas <i>Opuz prieš Turkiją</i> , 2009 m. (smurtas šeimoje)

Įvadas

Šiame skyriuje aptariamos kai kurios žmonių grupės, laikomos itin pažeidžiamomis; tokiems žmonėms būtina skirti daugiau dėmesio. Specialių poreikių turintiems asmenims kartu su bendrosiomis nuostatomis, kurios aprašytos pirmesniuose skyriuose, gali būti taikoma sustiprinta apsauga tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK.

Pagal ES teisę reikia atsižvelgti į ypatingą pažeidžiamų asmenų padėtį, pavyzdžiui, per jų priėmimo procedūras arba laisvės atėmimo atveju. Pažeidžiami asmenys yra išvardyti [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) (2013/33/ES) 21 straipsnyje ir [Grąžinimo direktyvos](#) (2008/115/EB) 3 straipsnio 9 dalyje. Į abi nuostatas yra įtraukti „nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai, neįgalieji, pagyvenę žmonės, nėščios moterys, vieniši tėvai, turintys nepilnamečių vaikų, bei asmenys, kurie buvo kankinti, išprievartauti ar patyrė kitokių formų sunkių psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą“, tačiau Priėmimo sąlygų direktyvoje pateiktas sąrašas yra ilgesnis ir neišsamus. Pagal Priėmimo sąlygų direktyvos 22 straipsnį valstybės privalo įvertinti, ar pažeidžiami asmenys turi specialių su priėmimu susijusių poreikių. Pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvą](#) (2013/32/ES) valstybės privalo įvertinti, ar prieglobsčio prašytojui reikia specialių procesinių garantijų, ir jei taip, tai teikti jam tinkamą paramą per visą prieglobsčio procedūrą (24 straipsnis).

9.1. Nelydimi nepilnamečiai

Nelydimais nepilnamečiais vadinami jaunesni nei 18 metų asmenys, atvykę į Europos teritoriją be suaugusiųjų, kurie jais rūpintųsi priimančiojoje valstybėje (žr. [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 2 straipsnio I dalį). Jų padėtį reglamentuoja svarbios ES prieglobsčio ir imigracijos teisės aktų nuostatos, kurios aptariamoms šiame skirsnyje.

EŽTK nėra aiškių nuostatų dėl nelydimų nepilnamečių, tačiau elgesys su jais gali būti svarstomas remiantis įvairiomis konvencijos nuostatomis, pavyzdžiui, 5 straipsniu dėl teisės į laisvę ir asmens neliečiamybę, 8 straipsniu dėl teisės į tai, kad būtų gerbiamas asmeninis ir šeimos gyvenimas, arba pirmojo protokolo 2 straipsniu dėl teisės į mokslą. EŽTT nusprendė, kad valstybių pareiga yra rūpintis nelydimais nepilnamečiais ir nepalikti jų likimo valiai, kai jie, prieš tai buvę sulaikyti, paleidžiami į laisvę⁴²⁴.

Bet koks sprendimas dėl vaiko turi būti priimamas gerbiant vaiko teises, įtvirtintas JT vaiko teisių konvencijoje (UNCRC), kurią ratifikavo visos valstybės, išskyrus Somalį ir Jungtines Amerikos Valstijas. UNCRC yra nustatytos vaikų turimos žmogaus teisės, kurių laikytis yra privaloma, nepaisant jų imigracijos statuso⁴²⁵. Nepaprastai svarbu laikytis principo, pagal kurį pirmenybė teikiama vaiko interesams, ir kai valdžios institucijos imasi bet kokių veiksmų, susijusių su vaikais, jos turi pirmiausia vadovautis šiuo principu. EŽTK, kitaip negu ES pagrindinių teisių chartijoje, šis principas aiškiai neminimas, tačiau juo dažnai remiamasi su konvencija susijusių bylų praktikoje. Konkrečios ES teisės aktų nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių taip pat yra grindžiamos šiuo principu.

Europos socialinės chartijos 17 straipsnio 1 dalies c punkte minimi nuo šeimos atskirti vaikai. Europos socialinių teisių komitetas, kaip ir Europos Žmogaus Teisių Teismas, pabrėžė, kad valstybės, norėdamos sustabdyti bandymus apeiti imigracijos taisykles, negali atimti iš nepilnamečių (ypač nelydimų) užsieniečių apsaugos, kurią jie turi teisę gauti dėl savo statuso. Todėl pagal valstybės imigracijos politiką taikomus apribojimus būtina derinti su pagrindinių teisių apsauga⁴²⁶.

424 EŽTT sprendimas *Rahimi prieš Graikiją*, Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d.

425 JT Vaiko teisių komitetas pateikė daugiau gairių dėl nelydimų nepilnamečių apsaugos, priežiūros ir tinkamo elgesio su jais savo Bendrosiose pastabose Nr. 6 (2005), kurios paskelbtos internete adresu <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

426 ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d. Komitetas, be kita ko, nusprendė, kad nelydimi nepilnamečiai turi teisę į būstą pagal ESC 31 straipsnio 2 dalį.

9.1.1. Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais

ES teisėje konkrečios nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių yra nustatytos prieglobstį reglamentuojančiuose teisės aktuose, taip pat [Grąžinimo direktyvoje](#).

Prieš sprendžiant, kaip elgtis su nelydimais nepilnamečiais per prieglobsčio prašymo procesą, svarbu nustatyti, kuri valstybė yra atsakinga už jų prieglobsčių prašymų nagrinėjimą. Pagal [Dublino reglamentą](#) (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašymą turi nagrinėti ta valstybė narė, kurioje teisėtai yra jo šeimos nariai, broliai ir (arba) seserys ar kiti giminaičiai (8 straipsnis). Jam turi būti paskirtas atstovas (6 straipsnis). 6 straipsnio 3 dalyje pateikta gairių, kaip reikia vertinti vaiko interesus. 11 straipsnyje nustatytos taisyklės, kaip išvengti šeimos išskyrimo taikant Dublino reglamentą (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), jeigu šeimos nariai pateikia atskirus prašymus toje pačioje valstybėje narėje. Galiausiai 16 straipsnyje pateiktos nuostatos dėl išlaikomų asmenų (žr. [4.2 skirsnį](#)).

Nesant šeimos nario, brolio ir (arba) sesers ar giminaičio, atsakinga valstybė narė yra ta, kurioje vaikas yra pateikęs savo prieglobsčio prašymą, jei tai atitinka vaiko interesus (8 straipsnis).

Pavyzdys. Byloje *MA, BT ir DA prieš Secretary of State for the Home Department*⁴²⁷ ESTT turėjo nustatyti, kuri valstybė yra atsakinga už nelydimą nepilnamečių, pateikusį prieglobsčio prašymus keliose ES valstybėse narėse. ESTT išaiškino, kad jeigu nepilnamečiai neturi valstybėje narėje teisėtai esančių šeimos narių, už jo prašymo nagrinėjimą atsako ta valstybė narė, kurioje jis iš tiesų yra. Šį išaiškinimą Teismas pagrindė Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią visi su vaikais susiję veiksmai pirmiausia turi būti grindžiami vaiko interesais.

Prieglobsčio prašančiam nelydimam nepilnamečiui turi būti paskirtas atstovas iškart, kai tik jis pateikia prieglobsčio prašymą ([Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 24 straipsnis ir [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 25 straipsnis). Tačiau šiuose teisės aktuose nenustatyta, kad atstovą reikėtų paskirti jau tada, kai nelydimą nepilnamečių aptinka kompetentingos institucijos. Valstybės gali nuspręsti paskirti vieną arba kelis atstovus, kurie teiktų pagalbą prieglobsčio prašytojui per prieglobsčio procedūrą ir rūpintųsi nepilnamečio gerove, kol nagrinėjamas jo prieglobsčio prašymas. Pagal [Prieglobsčio procedūrų](#)

⁴²⁷ 2013 m. birželio 6 d. ESTT sprendimas *The Queen, prašoma MA ir kiti prieš Secretary of State for the Home Department*, C-648/11.

direktyvą atstovui turi būti suteikta galimybė pasitarti su nepilnamečiu prieš jam ateinant pokalbio dėl prieglobsčio ir kartu su juo dalyvauti šiame pokalbyje.

Bet kokį pokalbį su nelydimu nepilnamečiu turi vykdyti asmuo, turintis žinių apie specialius šios grupės poreikius ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 25 straipsnis). Ribojamas nelydimų nepilnamečių prašymų nagrinėjimas pasienyje, tranzito zonoje ar pagal paspartintą procedūrą: tai daryti leidžiama tik 25 straipsnio 6 dalyje nurodytais atvejais. Direktyvoje nustatyta, kad valstybės tokiais atvejais gali automatiškai nesuteikti nelydimiems nepilnamečiams teisės jose būti iki tol, kol bus peržiūrėti neigiami sprendimai dėl jų prašymų, tačiau tik jeigu tenkinamos direktyvos 46 straipsnio 7 dalyje nurodytos sąlygos, pavyzdžiui, reikalavimas suteikti reikiamą vertimo ir teisinę pagalbą ir bent vieną savaitę, kad būtų galima paprašyti teismo suteikti teisę nelydimam nepilnamečiui likti valstybės teritorijoje, kol laukiama jo apeliacinio skundo nagrinėjimo rezultato.

[Priėmimo sąlygų direktyvoje](#) (24 straipsnis) pateikta gairių, kaip reikia apgyvendinti nelydimus nepilnamečius: su suaugusiais giminaičiais, globėjų šeimoje, nepilnamečiams specialiai pritaikytuose priėmimo centruose ar kituose tinkamuose būstuose. Sulaukyti nelydimus nepilnamečius nėra visiškai uždrausta, tačiau tai galima daryti tik išimtiniais atvejais ir jie niekuomet nelaikomi įkalinimo įstaigose (direktyvos naujos redakcijos 11 straipsnio 3 dalis). Direktyvoje taip pat nustatyta, kad 16 metų ir vyresni nepilnamečiai (iki 18 metų) gali būti apgyvendinti suaugusiems prieglobsčio prašytojams skirtuose apgyvendinimo centruose, jeigu tai atitinka nepilnamečio interesus (ši sąlyga netaikoma Airijai ir Jungtinei Karalystei, nes ji nustatyta tik 2013 m. nauja redakcija išdėstytoje direktyvoje).

[Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 24 straipsnyje taip pat nustatyta, kad broliai ir (arba) seserys, kiek įmanoma, neturi būti išskiriami, atsižvelgiant į atitinkamo nepilnamečio interesus, ypač į jo amžių ir brandą. Nelydimų nepilnamečių gyvenamoji vieta keičiama kuo rečiau. Be to, direktyvoje nustatyta, kad valstybės narės turi stengtis kuo greičiau surasti nelydimų nepilnamečių šeimos narius, skirdamos deramą dėmesį jų saugumui. Galiausiai pagal direktyvą turi būti užtikrinta, kad su nelydimais nepilnamečiais dirbantys asmenys būtų tinkamai mokomi.

Persvarstytoje [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje](#) (2011/95/ES) pateiktos konkrečios nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių, kuriems suteiktas pabėgėlio arba papildomos apsaugos gavėjo statusas. ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad nelydimam nepilnamečiui būtų paskirtas atstovas ir kad kompetentingos institucijos reguliariai vertintų jo padėtį. Nepilnamečio atstovu gali būti paskirtas teisinis globėjas

arba, jei reikia, už nepilnamečių priežiūrą ir gerovę atsakingai organizacijai atstovaujantis asmuo ar bet koks kitas tinkamas atstovas (31 straipsnis).

Pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** 31 straipsnį valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad nelydimi nepilnamečiai, kuriems suteiktas prieglobstis, būtų apgyvendinti su suaugusiais giminaičiais, globėjų šeimoje, nepilnamečių apgyvendinimu užsiimančiuose centruose ar kitose tinkamose vietose. Sprendžiant, kur apgyvendinti vaiką, į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama pagal jo amžių ir brandą. Šioje direktyvoje pakartotos **Priėmimo sąlygų direktyvos** nuostatos dėl brolių ir (arba) seserų neišskyrimo, šeimos narių paieškos ir su nelydimais nepilnamečiais dirbančių suaugusiųjų mokyimo.

Pagal **Grąžinimo direktyvos** (2008/115/EB) 10 straipsnį valstybės narės institucijos, prieš išsiųsdamos nelydimą nepilnamečių iš tos valstybės narės teritorijos, turi įsitikinti, kad jis bus grąžintas jo šeimos nariui, paskirtam globėjui ar kad jis bus tinkamai priimtas valstybėje, į kurią jis grąžinamas. Grąžinti nelydimus nepilnamečius nėra visiškai uždrausta, tačiau priimant sprendimą grąžinti būtina deramai atsižvelgti į vaiko interesus. Tais atvejais, kai grąžinimas atidedamas arba leidžiama per nustatytą laikotarpį išvykti savanoriškai, turi būti atsižvelgiama į specialius vaiko poreikius (14 straipsnis).

Pagal EŽTK EŽTT yra nusprendęs, kad, paisant vaiko interesų, būtina apsvarstyti galimybes, užuot sulaikius nelydimus nepilnamečius, tinkamai juos apgyvendinti kitokiais būdais.

Pavyzdys. Byloje *Rahimi prieš Graikiją*⁴²⁸ pareiškimą Teismui pateikė Afganistano pilietis, kuris, atvykęs į Graikiją kaip nelydimas nepilnamečis, buvo sulaikytas suaugusiesiems skirtame sulaikymo centre, o kai jis vėliau buvo paleistas į laisvę, institucijos jam nė kiek nepadėjo susirasti būsto. EŽTT padarė išvadą, kad pareiškėjo sulaikymo sąlygos ir tai, kad jam išėjus į laisvę, institucijos deramai juo nepasirūpino, prilygo konvencijos 3 straipsnyje uždraustam žeminančiam elgesiui.

9.1.2. Amžiaus nustatymas

Pagal **ES teisę** **Prieglobsčio procedūrų direktyvoje** yra nustatyta, kad valstybės narės, nagrinėdamos nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašymus, gali atlikti medicininius patikrinimus jų amžiui nustatyti, jei kyla abejonių dėl prašytojo amžiaus (25 straipsnis). Kai atliekami medicininiai patikrinimai, valstybės narės turi užtikrinti, kad nelydimi

428 EŽTT sprendimas *Rahimi prieš Graikiją*, Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d.

nepilnamečiai būtų iš anksto informuoti apie tokį amžiaus nustatymą, ir turi būti gautas jų sutikimas. Amžiaus nustatymo klausimas visoje Europoje vertinamas vis prieštaringiau. Kadangi nepilnamečiams per prieglobsčio procedūrą taikoma sustiprinta apsauga ir priimančiosios valstybės turi daugiau pareigų jais rūpintis kitose (be kita ko, apgyvendinimo ir švietimo) srityse, kai kurie į ES teritoriją atvykę asmenys, dažnai neturintys dokumentų, tvirtina, kad jiems nėra sukakę 18 metų. Siekiant nustatyti, ar tikrai taip yra, tokie asmenys gali būti tikrinami. Nuo šio tyrimo rezultatų dažnai labai priklauso sprendimas dėl asmens prieglobsčio prašymo ir jo galimybė gauti socialinę paramą. Medicininis patikrinimas turi būti mažiausiai invaziniu būdu atliekamas kvalifikuotų medicinos specialistų, gerbiant asmens orumą. Direktyvoje konkrečiau nenustatyta, kokie medicininiai patikrinimai yra tinkami arba pakankami. Juos atliekant visoje Europoje taikoma daugybė įvairių metodų.

Pagal Europos Tarybos sistemą Konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis taip pat numatyta, kad asmens amžių galima patikrinti, jei dėl jo kyla abejonių, tačiau nenurodyta, koks tikrinimo būdas yra tinkamas (10 straipsnio 3 dalis)⁴²⁹.

9.2. Prekybos žmonėmis aukos

Neteisėtą migrantų įvežimą reikėtų skirti nuo prekybos žmonėmis. Neteisėtas imigrantų įvežimas yra pasirūpinimas, kad asmuo neteisėtai patektų į valstybę, siekiant finansinės ar kitokios materialinės naudos, kai asmuo nėra tos valstybės pilietis ar nuolatinis gyventojas⁴³⁰.

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK prekyba žmonėmis reiškia „žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą grasinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant įgaliojimais ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ir priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti“⁴³¹. Prekiautojai žmonėmis naudoja prievartą ir bauginimą, o neteisėtai migrantus įvežantys asmenys to nedaro.

429 Programa „Atskirti vaikai Europoje“ (angl. *Separated Children in Europe Programme*, SCEP) (2012). Pagal Europos Komisijos (2010) Veiksmų planą dėl nelydimų nepilnamečių, COM(2010) 213 *final*, 2010 m. gegužės 6 d., EASO pradėjo rengti techninius dokumentus, įskaitant specialią mokymo medžiagą ir vadovą amžiui nustatyti.

430 Jungtinių Tautų protokolo dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildančio JT konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, 3 straipsnis.

431 2005 m. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, CETS Nr. 197, 4 straipsnis; Direktyvos 2011/36/ES, OL L 337/9, 2 straipsnio 1 dalis.

Pagal EŽTK byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*⁴³² EŽTT nusprendė, kad prekybai žmonėmis taikomas EŽTK 4 straipsnis, kuriame uždrausta vergija ir priverstinis darbas. Valsybės narės turi pozityvią pareigą veiksmingomis nuostatomis apsaugoti prekybos žmonėmis aukas ir galimas aukas, o nusikaltėlius nubausti pagal baudžiamosios teisės nuostatas.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*⁴³³ Teismas nusprendė, jog svarbu, kad prekybos žmonėmis aukai nereikėtų prašyti nustatyti jos tapatybę ar pradėti tyrimą; institucijos, įtarusios tokią nusikalstamą veiką, privalo pačios imtis iniciatyvos.

Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis yra pirmoji Europos sutartis, kurioje pateiktos išsamios nuostatos dėl pagalbos ir paramos prekybos žmonėmis aukoms bei jų apsaugos, taip pat nustatytos valstybių narių pareigos veiksmingai iširti nusikaltimus ir aktyviai kovoti su prekyba žmonėmis. Konvencijos šalys privalo priimti teisės aktus ar kitas priemones, būtinas prekybos žmonėmis aukoms nustatyti, ir užtikrinti, kad kompetentingose institucijose dirbtų kvalifikuoti pareigūnai, gebantys užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir su ja kovoti, nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir joms padėti (10 straipsnis). Konvencijos šalys turi nustatyti būtinas priemones dėl pagalbos aukoms per jų reabilitaciją (12 straipsnis).

Pagal ES teisę Direktyvoje dėl prekybos žmonėmis prevencijos (2011/36/ES) prekyba žmonėmis apibrėžiama taip pat kaip Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. Pagal šią direktyvą valstybės narės privalo užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos nedelsiant galėtų pasinaudoti teisine konsultacija. Tokios konsultacijos ir teisinio atstovavimo paslaugos turi būti nemokamos, jei auka neturi pakankamai lėšų (12 straipsnis). Direktyvoje taip pat apibrėžtos civilinės ir baudžiamosios juridinių ir fizinų asmenų atsakomybės sąvokos. Itin daug dėmesio joje skiriama prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams, ypač jiems teikiama pagalba ir parama (13–16 straipsniai). Tokios pagalbos ir paramos priemonės yra, be kita ko, globėjo ar atstovo paskyrimas vaikui, tapusiam prekybos žmonėmis auka, kai tik valdžios institucijos tą vaiką identifikuoja (14 straipsnis); auka tapęs vaikas nedelsiant apklausiamas ir, kai įmanoma, jį visuomet apklausia tas pats asmuo (15 straipsnis); kai prekybos žmonėmis auka yra nelydimas nepilnametis, randamas ilgalaikis sprendimas, pagrįstas vaiko interesų įvertinimu (16 straipsnis).

432 EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 282–286 punktai.

433 Ten pat, 288 punktas.

Direktyva dėl prekybos žmonėmis prevencijos saugo prekybos žmonėmis aukas nuo baudžiamojo persekiojimo už nusikaltimus, kuriuos tie asmenys buvo priversti padaryti, pavyzdžiui, susijusius su pasų klastojimu, prostitucija ar nelegaliu darbu, kaip tai numatyta šalies įstatymuose. Pagalba ir parama prekybos žmonėmis aukoms turėtų būti teikiama nepriklausomai nuo to, ar jos bendradarbiauja su institucijomis per baudžiamosios veikos tyrimą (11 straipsnis). Baudžiamojo proceso metu aukoms taip pat suteikiama procesinių garantijų (12 straipsnis), įskaitant nemokamą teisinį atstovavimą, kai auka neturi pakankamai lėšų. Per baudžiamąjį procesą aukoms turi būti taikoma speciali tvarka, kad jos nepatirtų traumos ar pakartotinės traumos (12 ir 15 straipsniai). Specialios garantijos taikomos prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams (13–16 straipsniai). Jeigu prekybos žmonėmis aukos prašo suteikti prieglobstį, būtina įvertinti specialius jų priėmimo poreikius ir suteikti reikiamą paramą (Priėmimo sąlygų direktyvos 21 ir 22 straipsniai).

Tiek ES teisė, tiek EŽTK reglamentuoja prekybos žmonėmis aukų statusą po to, kai nustatomas prekybos žmonėmis nusikaltimas. Šis klausimas aptariamas 2.4 skirsnyje.

9.3. Neįgalieji

Prašantys prieglobsčio asmenys, kurie turi fizinių ar psichikos, protinių arba jutimo sutrikimų, gali susidurti su specifinėmis kliūtimis, dėl kurių jiems sunkiau gauti paramą ir pagalbą; jiems gali reikėti papildomos pagalbos, tačiau ją ne visada suteikia kompetentingos institucijos.

JT neįgalųjų teisių konvencijoje (UNCPRD) nustatytos neįgaliesiems taikomos tarptautinės normos. Konvencijos 5 straipsnyje nustatyti lygybės ir nediskriminavimo principai, o 18 straipsnyje nustatyta, kad „[Konvencijos Šalys] pripažįsta neįgalųjų laisvo judėjimo teisę, laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą ir teisę į pilietybę lygiai su kitais asmenimis“.

Pagal EŽTK neįgalumo sąvoka nėra apibrėžta, tačiau EŽTT nusprendė, kad konvencijos 14 straipsnis suteikia apsaugą nuo diskriminacijos dėl negalios⁴³⁴.

Pagal ES teisę Europos Sąjunga ratifikavo JT neįgalųjų teisių konvenciją, todėl yra jos saistoma. **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 21 straipsnyje yra nustatyta, kad ES valstybės narės, įgyvendindamos nuostatas dėl priėmimo sąlygų, privalo atsižvelgti į specifinius pažeidžiamų asmenų, tarp jų neįgalųjų, poreikius. Būtina įvertinti

434 EŽTT sprendimas *Glór prieš Šveicariją*, Nr. 13444/04, 2009 m. balandžio 30 d.; EŽTT sprendimas *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d.

specialius jų priėmimo poreikius ir suteikti reikiamą paramą (Priėmimo sąlygų direktyvos 21 ir 22 straipsniai), be kita ko, prireikus teikti tinkamą psichikos sveikatos priežiūrą (19 straipsnis). **Grąžinimo direktyvoje** neįgalieji taip pat minimi kaip viena iš pažeidžiamų asmenų grupių, tačiau specialių jiems skirtų nuostatų nėra. Nėra visiškai uždrausta per grąžinimo procesus sulaikyti neįgalius prieglobsčio prašytojus ar kitus asmenis, tačiau jeigu jie sulaikomi, jiems reikia skirti ypatingą dėmesį (Grąžinimo direktyvos 16 straipsnio 3 dalis). Dėl prieglobsčio prašytojų, kurie yra pažeidžiami asmenys, Priėmimo sąlygų direktyvoje (11 straipsnis) nustatyta, kad nacionalinės valdžios institucijos turi skirti išskirtinį dėmesį jų sveikatai, įskaitant psichikos sveikatą.

Pagal **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 14 straipsnio 2 dalies b punktą asmeninio pokalbio su prieglobsčio prašytoju gali nebūti, jeigu prašytojas nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis dėl ilgalaikių nuo jo nepriklausančių aplinkybių. Tai itin svarbu sutrikusios psichikos asmenims, kurie gali nesugebėti tinkamai palaikyti pokalbio.

9.4. Kankinimo ir kitokio sunkių formų smurto aukos

Kaip nurodyta šio skyriaus įvade, kankinimo, išprievartavimo ar kitokio sunkių formų psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukos yra pažeidžiama žmonių grupė, todėl elgesys su šiais žmonėmis turi atitikti specialias jų apsaugos nuostatas.

ES teisėje pagal **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 25 straipsnio nuostatą valstybės narės „užtikrina, kad kankinimus, išprievartavimą ar kitokius rimtus smurtinius veiksmus patyrę asmenys gautų reikiamą pagalbą dėl tokiomis veiksmis padarytos žalos, visų pirma galėtų naudotis tinkamu medicininio ir psichologinio gydymu arba priežiūra“. Su jais dirbantys asmenys turi būti tinkamai išmokyti.

Kai prieglobsčio prašytojui yra sunku pasakoti apie patirtą traumą, dėl to gali kilti problemų per asmeninį pokalbį su juo dėl prieglobsčio. Todėl tokį pokalbį vykdančias asmenys turi turėti supratimą apie problemas, dėl kurių prašytojui gali būti sunku dalyvauti pokalbyje, ypač jeigu jis praeityje galėjo būti kankinamas (**Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 4 straipsnio 3 dalis ir 14 straipsnis). Pagal direktyvą valstybės taip pat privalo per prieglobsčio procedūras suteikti tinkamą paramą prašytojams, kurie patyrė kankinimą, išprievartavimą ar kitų sunkių formų smurtą, kai to reikia, kad prieglobsčio procedūra būtų teisinga ir veiksminga. Be to, tokiems prašytojams netaikytinos paspartintos ir pasienio procedūros, jeigu per jas neįmanoma suteikti pakankamos paramos (24 straipsnis). Tais atvejais, kai neigiamo pirmosios instancijos sprendimo apskundimas

automatiškai nesustabdo jo vykdymo, turi būti suteikiama papildomų garantijų, įskaitant, pavyzdžiui, būtiną vertimo ir teisinę pagalbą. Taip pat prašytojui, dėl kurio prašymo priimtas neigiamas pirmosios instancijos sprendimas, turi būti suteikta bent viena savaitė, kad jis galėtų paprašyti teismo sprendimu suteikti jam teisę likti valstybės teritorijoje, kol laukiama jo apeliacinio skundo nagrinėjimo rezultato (24 straipsnis, taikomas kartu su 46 straipsnio 7 dalimi). Nuostata dėl prašytojų, kuriems reikia suteikti specialių procesinių garantijų, buvo 2013 m. įtraukta į naują redakciją išdėstytą direktyvą, todėl ji netaikoma Airijai ir Jungtinei Karalystei.

Tais atvejais, kai per grąžinimo procesą atidedamas išsiuntimas arba leidžiama per nustatytą laikotarpį išvykti savanoriškai, turi būti atsižvelgiama į specialius kankinimo ir kitų sunkių formų smurto aukų poreikius (14 straipsnis).

Atskirą sunkių nusikaltimų aukų grupę sudaro smurtą šeimoje patyrę asmenys. Tokį smurtą gali patirti ir namų ūkio darbuotojai⁴³⁵.

Pagal EŽTK, EŽTT sprendimu, smurto šeimoje aukos kartu su vaikais gali būti priskiriamos „pažeidžiamų asmenų“ grupei, taigi turėti teisę į tai, kad valstybė narė suteiktų apsaugą, veiksmingai atgrasydama smurtautojus nuo tokių sunkių asmens neliečiamybės pažeidimų⁴³⁶.

2011 m. Europos Taryba priėmė Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo. Tai – pirmas pasaulyje teisiškai privalomas dokumentas, pagal kurį bus sukurta visapusiška teisinė sistema, užtikrinsianti smurto prevenciją bei aukų apsaugą ir sustabdysianti smurtautojų nebaudžiamumą. Ši konvencija dar neįsigaliojo.

Pagal ES teisę EEE šalių piliečių šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai, tapę smurto šeimoje aukomis, pagal **Laisvo judėjimo direktyvą** turi teisę gauti atskirą leidimą gyventi priimančiojoje valstybėje po santuokos ar registruotos partnerystės nutraukimo (13 straipsnio 2 dalies c punktas). Dėl trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos narių **Šeimos susijungimo direktyvos** (2003/86/EB) 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „[v]alstybės narės numato nuostatas, užtikrinančias atskiro leidimo gyventi suteikimą itin sunkių aplinkybių atveju“ po santuokos nutraukimo ar separacijos (sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium).

435 Pagrindinių teisių agentūra yra aprašiusi, kokie pavojai įprastai gresia neteisėtai esantiems migrantams, dirbantiems namų ūkio sektoriuje, žr. leidinį FRA (2011b).

436 EŽTT sprendimo *Opuz prieš Turkiją*, Nr. 33401/02, 2009 m. birželio 9 d., 160 punktas.

Svarbiausios nuostatos

- Imantis bet kokių veiksmų dėl vaikų pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus (žr. 9.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę prieglobsčio prašantys nelydimi nepilnamečiai turi teisę į tai, kad jiems padėtų paskirtas atstovas (žr. 9.1.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę **Prieglobsčio procedūrų direktyvoje** ES valstybėms narėms yra leidžiama nustatyti prieglobsčio prašančių nelydimų nepilnamečių amžių mediciniais patikrinimais, jei kyla abejonių, ar jie tikrai yra nepilnamečiai, tačiau tai darydamos valstybės narės privalo imtis tam tikrų apsaugos priemonių (žr. 9.1.2 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK valstybės narės turi pozityvią pareigą veiksmingomis nuostatomis apsaugoti prekybos žmonėmis aukas ir galimas aukas, o nusikaltėlius nubausti pagal baudžiamosios teisės nuostatas (žr. 9.2 skirsnį).
- Pagal ES teisę kankinimo, išprievartavimo ir kitų sunkių nusikaltimų aukos turi teisę gauti specialių procesinių garantijų, kai to reikia, kad prieglobsčio procedūra būtų teisinga ir veiksminga (žr. 9.4 skirsnį).
- Pagal EŽTK vaikai ir smurto šeimoje aukos gali būti priskiriami „pažeidžiamų asmenų“ grupei, taigi turėti teisę gauti veiksmingą valstybės apsaugą (žr. 9.1.1 ir 9.4 skirsnius).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo 245 psl. pateiktas gaires Europos teismų praktikos paieška. Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite 223 psl. skyriuje „Papildoma literatūra“.



Papildoma literatūra

Į toliau pateiktą šaltinių sąrašą atrinkti tarptautinių organizacijų, mokslininkų, nevyriausybinių organizacijų, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Pagrindinių teisių agentūros leidiniai. Šiame papildomos literatūros sąrašė išskirtos septynios didesnės leidinių grupės (bendro pobūdžio literatūra, literatūra apie prieglobsčio ir pabėgėlių teisę, asmenų sulaikymą, neteisėtai esančius migrantus ir grąžinimą, vaikus, neįgaliuosius ir asmenis be pilietybės). Iš kai kurių leidinių pavadinimų aišku, kad juose nagrinėjamos ne viena, o kelios teminės sritys. Šio vadovo temomis parašytų straipsnių taip pat galima rasti įvairiuose žurnaluose, pavyzdžiui, *European Journal of Migration and Law* („Europos migracijos ir teisės žurnalas“), *International Journal of Refugee Law* („Tarptautinis pabėgėlių teisės žurnalas“), *Refugee Survey Quarterly* („Ketvirtinis pabėgėlių padėties tyrimas“) ir t. t.

Bendro pobūdžio literatūra

Europos Taryba, Europos Žmogaus Teisių Teismas (2011), *Practical guide on admissibility criteria* („Praktinės gairės dėl priimtumo kriterijų“), Strasbūras, Europos Taryba, gairės paskelbtos interneto svetainės www.echr.coe.int skyriaus *Case-law* skyrelyje *Admissibility guide*.

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2011c), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities* („Teisė kreiptis į teismus Europoje: iššūkių ir galimybių apžvalga“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011* („Pagrindinės teisės: 2011 m. iššūkiai ir pasiekimai“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA ir Europos Taryba, Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) (2011), *Handbook on European non-discrimination law* („Europos nediskriminavimo teisės vadovas“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Frigo, M. ir kt. (2011), *Migration and international human rights law: practitioners guide No. 6* („Migracija ir tarptautinė žmogaus teisių teisė: 6-asis praktikos vadovas“), Ženeva, *International Commission of Jurists* (Tarptautinė teisininkų komisija).

Ktistakis, Y. (2013), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter* („Migrantų apsauga pagal Europos žmogaus teisių konvenciją ir Europos socialinę chartiją“), Strasbūras, Europos Tarybos leidykla.

Peers, S. (2011), *EU justice and home affairs law* („ES teisingumo ir vidaus reikalų teisė“), Oksfordas, *Oxford University Press*.

UNHCR (2012), *Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection* („Priemonių rinkinys: kaip pateikti prašymą pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo reglamento 39 straipsnį taikyti laikinąsias priemones asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos“), Strasbūras, UNCHR atstovybė Europos institucijoms.

Prieglobsčio ir pabėgėlių teisė

Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE) ir Europos prieglobsčio teisės tinklas (ELENA) (2010), *Survey on legal aid for asylum seekers in Europe* („Teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojams Europoje tyrimas“), 2010 m. spalio mėn.

FRA (2010), *The duty to inform applicants: the asylum-seeker perspective* („Parėiga informuoti prašytojus: prieglobsčio prašytojo perspektyva“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2010b), *Access to effective remedies: the asylum-seeker perspective* („Teisė į veiksmingą teisinę gynybą: prieglobsčio prašytojo perspektyva“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), *Access to asylum: international refugee law and the globalisation of migration control* („Galimybė gauti prieglobstį: tarptautinė pabėgėlių teisė ir migracijos kontrolės globalizacija“), Kembridžas, *Cambridge University Press*.

Goodwin-Gill, G.S., McAdam, J. (2007), *The refugee in international law* („Pabėgėlio samprata tarptautinėje teisėje“), Oksfordas, *Oxford University Press*.

Hailbronner, K. (2010), *EU Immigration and Asylum Law* („Imigracija į ES ir prieglobsčio teisė“), Miunchenas, *C.H. Beck*.

Hathaway, J.C. (2005), *The rights of refugees under international law* („Pabėgėlių teisės pagal tarptautinę teisę“), Kembrižas, *Cambridge University Press*.

Mole, N. ir Meredith, C. (2010), *Human rights files, No. 9: asylum and the European Convention on Human Rights* („Žmogaus teisių bylos, Nr. 9: prieglobstis ir Europos žmogaus teisių konvencija) (5 leidimas), Strasbūras, Europos Taryba.

UNHCR (2011), *Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees* („Vadovas ir gairės dėl pabėgėlio statuso nustatymo pagal 1951 m. konvenciją dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolą procedūrų ir kriterijų), HCR/1P/4/ENG/REV. 3, Liuksemburgas, UNHCR.

UNHCR (2010), *Improving asylum procedures: comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations* („Prieglobsčio procedūrų gerinimas: lyginamoji analizė ir rekomendacijos teisininkams bei specialistams. Svarbiausi nustatyti faktai ir rekomendacijos“), paskelbta www.unhcr.org/4ba9d99d9.html.

UNHCR ir Europos Taryba (2010), *Protecting refugees* („Pabėgėlių apsauga“), paskelbta internete adresu <http://book.coe.int/ftp/3582.pdf>.

Wagner, M. ir Bonjour, S. (2009), *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchen und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (oro uostuose taikomų prieglobsčio procedūrų lyginamasis tyrimas), Viena, Tarptautinis migracijos politikos vystymo centras (ICMPD).

Neteisėtai esantys migrantai ir grąžinimas

Cholewinski, R. (2005), *Irregular migrants: access to minimum social rights* („Būtinų socialinių teisių suteikimas nelegaliems migrantams“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Taryba, Ministrų komitetas (2005), *Twenty guidelines on forced return* („Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“), paskelbtos internete (www.unhcr.org/refworld/publisher,COEMINISTERS,THEMGUIDE,,42ef32984,0.html).

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras (2001), *Recommendation concerning the rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member State and the enforcement of expulsion orders* („Rekomendacija dėl užsieniečių, norinčių atvykti į Europos Tarybos valstybę narę, teisių ir įsakymų juos išsiųsti vykdymo“), *CommDH(2001)19*, 2001 m. rugsėjo 19 d.

FRA (2011a), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union* („Nelegalių migrantų pagrindinės teisės Europos Sąjungoje“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2011b), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States* („Namų ūkiuose dirbantys nelegalūs migrantai: dėl jų pagrindinių teisių kylanti problema Europos Sąjungoje ir jos valstybėse narėse“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union States* („Nelegalių migrantų galimybės gauti sveikatos priežiūrą dešimtyje Europos Sąjungos valstybių narių“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Lutz, F. (2010), *The negotiations on the Return Directive* („Derybos dėl Grąžinimo direktyvos“), Neimegenas, *Wolf Legal Publishers*.

Asmenų sulaikymas

Edwards, A. (2011), *Back to basics: the right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants* („Teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę ir pabėgėlių, prieglobsčio prašytojų, asmenų be pilietybės bei kitų migrantų sulaikymui alternatyvios priemonės: ką reikia žinoti“), JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro „Teisės ir apsaugos politikos tyrimų“ serijos dokumentas, 2011 m. balandžio mėn.

Europos Taryba, Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) (2011), *The CPT standards* („Komiteto standartai“), (2002) 1 red. 2011, paskelbta www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm.

Europos Taryba, Ministrų komitetas (2006), *Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules* (Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms (Rec(2006)2) dėl Europos kalėjimų taisyklių), 2006 m. sausio 11 d.

Europos Taryba, Europos Žmogaus Teisių Teismas (2012), *Guide on Article 5: Right to liberty and security, Article 5 of the Convention* („Vadovas dėl 5 straipsnio: teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę, konvencijos 5 straipsnis“), Strasbūras, Europos Taryba, vadovas paskelbtas svetainės www.echr.coe.int skyriaus *Case-law* skyrelyje *Case-law guides*.

Europos Taryba, Parlamentinė Asamblėja (2010), *The detention of asylum seekers and irregular migrants in Europe* („Prieglobsčio prašytojų ir nelegalių migrantų sulaikymas Europoje“): ataskaita, dok Nr. 12105 (2010); rezoliucija Nr. 1707 (2010); rekomendacija Nr. 1900 (2010).

FRA (2010a), *Detention of third-country nationals in return procedures* („Trečiųjų šalių piliečių sulaikymas per grąžinimo procesus“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2011), *Coping with a fundamental rights emergency: The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner* („Neatidėliotinių pagrindinių teisių klausimų sprendimas: Graikijos sausumos sieną nelegaliai kertančių asmenų padėtis“), paskelbta internete (<http://fra.europa.eu/en/publication/2011/coping-fundamental-rights-emergency-situation-persons-crossing-greek-land-border>).

Tarptautinė sulaikytųjų asmenų teisių gynimo koalicija (2011), *There are alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention* („Alternatyvios priemonės: vadovas, kaip išvengti nebūtino imigrantų sulaikymo“), Melburnas, *International Detention Coalition*, paskelbta internete adresu <http://idcoalition.org/cap/handbook>.

Laisvas judėjimas Europos Sąjungoje

Rogers, N., Scannell, R. ir Walsh, J. (2012), *Free movement of persons in the enlarged European Union* („Laisvas asmenų judėjimas išsiplėtusioje Europos Sąjungoje“), 2 leidimas, Londonas, *Sweet & Maxwell*.

Nejgalieji

FRA (2011), *The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law* („Sutrikusios psichikos žmonių teisinė apsauga pagal nediskriminavimo teisės aktus“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

JT vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR) (2010), *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, guidance for human rights monitors* („Stebėseną pagal Neįgaliųjų teisių konvenciją. Gairės žmogaus teisių stebėtojams“), HR/P/PT/17, paskelbta www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf.

Vaikai

Europos Taryba, Parlamentinė Asamblėja (2011), *Recommendation 1969 (2010) on unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return* (Rekomendacija Nr. 1969 (2010) dėl nelydimų nepilnamečių Europoje: atvykimo, buvimo ir grįžimo klausimai), 2011 m. balandžio 15 d.

FRA (2010), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States* („Nuo šeimos atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras (UNHCR) (2006), *UNHCR guidelines on formal determination of the best interests of the child* („UNHCR gairės dėl vaiko interesų oficialaus nustatymo“), paskelbta www.unhcr.org/4566b16b2.pdf.

Programa „Atskirti vaikai Europoje“ (angl. *Separated Children in Europe Programme*, SCEP) (2012), *Position paper on age assessment in the context of separated children in Europe* („Pozicija dėl nuo šeimos atskirtų vaikų amžiaus nustatymo Europoje“), paskelbta internete adresu <http://www.refworld.org/docid/4ff535f52.html>.

Asmenys be pilietybės

UNHCR (2012), *Guidelines on statelessness No. 2: Procedures for determining whether an individual is a stateless person* („Gairės dėl asmenų be pilietybės, Nr. 2: pagal kokias procedūras nustatoma, ar konkretus asmuo neturi pilietybės“), HCR/GS/12/02, paskelbta internete (www.unhcr.org/refworld/docid/4f7dafb52.html).

Šaltiniai internete

Šaltinis	Interneto adresas
Jungtinių Tautų lygmeniu	
JT specialusis pranešėjas kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško arba žeminančio elgesio ar baudimo klausimais	www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
JT kankinimo prevencijos pakomitetis	http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
JT sutarčių organizacijų bylų praktika	http://tb.ohchr.org/default.aspx
„Refworld“ (UNHCR pabėgėlių teisės duomenų bazė)	www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain
Europos Tarybos lygmeniu	
Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT)	www.cpt.coe.int/en/about.htm
Europos Žmogaus Teisių Teismas	www.echr.coe.int
EŽTT praktikos duomenų bazė HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
EŽTT biblioteka	www.echr.coe.int → <i>Library</i> („Biblioteka“)
EŽTT pagrindinių faktų santraukos	www.echr.coe.int → <i>Press</i> („Spauda“)
EŽTT praktika: informaciniai pranešimai	www.echr.coe.int → <i>Case-Law</i> („Teismo praktika“)
Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Europos socialinė chartija	http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/
Europos Tarybos migracijos koordinavimo tarnyba	http://www.coe.int/t/democracy/migration/default_en.asp
Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA)	http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp

ES lygmeniu	
Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO)	http://www.easo.europa.eu/
EASO, Europos prieglobsčio srities mokymo programa	http://easo.europa.eu/about-us/tasks-of-easo/training-quality/
Europos Komisija, Vidaus reikalų generalinis direktoratas	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs
Europos migracijos tinklas	www.emn.europa.eu
ES imigracijos portalas	http://ec.europa.eu/immigration
ES pagrindinių teisių agentūra (FRA)	http://fra.europa.eu
FRONTEX	http://frontex.europa.eu
Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE)	http://www.ecre.org/

Bylų sąrašas

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

<i>Abdon Vanbraekel ir kiti prieš Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC), C-368/98, 2001 m. liepos 12 d.</i>	203
<i>Abel El Karem El Kott ir kiti prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-364/11, 2012 m. gruodžio 19 d.</i>	75
<i>Aboubacar Diakité prieš Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, C-285/12, 2014 m. sausio 30 d.</i>	65, 66
<i>Achughbabian prieš Préfet du Val-de-Marne, C-329/11, 2011 m. gruodžio 6 d.</i>	138, 149, 153
<i>Aissatou Diatta prieš Land Berlin, C-267/83, 1985 m. vasario 13 d.</i>	131
<i>Alexander Hengartner ir Rudolf Gasser prieš Landesregierung Vorarlberg, C-70/09, 2010 m. liepos 15 d.</i>	184
<i>Altun prieš Stadt Böblingen, C-337/07, 2008 m. gruodžio 18 d.</i>	52
<i>Atiqullah Adil prieš Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, C-278/12 PPU, 2012 m. liepos 19 d.</i>	28
<i>Aydin Salahadin Abdulla ir kiti prieš Bundesrepublik Deutschland, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08, 2010 m. kovo 2 d.</i>	58, 61, 74, 81
<i>Aziz Melki ir Selim Abdeli (Didžioji kolegija), sujungtos bylos C-188/10 ir C-189/10, 2010 m. birželio 22 d.</i>	28
<i>Baudžiamoji byla prieš Artur Leymann ir Aleksei Pustovarov, C-388/08, 2008 m. gruodžio 1 d.</i>	94
<i>Baudžiamoji byla prieš Md Sagor, C-430/11, 2012 m. gruodžio 6 d.</i>	149
<i>Baudžiamosios bylos prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani, C-297/12, 2013 m. rugsėjo 19 d.</i>	30, 149

<i>Baumbast ir R. prieš Secretary of State for the Home Department,</i> C-413/99, 2002 m. rugsėjo 17 d.....	195
<i>Borowitz prieš Bundesversicherungsanstalt für Angestellte, C-21/87,</i> 1988 m. liepos 5 d.....	206
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš B ir D, sujungtos bylos C-57/09 ir</i> C-101/09, 2010 m. lapkričio 9 d.....	58, 61, 80
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš Kaveh Puid, C-4/11, 2013 m. lapkričio 14 d.....</i>	104
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš Y ir Z, sujungtos bylos C-71/11 ir</i> C-99/11, 2012 m. rugsėjo 5 d.....	64
<i>Chakroun prieš Minister van Buitenlandse Zaken, C-578/08,</i> 2010 m. kovo 4 d.....	49, 114, 127
<i>Chuck prieš Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank,</i> C-331/06, 2008 m. balandžio 3 d.....	206
<i>Cimade and Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI)</i> <i>prieš Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités</i> <i>territoriales et de l'Immigration, C-179/11, 2012 m. rugsėjo 27 d.....</i>	200
<i>Deborah Lawrie-Blum prieš Land Baden-Württemberg, C-66/85,</i> 1986 m. liepos 3 d.....	185
<i>Deutscher Handballbund prieš Kolpak, C-438/00, 2003 m. gegužės 8 d.....</i>	190
<i>Dirk Rüffert prieš Land Niedersachsen, C-346/06, 2008 m. balandžio 3 d.....</i>	185
<i>El Yassini prieš Secretary of State for the Home Department, C-416/96,</i> 1999 m. kovo 2 d.....	190
<i>Eran Abatay ir kiti ir Nadi Sahin prieš Bundesanstalt für Arbeit, sujungtos</i> <i>bylos C-317/01 ir C-369/01, 2003 m. spalio 21 d.....</i>	51
<i>Europos Bendrijų Komisija prieš Ispanijos Karalystę, C-503/03, 2006 m. sausio 31 d. ...</i>	124
<i>Europos Komisija prieš Ispanijos Karalystę, C-211/08, 2010 m. birželio 15 d.</i>	203
<i>Europos Komisija prieš Nyderlandų Karalystę, C-508/10, 2012 m. balandžio 26 d.....</i>	49
<i>Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą, C-355/10,</i> 2012 m. rugsėjo 5 d.....	36
<i>Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą, C-540/03,</i> 2006 m. birželio 27 d.	127
<i>Fatma Pehlivan prieš Staatssecretaris van Justitie, C-484/07, 2011 m. birželio 16 d.....</i>	131
<i>Foto-Frost prieš Hauptzollamt Lübeck-Ost, C-314/85, 1987 m. spalio 22 d.....</i>	19
<i>Francoovich ir Bonifaci ir kiti prieš Italijos Respubliką, sujungtos bylos</i> C-6/90 ir C-9/90, 1991 m. lapkričio 19 d.....	19, 165

<i>Francovich prieš Italijos Respubliką</i> , C-479/93, 1995 m. lapkričio 9 d.....	19
<i>G. B. C. Echternach ir A. Moritz prieš Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , sujungtos bylos C-389/87 ir C-390/87, 1989 m. kovo 15 d.	195
<i>Georgios Orfanopoulos ir kiti ir Raffaele Oliveri prieš Land Baden-Württemberg</i> , sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, 2004 m. balandžio 29 d.	87, 88
<i>Hassen El Dridi, alias Soufi Karim</i> , C-61/11, 2011 m. balandžio 28 d.....	138, 149, 152
<i>Hava Genc prieš Land Berlin</i> , C-14/09, 2010 m. vasario 4 d.....	187
<i>Hristo Gaydarov prieš Director na Glavna direktsia „Ohranitelna politسيا“ pri Ministerstvo na vatrešnrite raboti</i> , C-430/10, 2011 m. lapkričio 17 d.....	87
<i>Igor Simutenkov prieš Ministerio de Educación y Cultura ir Real Federación Española de Fútbol</i> , C-265/03, 2005 m. balandžio 12 d.....	191
<i>lida prieš Stadt Ulm (Ulmo miesta)</i> , C-40/11, 2012 m. lapkričio 8 d.....	88, 123
<i>Ismail Derin prieš Landkreis Darmstadt-Dieburg</i> , C-325/05, 2007 m. liepos 18 d.....	188
<i>K prieš Bundesasylamt</i> , C-245/11, 2012 m. lapkričio 6 d.	92, 103
<i>Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją</i> , sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P, 2008 m. rugsėjo 3 d.....	19
<i>Kadiman prieš Freistaat Bayern</i> , C-351/95, 1997 m. balandžio 17 d.....	188
<i>Kadzoev (Huchbarov)</i> , C-357/09, 2009 m. lapkričio 30 d.....	40, 48, 138, 144, 156, 157
<i>Kazim Kus prieš Landeshauptstadt Wiesbaden</i> , C-237/91, 1992 m. gruodžio 16 d.....	190
<i>Kunqian Catherine Zhu ir Man Lavette Chen prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 2004 m. spalio 19 d.	121
<i>Land Baden-Württemberg prieš Panagiotis Tsakouridis</i> , C-145/09, 2010 m. lapkričio 23 d.	86
<i>Laval un Partneri Ltd prieš Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan ir Svenska Elektrikerförbundet</i> , C-341/05, 2007 m. gruodžio 18 d.....	185
<i>Leyla Ecem Demirkan prieš Vokietijos Federacinę Respubliką</i> , C-221/1, 2013 m. rugsėjo 24 d.	51
<i>Liselotte Hauer prieš Land Rheinland-Pfalz</i> , C-44/79, 1979 m. gruodžio 13 d.....	20

<i>M. G., N. R. ir Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-383/13,</i> 2013 m. rugsejo 10 d.	162
<i>M. M. prieš Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland ir</i> <i>Attorney General, C-277/11, 2012 m. lapkričio 22 d.</i>	94
<i>Maria Teixeira prieš London Borough of Lambeth ir Secretary of State for</i> <i>the Home Department, C-480/08, 2010 m. vasario 23 d.</i>	195
<i>Mary Carpenter prieš Secretary of State for the Home Department,</i> C-60/00, 2002 m. liepos 11 d.	113, 121
<i>Mehmet Arslan prieš Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého</i> <i>kraje, odbor cizinecké policie, C-534/11, 2013 m. gegužės 30 d.</i>	144, 145
<i>Mehmet Soysal ir Ibrahim Savatli prieš Bundesrepublik Deutschland,</i> C-228/06, 2009 m. vasario 19 d.	51
<i>Meki Elgafaji ir Noor Elgafaji prieš Staatssecretaris van Justitie, C-465/07,</i> 2009 m. vasario 17 d.	58, 65
<i>Metock ir kiti prieš Minister for Justice, Equality and Law Reform,</i> C-127/08, 2008 m. liepos 25 d.	113, 120, 127
<i>Micheletti ir kiti prieš Delegación del Gobierno en Cantabria, C-369/90,</i> 1992 m. liepos 7 d.	54
<i>Migrationsverket prieš Nurije Kastrati ir kitus, C-620/10, 2012 m. gegužės 3 d.</i>	103
<i>Minister voor Immigratie en Asiel prieš X ir Y ir Z prieš Minister voor</i> <i>Immigratie en Asiel, sujungtos bylos C-199/12, C-200/12 ir C-201/12,</i> 2013 m. lapkričio 7 d.	64
<i>Mohamad Zakaria, C-23/12, 2013 m. sausio 17 d.</i>	32
<i>Mohamed Gattoussi prieš Stadt Rüsselsheim, C-97/05, 2006 m. gruodžio 14 d.</i>	191
<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL</i> <i>(MRAX) prieš Belgijos valstybę, C-459/99, 2002 m. liepos 25 d.</i>	120, 124
<i>Murat Dereci ir kiti prieš Bundesministerium für Inneres, C-256/11,</i> 2011 m. lapkričio 15 d.	88, 114, 122
<i>Murat Polat prieš Stadt Rüsselsheim, C-349/06, 2007 m. spalio 4 d.</i>	59, 89
<i>N.S. prieš Secretary of State for the Home Department ir M.E. ir kiti</i> <i>prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice,</i> <i>Equality and Law Reform, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10,</i> 2011 m. gruodžio 21 d.	21, 57, 78, 92, 104, 106, 200
<i>Natthaya Dülger prieš Wetteraukreis, C-451/11, 2012 m. liepos 19 d.</i>	52, 133
<i>Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivata, C-31/09,</i> 2010 m. birželio 17 d.	61, 74
<i>Nyderlandų valstybė prieš Ann Florence Reed, C-59/85,</i> 1986 m. balandžio 17 d.	114, 124

<i>O. ir S. prieš Maahanmuuttovirasto ir Maahanmuuttovirasto prieš L.,</i> sujungtos bylos C-356/11 ir C-357/11, 2012 m. gruodžio 6 d.	122
<i>Office national de l'emploi prieš Bahia Kziber, C-18/90, 1991 m. sausio 31 d.</i>	189, 190
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli ir Melike Nazli prieš Stadt Nürnberg, C-340/97,</i> 2000 m. vasario 10 d.	88
<i>P.I. prieš Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid, C-348/09,</i> 2012 m. gegužės 22 d.	59, 86
<i>Petar Aladzhov prieš Zamestnik director na Stolichna direksia na</i> <i>vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti, C-434/10,</i> 2011 m. lapkričio 17 d.	87
<i>Pilar Allué ir Carmel Mary Coonan ir kiti prieš Università degli studi di</i> <i>Venezia ir Università degli studi di Parma, sujungtos bylos C-259/91,</i> C-331/91 ir C-332/91, 1993 m. rugpjūčio 2 d.	185
<i>Rahmanian Koushaki prieš Vokietijos Federacinę Respubliką, C-84/12,</i> 2013 m. gruodžio 19 d.	27
<i>Recep Tetik prieš Land Berlin, C-171/95, 1997 m. sausio 23 d.</i>	52, 187
<i>Roland Rutili prieš Ministre de l'intérieur, C-36/75, 1985 m. spalio 28 d.</i>	88
<i>Rottmann prieš Freistaat Bayern, C-135/08, 2010 m. kovo 2 d.</i>	40, 54
<i>Ruiz Zambrano prieš Office national de l'emploi (ONEM), C-34/09,</i> 2011 m. kovo 8 d.	40, 88, 114, 121
<i>Samba Diouf prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration,</i> C-69/10, 2011 m. liepos 28 d.	98
<i>Secretary of State for the Home Department prieš Rahman ir kitus,</i> C-83/11, 2012 m. rugsėjo 5 d.	119, 126
<i>Servet Kamberaj prieš Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia</i> <i>autonoma di Bolzano (IPES) ir kitus, C-571/10, 2012 m. balandžio 24 d.</i>	199
<i>Shirley McCarthy prieš Secretary of State for the Home Department,</i> C-434/09, 2011 m. gegužės 5 d.	122
<i>Staatssecretaris van Justitie prieš Mangat Singh, C-502/10, 2012 m. spalio 18 d.</i>	49
<i>Staatssecretaris van Justitie prieš Tayfun Kahveci ir Osman Inan,</i> sujungtos bylos C-7/10 ir C-9/10, 2012 m. kovo 29 d.	52
<i>Süleyman Eker prieš Land Baden-Württemberg, C-386/95, 1997 m. gegužės 29 d.</i>	187
<i>The Queen, prašoma MA ir kitų, prieš Secretary of State for the Home</i> <i>Department, C-648/11, 2013 m. birželio 6 d.</i>	211, 214

<i>The Queen, prašoma Yvonne Watts, prieš Bedford Primary Care Trust ir Secretary of State for Health, C-372/04, 2006 m. gegužės 16 d.</i>	203
<i>The Queen prieš Immigration Appeal Tribunal ir Surinder Singh, ex parte Secretary of State for Home Department, C-370/90, 1992 m. liepos 7 d.</i>	121
<i>The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas, C-37/98, 2000 m. gegužės 11 d.</i>	51
<i>The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur, C-192/99, 2001 m. vasario 20 d.</i>	54
<i>The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari prieš Secretary of State for the Home Department, C-16/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.</i>	51
<i>Tural Oguz prieš Secretary of State for the Home Department, C-186/10, 2011 m. liepos 21 d.</i>	51
<i>Ymeraga ir kiti prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-87/12, 2013 m. gegužės 8 d.</i>	88
<i>Zuheyr Frayeh Halaf prieš Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet, C-528/11, 2013 m. gegužės 30 d.</i>	104
<i>ZZ prieš Secretary of State for the Home Department, C-300/11, 2013 m. birželio 4 d.</i>	59, 87

Europos laisvosios prekybos asociacijos teismo praktika

<i>Arnulf Clauder, Byla E-4/11, 2011 m. liepos 26 d.</i>	128
--	-----

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

<i>A. ir kiti prieš Jungtinę Karalystę [DK], Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.</i>	141, 146, 147, 153, 154, 155
<i>A.A. prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.</i>	72, 115, 134
<i>Abdilahi Abdulwahidi prieš Nyderlandus (spr.), Nr. 21741/07, 2013 m. lapkričio 12 d.</i>	197
<i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.</i>	91, 95, 97, 139, 162
<i>Abdulaziz, Cabaless ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 1985 m. gegužės 28 d.</i>	25, 119
<i>Afif prieš Nyderlandus (spr.), Nr. 60915/09, 2011 m. gegužės 24 d.</i>	197
<i>Ahmed prieš Austriją, Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d.</i>	43, 62
<i>Airey prieš Airiją, Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.</i>	108, 109
<i>Al-Jedda prieš Jungtinę Karalystę [DK], Nr. 27021/08, 2011 m. liepos 7 d.</i>	146
<i>Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę, Nr. 61498/08, 2010 m. kovo 2 d.</i>	66

<i>Amrollahi prieš Daniją</i> , Nr. 56811/00, 2002 m. liepos 11 d.	134
<i>Amuur prieš Prancūziją</i> , Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d.	23, 33, 142, 151
<i>Anakomba Yula prieš Belgiją</i> , Nr. 45413/07, 2009 m. kovo 10 d.	126
<i>Anayo prieš Vokietiją</i> , Nr. 20578/07, 2010 m. gruodžio 21 d.	107
<i>Andrejeva prieš Latviją</i> [DK], Nr. 55707/00, 2009 m. vasario 18 d.	179, 205
<i>Antwi ir kiti prieš Norvegiją</i> , Nr. 26940/10, 2012 m. vasario 14 d.	134
<i>Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją</i> , Nr. 51431/99, 2006 m. sausio 17 d.	53
<i>Aswat prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 17299/12, 2013 m. balandžio 16 d.	69
<i>Auad prieš Bulgariją</i> , Nr. 46390/10, 2011 m. spalio 11 d.	138, 158
<i>Austin ir kiti prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 39692/09, 40713/09 ir 41008/09, 2012 m. kovo 15 d.	141
<i>Azimov prieš Rusiją</i> , Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.	45, 152
<i>Babar Ahmad ir kiti prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 ir 67354/09, 2012 m. balandžio 10 d.	69
<i>Bader ir Kanbor prieš Švediją</i> , Nr. 13284/04, 2005 m. lapkričio 8 d.	66
<i>Bah prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.	180, 197
<i>Bajsultanov prieš Austriją</i> , Nr. 54131/10, 2012 m. birželio 12 d.	124
<i>Balogun prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 60286/09, 2012 m. balandžio 10 d.	134
<i>Beldjoudi prieš Prancūziją</i> , Nr. 12083/86, 1992 m. kovo 26 d.	135
<i>Bensaid prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 44599/98, 2001 m. vasario 6 d.	201
<i>Berrehab prieš Nyderlandus</i> , Nr. 10730/84, 1988 m. birželio 21 d.	115, 132
<i>Bigaeva prieš Graikiją</i> , Nr. 26713/05, 2009 m. gegužės 28 d.	177, 183
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją</i> [DK], Nr. 45036/98, 2005 m. liepos 30 d.	16, 21
<i>Boultif prieš Šveicariją</i> , Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.	115, 134, 135
<i>Branko Tomašić ir kiti prieš Kroatiją</i> , Nr. 46598/06, 2009 m. sausio 15 d.	172
<i>C.G. ir kiti prieš Bulgariją</i> , Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d.	92, 97, 107
<i>Chahal prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 22414/93, 1996 m. lapkričio 15 d.	155
<i>Chapman prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 27238/95, 2001 m. sausio 18 d.	196
<i>Collins ir Akaziebie prieš Švediją</i> (spr.), Nr. 23944/05, 2007 m. kovo 8 d.	71
<i>Čonka prieš Belgiją</i> , Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.	59, 82, 98
<i>D. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 30240/96, 1997 m. gegužės 2 d.	68
<i>Dalea prieš Prancūziją</i> (spr.), Nr. 964/07, 2010 m. vasario 2 d.	31
<i>Darraj prieš Prancūziją</i> , Nr. 34588/07, 2010 m. lapkričio 4 d.	170
<i>Darren Omoregie ir kiti prieš Norvegiją</i> , Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d.	113, 124, 125

<i>Dbouba prieš Turkiją</i> , Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d.....	161, 163
<i>De Souza Ribeiro prieš Prancūziją</i> , Nr. 22689/07, 2012 m. gruodžio 13 d.	92, 101
<i>Demir ir Baykara prieš Turkiją</i> [DK], Nr. 34503/97, 2008 m. lapkričio 12 d.	182
<i>Dougoz prieš Graikiją</i> , Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d.....	151, 164
<i>El Morsli prieš Prancūziją</i> (spr.), Nr. 15585/06, 2008 m. kovo 4 d.	32
<i>Fawsie prieš Graikiją</i> , Nr. 40080/07, 2010 m. spalio 28 d.	204
<i>Finogenov ir kiti prieš Rusiją</i> , Nr. 18299/03 ir 27311/03, 2011 m. gruodžio 20 d.	172
<i>Finucane prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 29178/95, 2003 m. liepos 1 d.	174
<i>Foka prieš Turkiją</i> , Nr. 28940/95, 2008 m. birželio 24 d.....	141
<i>G.R. prieš Nyderlandus</i> , Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d.....	108, 126
<i>Gaygusuz prieš Austriją</i> , Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d.....	178, 180, 205
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją</i> , Nr. 25389/05, 2007 m. balandžio 26 d.....	91, 99
<i>Genovese prieš Maltą</i> , Nr. 53124/09, 2011 m. spalio 11 d.....	55
<i>Gillow prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 9063/80, 1986 m. lapkričio 24 d.	178, 196
<i>Glor prieš Šveicariją</i> , Nr. 13444/04, 2009 m. balandžio 30 d.	219
<i>Gül prieš Šveicariją</i> , Nr. 23218/94, 1996 m. vasario 19 d.....	114, 129
<i>Guzzardi prieš Italiją</i> , Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d.	141, 142
<i>H. ir B. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 70073/10 ir 44539/11, 2013 m. balandžio 9 d.	67
<i>H.L. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 45508/99, 2004 m. spalio 5 d.....	141
<i>H.L.R. prieš Prancūziją</i> [DK], Nr. 24573/94, 1997 m. balandžio 29 d.....	68
<i>Hasanbasic prieš Šveicariją</i> , Nr. 52166/09, 2013 m. birželio 11 d.	135
<i>Hida prieš Daniją</i> , Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.....	75, 81
<i>Hirsi Jamaa ir kiti prieš Italiją</i> [DK], Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.	24, 36, 59, 82, 91, 100
<i>Hode ir Abdi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 22341/09, 2012 m. lapkričio 6 d.....	128
<i>I. prieš Švediją</i> , Nr. 61204/09, 2013 m. rugsėjo 5 d.....	72
<i>I.M. prieš Prancūziją</i> , Nr. 9152/09, 2012 m. vasario 2 d.	91, 102
<i>Ilhan prieš Turkiją</i> [DK], Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d.....	173
<i>Ismoilov ir kiti prieš Rusiją</i> , Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d.....	76, 80
<i>K.A.B. prieš Švediją</i> , Nr. 886/11, 2013 m. rugsėjo 5 d.	68
<i>Kanagaratnam ir kiti prieš Belgiją</i> , Nr. 15297/09, 2011 m. gruodžio 13 d.	159
<i>Karassev prieš Suomiją</i> (spr.), Nr. 31414/96, 1999 m. sausio 12 d.....	54

<i>Kaya prieš Turkiją</i> , Nr. 22729/93, 1998 m. vasario 19 d.....	172
<i>Kiyutin prieš Rusiją</i> , Nr. 2700/10, 2011 m. kovo 10 d.....	48
<i>Koua Poirrez prieš Prancūziją</i> , Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d.	178, 205
<i>Kučera prieš Slovakiją</i> , Nr. 48666/99, 2007 m. liepos 17 d.....	173
<i>Kudła prieš Lenkiją</i> [DK], Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d.	97, 98
<i>Kuduzović prieš Slovėniją</i> (spr.), Nr. 60723/00, 2005 m. kovo 17 d.	54
<i>Kurić ir kiti prieš Slovėniją</i> [DK], Nr. 26828/06, 2012 m. birželio 26 d.	40, 50
<i>Liu prieš Rusiją</i> , Nr. 42086/05, 2007 m. gruodžio 6 d.	41
<i>Longa Yonkeu prieš Latviją</i> , Nr. 57229/09, 2011 m. lapkričio 15 d.....	138, 154
<i>Louled Massoud prieš Maltaį</i> , Nr. 24340/08, 2010 m. liepos 27 d.	157
<i>Luczak prieš Lenkiją</i> , Nr. 77782/01, 2007 m. lapkričio 27 d.	204
<i>M. ir kiti prieš Bulgariją</i> , Nr. 41416/08, 2011 m. liepos 26 d.	150
<i>M.A. prieš Kiprą</i> , Nr. 41872/10, 2013 m. liepos 23 d.....	82
<i>M.S. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 24527/08, 2012 m. gegužės 3 d.....	159
<i>M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> [DK], Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.....	57, 79, 92, 95, 96, 97, 100, 105, 109, 159, 164, 170, 178, 196
<i>M.Y.H. prieš Švediją</i> , Nr. 50859/10, 2013 m. birželio 27 d.....	77
<i>Maaouia prieš Prancūziją</i> (spr.), Nr. 39652/98, 1999 m. sausio 12 d.....	96
<i>Maaouia prieš Prancūziją</i> , Nr. 39652/98, 2000 m. spalio 5 d.....	108
<i>Makaratzis prieš Graikiją</i> [DK], Nr. 50385/99, 2004 m. gruodžio 20 d.	171
<i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> [DK], Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d.....	39, 45, 59, 85
<i>Mannai prieš Italiją</i> , Nr. 9961/10, 2012 m. kovo 27 d.....	63
<i>Mastromatteo prieš Italiją</i> [DK], Nr. 37703/97, 2002 m. spalio 24 d.....	172
<i>Mathloom prieš Graikiją</i> , Nr. 48883/07, 2012 m. balandžio 24 d.....	157
<i>Matsiukhina ir Matsiukhin prieš Švediją</i> (spr.), Nr. 31260/04, 2005 m. birželio 21 d.	71
<i>Matthews prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 24833/94, 1999 m. vasario 18 d.....	16
<i>McCann ir kiti prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d.....	171, 172, 173
<i>Medvedyev ir kiti prieš Prancūziją</i> [DK], Nr. 3394/03, 2010 m. kovo 29 d.....	36
<i>Mikolenko prieš Estiją</i> , Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.	137, 138, 143, 150, 156
<i>Mohamed Hussein ir kiti prieš Nyderlandus ir Italiją</i> (spr.), Nr. 27725/10, 2013 m. balandžio 2 d.	105
<i>Mohamed prieš Austriją</i> , Nr. 2283/12, 2013 m. birželio 6 d.....	105
<i>Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją</i> , Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.	139, 159, 163
<i>Muminov prieš Rusiją</i> , Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.....	70, 73

<i>Muskhadzhiyeva ir kiti prieš Belgiją</i> , Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.	139, 159
<i>N. prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 26565/05, 2008 m. gegužės 27 d.	58, 69
<i>N. prieš Švediją</i> , Nr. 23505/09, 2010 m. liepos 20 d.	72
<i>NA. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d.	43, 67, 82
<i>Nachova ir kiti prieš Bulgariją</i> [DK], Nr. 43577/98 ir 43579/98, 2005 m. liepos 6 d.	171
<i>Nada prieš Šveicariją</i> [DK], Nr. 10593/08, 2012 m. rugsėjo 12 d.	31
<i>Nolan ir K. prieš Rusiją</i> , Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.	33, 141, 142
<i>Nowak prieš Ukrainą</i> , Nr. 60846/10, 2011 m. kovo 31 d.	138, 160
<i>Nuñez prieš Norvegiją</i> , Nr. 55597/09, 2011 m. birželio 28 d.	113, 125
<i>O'Donoghue ir kiti prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 34848/07, 2010 m. gruodžio 14 d.	113, 118
<i>Omojudi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 1820/08, 2009 m. lapkričio 24 d.	116
<i>Omwenyeye prieš Vokietiją</i> (spr.), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.	43, 144
<i>Onur prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 27319/07, 2009 m. vasario 17 d.	124
<i>Opuz prieš Turkiją</i> , Nr. 33401/02, 2009 m. birželio 9 d.	212, 221
<i>Osman prieš Daniją</i> , Nr. 38058/09, 2011 m. birželio 14 d.	114, 129
<i>Osman prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 23452/94, 1998 m. spalio 28 d.	172
<i>Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d.	58, 76, 84, 85
<i>Peers prieš Graikiją</i> , Nr. 28524/95, 2001 m. balandžio 19 d.	164
<i>Phull prieš Prancūziją</i> (spr.), Nr. 35753/03, 2005 m. sausio 11 d.	32
<i>Ponomaryovi prieš Bulgariją</i> , Nr. 5335/05, 2011 m. birželio 21 d.	178, 194
<i>Popov prieš Prancūziją</i> , Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2013 m. sausio 19 d.	150, 159
<i>Powell prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 45305/99, 2000 m. gegužės 4 d.	201
<i>Pretty prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d.	115, 219
<i>Price prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 33394/96, 2001 m. liepos 10 d.	159
<i>R.C. prieš Švediją</i> , Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d.	71, 72
<i>Rachwalski ir Ferenc prieš Lenkiją</i> , Nr. 47709/99, 2009 m. liepos 28 d.	173
<i>Rahimi prieš Graikiją</i> , Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d.	211, 213, 216
<i>Raimondo prieš Italiją</i> , Nr. 12954/87, 1994 m. vasario 22 d.	142
<i>Ramsahai ir kiti prieš Nyderlandus</i> [DK], Nr. 52391/99, 2007 m. gegužės 15 d.	167, 173
<i>Ramzy prieš Nyderlandus</i> , Nr. 25424/05, 2010 m. liepos 20 d.	58
<i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i> , Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.	39, 44, 139, 142, 159, 163, 212, 218

<i>Riad ir Idiab prieš Belgiją</i> , Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.....	33, 142
<i>Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus</i> , Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.	113, 125, 132
<i>Rusu prieš Austriją</i> , Nr. 34082/02, 2008 m. spalio 2 d.....	138, 154
<i>Ryabikin prieš Rusiją</i> , Nr. 8320/04, 2008 m. birželio 19 d.	76, 80
<i>S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 30562/04, 2008 m. gruodžio 4 d.....	170
<i>S.D. prieš Graikiją</i> , Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.	139, 159, 163, 164
<i>S.F. ir kiti prieš Švediją</i> , Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d.....	70, 72
<i>S.H.H. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 60367/10, 2013 m. sausio 29 d.	69
<i>S.P. prieš Belgiją</i> (spr.), Nr. 12572/08, 2011 m. birželio 14 d.....	151
<i>Saadi prieš Italiją</i> [DK], Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.	57, 63, 71, 72, 76, 80
<i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i> [DK], Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.	39, 42, 137, 139, 147, 153, 154, 161
<i>Salah Sheekh prieš Nyderlandus</i> , Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d.	57, 62, 67, 71
<i>Saleck Bardi prieš Ispaniją</i> , Nr. 66167/09, 2011 m. gegužės 24 d.	107
<i>Savridin Dzhurayev prieš Rusiją</i> , Nr. 71386/10, 2013 m. balandžio 25 d.	39, 46
<i>Sen prieš Nyderlandus</i> , Nr. 31465/96, 2001 m. gruodžio 21 d.....	114, 129
<i>Siałkowska prieš Lenkiją</i> , Nr. 8932/05, 2007 m. kovo 22 d.	109
<i>Singh ir kiti prieš Belgiją</i> , Nr. 33210/11, 2012 m. spalio 2 d.....	71
<i>Singh prieš Čekiją</i> , Nr. 60538/00, 2005 m. sausio 25 d.	138, 155
<i>Slivenko prieš Latviją</i> [DK], Nr. 48321/99, 2003 m. spalio 9 d.	54
<i>Soering prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.....	57, 62
<i>Stamose prieš Bulgariją</i> , Nr. 29713/05, 2012 m. lapkričio 27 d.	31
<i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.	43, 57, 58, 68, 69, 72, 73, 76
<i>Sultani prieš Prancūziją</i> , Nr. 45223/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.	83
<i>Suso Musa prieš Maltą</i> , Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.....	39, 42, 137, 148
<i>Tais prieš Prancūziją</i> , Nr. 39922/03, 2006 m. birželio 6 d.	167, 174
<i>Tanlı prieš Turkiją</i> , Nr. 26129/95, 2001 m. balandžio 10 d.	174
<i>Tarariyeva prieš Rusiją</i> , Nr. 4353/03, 2006 m. gruodžio 14 d.....	167, 174
<i>Timishev prieš Rusiją</i> , Nr. 55762/00 ir 55974/00, 2005 m. gruodžio 13 d.	194
<i>Tomic prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 17837/03, 2003 m. spalio 14 d.....	81
<i>Udeh prieš Šveicariją</i> , Nr. 12020/09, 2013 m. balandžio 16 d.	135
<i>Üner prieš Nyderlandus</i> [DK], Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d.	115, 134

<i>Velikova prieš Bulgariją</i> , Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d.....	172, 173
<i>Vilvarajah ir kiti prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ir 13448/87, 1991 m. spalio 30 d.....	62, 82
<i>Wasilewski prieš Lenkiją</i> (spr.), Nr. 32734/96, 1999 m. balandžio 20 d.....	178, 201, 204
<i>Weller prieš Vengriją</i> , Nr. 44399/05, 2009 m. kovo 31 d.....	205
<i>Xhavara ir kiti prieš Italiją ir Albaniją</i> , Nr. 39473/98, 2001 m. sausio 11 d.....	36
<i>Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją</i> , Nr. 10486/10, 2011 m. gruodžio 20 d.....	146
<i>Z.N.S. prieš Turkiją</i> , Nr. 21896/08, 2010 m. sausio 19 d.....	163

Europos žmogaus teisių komisijos praktika

<i>Jaramillo prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 24865/94, 1995 m. spalio 23 d.....	125
<i>K. ir W. šeima prieš Nyderlandus</i> (spr.), Nr. 11278/84, 1985 m. liepos 1 d.....	54
<i>Karus prieš Italiją</i> (spr.), Nr. 29043/95, 1998 m. gegužės 20 d.....	178, 194
<i>Rytų Afrikos azijiečiai (Jungtinės Karalystės apsaugoti asmenys) prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 4715/70, 4783/71 ir 4827/71, 1978 m. kovo 6 d.....	35
<i>Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 23938/94, 1995 m. spalio 23 d.....	115, 125
<i>Stewart prieš Jungtinę Karalystę</i> (spr.), Nr. 10044/82, 1984 m. liepos 10 d.....	171

Europos socialinių teisių komiteto praktika

<i>COHRE prieš Italiją</i> , skundas Nr. 58/2009, 2010 m. birželio 25 d.....	198
<i>COHRE prieš Kroatiją</i> , skundas Nr. 52/2008, 2010 m. birželio 22 d.....	198
<i>COHRE prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 63/2010, 2011 m. birželio 28 d.....	198
<i>Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus</i> , skundas Nr. 47/2008, 2009 m. spalio 20 d.....	48, 178, 180, 198, 213
<i>European Roma and Travellers Forum prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 64/2011, 2012 m. sausio 22 d.....	83
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 14/2003, 2004 m. rugsėjo 8 d.....	48, 178, 182, 201

<i>Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) prieš Graikiją,</i> skundas Nr. 30/2005, 2006 m. sausio 6 d.....	184
---	-----

JT Žmogaus teisių komiteto praktika

<i>A. prieš Australiją,</i> pranešimas Nr. 560/1993, 1997 m. balandžio 30 d.....	153
--	-----

<i>Ranjit Singh prieš Prancūziją,</i> pranešimai Nr. 1876/2000 ir 1876/2009, 2011 m. liepos 22 d.	32
---	----

Nacionalinių teismų praktika

Austrija, Konstitucinio Teismo (<i>vok. Österreichische Verfassungsgerichtshof</i>), sprendimai G31/98, G79/98, G82/98 ir G108/98, 1998 m. birželio 24 d.....	98
--	----

Čekija, Konstitucinio Teismo (<i>čėk. Ústavní soud České republiky</i>), sprendimas Nr. 9/2010 (rink.), įsigaliojęs 2010 m. sausio mėn.	98
---	----

Jungtinė Karalystė, Aukščiausiojo Teismo, sprendimas byloje <i>R (Quila ir kt.) prieš Secretary of State for the Home Department [2011]</i> UKSC 45, 2011 m. spalio 12 d.	117
---	-----

Jungtinė Karalystė, Aukščiausiojo Teismo, sprendimas byloje <i>WL (Kongas) 1 ir 2 prieš Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaika) prieš Secretary of State for the Home Department [2011]</i> UKSC 12, 2011 m. kovo 23 d.	146
---	-----

Jungtinė Karalystė, <i>EM (Libanas) prieš Secretary of State For The Home Department [2008]</i> UKHL 64, 2008 m. spalio 22 d.....	85
---	----

Jungtinė Karalystė, <i>FGP prieš Serco Plc ir Anor [2012]</i> EWHC 1804 (Admin), 2012 m. liepos 5 d.....	173
---	-----

Malta, <i>Abdul Hakim Hassan Abdulle Et prieš Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali),</i> Nr. 56/2007, 2011 m. lapkričio 29 d.	63
--	----

Prancūzija, Valstybės tarybos (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. A.</i> , Nr. 334040, 2011 m. liepos 1 d.	70
---	----

Prancūzija, Valstybės taryba (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. ir Mme Forabosco,</i> Nr. 190384, 1999 m. birželio 9 d.....	29
--	----


Prancūzija, Valstybės tarybos (<i>Conseil d'Etat</i>), <i>M. Ghevondyan</i> , Nr. 356505, 2012 m. birželio 4 d.....	47
Prancūzija, Valstybės taryba (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Hicham B.</i> , Nr. 344411, 2010 m. lapkričio 24 d.....	30
Šveicarija, Federalinio Aukščiausiojo Teismo, sprendimas byloje <i>BGE 136 II 5</i> , 2009 m. rugsėjo 29 d.	120
Vokietija, <i>Bundesverfassungsgericht</i> , Nr. 56/2012, 2012 m. liepos 18 d.	207

Europos teismų praktikos paieška

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos duomenų bazė HUDOC

HUDOC duomenų bazėje (<http://HUDOC.echr.coe.int>) galima nemokamai susipažinti su EŽTT praktika.

Šioje anglų ir prancūzų kalbomis paskelbtoje duomenų bazėje yra patogi ieškyklė, kuria naudojantis lengva susirasti Teismo praktiką.

HUDOC pagalbos skyrelyje (**Help**) rasite mokomųjų filmų ir instrukcijų, kaip naudotis duomenų baze. Daugiau apie tai, kaip naudotis duomenų filtrais ir paieškos laukais, galima sužinoti pelės žymekliu palietus  ženklą kiekvienos HUDOC sąsajoje esančios paieškos priemonės dešinėje pusėje.

Šiame vadove pateiktos nuorodos į Teismo praktiką yra pakankamai informatyvios, kad pagal jas būtų lengva rasti visą cituojamo sprendimo ar nutarties tekstą.

Prieš pradėdant paiešką reikėtų žinoti, kad pagal numatytąsias nuostatas Didžiosios kolegijos ir kolegijų sprendimai rezultatuose rodomi chronologine tvarka, pradėdant nuo vėliausiai paskelbto sprendimo. Norėdamas ieškoti kituose (pavyzdžiui, nutarčių) rinkiniuose naudotojas turėtų pažymėti atitinkamą langelį, esantį lauke „Dokumentų rinkiniai“ (**Document Collections**) ekrano viršuje, kairėje pusėje.

Paprasčiausias būdas susirasti bylas yra įrašyti Teismui pateikto pareiškimo numerį į paieškos lauką „Pareiškimo numeris“ (**Application Number**) skiltyje „Išplėstinė paieška“ (**Advanced Search**) ekrano viršuje, dešinėje pusėje, ir spustelėti mėlynąjį paieškos mygtuką (**Search**).

Norėdamas rasti daugiau Teismo praktikos kitais, pavyzdžiui, susijusiais su prieglobsčiu, klausimais, naudotojas gali pasirinkti ekrano viršuje, dešinėje, esantį paieškos lauką (**Search field**) su padidinamojo stiklo paveikslėliu. Šiame paieškos lauke naudotojas gali atlikti teksto paiešką pagal:

- vieną žodį (pvz., prieglobstis, pabėgėliai);
- frazę (pvz., prieglobsčio prašytojai);
- bylos pavadinimą;
- valstybę;
- loginę frazę (pvz., užsieniečiai NEAR gyvenamoji vieta).

Kad naudotojas galėtų geriau atlikti teksto paiešką, galima rinktis ir paprastosios loginės paieškos (**Simple Boolean search**) metodą – tereikia spustelėti paieškos lauke (**Search field**) esančią rodyklę. Paprastąją loginę paiešką galima atlikti šešiais būdais: ieškoti tikslaus žodžio ar frazės; visų pasirinktų žodžių; kad tekste būtų bent vienas iš pasirinktų žodžių arba nebūtų nė vieno iš tų žodžių; taip pat galima ieškoti tekste, esančiame arti pasirinktų žodžių, arba atlikti laisvos formos loginę paiešką.

Gautus paieškos rezultatus naudotojas gali lengvai patikslinti naudodamas filtrus, kurie pateikti kairėje ekrano pusėje, skiltyje „Filtrai“ (**Filters**), pavyzdžiui, „Kalba“ (**Language**) arba „Valstybė“ (**State**). Galima naudoti vieną filtrą arba derinti kelis filtrus, taip gaunant dar tikslesnius rezultatus. Reikšminių žodžių (**Keywords**) filtras gali būti naudinga priemonė, nes jį naudojant dažnai galima ieškoti pagal sąvokas, paimtas iš EŽTK teksto ir tiesiogiai susietas su Teismo argumentais ir išvadomis.

Pavyzdys. Kaip susirasti Teismo praktiką dėl prieglobsčio prašytojų išsiuntimo, kai jiems gresia pavojus patirti kankinimus ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį arba baudimą, pagal EŽTK 3 straipsnį.

- 1) Pirmiausia naudotojas įrašo frazę „prieglobsčio prašytojai“ į paieškos lauką (**Search field**) ir spusteli mėlynąjį paieškos mygtuką (**Search**).

- 2) Gavęs paieškos rezultatus naudotojas pasirenka skaičių „3“ naudodamas „Pažeidimų filtrą“ (**Violation filter**), esantį filtrų skiltyje (**Filters**), ir taip patikslina paieškos rezultatus, taigi rodomi tik tie rezultatai, kurie yra susiję su konvencijos 3 straipsnio pažeidimu.
- 3) Tada naudotojas gali pasirinkti norimus reikšminius žodžius naudodamas reikšminių žodžių filtrą (**Keywords filter**), kad dar labiau patikslintų rezultatus, taigi liktų tik su 3 straipsniu susiję rezultatai, pavyzdžiui, pagal reikšminius žodžius „(3 str.) Kankinimo uždraudimas“.

HUDOC duomenų bazėje pateiktos svarbesnių bylų teisinės santraukos. Tokią santrauką sudaro aprašomoji antraštė, tiksliai išdėstyti bylos faktai ir teisės nuostatos. Joje pabrėžiami teisiniu požiūriu svarbiausi dalykai. Jeigu yra parengta tokia santrauka, tai paieškos rezultatuose kartu su nuoroda į Teismo sprendimo tekstą arba nutartį pateikiama nuoroda į teisinės santraukas (**Legal Summaries**). Naudotojas taip pat gali ieškoti tik teisiųjų santraukų, pažymėdamas langelį „Teisinės santraukos“ (**Legal Summaries**) laukelyje „Dokumentų rinkiniai“ (**Document Collections**).

Jeigu yra paskelbti neoficialūs bylos vertimai į kai kurias kalbas, tai paieškos rezultatuose kartu su nuoroda į Teismo sprendimo tekstą arba nutartį pateikiama nuoroda „Vertimai į kitas kalbas“ (**Language versions**). HUDOC duomenų bazėje pateikiamos nuorodos ir į kitų organizacijų interneto svetaines, kuriose paskelbta daugiau EŽTT bylų vertimų į kitas kalbas. Daugiau apie tai skaitykite HUDOC duomenų bazės pagalbos skyrelio (**Help**) dalyje „Vertimai į kitas kalbas“ (**Language versions**).

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika duomenų bazėje CURIA

Teismų praktikos duomenų bazėje CURIA (<http://curia.europa.eu>) galima nemokamai susipažinti su Europos Teisingumo Teismo (dabar Europos Sąjungos Teisingumo Teismas) praktika.

Duomenų bazės ieškykle galima naudotis visomis oficialiosiomis ES kalbomis⁴³⁷. **Kalbą** galima pasirinkti ekrano viršuje, dešinėje pusėje. Naudojant ieškyklę galima ieškoti

⁴³⁷ Nuo 2004 m. balandžio 30 d. – ispanų, danų, vokiečių, graikų, anglų, prancūzų, italų, olandų, portugalų, suomių ir švedų kalbomis; nuo 2004 m. gegužės 1 d. taip pat čekų, estų, latvių, lietuvių, vengrų, lenkų, slovakų ir slovėnų, nuo 2007 m. sausio 1 d. – bulgarų ir rumunų, nuo 2007 m. balandžio 30 d. – maltiečių, o nuo 2011 m. gruodžio 31 d. – ir airių kalba. Laikinos išimties nustatytos Reglamentu (EB) Nr. 920/2005 ir Reglamentu (ES) Nr. 1257/2010. Stojimo į ES dieną galioję antrinės teisės aktai šiuo metu verčiami į kroatų kalbą ir bus per kelis kartus paskelbti Europos Sąjungos oficialiojo leidinio specialiajame leidime.

informacijos visuose su užbaigtomis ir tebenagrinėjamos Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Tarnautojų teismo bylomis susijusiuose dokumentuose.

Galite naudotis pagalbos skyreliu (**Help**): <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aide-Globale.pdf>. Kiekvienas paieškos laukelis taip pat yra susietas su pagalbos puslapiu, kurį galite peržiūrėti spustelėję greta laukelio esantį klaustuko ženklą. Jame rasite naudingos informacijos, kad paieškos priemone galėtumėte naudotis kuo efektyviau.

Paprasciausias būdas rasti konkrečią bylą yra įrašyti visą bylos numerį į paieškos laukelį „Bylos numeris“ (**Case number**) ir spustelėti žaliąjį mygtuką „Ieškoti“ (**Search**). Taip pat galima ieškoti bylų naudojant bylos numerio dalį; pavyzdžiui, laukelyje „Bylos numeris“ įrašius skaičių 122, paieškos rezultatuose bus parodytos kiekvienų metų bylos, kurių numeryje yra skaičius 122, nagrinėtos bet kurio iš trijų teismų – Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir (arba) Tarnautojų teismo.

Taip pat galima laukelyje „Bylos šalys“ (**Name of parties**) ieškoti bendrinio bylos pavadinimo. Jis paprastai yra sudarytas iš supaprastintai pateiktų bylos šalių pavardžių ar pavadinimų.

Iš viso paiešką sudaro 16 įvairios paskirties laukelių, padedančių gauti tikslesnius paieškos rezultatus. Šiuos įvairius paieškos laukelius yra patogu naudoti, be to, juos galima įvairiai derinti. Prie daugelio iš jų yra pridėti pasirenkamieji sąrašai, kuriuos galima išskleisti spustelėjus šalia laukelio esantį ženkluką ir išsirinkti norimus paieškos žodžius.

Per bendresnio pobūdžio paieškas, naudojant laukelį „Žodžiai tekste“ (**Text**), rezultatai gaunami ieškant reikšminių žodžių visuose dokumentuose, kurie buvo paskelbti Rinkinyje nuo 1954 m. (o Rinkinio viešosios tarnybos byloje (ECR-SC) – nuo 1994 m.).

Konkretesnių teminių sričių paieškai galima naudoti laukelį „Sritis“ (**Subject-matter**): tereikia spustelėti laukelio dešinėje pusėje esantį ženkluką ir iš sąrašo išsirinkti norimą dalykinę sritį arba sritis. Tokios paieškos rezultatas yra abėcėlinis sąrašas atrinktų dokumentų, susijusių su tais teisiniais dalykais, nagrinėtais Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Tarnautojų teismo sprendimuose bei generalinių advokatų išvadose.

CURIA svetainėje yra ir daugiau teismų praktikos paieškos priemonių, kurios išvardytos toliau.

Prieiga pagal numerį. Šiame skyriuje surinkta informacija apie visas bylas, nagrinėtas bet kurio iš trijų teismų. Bylos išdėstytos pagal bylos numerį tokia tvarka, kokia jos

buvo pateiktos atitinkamai kanceliarijai. Su bylomis galima susipažinti spustelėjus reikiamą bylos numerį. Prieigą pagal numerį rasite čia: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Teismų praktikos santraukų sąvadas. Šiame skyriuje sistemingai išdėstytos teismų praktikos santraukos, pateikiant kiekviename sprendime priimtas svarbiausias teisės nuostatas. Stengiamasi, kad tokios santraukos tekstas būtų kuo artimesnis tikrajam sprendimo tekstui. Sąvadas pateiktas čia: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Doktrinos straipsniai, susiję su sprendimais. Šiame skyriuje pateikiamos nuorodos į doktrinos straipsnius, teisės apžvalgininkų parengtus dėl sprendimų, kuriuos visi trys teismai priėmė nuo pat jų įsteigimo. Kiekvieno teismo sprendimai atskirai išdėstyti chronologine tvarka pagal bylos numerį, o teisės apžvalgininkų parengti doktrinos straipsniai – chronologine paskelbimo tvarka. Nuorodos pateikiamos originalo kalba. Doktrinos straipsnius, susijusius su sprendimais, rasite čia: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Nacionalinių teismų praktikos duomenų bazė. Šia atskira duomenų baza galima naudotis per CURIA svetainę. Joje rasite prieigą prie nacionalinių teismų praktikos, susijusios su ES teise. Šioje duomenų bazėje pateiktas ES valstybių narių nacionalinių teismų praktikos rinkinys. Informacija į ją atrenkama selektyviai peržiūrint teisinę periodiką ir palaikant tiesioginius ryšius su daugeliu nacionalinių teismų. Nacionalinių teismų praktikos duomenų bazė anglų ir prancūzų kalbomis galite naudotis čia: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

ES teisės aktų ir kai kurių sutarčių lentelė

ES teisės aktai

	Pavadinimas
Prieglobstis	
<i>Dublino reglamentas (ES) Nr. 604/2013</i>	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai. OL L 180, 2013/6/29, p. 31–59.
<i>Dublino reglamentas (EB) Nr. 343/2003</i>	2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003 nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus. OL L 50/1, 2003/2/25, p. 1–10.
<i>EURODAC reglamentas (ES) Nr. 603/2013</i>	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 603/2013 dėl Eurodac sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su Eurodac sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (nauja redakcija). OL L 180, 2013/6/29, p. 1–30.
<i>EURODAC reglamentas (EB) Nr. 2725/2000</i>	2000 m. gruodžio 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2725/2000 dėl Eurodac sistemos sukūrimo pirštų atspaudams lyginti siekiant veiksmingiau taikyti Dublino konvenciją. OL L 316, 2000/12/15, p. 1–10.

<i>Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES</i>	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo. OL L 180, 2013/6/29, p. 96–116.
<i>Priėmimo sąlygų direktyva 2003/9/EB</i>	2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo. OL L 31, 2003/2/6, p. 18–25.
<i>Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES</i>	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos. OL L 180, 2013/6/29, p. 60–95.
<i>Prieglobsčio procedūrų direktyva 2005/85/EB</i>	2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyva 2005/85/EB, nustatanti būtiniausias reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse. OL L 326, 2005/12/13, p. 13–34.
<i>Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva 2011/95/ES</i>	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų. OL L 337, 2011/12/20, p. 9–26.
<i>Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva 2004/83/EB</i>	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. OL L 304, 2004/9/30, p. 12–23.
Kova su prekyba žmonėmis	
<i>Direktyva dėl prekybos žmonėmis prevencijos 2011/36/ES</i>	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. OL L 101, 2011/4/15, p. 1–11.
<i>Direktyva dėl leidimų gyventi šalyje išdavimo prekybos žmonėmis aukoms 2004/81/EB</i>	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdam nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis. OL L 261, 2004/8/6, p. 3–3.
Sienos	
<i>Reglamentas (ES) Nr. 1053/2013</i>	2013 m. spalio 7 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1053/2013, kuriuo sukuriama tikrinimo, kaip taikoma Šengeno acquis, vertinimo ir stebėsenos mechanizmas, ir panaikinamas 1998 m. rugsėjo 16 d. Vykdomojo komiteto sprendimas, įsteigiantis Šengeno įvertinimo ir įgyvendinimo nuolatinį komitetą. OL L 295, 2013/11/6, p. 27–37.
<i>EUROSUR reglamentas (ES) Nr. 1052/2013</i>	2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1052/2013, kuriuo sukuriama Europos sienų stebėjimo sistema (Eurosir). OL L 295, 2013/11/6, p. 11–26.

<i>SIS II reglamentas (EB) Nr. 1987/2006</i>	2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo. OL L 381, 2006/12/28, p. 4–23.
<i>SIS II sprendimas 2007/533/GAI</i>	2007 m. birželio 12 d. Tarybos sprendimas 2007/533/TVR dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo. OL L 205, 2007/8/7, p. 63–84.
<i>Tarybos sprendimas 2013/158/EU</i>	2013/158/ES: 2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimas, kuriuo nustatoma Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1987/2006 dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data. OL L 87, 2013/3/27, p. 10–11.
<i>Tarybos sprendimas 2013/157/EU</i>	2013/157/ES: 2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimas, kuriuo nustatoma Sprendimo 2007/533/TVR dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data. OL L 87/8, 2013/3/27, p. 1–2.
<i>Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (EB) Nr. 562/2006)</i>	2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas). OL L 105, 2006/4/13, p. 1–32.
<i>Reglamentas (ES) Nr. 610/2013</i>	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 610/2013, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas), Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo, Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1683/95 ir (EB) Nr. 539/2001 bei Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 767/2008 ir (EB) Nr. 810/2009. OL L 182, 29/6/2013, p. 1–18.
<i>Reglamentas (ES) Nr. 1051/2013</i>	2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1051/2013, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 562/2006, kad būtų nustatytos bendros išimtinėmis aplinkybėmis laikinai atnaujinamos vidaus sienų kontrolės taisyklės. OL L 295, 2013/11/6, p. 1–10.
<i>Tarybos sprendimas 2010/25/ES, panaikintas ESTT sprendimu C-355/10</i>	2010 m. balandžio 26 d. Tarybos sprendimas, kuriuo papildomos Šengeno sienų kodekso nuostatos dėl išorės jūros sienų stebėjimo vykdant operatyvų bendradarbiavimą, koordinuojamą Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūros. OL L 111/20, 2010/5/4, p. 1–7.
<i>FRONTEX reglamentas (EB) Nr. 2007/2004</i>	2004 m. spalio 26 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2007/2004, įsteigiantis Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą. OL L 349/1, 2004/11/25.

<i>Reglamentas (ES) Nr. 1168/2011</i>	2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1168/2011, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 2007/2004, įsteigiantis Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą. OL L 304, 2011/11/22, p. 1–17.
<i>Reglamentas (EB) Nr. 863/2007</i>	2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 863/2007 nustatantis Skubios pasienio pagalbos būrių sudarymo mechanizmą ir iš dalies keičiantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2007/2004, kiek tai susiję su šiuo mechanizmu, bei reglamentuojantis pakviestųjų pareigūnų užduotis ir įgaliojimus. OL L199/30, 2007/07/31.
Vizos	
<i>Vizų kodeksas (Reglamentas (EB) Nr. 810/2009)</i>	2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 810/2009, nustatantis Bendrijos vizų kodeksą (Vizų kodeksas). OL L 243, 2009/9/15, p. 1–58.
<i>VIS Reglamentas Nr. 767/2008</i>	2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 767/2008 dėl Vizų informacinės sistemos (VIS) ir apskaitimo duomenimis apie trumpalaikes vizas tarp valstybių narių (VIS reglamentas). OL L 218, 2008/8/13, p. 60–81.
<i>Vizų reglamentas (EB) Nr. 539/2001</i>	2001 m. kovo 15 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 539/2001 nustatantis trečiųjų šalių, kurių piliečiai, kirsdami išorines sienas, privalo turėti vizas, ir trečiųjų šalių, kurių piliečiams toks reikalavimas netaikomas, sąrašą. OL L 81, 2001/3/21, p. 1–7.
Neteisėta migracija ir grąžinimas	
<i>Sankcijų darbdaviams direktyva 2009/52/EB</i>	2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai. OL L 168, 2009/6/30, p. 24–32.
<i>Grąžinimo direktyva 2008/115/EB</i>	2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse. OL L 348, 2008/12/24, p. 98–107.
<i>Tarybos sprendimas 2004/573/EC</i>	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo. OL L 261/28, 2004/8/6, p. 1–8.
<i>Direktyva dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi 2002/90/EB</i>	2002 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2002/90/EB apibrėžianti padėjimą neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi. OL L 328, 2002/12/5, p. 17–18.
<i>Sankcijų vežėjams direktyva 2001/51/EB</i>	2001 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva 2001/51/EB papildanti Konvencijos dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo įgyvendinimo 26 straipsnio nuostatas. OL L 187, 2001/7/10.
<i>Tarybos rezoliucija dėl fiktyvių santuokų 1997</i>	1997 m. gruodžio 4 d. Tarybos rezoliucija dėl priemonių kovojant su fiktyviomis santuokomis. OL C 382, 1997/12/16, p. 1–3.

Teisėta migracija	
<i>Vieno leidimo direktyva 2011/98/ES</i>	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių. OL L 343, 2011/12/23, p. 1–9.
<i>Mėlynosios kortelės direktyva 2009/50/EB</i>	2009 m. gegužės 25 d. Tarybos direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą. OL L 155, 2009/6/18, p. 17–29.
<i>Mokslinių tyrimų direktyva 2005/71/EB</i>	2005 m. spalio 12 d. Tarybos direktyva 2005/71/EB dėl konkrečios įleidimo trečiųjų šalių piliečiams atvykti mokslinių tyrimų tikslais tvarkos. OL L 289, 2005/11/3, p. 15–22.
<i>Studentų direktyva 2004/114/EB</i>	2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos direktyva 2004/114/EB, dėl trečiosios šalies piliečių įleidimo studijų, mokinių mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais sąlygų. OL L 375, 2004/12/23, p. 12–18.
<i>Ilgalaikių gyventojų direktyva 2003/109/EB</i>	2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso. OL L 16, 2004/1/23, p. 44–53.
<i>Direktyva 2011/51/ES</i>	2011 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/51/ES, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 2003/109/EB siekiant išplėsti jos taikymo sritį asmenims, kuriems suteikiama tarptautinė apsauga. OL L 132/1, 2011/5/19.
<i>Šeimos susijungimo direktyva 2003/86/EB</i>	2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos Direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. OL L 251, 2003/10/3, p. 12–18.
<i>Vienodos leidimų apsigyventi formos reglamentas (EB) Nr. 1030/2002</i>	2002 m. birželio 13 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1030/2002 nustatantis vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą. OL L 157, 2002/6/15, p. 1–7.
<i>Reglamentas (EB) Nr. 380/2008</i>	2008 m. balandžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 380/2008, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1030/2002, nustatantį vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą. OL L 115, 2008/4/29, p. 1–7.
Laivas judėjimas ir lygybė	
<i>Reglamentas (ES) Nr. 492/2011/EU</i>	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 492/2011 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Sąjungoje. OL L 141/1, 2011/5/27, p. 1–12.
<i>Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010</i>	2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1231/2010, kuriuo išplečiamas Reglamento (EB) Nr. 883/2004 ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009 taikymas trečiųjų šalių piliečiams, kuriems tie reglamentai dar netaikomi tik dėl jų pilietybės. OL L 344/1, 2010/12/29.

<i>Socialinės apsaugos koordinavimo reglamentas (EB) Nr. 883/2004</i>	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (tekstas svarbus EEE ir Šveicarijai). OL L 166, 2004/4/30, p. 1–123.
<i>Reglamentas (ES) Nr. 465/2012</i>	2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 465/2012, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo ir Reglamentas (EB) Nr. 987/2009, nustatantis Reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką. Tekstas svarbus EEE ir ES–Šveicarijos susitarimui. OL L 149, 2012/6/8, p. 4–10.
<i>Direktyva dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo 2005/36/EB</i>	2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (Tekstas svarbus EEE). OL L 255, 2005/9/30, p. 22–142.
<i>Komisijos reglamentas (ES) Nr. 623/2012/ES</i>	2012 m. liepos 11 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 623/2012, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo II priedas. Tekstas svarbus EEE. OL L 180, 2012/7/12, p. 9–11.
<i>Laisvo judėjimo direktyva 2004/38/EB</i>	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB. Tekstas svarbus EEE. OL L 158, 2004/4/30, p. 77–123.
<i>Reglamentas Nr. 1612/68</i>	1968 m. spalio 15 d. Tarybos Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje. OL L 257, 1968/10/19, p. 2–12.
<i>Darbuotojų komandiravimo direktyva 1996/71/EB</i>	1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje. OL L 018, 1997/1/21, p. 1–6.
<i>Rasinės lygybės direktyva 2000/43/EB</i>	2000 m. birželio 29 d. Tarybos Direktyva 2000/43/EB įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės. OL L 180, 2000/7/19, p. 22–26.

Kai kurios sutartys

	Pavadinimas
<i>Ankaros protokolas</i>	1970 m. lapkričio 23 d. pasirašytas papildomas protokolas ir finansinis protokolas, kurie pridėti prie susitarimo, įsteigiančio Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją ir dėl priemonių jiems įsigaliooti – Baigiamasis aktas – Deklaracijos. OL L 293, 1972/12/29, p. 3–56.
<i>Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985</i>	Konvencija dėl Šengeno susitarimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybės dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo įgyvendinimo. OL L 239, 2000/9/22, p. 19–62.

<i>Europos ekonominės erdvės susitarimas</i>	1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimas. OL L 1, 1994/1/3, p. 3–522.
<i>Europos Bendrijos ir Šveicarijos susitarimas</i>	Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo. 1999 m. birželio 21 d., Liuksemburgas, OL 2002 L 114 2002/4/30, p. 6–72.

Pastabos:

Šengeno acquis (įskaitant teisės aktus, kurie išvardyti skyreliuose „Sienos ir vizos“ ir „Nelegali migracija ir grąžinimas“)

Dėl **Danijos** žr. Protokolo (Nr. 19) dėl Europos Sąjungos sistemą integruotos Šengeno *acquis* 3 straipsnį ir Protokolą (Nr. 22) dėl Danijos pozicijos.

Dėl **Jungtinės Karalystės** žr. Protokolą (Nr. 21) dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės; Protokolo (Nr. 19) dėl Europos Sąjungos sistemą integruotos Šengeno *acquis* 4 straipsnį; Tarybos sprendimą 2000/365/EB dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prašymo dalyvauti įgyvendinant kai kurias Šengeno *acquis* nuostatas, priimtą 2000 m. gegužės 29 d. (OL 2000 L 131, p. 43–47), ir 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimą 2004/926/EB dėl Šengeno *acquis* dalių taikymo Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje (OL 2004 L 395, p. 70–80).

Dėl **Airijos** žr. Protokolą (Nr. 21) dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės; Protokolo (Nr. 19) dėl Europos Sąjungos sistemą integruotos Šengeno *acquis* 4 straipsnį; 2002 m. vasario 28 d. Tarybos sprendimą 2002/192/EB dėl Airijos prašymo dalyvauti įgyvendinant kai kurias Šengeno *acquis* nuostatas (OL 2002 L 64, p. 20–23).

Dėl **Norvegijos ir Islandijos** žr. Protokolo (Nr. 19) dėl Europos Sąjungos sistemą integruotos Šengeno *acquis* 6 straipsnį; Europos Sąjungos Tarybos, Islandijos Respublikos ir Norvegijos Karalystės sudarytą susitarimą dėl šių dviejų valstybių asociacijos įgyvendinimą, taikant ir plėtojant 2000 m. birželio 26 d. (OL 1999 L 176, p. 36–62); 1999 m. gegužės 17 d. Tarybos sprendimą 1999/437/EB dėl tam tikrų priemonių taikant Europos Sąjungos Tarybos, Islandijos Respublikos ir Norvegijos Karalystės sudarytą susitarimą dėl šių dviejų valstybių asociacijos įgyvendinimą, taikant ir plėtojant Šengeno *acquis* (OL 1999 L 176, p. 31–33).

Dėl **Šveicarijos** žr. Europos Sąjungos, Europos bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą dėl Šveicarijos Konfederacijos asociacijos įgyvendinimą, taikant ir plėtojant Šengeno *acquis*, pasirašytą 2004 m. spalio 26 d. ir įsigaliojusį 2008 m. kovo 1 d. (OL 2008 L 53, p. 52–79), ir 2008 m. sausio 28 d. Tarybos sprendimą 2008/146/EB dėl Europos Sąjungos, Europos bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl Šveicarijos Konfederacijos asociacijos įgyvendinimą, taikant ir plėtojant Šengeno *acquis* sudarymo Europos bendrijos vardu (OL 2008 L 53, p. 1–2).

Dėl **Lichtenšteino** žr. Europos Sąjungos, Europos bendrijos, Šveicarijos Konfederacijos ir Lichtenšteino Kunigaikštystės protokolą dėl Lichtenšteino Kunigaikštystės prisijungimo prie Europos Sąjungos, Europos bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl Šveicarijos Konfederacijos asociacijos įgyvendinimą, taikant ir plėtojant Šengeno *acquis*, pasirašytą 2008 m. vasario 28 d. ir įsigaliojusį 2011 m. gruodžio 19 d. (OL 2011 L 160, p. 21–36).

Konkrečių teisės aktų taikymas

Dublino ir EURODAC reglamentai

Dėl **Danijos** žr. Europos bendrijos ir Danijos Karalystės susitarimą dėl valstybės narės, atsakingos už Danijoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijų ir mechanizmų ir „Eurodac“ sistemą, skirtos pirštų atspaudams lyginti, siekiant veiksmingai taikyti Dublino konvenciją, pasirašytą 2005 m. kovo 10 d. ir įsigaliojusį 2006 m. balandžio 1 d. (OL 2006 L 66, p. 38–43), ir 2006 m. vasario 21 d. Tarybos sprendimą 2006/188/EB (OL 2006 L 66, p. 37), pagal minėtą susitarimą 3 straipsnio 2 dalį Danija 2013 m. liepos 4 d. Europos Komisijai pranešė, kad ji taikys abu reglamentus, išskyrus EURODAC reglamento teisėsaugai skirtą dalį, dėl kurios reikia atskirų derybų.

Dėl **Islandijos ir Norvegijos** žr. Susitarimą tarp Europos bendrijos ir Islandijos Respublikos bei Norvegijos Karalystės dėl valstybės, atsakingos už prieglobsčio prašymo, pateikto valstybėje narėje arba Islandijoje ar Norvegijoje, nagrinėjimą, nustatymo kriterijų ir mechanizmų (Deklaracijos), pasirašytą 2001 m. sausio 19 d. ir įsigaliojusį 2001 m. balandžio 1 d. (OL 2001 L 93, p. 40–47), ir 2006 m. vasario 21 d. Tarybos sprendimą 2006/167/EB (OL 2006 L 57, p. 15–18), tiek Islandija (2013 m. liepos 23 d.), tiek Norvegija (2013 m. liepos 12 d.) pranešė Europos Komisijai, kad jos taikys abu reglamentus, išskyrus EURODAC reglamento teisėsaugai skirtą dalį, dėl kurios reikia atskirų derybų.

Dėl **Šveicarijos** žr. Europos bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą dėl kriterijų ir mechanizmų, padedančių nustatyti valstybę, atsakingą už valstybėje narėje ar Šveicarijoje pateikto priedo prašymo nagrinėjimą, pasirašytą 2004 m. spalio 26 d. ir įsigaliojusį 2008 m. kovo 1 d. (OL 2008 L 53, p. 5–17), ir 2008 m. sausio 28 d. Tarybos sprendimą 2008/147/EB (OL 2008 L 53, p. 3–4); Šveicarija 2013 m. rugpjūčio 14 d. pranešė Europos Komisijai, kad ji taikys abu reglamentus, išskyrus EURODAC reglamento teisės saugai skirtą dalį, dėl kurios reikia atskirų derybų.

Dėl **Lichtenšteino** žr. Europos bendrijos, Šveicarijos konfederacijos ir Lichtenšteino Kunigaikštystės protokolą, pridėdamą prie Europos bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl kriterijų ir mechanizmų, padedančių nustatyti valstybę, atsakingą už valstybėje narėje ar Šveicarijoje pateikto priedo prašymo nagrinėjimą, pasirašytą 2008 m. vasario 28 d. ir įsigaliojusį 2011 m. gruodžio 19 d. (OL 2011 L 160, p. 39–49); Lichtenšteinas 2013 m. liepos 11 d. pranešė Europos Komisijai, kad jis taikys abu reglamentus, išskyrus EURODAC reglamento teisės saugai skirtą dalį, dėl kurios reikia atskirų derybų.

Šengeno sienų kodeksas

Šengeno sienų kodeksas Bulgarijai, Rumunijai ir Kiprui taikomas be III antraštinės dalies dėl vidaus sienų.

SIS II reglamentai

SIS II reglamentas taikomas nuo 2013 m. balandžio 9 d., kaip nustatyta 2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimu 2013/158/ES, OL L87/10, 2013 3 27.

Bulgarija ir **Rumunija** galės naudotis SIS II tam, kad atsakytų leisti į jas atvykti, tik tada, kai Taryba priims šias dvi valstybes nares į Šengeno erdvę, tačiau jos naudojasi SIS II policijos ir teisminio bendradarbiavimo reikmėms pagal SIS II sprendimą (2007/533/TVR) ir 2010 m. birželio 29 d. Tarybos sprendimą 2010/365/ES dėl Šengeno *acquis* nuostatų, susijusių su Šengeno informacinės sistema, taikymo Bulgarijos Respublikoje ir Rumunijoje.

Arija ir **lungtinė Karalystė** neprisiūnė prie 2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimo 2013/158/ES ir nėra jo saistomos, todėl joms bus taikomas tik SIS II sprendimas (2007/533/TVR, 2007 m. birželio 12 d.).

Laisvas judėjimas ir socialinė apsauga

Dėl **Lichtenšteino**, **Islandijos** ir **Norvegijos** žr. Europos ekonominės erdvės susitarimo VI priedą, iš dalies pakeiktą EEE jungtinio komiteto sprendimais Nr. 76/2011, 2011 m. liepos 1 d. (OL 2011 L 262, p. 33–43), ir Nr. 18/2012, 2012 m. vasario 10 d. (OL 2012 L 161, p. 24).

Dėl **Šveicarijos** žr. susitarimo II priedą dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, atnaujintą 2012 m. kovo 31 d. Jungtinio komiteto, įsteigto pagal Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą dėl laisvo asmenų judėjimo, sprendimu Nr. 1/2012, kuriuo pakeičiamas to susitarimo II priedas dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (2012/195/ES) (OL 2012 L 103, p. 51–59).

Konkrečių teisės aktų taikymas

Reglamentas 1231/2010/ES netaikomas **lungtinei Karalystei**, tačiau ji tebėra saistoma 2003 m. gegužės 14 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 859/2003, išplečiančio Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 ir Reglamento (EEB) Nr. 574/72 nuostatų taikymą trečiųjų šalių piliečiams, kuriems jos dar netaikomos dėl jų pilietybės (OL 2003 L 124, p. 1–3).

Direktyva dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (2005/36/ES), išskyrus II antraštinę dalį, laikinai taikoma **Šveicarijoje** pagal 2011 m. rugsėjo 30 d. ES ir Šveicarijos Jungtinio komiteto, įsteigto Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo 14 straipsniu, sprendimą Nr. 2/2011, kuriuo pakeičiamas jo III priedas (Abipusis profesinių kvalifikacijų pripažinimas) (2011/702/ES) (OL 2011 L 277, p. 20–35).

Darbuotojų komandiravimo direktyva (96/71/EB) netaikoma **Šveicarijai**, tačiau ši šalis turi nustatyti panašias taisykles pagal 1999 m. Europos bendrijos ir jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo, pasirašytą 1999 m. birželio 21 d. ir įsigaliojusio 2002 m. birželio 1 d. (O) 2002 L 114, pp. 6–72), priedo 22 straipsnį.

2 priedas. Kai kurių Europos Tarybos dokumentų taikymas

Kai kurių Europos Tarybos teisės dokumentų taikymas ES valstybėse narėse

Valstybė	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Iš viso (iš 28 valstybių narių)
Kiek iš viso dokumentų ratifikavo ir (arba) prie jų prisijungė	7	9	7	8	6	8	9	7	7	9	8	8	8	7	9	10	7	10	7	8	9	6	9	8	9	8	7	7	7
Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
EŽTK pirmasis protokolai (dėl nuosavybės, švietimo ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
EŽTK ketvirtasis protokolai (dėl judėjimo laisvės, dr audimo kolektyviai išsiųsti užsieniečius ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26	
EŽTK šeštasis protokolai (dėl mirties bausmės)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
EŽTK septyntasis protokolai (dėl procesinių garantijų, taikomų išsiunčiant užsieniečius, ir t. t.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
EŽTK dvyliktoji protokolai (dėl diskriminacijos)	5	5	✗	5	5	5	✗	5	5	✓	✓	✗	5	5	5	✗	5	✓	5	✗	✓	✗	5	✓	✗	5	✗	8	
EŽTK tryliktoji protokolai (dėl mirties bausmės)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvencija (1953 m.)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	15	
Europos konvencija dėl įsisteigimo (1955 m.)	5	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✗	5	5	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	10	
Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (2005 m.)	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	5	5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoe prevencijos ir kovos su juo (2011 m.)	5	5	✗	✗	✗	5	5	5	5	5	5	5	5	✗	✗	✓	✗	5	✗	5	5	5	5	✗	5	5	5	2	

✓ = sustiprinančioji šalis (taikanti)

s = pasirašė

✗ = nepasirašė

Kai kurių Europos Tarybos dokumentų taikymas kitose Europos Tarybos valstybėse

	Valstybė	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Iš viso (iš 19 valstybių)	
	Kiek iš viso dokumentų ratifikavo ir (arba) prie jų prisijungė	8	9	7	6	8	5	8	8	6	5	7	9	8	9	8	4	8	7	8	8	
	Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	EŽTK pirmasis protokolai (dėl nuosavybės, švietimo ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
	EŽTK ketvirtasis protokolai (dėl judėjimo laisvės, draudimo kolektyviai išsiųsti užsieniečius ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	17
	EŽTK šeštasis protokolai (dėl mirties bausmės)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	18
	EŽTK septyntasis protokolai (dėl procesinių garantijų, taikomu išsūnūant užsieniečius, ir t. t.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	18
	EŽTK dvyliktasis protokolai (dėl diskriminacijos)	✓	✓	✓	s	✓	x	s	s	s	x	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
	EŽTK trylikasis protokolai (dėl mirties bausmės)	✓	✓	s	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	16
	Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvencija (1953 m.)	x	x	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	x	3
	Europos konvencija dėl įsisteigimo (1955 m.)	x	x	x	x	x	x	x	s	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	x	2
	Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (2005 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15
	Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šėmoje prevencijos ir kovos su juo (2011 m.)	s	✓	x	x	s	x	x	s	x	s	x	✓	s	s	x	x	✓	✓	s	s	3

✓ = sustatiantioji šalis (taikanti)

s = pasirašė

x = nepasirašė

ESC (1961 m.) ir jos papildomas 1988 m. protokolais

ESC (1996 m.)

ES valstybė narė	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL	UK
Iš viso priimta nuostatų	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10	14
18 str. Darbas kitų šalių teritorijoje	0	✓	0	0	✗	✓	✓	✗	✓	✓	0	✓	0	✓	✓	0	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	0	✓
19 str. Darbuotojų migrantų apsauga ir parama jiems	0	0	✗	✓	✓	0	✓	✗	✓	0	0	0	✗	0	✓	0	✓	0	0	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓
20 str. Nediskriminavimas dėl lyties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
21 str. Informacija ir konsultacijos	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗
22 str. Dalyvavimas nustatant ir gerinant darbo sąlygas	✗	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
23 str. Pagyvenusių žmonių socialinė apsauga	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
24 str. Apsauga darbo sutarties nutraukimo atveju	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
25 str. Darbuotojų apsauga darbdavio bankroto atveju	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26 str. Orumas darbe	0	0	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27 str. Pareigų šeimai turintys darbuotojai	0	✗	0	0	✓	✓	✓	✗	0	✓	✓	0	0	✓	✓	0	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28 str. Darbuotojų atstovų apsauga	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
29 str. Konsultacijos, kai atliekamas grupinio atleidimo procedūros	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30 str. Apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31 str. Teisė į būstą	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗	0	0	0	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗

✓ = priimta
 0 = iš dalies priimta
 ✗ = nepriimta
 Pastaba: Geltonos spalvos langeliai pažymėtos valstybės narės, ratifikavusios tik 1996 m. Europos socialinę chartiją.

Kitų ESC ratifikavusių Europos Tarybos valstybių priimtoms chartijos nuostatom

	ESC (1996 m.)											ESC (1961 m.)				
	NeES valstybė	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS
iš viso priimta nuostatų																
1 str. Teisė dirbti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2 str. Tinkamos darbo sąlygos	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3 str. Saugios ir sveikos darbo sąlygos	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4 str. Teisingas atlyginimas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5 str. Teisė jungtis į organizacijas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6 str. Teisė į kolektyvines derybas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7 str. Vaikų ir paauglių apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8 str. Dirbančių moterų motyvinstės apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9 str. Profesinis renginimas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10 str. Profesinis renginimas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11 str. Sveikatos apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12 str. Socialinė apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13 str. Socialinė parama ir medicinos pagalba	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
14 str. Naudojimasis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15 str. Neįgalieji	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16 str. Šeimos apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17 str. Vaikų ir paauglių apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18 str. Darbas kitų Šalių teritorijoje	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19 str. Darbuotojų migrantų apsauga ir paramai jiems	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
20 str. Nėdiskriminavimas dėl lyties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
21 str. Informacija ir konsultacijos	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
22 str. Dalyvavimas nustatant ir gerinant darbo sąlygas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
23 str. Pagyvenusių žmonių socialinė apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
24 str. Apsauga darbo sutarties nutraukimo atveju	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
25 str. Darbuotojų apsauga darbdavio bankroto atveju	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26 str. Orumas darbe	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27 str. Pareigų šeimai turintys darbuotojai	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28 str. Darbuotojų atstovų apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
29 str. Konsultacijos, kai atliekamos grupinio atleidimo procedūros	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30 str. Apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31 str. Teisė į būstą	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

o = iš dalies priimta

✓ = priimta

✗ = nepriimta

Pastabos: Geltonos spalvos langeliais pažymėtos valstybės, ratifikavusios tik 1996 m. Europos socialinę chartiją.

4 priedas. Kai kurių Jungtinių Tautų konvencijų priėmimas

Kai kurios ES valstybių narių priimtos Jungtinių Tautų konvencijos

Valstybė	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Iš viso (iš 28 valstybių narių)		
Kiekis viso konvencijų ratifikavo ir (arba) prie jų prisijungė	15	13	15	13	14	15	12	13	14	13	14	13	14	15	12	14	13	14	14	13	14	13	15	15	15	14	14	15	15		
Pabėgėlių konvencija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
Konvencija dėl asmenų be pilietybės	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24	
Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaitčiaus mažinimo	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	16	
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
ICCPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
UNCAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
UNCAT (FP)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	21	
UNCRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28	
UNCRC 1-asis FP (ginkluoti konfliktai)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27	
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
UNTOC 1-asis FP (netesėtas migrantų įvežimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC 2-asis FP (prekyba žmonėmis)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNCPRD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25

✓ = sustananciojasis (taikanti) s = pasirašė ✗ = nepasirašė

Kai kurios kitų Europos Tarybos valstybių priimtos Jungtinių Tautų konvencijos

	Valstybė	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Iš viso (iš 19 valstybių)	
Kiek iš viso konvencijų ratifikavo ir (arba) prie jų prisijungė		7	15	15	15	15	13	13	10	14	11	15	14	14	15	15	12	11	13	15	15	
Pabėgėlių konvencija		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	17
Konvencija dėl asmenų be pilietybės		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	✓	✓	13
Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaitčiaus mažinimo		x	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	✓	✓	9
ICERD		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
ICCPR		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
ICESCR		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
CEDAW		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNCAT		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNCAT (FP)		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	14	
UNCRC		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNCRC 1-asis FP (ginkluoti konfliktai)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNTOC		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNTOC 1-asis FP (neteisėtas migrantų įvežimas)		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
UNTOC 2-asis FP (prekyba žmonėmis)		x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
UNCRRPD		s	✓	✓	✓	✓	x	s	s	x	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13

✓ = sustantancioji šalis (taikanti) s = pasirašė x = nepasirašė

Pabėgėlių konvencija – II konvencija dėl pabėgėlių statuso (1951)

Konvencija dėl asmenų be pilietybės – II konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso (1954)

Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaitčiaus mažinimo – II konvencija dėl asmenų be pilietybės skaitčiaus mažinimo (1961)

ICERD – Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1965)

ICCPR – Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966)

ICESCR – Tarptautinis ekonominis, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966)

CEDAW – Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (1979)

UNCAT – Konvencija prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminančių elgesį ar baudimą (1984)

UNCAT (FP) – UNCAT fakultatyvinis protokololas (2002)

UNCRC – Vaiko teisių konvencija (1989)

UNCRC 1-asis FP – UNCRC fakultatyvinis protokololas dėl vaikų dalyvavimo ginčiuotose konfliktuose (2000)

UNCRRPD – Neįgalųjų teisių konvencija (2006)

UNTOC – Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (2000)

UNTOC 1-asis FP – Protokololas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru (2000)

UNTOC 2-asis FP – Protokololas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsią (2000)

5 priedas. Prieduose vartojami valstybių kodai

Kodas	Valstybė
AD	Andora
AL	Albanija
AM	Armėnija
AT	Austrija
AZ	Azerbaidžanas
BA	Bosnija ir Hercegovina
BE	Belgija
BG	Bulgarija
CH	Šveicarija
CY	Kipras
CZ	Čekija
DE	Vokietija
DK	Danija
EE	Estija
EL	Graikija
ES	Ispanija
FI	Suomija
FR	Prancūzija
GE	Gruzija
HR	Kroatija
HU	Vengrija
IE	Airija
IS	Islandija
IT	Italija

Kodas	Valstybė
LI	Lichtenšteinas
LT	Lietuva
LU	Liuksemburgas
LV	Latvija
MC	Monakas
MD	Moldova
ME	Juodkalnija
MK	Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija
MT	Malta
NL	Nyderlandai
NO	Norvegija
PL	Lenkija
PT	Portugalija
RO	Rumunija
RS	Serbija
RU	Rusija
SE	Švedija
SI	Slovėnija
SK	Slovakija
SM	San Marinas
TR	Turkija
UA	Ukraina
UK	Jungtinė Karalystė

Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas

2015 – 269 p. – 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-871-9929-4 (Europos Taryba)

ISBN 978-92-9239-502-5 (FRA)

doi:10.2811/74412

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrą (FRA) yra pasiekama internete. Ji prieinama FRA interneto tinklapyje fra.europa.eu.

Daugiau informacijos apie Europos Žmogaus Teisių Teismo bylų praktiką yra prieinama Teismo interneto tinklalapyje www.echr.coe.int. HUDOC paieškos portale yra prieinami teismų sprendimai anglų ir (arba) prancūzų kalbomis, vertimai į papildomas kalbas, informaciniai pranešimai apie mėnesio teismo bylas, pranešimai spaudai ir kita informacija, susijusi su Teismo darbo praktika.

Kaip įsigyti Europos Sąjungos leidinių

Nemokamų leidinių galite įsigyti:

- vieną egzempliorių:
svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- daugiau negu vieną egzempliorių / plakatą / žemėlapi:
Europos Sąjungos atstovybėse (http://ec.europa.eu/represent_lt.htm);
ES nepriklausančių šalių delegacijose (http://eeas.europa.eu/delegations/index_lt.htm);
susisiekę su tarnyba *Europe Direct* (http://europa.eu/europedirect/index_lt.htm)
arba paskambinę numeriu 00 800 6 7 8 9 10 11 (nemokamai visoje ES (*)).

Parduodamų leidinių galite įsigyti:

- svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>).

Prenumeruoti leidinius galite:

- susisiekę su Europos Sąjungos leidinių biuro platintojais
(http://publications.europa.eu/others/agents/index_lt.htm).

(*) Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokesį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Kaip įsigyti Europos Tarybos leidinių?

Europos Tarybos leidinių biuras leidžia leidinius įvairiomis organizacijos darbą apimančių sričių temomis, tokiomis kaip žmogaus teisės, teisė, sveikata, etika, socialiniai klausimai, aplinkosauga, švietimas, kultūra, sportas, jaunimas ir architektūros paveldas. Knygos ir elektroninės jų versijos gali būti užsakomos internetu (<http://book.coe.int/>).

Virtualioje skaitykloje naudotojai gali nemokamai ieškoti informacijos ką tik pasirodžiusių arba kai kurių nesutrumpintų oficialių dokumentų ištraukose.

Informacija apie Europos Tarybos konvencijas, taip pat nesutrumpinti jų tekstai yra prieinami Sutarties biuro svetainėje <http://conventions.coe.int/>.

Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK) ir Europos Sąjungos (ES) teisė tampa vis svarbesniu užsieniečių teisių apsaugos pagrindu. Sparčiai tobulinami ES teisės aktai dėl prieglobsčio, sienų ir migracijos. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) turi nemažai praktikos, ypač susijusios su EŽTK 3, 5, 8 ir 13 straipsniais. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vis dažniau prašoma priimti sprendimus dėl ES teisės nuostatų aiškinimo šioje srityje. Šiame antrajame vadovo leidime, kuriame pateikta naujausia informacija iki 2013 m. gruodžio mėn. pabaigos, skaitytojams suprantamai pristatomi ES teisės aktai ir abiejų Europos teismų praktika. Jis skirtas praktikuojantiems teisininkams, teisėjams, prokurorams, migracijos pareigūnams ir nevyriausybinėms organizacijoms ES ir Europos Tarybos valstybėse narėse.

EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Viena - Austrija
Tel. +43 (1) 580 30-60 - Faks. +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu - info@fra.europa.eu

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS EUROPOS TARYBA

67075 Strasbūras Cedex – Prancūzija
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 - Faks. +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int - publishing@echr.coe.int



Leidinių biuras

ISBN 978-92-871-9929-4 (Europos Taryba)
ISBN 978-92-9239-502-5 (FRA)